พระไตรปิฎกภาษาไทย

ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระวินัยปิฎก เล่ม ๕

มหาวรรค ภาคที่ ๒

เล่มที่ ๕
พระวินัยปิฎก
มหาวรรค ภาค ๒

ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๕. จัมมขันธกะ

๑๔๗. โสณโกฬิวิสวัตถุ[๑]
ว่าด้วยบุตรเศรษฐีชื่อโสณโกฬิวิสะ
เรื่องพระเจ้าพิมพิสารรับสั่งให้โสณโกฬิวิสะเข้าเฝ้า

[๒๔๒] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ครองราชสมบัติเป็นใหญ่ ปกครองหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ หมู่บ้าน

ครั้งนั้น ในกรุงจัมปา มีบุตรเศรษฐีชื่อโสณโกฬิวิสะ เป็นคนมีลักษณะละเอียด อ่อนมีขนขึ้นที่ฝ่าเท้าทั้งสอง

ต่อมา พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ รับสั่งให้กุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนประชุมกัน ทรงส่งราชทูตไปพบนายโสณโกฬิวิสะด้วยพระราชกรณียกิจบางอย่าง ด้วยรับสั่งว่า “เราต้องการให้เจ้าโสณะมาหา”

ครั้งนั้น มารดาบิดาของนายโสณโกฬิวิสะได้กล่าวกับนายโสณโกฬิวิสะดังนี้ว่า “พ่อโสณะ พระราชามีพระประสงค์จะทอดพระเนตรเท้าทั้งสองของเจ้า พ่อโสณะ เจ้าไม่พึงเหยียดเท้าไปทางที่พระราชาประทับ จงนั่งขัดสมาธิตรงพระพักตร์ของพระราชา พระองค์จะทอดพระเนตรเท้าทั้งสองเมื่อเจ้านั่งลงแล้ว”

ต่อมา บริวารชนใช้วอนำนายโสณโกฬิวิสะไป ลำดับนั้น โสณโกฬิวิสะได้เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ณ ที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่งขัดสมาธิตรงพระพักตร์ของพระราชา

พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ได้ทอดพระเนตรเห็นขนที่ฝ่าเท้าทั้งสองของเขาแล้ว ทรงสั่งสอนกุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คน เกี่ยวกับประโยชน์ในปัจจุบัน[๒] ทรงส่งกลับไปด้วยรับสั่งว่า “ท่านทั้งหลาย เราสั่งสอนพวกท่านเกี่ยวกับประโยชน์ ในปัจจุบันแล้ว พวกท่านจงไปเข้าเฝ้าพระผู้มี

---

[๑] องฺ.ฉกฺก. (ไทย) ๒๒/๕๕/๕๓๙

[๒] **ประโยชน์ในปัจจุบัน** หมายถึงประโยชน์ในโลกนี้ เช่น การทำไร่ไถนา การค้าขายที่สุจริตชอบธรรม ตลอดถึงการเลี้ยงดูมารดาบิดาโดยถูกต้องชอบธรรม (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๔๒/๑๖๓)

พระภาคพระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายพระองค์นั้น จะทรงสั่งสอนพวกท่านเกี่ยวกับประโยชน์ในภายภาคหน้า”

เรื่องพระสาคตะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์

ครั้งนั้น กุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คน พากันไปที่ภูเขาคิชฌกูฏ

สมัยนั้น ท่านพระสาคตะเป็นพระอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาค ครั้งนั้น กุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนเหล่านั้น เข้าไปหาท่านพระสาคตะ ณ ที่พักแล้ว ได้กล่าวกับท่านพระสาคตะดังนี้ว่า “ท่านขอรับ กุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนนี้ พากันเข้ามาที่นี้เพื่อขอเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ขอโอกาสให้พวกเราได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเถิด”

ท่านพระสาคตะกล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้น พวกท่านจงรออยู่ที่นี้สักครู่ จนกว่าอาตมาจะกราบทูลให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ”

ลำดับนั้น ท่านพระสาคตะ เมื่อกุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนกำลังเพ่งมองอยู่เฉพาะหน้า ได้ดำลงใต้แผ่นหินไปผุดขึ้นตรงพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “กุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนนี้พากันเข้ามาที่นี้เพื่อขอเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดทรงทราบเวลา อันควรในบัดนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “สาคตะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงปูอาสนะใต้ร่มเงาที่มุมสุดวิหาร”

ท่านพระสาคตะรับสนองพระพุทธดำรัสแล้วถือตั่ง ดำลงเบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค ผุดขึ้นที่แผ่นหินต่อหน้ากุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนที่กำลังเพ่งมองอยู่แล้วปูอาสนะใต้ร่มเงาที่มุมสุดพระวิหาร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากพระวิหาร ไปประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่จัดไว้ใต้ร่มเงาที่มุมสุดพระวิหาร

ลำดับนั้น กุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนนั้นได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับถวายอภิวาทแล้วนั่งลง ณ ที่สมควร พากันสนใจแต่ท่านพระสาคตะเท่านั้น ไม่สนใจพระผู้มีพระภาคเลย

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบด้วยพระทัยถึงความคิดคำนึงในจิต ของกุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนนั้น จึงรับสั่งกับท่านพระสาคตะว่า “สาคตะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ซึ่งเป็นอุตตริมนุสสธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป”

ท่านพระสาคตะทูลรับสนองพระพุทธาณัติแล้วเหาะขึ้นสู่อากาศ จงกรมบ้าง ยืนบ้าง นั่งบ้าง นอนบ้าง บังหวนควันบ้าง โพลงไฟบ้าง หายตัวบ้าง ในอากาศกลางท้องฟ้า ลำดับนั้น ครั้นท่านพระสาคตะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ซึ่งเป็นอุตตริมนุสสธรรมหลายอย่างในอากาศกลางท้องฟ้า

แล้ว จึงกลับลงมาซบศีรษะแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาค ได้กราบทูลดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคเป็นพระศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวก พระผู้มีพระภาคเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวก”

ครั้งนั้น กุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนนั้น ต่างสรรเสริญว่า “น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระสาวกยังมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากถึงเพียงนี้ พระศาสดา จะต้องมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก(กว่านี้)แน่นอน” แล้วหันมาสนใจพระผู้มีพระภาค เท่านั้น ไม่ยอมสนใจท่านพระสาคตะอีกเลย

ทรงแสดงอนุปุพพิกถาและอริยสัจ ๔

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบด้วยพระทัยถึงความคิดคำนึงในจิตของกุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนนั้น จึงตรัสอนุปุพพิกถา คือ ทรงประกาศ

๑. ทานกถา (เรื่องทาน)
๒. สีลกถา (เรื่องศีล)
๓. สัคคกถา (เรื่องสวรรค์)
๔. กามาทีนวกถา (เรื่องโทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองแห่งกาม)[๑]
๕. เนกขัมมานิสังสกถา (เรื่องอานิสงส์แห่งการออกจากกาม)[๒]

เมื่อทรงทราบว่ากุลบุตรเหล่านั้นมีจิตควร อ่อน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใส จึงทรงประกาศสามุกกังสิกธรรมเทศนา[๓]ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักษุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแก่กุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนนั้น ณ อาสนะนั้นแลว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา” เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาด ปราศจากมลทิน ควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี

กุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนนั้นได้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้ง ธรรมแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากความแคลงใจถึงความเป็นผู้แกล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อ

---

[๑] แปลจากบาลีว่า กามานำ อาทีนวำ โอการำ สกิเลสำ (วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๔๒/๓)

[๒] **อานิสงส์แห่งการออกจากกาม** ในที่นี้หมายถึงอานิสงส์แห่งการออกจากกามสัญญา การออกจากกาม วิตกการออกจากกามปริฬาหะ(ความเร่าร้อนเพราะกาม) การออกจากความขวนขวาย ได้แก่คุณในการ บรรพชาและในฌานเป็นต้น (สารตฺถ. ฏีกา (บาลี) ๓/๒๖/๒๓๖-๒๓๗)

[๓] **สามุกกังสิกธรรมเทศนา** หมายถึงธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงรู้ด้วยพระองค์เอง ทรงเห็น ด้วยสยัมภูญาณ ไม่ทั่วไปแก่ผู้อื่น คือมิได้รับการแนะนำจากผู้อื่น ทรงรู้ลำพังพระองค์เองก่อนใครในโลก (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๙๓/๑๘๑, สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๒๖/๒๓๗, ที.สี.ฏีกา (อภินว) (บาลี) ๒/๒๙๘/๓๕๐)

ผู้อื่น ในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรม แจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือน บุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูป พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายนี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ทั้งหลายว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

เรื่องโสณโกฬิวิสะเศรษฐีบุตรบรรพชา

[๒๔๓] ครั้งนั้น โสณโกฬิวิสะได้มีความคิดดังนี้ว่า “ธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้น เราเข้าใจว่า การที่ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อย่างยิ่งเหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว มิใช่กระทำได้ง่าย อย่ากระนั้นเลย เราควรจะปลงผม โกนหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต”

ครั้งนั้น กุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คน ชื่นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้วจากไป ลำดับนั้น โสณโกฬิวิสะ เมื่อกุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คน ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วจากไปไม่นาน ได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่งลง ณ ที่สมควร

โสณโกฬิวิสกะผู้นั่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้น ข้าพระองค์เข้าใจว่า การที่ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อย่างยิ่งเหมือนสังข์ที่ ขัดดีแล้ว มิใช่กระทำได้ง่าย ข้าพระองค์ปรารถนาจะปลงผม โกนหนวด นุ่งห่มผ้า กาสายะ ออกจากเรือนมาบวชเป็นบรรพชิต ขอพระผู้มีพระภาคทรงพระกรุณาให้ข้าพระองค์บวชด้วยเถิด”

โสณโกฬิวิสะได้รับการบรรพชาอุปสมบทในพุทธสำนัก และเมื่อท่านอุปสมบทได้ไม่นาน พำนักอยู่ ณ ป่าสีตวัน ท่านปรารภความเพียรอย่างยิ่ง[๑] เดินจงกรมจนเท้าทั้งสองแตก สถานที่เดินจงกรมเปื้อนเลือดดุจที่ฆ่าโค

ต่อมา ท่านพระโสณโกฬิวิสะหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ได้มีความคิดดังนี้ว่า “ในบรรดาพระสาวกของพระผู้มีพระภาคที่ปรารภความเพียร เราก็เป็นรูปหนึ่ง แต่ไฉนจิตของเราจึงยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะโดยไม่ยึดมั่นถือมั่นได้เล่า ทรัพย์สมบัติในตระกูลของเรามีอยู่ เราอาจใช้สอยทรัพย์สมบัติและบำเพ็ญบุญได้ อย่ากระนั้นเลย เราควรสึกไปใช้สอยทรัพย์สมบัติและบำเพ็ญบุญ”

---

[๑] **ปรารภความเพียรอย่างยิ่ง** หมายถึงประกอบความเพียรในสัมมัปปธาน (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๘๔/๒๙๒) คือระดมความเพียรอย่างเต็มที่ (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๒๔๓/๓๕๑)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบด้วยพระทัยถึงความคิดคำนึงในจิตของท่านพระโสณโกฬิวิสะจึงทรงหายไปจากภูเขาคิชฌกูฏ มาปรากฏพระองค์ที่ป่าสีตวันเหมือนคนมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้า ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุเป็นจำนวนมากเสด็จเที่ยวจาริกไปตามเสนาสนะ เสด็จไปทางที่เดินจงกรม ของท่านพระโสณโกฬิวิสะ ทอดพระเนตรเห็นสถานที่เดินจงกรมเปื้อนเลือด จึงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “สถานที่เดินจงกรมแห่งนี้ของใคร เปื้อนเลือดดุจที่ฆ่าโค”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ท่านพระโสณโกฬิวิสะปรารภความเพียรอย่างยิ่ง เดินจงกรมจนเท้าทั้งสองแตก สถานที่เดินจงกรมแห่งนี้ของท่านจึงเปื้อนเลือดดุจที่ฆ่าโค พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปที่อยู่ของท่านพระโสณโกฬิวิสะ ประทับ นั่งบนพุทธอาสน์ที่จัดไว้ แม้ท่านพระโสณโกฬิวิสะก็ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร

เรื่องทรงเปรียบเทียบความเพียรกับสายพิณ

พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระโสณโกฬิวิสะผู้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควรดังนี้ว่า “โสณะ เธอหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ได้มีความคิดดังนี้ว่า ในบรรดาพระสาวกของพระผู้มีพระภาคที่ปรารภความเพียร เราก็เป็นรูปหนึ่ง แต่ไฉนจิตของเราจึงยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะโดยไม่ยึดมั่นถือมั่นได้เล่า ทรัพย์สมบัติในตระกูลของเรามีอยู่ เราอาจใช้สอยทรัพย์สมบัติและบำเพ็ญบุญได้ อย่ากระนั้นเลย เราควรสึกไปใช้สอยทรัพย์สมบัติและบำเพ็ญบุญ มิใช่หรือ”

ท่านพระโสณะทูลรับว่า “เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “โสณะ เธอเข้าใจข้อนั้นอย่างไร เมื่อครั้งที่เธออยู่ครองเรือนนั้น เธอเป็นผู้เชี่ยวชาญในการดีดพิณมิใช่หรือ”

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า “เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “โสณะ เธอเข้าใจข้อนั้นอย่างไร เวลาสายพิณของเธอตึงเกินไป พิณของเธอมีเสียงใช้การได้หรือ”

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า “ใช้การไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถามต่อว่า “โสณะ เธอเข้าใจข้อนั้นอย่างไร เวลาสาย พิณของเธอหย่อนเกินไป พิณของเธอมีเสียงใช้การได้หรือ”

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า “ใช้การไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถามว่า “โสณะ เธอเข้าใจข้อนั้นอย่างไร เวลาสายพิณ ของเธอไม่ตึงไม่หย่อนเกินไป ขึงอยู่ในระดับที่พอเหมาะ พิณของเธอมีเสียงใช้การได้หรือ”

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า “ใช้การได้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โสณะ เช่นเดียวกัน ความเพียรที่ปรารภอย่างยิ่ง ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ความเพียรที่ย่อหย่อนเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน ฉะนั้น เธอจงตั้งความเพียรให้พอดี จงปรับอินทรีย์ให้เสมอกัน[๑] จงถือเอานิมิต[๒]ในความเสมอกันนั้น” ท่านพระโสณะกราบทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคครั้นทรงสอนท่านพระโสณะด้วยพระโอวาทข้อนี้แล้ว ทรงหายไปจากป่าสีตวันต่อหน้าท่านพระโสณะ มาปรากฏพระองค์ที่ภูเขาคิชฌกูฏ เหมือนคนมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้า ฉะนั้น

พระโสณะบรรลุอรหัตตผล

ครั้นต่อมา ท่านพระโสณะได้ตั้งความเพียรให้พอดี ปรับอินทรีย์ให้เสมอกัน และถือเอานิมิตในความเสมอกันนั้น ได้หลีกไปอยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ ไม่นานนัก ก็ได้ทำให้แจ้งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันแท้ รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” ท่านพระ โสณะได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย

อุปนิสัยสมบัติของผู้เป็นพระอรหันต์

[๒๔๔] ครั้งนั้น ท่านพระโสณะผู้ได้บรรลุพระอรหัตตผลแล้ว ได้มีความคิดดังนี้ว่า “ถ้ากระไร เราพึงพยากรณ์อรหัตตผลในสำนักของพระผู้มีพระภาค” จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์ไม่มีอาสวกิเลส อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ได้ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว ไม่มีหน้าที่ต้องทำอีก บรรลุประโยชน์สูงสุดแล้ว สิ้นกิเลสเครื่องผูกไว้ในภพ หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ย่อมน้อมไปในฐานะ ๖[๓] คือ

---

[๑] **ปรับอินทรีย์ให้เสมอกัน** หมายถึงปรับศรัทธาให้เสมอกับปัญญาและปรับปัญญาให้เสมอกับศรัทธา ปรับวิริยะให้เสมอกับสมาธิ และปรับสมาธิให้เสมอกับวิริยะ ส่วนสตินั้นยิ่งมีเท่าไรก็ยิ่งดี (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๔๓/๑๖๔, สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๔๔๓/๓๕๒-๓๕๓)

[๒] **ถือเอานิมิต** ในที่นี้หมายถึงให้สมถนิมิต วิปัสสนานิมิต มัคคนิมิต และผลนิมิตเกิดขึ้น (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๒๔๓/๓๕๓)

[๓] **น้อมไป** หมายถึงบรรลุอย่างประจักษ์ชัด (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๒๔๔/๓๕๓)

ฐานะ ๖ หมายถึงพระอรหัตตผล พระอรหัตตผล ชื่อว่าการออกจากกาม (เนกขัมมะ) เพราะออกไปจากกิเลสทุกอย่าง ชื่อว่าความสงัด (ปวิเวก) เพราะสงัดจากกิเลสเหล่านั้น ชื่อว่าความไม่เบียดเบียน (อัพยาปัชชะ) เพราะไม่มีความเบียดเบียน ชื่อว่าความสิ้นอุปาทาน (อุปาทานักขยะ) เพราะเกิดขึ้นในที่สุดแห่งความสิ้นอุปาทาน ชื่อ

๑. น้อมไปในเนกขัมมะ ๒. น้อมไปในปวิเวก
๓. น้อมไปในความไม่เบียดเบียน ๔. น้อมไปในความสิ้นอุปาทาน
๕. น้อมไปในความสิ้นตัณหา ๖. น้อมไปในความไม่ลุ่มหลง

พระพุทธเจ้าข้า บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้สำคัญไปว่า ท่านรูปนี้อาศัยคุณเพียงศรัทธาอย่างเดียวเป็นแน่จึงน้อมไปในเนกขัมมะ แต่ข้อนี้ไม่พึงเห็นอย่างนั้น เพราะพระขีณาสพผู้อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่เห็นว่าตนยังจะต้องทำอะไรอีกหรือต้องไปสั่งสมกิจที่ทำแล้ว ย่อมเป็นผู้น้อมไปในเนกขัมมะ เพราะสิ้นราคะ เพราะปราศจากราคะ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในเนกขัมมะ เพราะสิ้นโทสะ เพราะปราศจากโทสะ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในเนกขัมมะ เพราะสิ้นโมหะ เพราะปราศจากโมหะ

พระพุทธเจ้าข้า บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้สำคัญไปว่า ท่านรูปนี้ต้องการลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นแน่ จึงน้อมไปในปวิเวก แต่ข้อนี้ก็ไม่พึงเห็นอย่างนั้น เพราะพระขีณาสพผู้อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่เห็นว่าตนยังจะต้องทำอะไรอีกหรือต้องไปสั่งสมกิจที่ทำแล้ว ย่อมเป็นผู้น้อมไปในปวิเวก เพราะสิ้นราคะ เพราะปราศจากราคะ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในปวิเวก เพราะสิ้นโทสะ เพราะปราศจากโทสะ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในปวิเวก เพราะสิ้นโมหะ เพราะ ปราศจากโมหะ

พระพุทธเจ้าข้า บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้สำคัญไปว่า “ท่านรูปนี้ ถือสีลัพพตปรามาส[๑]โดยเป็นสาระแน่ จึงน้อมไปในความไม่เบียดเบียน แต่ข้อนี้ก็ไม่พึงเห็นอย่างนั้น เพราะพระขีณาสพผู้อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่เห็นว่าตนยังจะต้องทำอะไรอีกหรือต้องไปสั่งสมกิจที่ทำแล้ว ย่อมเป็นผู้น้อมไปในความไม่เบียดเบียน เพราะสิ้นราคะ เพราะปราศจากราคะ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในความไม่เบียดเบียน เพราะสิ้นโทสะ เพราะปราศจากโทสะ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในความไม่เบียดเบียน เพราะสิ้นโมหะ เพราะปราศจากโมหะ

พระพุทธเจ้าข้า บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้ ฯลฯ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในความสิ้นอุปาทาน เพราะสิ้นราคะ เพราะปราศจากราคะ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในความสิ้นอุปาทาน เพราะสิ้นโทสะ เพราะปราศจากโทสะ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในความสิ้นอุปาทาน เพราะสิ้นโมหะ เพราะปราศจากโมหะ

ว่าความสิ้นตัณหา (ตัณหักขยะ) เพราะเกิดขึ้นในที่สุดแห่งความสิ้นตัณหา ชื่อว่าความไม่ลุ่มหลง (อสัมโมหะ) เพราะไม่มีความลุ่มหลง (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๔๓/๑๖๔-๑๖๕)

[๑] **สีลัพพตปรามาส** คือความยึดถือว่าบุคคลจะบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ด้วยศีลและพรต เป็นเพียงความยึดถือที่อิงอาศัยศีลและพรต (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๔๓/๑๖๕)

พระพุทธเจ้าข้า บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้ ฯลฯ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในความสิ้นตัณหา เพราะสิ้นราคะ เพราะปราศจากราคะ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในความสิ้นตัณหา เพราะสิ้นโทสะ เพราะปราศจากโทสะ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในความสิ้นตัณหา เพราะสิ้นโมหะ เพราะปราศจากโมหะ

พระพุทธเจ้าข้า บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้ ฯลฯ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในความไม่ลุ่มหลง เพราะสิ้นราคะ เพราะปราศจากราคะ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในความไม่ลุ่มหลง เพราะสิ้นโทสะ เพราะปราศจากโทสะ ย่อมเป็นผู้น้อมไปในความไม่ลุ่มหลง เพราะสิ้นโมหะ เพราะปราศจากโมหะ

ถ้ารูปารมณ์ที่รุนแรงอันจะพึงรับรู้ทางตา มาปรากฏทางตาของภิกษุผู้มีจิตหลุด พ้นแล้ว โดยชอบอย่างนี้ รูปารมณ์เหล่านั้นย่อมไม่ครอบงำจิตของภิกษุนั้นได้เลย จิตของภิกษุนั้นไม่ถูกอารมณ์ครอบงำ เป็นธรรมชาติมั่นคงหนักแน่น และภิกษุนั้นก็พิจารณาเห็นความเกิดดับ[๑]ของจิตนั้น

ถ้าสัททารมณ์ที่รุนแรงอันจะพึงรับรู้ทางหู ...

ถ้าคันธารมณ์ที่รุนแรงอันจะพึงรับรู้ทางจมูก ...

ถ้ารสารมณ์ที่รุนแรงอันจะพึงรับรู้ทางลิ้น ...

ถ้าโผฏฐัพพารมณ์ที่รุนแรงอันจะพึงรับรู้ทางกาย ...

ถ้าธรรมารมณ์ที่รุนแรงอันจะพึงรับรู้ทางใจ มาปรากฏทางใจของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้ว โดยชอบอย่างนี้ ธรรมารมณ์เหล่านั้นย่อมไม่ครอบงำจิตของภิกษุนั้นได้เลย จิตของภิกษุนั้นไม่ถูกอารมณ์ครอบงำ เป็นธรรมชาติมั่นคงหนักแน่น และภิกษุนั้นก็พิจารณาเห็นความเกิดดับของจิตนั้น

พระพุทธเจ้าข้า ภูเขาศิลาล้วน ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นแท่งทึบอันเดียวกัน ถ้าลมฝนอย่างแรงพัดมาจากทิศตะวันออก ก็ทำภูเขานั้นให้หวั่นไหวสั่นสะเทือนไม่ได้

ถ้าลมฝนอย่างแรงพัดมาจากทิศตะวันตก ...

ถ้าลมฝนอย่างแรงพัดมาจากทิศเหนือ ...

ถ้าลมฝนอย่างแรงพัดมาจากทิศใต้ ก็ทำภูเขานั้นให้หวั่นไหวสั่นสะเทือนไม่ได้ แม้ฉันใด

พระพุทธเจ้าข้า ถ้ารูปารมณ์ที่รุนแรงอันจะพึงรับรู้ทางตา มาปรากฏทางตาของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ รูปารมณ์เหล่านั้นย่อมไม่ครอบงำจิตของภิกษุนั้นได้เลย จิตของภิกษุนั้นไม่ถูกอารมณ์ครอบงำ เป็นธรรมชาติมั่นคงหนักแน่น และภิกษุนั้นก็พิจารณาเห็นความเกิดดับของจิตนั้น

ถ้าสัททารมณ์ที่รุนแรงอันจะพึงรับรู้ทางหู ...

---

[๑] **ความดับ** ในที่นี้หมายถึงความเกิดและความดับ (วิ.ม.อ. (บาลี) ๓/๒๔๓/๑๖๕)

ถ้าคันธารมณ์ที่รุนแรงอันจะพึงรับรู้ทางจมูก ...

ถ้ารสารมณ์ที่รุนแรงอันจะพึงรับรู้ทางลิ้น ...

ถ้าโผฏฐัพพารมณ์ที่รุนแรงอันจะพึงรับรู้ทางกาย ...

ถ้าธรรมารมณ์ที่รุนแรงอันจะพึงรับรู้ทางใจ มาปรากฏทางใจของภิกษุผู้มีจิต หลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ ธรรมารมณ์เหล่านั้นย่อมไม่ครอบงำจิตของภิกษุนั้น

ได้เลย จิตของภิกษุนั้นไม่ถูกอารมณ์ครอบงำ เป็นธรรมชาติมั่นคงหนักแน่น และภิกษุนั้นก็พิจารณาเห็นความ(เกิด)ดับของจิตนั้น

นิคมคาถา

จิตของพระขีณาสพผู้น้อมไปในเนกขัมมะ
น้อมไปในปวิเวก น้อมไปในความไม่เบียดเบียน
น้อมไปในความสิ้นอุปาทาน น้อมไปในความสิ้นตัณหา
และน้อมไปในความไม่ลุ่มหลง[๑] ย่อมหลุดพ้นโดยชอบ
เพราะเห็นความเกิดแห่งอายตนะ[๒]

ภิกษุผู้มีจิตสงบระงับหลุดพ้นโดยชอบ
ย่อมไม่มีการสั่งสมกิจที่ทำแล้ว ทั้งไม่มีกิจที่จะต้องทำอีก

ภูเขาหินแท่งทึบย่อมไม่สะเทือนเพราะลม ฉันใด
รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ทั้งมวล
ทั้งที่เป็นอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์
ย่อมทำจิตของผู้คงที่ให้หวั่นไหวมิได้ ฉันนั้น

จิตของผู้คงที่นั้น เป็นจิตตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว
ไม่เกาะเกี่ยวด้วยอารมณ์อะไร เพราะท่านผู้คงที่
พิจารณาเห็นความเกิดดับของจิตนั้น[๓]

---

[๑] อรรถกถาและฎีกาอธิบายว่าฐานะ ๖ มีเนกขัมมะเป็นต้น หมายถึงอรหัตตผล (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๔๓/๑๖๕, สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๒๔๔/๓๕๕) ส่วนอรรถกถาเถรคาถาอธิบายว่าหมายถึงอริยมรรค (ขุ.เถร.อ. (บาลี) ๒/๖๔๐-๖๔๑)

[๒] **ความเกิดแห่งอายตนะ** ในที่นี้หมายถึง ความเกิดและความดับแห่งอายตนะทั้งหลาย (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๔๔/๑๖๕, สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๒๔๔/๓๕๕)

[๓] องฺ.ฉกฺก. (ไทย) ๒๒/๕๕/๕๔๔-๕๔๕, ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๖๔๐-๖๔๔/๔๕๐

๑๔๘. ทิคุณาทิอุปาหนปฏิกเขปะ
ว่าด้วยทรงห้ามใช้รองเท้า ๒ ชั้นเป็นต้น

[๒๔๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรทั้งหลายกล่าวพยากรณ์อรหัตตผลอย่างนี้ ชื่อว่ากล่าวแต่เนื้อความและมิได้น้อมตนเข้าไป[๑] แต่โมฆบุรุษบางพวกในธรรมวินัยนี้เห็นเป็นของสนุก กล่าวพยากรณ์ อรหัตตผล ภายหลัง จึงเดือดร้อน”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกับท่านพระโสณะว่า “โสณะ เธอเป็นคนสุขุมาลชาติ เราอนุญาตรองเท้าชั้นเดียวแก่เธอ”

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ละทิ้งเงินถึง ๘๐ เล่มเกวียนและกองคาราวานประกอบด้วยช้าง ๗ เชือก ออกบวชเป็นบรรพชิต เมื่อเป็นอย่างนี้ ถ้าข้าพระองค์จะใช้รองเท้าชั้นเดียวก็จะมีคนกล่าวว่า พระโสณโกฬิวิสะละทิ้งเงินถึง ๘๐ เล่มเกวียนและกองคาราวานประกอบด้วยช้าง ๗ เชือก ออกบวชเป็นบรรพชิต เวลานี้ท่านพระโสณะนั้นยังข้องอยู่ในเรื่องรองเท้าชั้นเดียว ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตภิกษุสงฆ์ แม้ข้าพระองค์ก็จะใช้สอย ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตภิกษุสงฆ์ แม้ข้าพระองค์ก็จะไม่ใช้สอย พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่ง กับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรองเท้าชั้นเดียว ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้า ๒ ชั้น ไม่พึงสวมรองเท้า ๓ ชั้น ไม่พึงสวมรองเท้าหลายชั้น รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ”

๑๔๙. สัพพนีลิกาทิปฏิกเขปะ
ว่าด้วยทรงห้ามใช้รองเท้าสีเขียวล้วนเป็นต้น
เรื่องพระฉัพพัคคีย์

[๒๔๖] สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ สวมรองเท้าสีเขียวล้วน ... สวมรองเท้า สีเหลืองล้วน ... สวมรองเท้าสีแดงล้วน ... สวมรองเท้าสีบานเย็นล้วน ... สวมรองเท้า สีดำล้วน ... สวมรองเท้าสีแสดล้วน ... สวมรองเท้าสีชมพูล้วน

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม”[๒]

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

---

[๑] **มิได้น้อมตนเข้าไป** ในที่นี้หมายถึง มิได้น้อมตนเข้าไปด้วยการแสดงให้ปรากฏว่า เราเป็นพระอรหันต์ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๔๕/๑๖๖)

[๒] **คฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม** หมายถึงผู้ครองเรือน (องฺ.จตุกฺก.อ. (บาลี) ๒/๑๕/๒๙๓)

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าสีเขียวล้วน .... ไม่พึงสวมรองเท้าสีเหลืองล้วน ... ไม่พึงสวมรองเท้าสีแดงล้วน ... ไม่พึงสวม รองเท้าสีบานเย็นล้วน ... ไม่พึงสวมรองเท้าสีดำล้วน ... ไม่พึงสวมรองเท้าสีแสดล้วน ... ไม่พึงสวมรองเท้าสีชมพูล้วน รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้ามีหูสีเขียวเป็นต้น

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์สวมรองเท้ามีหูสีเขียว .... สวมรองเท้ามีหูสีเหลือง ... สวมรองเท้ามีหูสีแดง ... สวมรองเท้ามีหูสีบานเย็น ... สวมรองเท้ามีหูสีดำ ... สวมรองเท้ามีหูสีแสด ... สวมรองเท้ามีหูสีชมพู

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีเขียว ... ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีเหลือง ... ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีแดง ... ไม่พึงสวมรองเท้า มีหูสีบานเย็น ... ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีดำ ... ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีแสด ... ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีชมพู รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าหุ้มส้นเป็นต้น

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าติดแผ่นหนังหุ้มส้น ... สวมรองเท้าหุ้มแข้ง ... สวมรองเท้าปกหลังเท้า ... สวมรองเท้ายัดนุ่น ... สวมรองเท้ามีหูลาย คล้ายขนปีกนกกระทา ... สวมรองเท้าหูงอนมีรูปทรงคล้ายเขาแกะ ... สวมรองเท้า หูงอนมีรูปทรงคล้ายเขาแพะ ... สวมรองเท้าหูงอนมีรูปทรงคล้ายหางแมลงป่อง ... สวมรองเท้าที่เย็บด้วยขนนกยูง ... สวมรองเท้างดงามวิจิตร

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าติดแผ่นหนังหุ้มส้น ... ไม่พึงสวมรองเท้าหุ้มแข้ง ... ไม่พึงสวมรองเท้าปกหลังเท้า ... ไม่พึงสวม รองเท้ายัดนุ่น ... ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูลายคล้ายขนปีกนกกระทา ... ไม่พึงสวมรองเท้าหูงอนมีรูปทรงคล้ายเขาแกะ ... ไม่พึงสวมรองเท้าหูงอนมีรูปทรงคล้ายเขาแพะ ... ไม่พึงสวมรองเท้าหูงอนมีรูปทรงคล้ายหางแมงป่อง ... ไม่พึงสวมรองเท้าที่เย็บด้วยขนนกยูง ... ไม่พึงสวมรองเท้างดงามวิจิตร รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ”

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังราชสีห์ ... สวมรองเท้า ขลิบด้วยหนังเสือโคร่ง ... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังเสือเหลือง ... สวมรองเท้าขลิบ ด้วยหนังเสือดาว ... สวม

รองเท้าขลิบด้วยหนังนาก ... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนัง แมว ... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังค่าง ... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังนกเค้า

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนัง ราชสีห์ ... ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังเสือโคร่ง ... ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วย หนังเสือเหลือง ... ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังเสือดาว ... ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบ ด้วยหนังนาก ... ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังแมว ... ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วย หนังค่าง ... ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังนกเค้า รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ

๑๕๐. โอมุกกคุณังคุณุปาหนานุชานนา
ว่าด้วยทรงอนุญาตรองเท้าหลายชั้นที่ใช้แล้ว
เรื่องภิกษุเท้าแตก

[๒๔๗] ครั้งนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตร และจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ มีภิกษุรูปหนึ่งเป็นปัจฉาสมณะ แต่ ภิกษุนั้นเดินเขยกตามพระองค์ไปเบื้องพระปฤษฎางค์

อุบาสกคนหนึ่งสวมรองเท้าหลายชั้น มองเห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล จึงถอดรองเท้าแล้วเข้าไปเฝ้า ถวายอภิวาทแล้วเข้าไปหาภิกษุรูปนั้นไหว้แล้ว ถามว่า “ทำไม พระคุณเจ้าเดินเขยกขอรับ”

ภิกษุรูปนั้นตอบว่า “อุบาสก อาตมาเท้าแตก”

อุบาสกกล่าวว่า “นิมนต์พระคุณเจ้ารับรองเท้า ขอรับ”

ภิกษุตอบว่า “ไม่ละ พระผู้มีพระภาคทรงห้ามรองเท้าหลายชั้น”

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุ เธอรับรองเท้าคู่นั้นได้”

ต่อมา พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับ ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรองเท้าหลายชั้นที่ใช้แล้ว ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าหลายชั้นที่ยังใหม่ รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ”

๑๕๑. อัชฌารามุปาหนปฏิกเขปะ
ว่าด้วยทรงห้ามสวมรองเท้าในอาราม
เรื่องพระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าในอาราม

[๒๔๘] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคไม่ทรงฉลองพระบาทเสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง ภิกษุผู้เถระทั้งหลายทราบว่า “พระศาสดาไม่ทรงฉลองพระบาทเสด็จจงกรมอยู่” จึงไม่สวมรองเท้าเดินจงกรมบ้าง เมื่อพระศาสดาไม่ทรงฉลองพระบาทเสด็จจงกรม เมื่อเหล่าภิกษุผู้เถระไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม พวกภิกษุฉัพพัคคีย์กลับสวมรองเท้าเดินจงกรม

บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ ตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ เมื่อพระศาสดาไม่ทรงฉลองพระบาทเสด็จจงกรม เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายไม่สวมรองเท้าเดินจงกรมอยู่ กลับสวมรองเท้าเดินจงกรมเล่า” แล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าเมื่อเราผู้ศาสดาไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายก็ไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม พวกภิกษุ ฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าเดินจงกรม จริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเราผู้ศาสดา ไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายก็ไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม ไฉนโมฆบุรุษเหล่านั้นจึงสวมรองเท้าเดินจงกรมเล่า แท้จริงพวกคฤหัสถ์ผู้นุ่งห่มผ้าขาว ก็ยังมีความเคารพยำเกรงประพฤติสม่ำเสมอในอาจารย์ เพราะได้ศึกษาศิลปะอันเป็นเครื่องเลี้ยงชีวิต การที่พวกเธอบวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้วอย่างนี้ พึงมีความเคารพยำเกรงประพฤติสม่ำเสมอในอาจารย์ ในภิกษุรุ่นอาจารย์ ในอุปัชฌาย์ ในภิกษุรุ่นอุปัชฌาย์ ก็จะงดงามในธรรมวินัยนี้แน่ การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้นมิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ฯลฯ” ครั้นทรงตำหนิแล้วทรงแสดงธรรมีกถา รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาจารย์ เมื่อภิกษุรุ่นอาจารย์ เมื่ออุปัชฌาย์ เมื่อภิกษุรุ่นอุปัชฌาย์ไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าเดินจงกรม รูปใดสวมเดินจงกรม ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าในอาราม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องภิกษุอาพาธเป็นหน่อที่เท้า

[๒๔๙] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นหน่อที่เท้า พวกภิกษุต้องพยุงภิกษุนั้นไปถ่ายอุจจาระบ้าง ถ่ายปัสสาวะบ้าง

พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกตามเสนาสนะ ทอดพระเนตรเห็นพวกภิกษุกำลังพยุงภิกษุรูปนั้นไปถ่ายอุจจาระบ้าง ถ่ายปัสสาวะบ้าง จึงเสด็จเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้น แล้วได้ตรัสกับภิกษุเหล่านั้น ดังนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้อาพาธเป็นอะไร”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ท่านรูปนี้อาพาธเป็นหน่อที่เท้า พวกข้าพระ พุทธเจ้าต้องพยุงท่านไปถ่ายอุจจาระบ้าง ถ่ายปัสสาวะบ้าง พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้ว รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้มีเท้าเจ็บ เท้าแตก หรืออาพาธเป็นหน่อที่เท้าสวมรองเท้าได้”

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่ล้างเท้าขึ้นเตียงบ้าง ตั่งบ้าง จีวรและเสนาสนะจึงเปรอะเปื้อน

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สวมรองเท้าในขณะที่ตั้งใจว่าประเดี๋ยวจะขึ้นเตียงหรือตั่ง”

สมัยนั้น เวลากลางคืน ภิกษุทั้งหลายเดินไปโรงอุโบสถบ้าง ที่ประชุมบ้าง เหยียบตอไม้บ้าง หนามบ้างในที่มืด เท้าทั้งสองบาดเจ็บ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สวมรองเท้า ใช้คบเพลิง ประทีปไม้เท้าในอาราม”

๑๕๒. กัฏฐปาทุกาทิปฏิกเขปะ
ว่าด้วยทรงห้ามสวมเขียงเท้าไม้เป็นต้น
เรื่องพระฉัพพัคคีย์สวมเขียงเท้าไม้

[๒๕๐] สมัยนั้น ในเวลาเช้ามืด พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ลุกขึ้นสวมเขียงเท้าไม้เดินจงกรมในที่กลางแจ้ง มีเสียงกึกกัก ดังอึกทึก สนทนาดิรัจฉานกถาต่าง ๆ คือ[๑]

๑. ราชกถา	เรื่องพระราชา	๒. โจรกถา	เรื่องโจร
๓. มหามัตตกถา	เรื่องมหาอมาตย์	๔. เสนากถา	เรื่องกองทัพ
๕. ภยกถา	เรื่องภัย	๖. ยุทธกถา	เรื่องการรบ
๗. อันนกถา	เรื่องข้าว	๘. ปานกถา	เรื่องน้ำดื่ม
๙. วัตถกถา	เรื่องผ้า	๑๐. สยนกถา	เรื่องที่นอน
๑๑. มาลากถา	เรื่องพวงดอกไม้	๑๒. คันธกถา	เรื่องของหอม
๑๓. ญาติกถา	เรื่องญาติ	๑๔. ยานกถา	เรื่องยาน
๑๕. คามกถา	เรื่องบ้าน	๑๖. นิคมกถา	เรื่องนิคม
๑๗. นครกถา	เรื่องเมือง	๑๘. ชนปทกถา	เรื่องชนบท
๑๙. อิตถีกถา	เรื่องสตรี	๒๐. ปุริสกถา	เรื่องบุรุษ

---

[๑] วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๐๘/๖๐๓-๖๐๔

๒๑. สูรกถา	เรื่องคนกล้าหาญ	๒๒. วิสิขากถา	เรื่องตรอก
๒๓. กุมภัฏฐานกถา	เรื่องท่าน้ำ	๒๔. ปุพพเปตกถา	เรื่องคนที่ล่วงลับไปแล้ว
๒๕. นานัตตกถา	เรื่องเบ็ดเตล็ด	๒๖. โลกักขายิกะ	เรื่องโลก
๒๗. สมุททักขายิกะ	เรื่องทะเล	๒๘. อิติภวาภวกถา	เรื่องความเจริญและความเสื่อม

เหยียบแมลงตายบ้าง ทำภิกษุทั้งหลายให้คลาดจากสมาธิบ้าง

บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ จึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉน พวกภิกษุฉัพพัคคีย์จึงลุกขึ้นในเวลาเช้ามืด สวมเขียงเท้าไม้ เดินจงกรมในที่กลางแจ้ง มีเสียงกึกกัก ดังอึกทึก สนทนาดิรัจฉานกถาต่าง ๆ คือ

๑. ราชกถา เรื่องพระราชา ๒. โจรกถา เรื่องโจร

ฯลฯ

๒๘. อิติภวาภวกถา เรื่องความเจริญและความเสื่อม

เหยียบแมลงตายบ้าง ทำภิกษุทั้งหลายให้คลาดจากสมาธิบ้างเล่า” แล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ลุกขึ้นในเวลาเช้ามืด สวมเขียงเท้าไม้เดินจงกรมในที่กลางแจ้ง มีเสียงกึกกัก ดังอึกทึก สนทนาดิรัจฉานกถาต่าง ๆ คือ

๑. ราชกถา เรื่องพระราชา ๒. โจรกถา เรื่องโจร

ฯลฯ

๒๘. อิติภวาภวกถา เรื่องความเจริญและความเสื่อม

เหยียบแมลงตายบ้าง ทำภิกษุทั้งหลายให้คลาดจากสมาธิบ้าง จริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาค ฯลฯ ครั้นทรงตำหนิแล้วแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมเขียงเท้าไม้ รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องเขียงเท้าใบตาล

ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางกรุงพาราณสี เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงพาราณสีแล้ว ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันในกรุงพาราณสีนั้น

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ปรึกษากันว่า “พระผู้มีพระภาคทรงห้ามเขียงเท้าไม้” จึงให้ตัดต้นตาลอ่อน แล้วใช้ใบตาลมาทำเขียงเท้าสวม ต้นตาลอ่อนที่ถูก ตัดนั้น ๆ ย่อมเหี่ยวแห้ง

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงให้ตัดต้นตาลอ่อน ใช้ใบตาลทำเขียงเท้าสวมเล่า ต้นตาลอ่อนที่ถูกตัดนั้น ๆ ย่อมเหี่ยวแห้ง พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตซึ่งมีอินทรีย์เดียว”

ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนเหล่านั้นตำหนิ ประณาม โพนทะนา จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ตัดต้นตาลอ่อน นำใบตาลมาทำเขียงเท้าสวม ต้นตาลอ่อนที่ถูกตัดนั้น ๆ ย่อมเหี่ยว แห้งไป จริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “ภิกษุทั้งหลาย ไฉนโมฆบุรุษเหล่านั้น จึงให้ตัดต้นตาลอ่อน ใช้ใบตาลมาทำเขียงเท้าสวมเล่า ต้นตาลอ่อน ที่ถูกตัดนั้น ๆ ย่อมเหี่ยวแห้งไป ภิกษุทั้งหลาย เพราะคนทั้งหลายมีความสำคัญว่าต้นไม้มีชีวิต ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆบุรุษนั้น มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ฯลฯ” ครั้นทรงตำหนิแล้วแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมเขียงเท้าใบตาล รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องเขียงเท้าสานด้วยใบไผ่

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ปรึกษากันว่า “พระผู้มีพระภาคทรงห้ามเขียงเท้าใบตาล” จึงให้ตัดไม้ไผ่อ่อน แล้วใช้ใบไผ่มาทำเขียงเท้าสวม ไม้ไผ่อ่อนที่ถูกตัดนั้น ๆ ย่อมเหี่ยวแห้ง

คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงให้ตัดไม้ไผ่อ่อน ใช้ใบไผ่มาทำเขียงเท้าสวมเล่า ไม้ไผ่อ่อนที่ถูกตัดนั้น ๆ ย่อมเหี่ยวแห้งไป พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตซึ่งมีอินทรีย์เดียว”

ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทะนา ฯลฯ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมเขียงเท้าใบไผ่ รูปใด สวม ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องเขียงเท้าสานด้วยหญ้าสามัญ

[๒๕๑] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงพาราณสีตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปเมืองภัททิยะ เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงเมืองภัททิยะแล้ว ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าชาติยาวัน ในเมืองภัททิยะนั้น

สมัยนั้น พวกภิกษุชาวเมืองภัททิยะ ขวนขวายตกแต่งเขียงเท้าหลายชนิด คือ ทำเขียงเท้าหญ้า(สามัญ)เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าหญ้ามุงกระต่ายเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าหญ้าปล้องเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าใบเป้งเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าหญ้าแฝกเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าขนสัตว์เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทอดทิ้งอุทเทส ปริปุจฉา อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา

บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ จึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกภิกษุชาวเมืองภัททิยะ จึงขวนขวายตกแต่งเขียงเท้าหลายชนิด คือ ทำเขียงเท้าหญ้า (สามัญ)เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าหญ้ามุงกระต่ายเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าหญ้าปล้องเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าใบเป้งเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าหญ้าแฝกเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าขนสัตว์เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทอดทิ้งอุทเทส ปริปุจฉา อธิศีล อธิจิต อธิปัญญาเล่า”

ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าพวกภิกษุชาวเมืองภัททิยะ ขวนขวายตกแต่งเขียงเท้าหลายชนิด คือ ทำเขียงเท้าหญ้า(สามัญ)เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าหญ้ามุงกระต่ายเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าหญ้าปล้องเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าใบเป้งเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าหญ้าแฝกเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าขนสัตว์เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทอดทิ้งอุทเทส ปริปุจฉา อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา จริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย ไฉนโมฆบุรุษเหล่านั้นจึงขวนขวายตกแต่งเขียงเท้าหลายชนิด คือ ทำเขียงเท้าหญ้า(สามัญ)เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าหญ้ามุงกระต่ายเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าหญ้าปล้องเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าใบเป้งเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าหญ้าแฝกเองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้าขนสัตว์เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทอดทิ้งอุทเทส ปริปุจฉา อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา ภิกษุทั้งหลาย การกระทำอย่างนี้มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ฯลฯ” ครั้นทรงตำหนิแล้วทรงแสดงธรรมีกถา รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมเขียงเท้าหญ้า(สามัญ) ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าหญ้ามุงกระต่าย ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าหญ้าปล้อง ... ไม่พึงสวม เขียงเท้าใบเป้ง ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าหญ้าแฝก ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าขนสัตว์ ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าประดับด้วยทองคำ ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าประดับด้วยเงิน ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าประดับด้วยแก้วมณี ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าประดับด้วยแก้วไพฑูรย์ ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าประดับด้วยแก้วผลึก ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าประดับด้วยสำริด ... ไม่

พึงสวมเขียงเท้าประดับด้วยกระจก ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าทำด้วยดีบุก ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าทำด้วยสังกะสี ... ไม่พึงสวมเขียงเท้าทำด้วยทองแดง รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ

อนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมเขียงเท้าชนิดที่ต้องสวมเดิน รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเขียงเท้าที่ตรึงอยู่กับที่ ไม่ใช้สวมเดิน ๓ ชนิด คือ เขียงเท้าสำหรับใช้ในที่ที่ถ่ายอุจจาระ เขียงเท้าสำหรับใช้ในที่ที่ถ่ายปัสสาวะ เขียงเท้าสำหรับใช้ในที่ชำระ”

เรื่องพระฉัพพัคคีย์จับแม่โค

[๒๕๒] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เมืองภัททิยะตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางกรุงสาวัตถี เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงสาวัตถีแล้ว ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ในกรุงสาวัตถีนั้น

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์จับแม่โคที่กำลังข้ามแม่น้ำอจิรวดีที่เขาบ้าง จับที่ หูบ้าง จับที่คอบ้าง จับที่หางบ้าง ขึ้นขี่หลังบ้าง มีความกำหนัดจับองค์กำเนิดบ้าง กดลูกโคจนจมน้ำตายบ้าง

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงจับแม่โคที่กำลังข้ามแม่น้ำอจิรวดีที่เขาบ้าง จับที่หูบ้าง จับที่คอบ้าง จับที่หางบ้าง ขึ้นขี่หลังบ้าง มีความกำหนัดจับองค์กำเนิดบ้าง กดลูกโคจนจมน้ำตายบ้าง เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกามเล่า”

ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนเหล่านั้นตำหนิ ประณาม โพนทะนา ฯลฯ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าพวกภิกษุฉัพพัคคีย์จับแม่โคที่กำลังข้ามแม่น้ำอจิรวดีที่เขาบ้าง จับที่หูบ้าง จับที่คอบ้าง จับที่หางบ้าง ขึ้นขี่ หลังบ้าง มีความกำหนัดจับองค์กำเนิดบ้าง กดลูกโคจนจมน้ำตายบ้าง จริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ฯลฯ ครั้นทรงตำหนิแล้วทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงจับแม่โคทั้งหลายที่เขา รูปใดจับ ต้องอาบัติทุกกฏ... ไม่พึงจับที่หู ... ไม่พึงจับที่คอ ... ไม่พึงจับที่หาง ... ไม่พึงขึ้นขี่หลัง รูปใดขึ้นขี่หลัง ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีจิตกำหนัดไม่พึงจับองค์กำเนิด(แม่โค) รูปใดจับ ต้องอาบัติถุลลัจจัย ภิกษุไม่พึงฆ่าลูกโค รูปใดฆ่า พึงปรับอาบัติตามธรรม”

๑๕๓. ยานาทิปฏิกเขปะ
ว่าด้วยทรงห้ามยานพาหนะเป็นต้น
เรื่องพระฉัพพัคคีย์โดยสารยานพาหนะและภิกษุเป็นไข้

[๒๕๓] สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์โดยสารยานพาหนะเทียมด้วยโคเพศเมีย มีบุรุษเป็นสารถีบ้าง เทียมด้วยโคเพศผู้มีสตรีเป็นสารถีบ้าง

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนชายหนุ่มหญิงสาวโดยสารยานพาหนะไปเล่นน้ำในแม่น้ำคงคาและแม่น้ำมหี”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงโดยสารยานพาหนะ รูปใดโดยสาร ต้องอาบัติทุกกฏ”

ต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งเดินทางไปกรุงสาวัตถี ในแคว้นโกศล เพื่อจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค เป็นไข้ในระหว่างทาง จึงแวะไปนั่งอยู่ที่โคนไม้ต้นหนึ่ง คนทั้งหลาย พบภิกษุรูปนั้นจึงถามว่า “พระคุณเจ้าจะไปไหน ขอรับ”

ภิกษุตอบว่า “โยมทั้งหลาย อาตมาจะไปกรุงสาวัตถีเพื่อเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค”

คนเหล่านั้นกล่าวว่า “นิมนต์มาเถิด พระคุณเจ้า เราจะไปด้วยกัน”

ภิกษุตอบว่า “อาตมาเป็นไข้ ไปไม่ได้”

คนทั้งหลายกล่าวว่า “นิมนต์มาขึ้นยานพาหนะเถิด พระคุณเจ้า”

ภิกษุตอบว่า “อย่าเลย พระผู้มีพระภาคทรงห้ามโดยสารยานพาหนะ” ยำเกรงอยู่ ไม่ยอมขึ้นยาน พอไปถึงกรุงสาวัตถีจึงบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุทั้งหลายทราบ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยานยานพาหนะสำหรับภิกษุผู้เป็นไข้”

เรื่องยานพาหนะเทียมด้วยโคเพศผู้และยานพาหนะที่ใช้มือลาก

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีการสนทนากันดังนี้ว่า “ยานพาหนะที่ทรงอนุญาตนั้นเทียมโคเพศเมียหรือโคเพศผู้”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยานพาหนะที่เทียมโคเพศผู้[๑] ยานพาหนะที่ใช้มือลาก”

เรื่องคานหาม

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งไม่สบายอย่างหนัก เพราะยานพาหนะกระเทือน

---

[๑] อรรถกถาอธิบายว่า ภิกษุที่ใช้ภาชนะที่เทียบโคเพศผู้คนที่ขับยานพาหนะจะเป็นบุรุษหรือสตรีก็ได้ ไม่ต้องอาบัติ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๕๓/๑๖๘)

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ
พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตวอ(และ)เปลหาม”

๑๕๔. อุจจาสยนมหาสยนาปฏิกเขปะ
ว่าด้วยทรงห้ามที่นอนสูงใหญ่
เรื่องพระฉัพพัคคีย์ใช้ที่นอนสูงใหญ่

[๒๕๔] สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ที่นอนสูงใหญ่[๑] คือ

๑. เตียงมีเท้าสูงเกินขนาด
๒. เตียงมีเท้าเป็นรูปสัตว์ร้าย
๓. พรมขนสัตว์
๔. เครื่องลาดขนแกะลายวิจิตร
๕. เครื่องลาดขนแกะสีขาว
๖. เครื่องลาดมีรูปดอกไม้
๗. เครื่องลาดยัดนุ่น
๘. เครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้าย เช่นราชสีห์และเสือ
๙. เครื่องลาดขนแกะมีขน ๒ ด้าน
๑๐. เครื่องลาดขนแกะมีขนด้านเดียว
๑๑. เครื่องลาดปักด้วยไหมประดับรัตนะ
๑๒. เครื่องลาดผ้าไหมประดับรัตนะ
๑๓. เครื่องลาดขนแกะขนาดใหญ่ที่นางฟ้อน ๑๖ คนร่ายรำได้
๑๔. เครื่องลาดบนหลังช้าง
๑๕. เครื่องลาดบนหลังม้า
๑๖. เครื่องลาดในรถ
๑๗. เครื่องลาดทำด้วยหนังเสือดาว
๑๘. เครื่องลาดหนังชะมด
๑๙. เครื่องลาดมีเพดาน
๒๐. เครื่องลาดมีหมอนแดง ๒ ข้าง[๒]

---

[๑] **ที่นอนสูงใหญ่** หมายถึงเตียงเกินขนาดและเครื่องลาดที่ไม่สมควร (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๕๔/๑๖๙)

[๒] **หมอนแดง ๒ ข้าง** หมายถึงหมอนแดงที่วางไว้ ๒ ด้านของเตียง คือ หมอนหนุนศีรษะกับหมอนหนุนเท้า (วิ.อ

คนทั้งหลายเดินเที่ยวไปตามวิหารพบเห็น จึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ที่นอนสูงใหญ่ คือ

๑. เตียงมีเท้าสูงเกินขนาด
๒. เตียงมีเท้าเป็นรูปสัตว์ร้าย
๓. พรมขนสัตว์
๔. เครื่องลาดขนแกะลายวิจิตร
๕. เครื่องลาดขนแกะสีขาว
๖. เครื่องลาดมีรูปดอกไม้
๗. เครื่องลาดยัดนุ่น
๘. เครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้าย เช่นราชสีห์และเสือ
๙. เครื่องลาดขนแกะมีขน ๒ ด้าน
๑๐. เครื่องลาดขนแกะมีขนด้านเดียว
๑๑. เครื่องลาดปักด้วยไหมประดับรัตนะ
๑๒. เครื่องลาดผ้าไหมประดับรัตนะ
๑๓. เครื่องลาดขนแกะขนาดใหญ่ที่นางฟ้อน ๑๖ คนร่ายรำได้
๑๔. เครื่องลาดบนหลังช้าง
๑๕. เครื่องลาดบนหลังม้า
๑๖. เครื่องลาดในรถ
๑๗. เครื่องลาดทำด้วยหนังเสือดาว
๑๘. เครื่องลาดหนังชะมด
๑๙. เครื่องลาดมีเพดาน
๒๐. เครื่องลาดมีหมอนแดง ๒ ข้าง

รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ”

๑๕๕. สัพพจัมมปฏิกเขปะ
ว่าด้วยทรงห้ามแผ่นหนัง

(บาลี) ๓/๒๕๔/๑๖๙-๑๗๐), ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๑๕/๘๓

เรื่องพระฉัพพัคคีย์ใช้หนังผืนใหญ่

[๒๕๕] สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์รู้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงห้ามที่นอนสูงใหญ่” จึงใช้หนังผืนใหญ่ คือ หนังสีหะ หนังเสือโคร่ง หนังเสือเหลือง แผ่นหนัง เหล่านั้นตัดตามขนาดเตียงบ้าง ตัดตามขนาดตั่งบ้าง ปูลาดไว้ภายในเตียงบ้าง ปูลาดไว้ภายนอกเตียงบ้าง ปูลาดไว้ภายในตั่งบ้าง ปูลาดไว้ภายนอกตั่งบ้าง

คนทั้งหลายเดินเที่ยวไปตามวิหารพบเข้า จึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้หนังผืนใหญ่ คือ หนังสีหะ หนังเสือโคร่ง หนังเสือเหลือง รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ”

ต่อมา พวกภิกษุฉัพพัคคีย์รู้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงห้ามหนังผืนใหญ่” จึงใช้ หนังโค ตัดตามขนาดเตียงบ้าง ตัดตามขนาดตั่งบ้าง ปูลาดไว้ภายในเตียงบ้าง ปูลาดไว้ภายนอกเตียงบ้าง ปูลาดไว้ภายในตั่งบ้าง ปูลาดไว้ภายนอกตั่งบ้าง

เรื่องภิกษุใจบาปขอหนังลูกโค

มีภิกษุใจบาปรูปหนึ่งเป็นพระใกล้ชิดตระกูลของอุบาสกใจบาปคนหนึ่ง เช้าวันหนึ่ง ภิกษุนั้นครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเดินไปบ้านของอุบาสกนั้น นั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ ลำดับนั้น อุบาสกใจบาปนั้นเข้าไปหาภิกษุใจบาปถึงอาสนะไหว้แล้วนั่งลง ณ ที่สมควร อุบาสกใจบาปนั้นมีลูกโครุ่นรูปร่างงดงาม น่าดู น่าชม คล้ายลูกเสือเหลือง ภิกษุใจบาปนั้นจึงมองลูกโคนั้นด้วยความสนใจ

อุบาสกถามภิกษุว่า “พระคุณเจ้า ท่านมองดูลูกโคอย่างสนใจ เพื่ออะไรกัน”

ภิกษุตอบว่า “อุบาสก อาตมาอยากได้หนังของมัน”

เขาจึงฆ่าลูกโคแล้วถลกหนังมาถวายภิกษุใจบาปนั้น ลำดับนั้น ภิกษุใจบาปนั้นใช้สังฆาฏิห่อหนังเดินจากไป แม่โคจึงเดินตามภิกษุเพราะความรักลูก

ภิกษุทั้งหลายถามภิกษุใจบาปนั้นว่า “ทำไมแม่โคจึงเดินตามท่านเล่า”

ภิกษุนั้นตอบว่า “ผมเองก็ไม่ทราบว่า มันเดินตามมาเพราะเหตุใด”

พอดีสังฆาฏิของภิกษุใจบาปนั้นเปื้อนเลือด ภิกษุทั้งหลายจึงกล่าวอย่างนี้ว่า “สังฆาฏิผืนนี้ท่านห่ออะไรไว้”

ภิกษุนั้นจึงบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุทั้งหลายทราบ

พวกภิกษุถามว่า “ท่านชักชวนให้ฆ่าสัตว์หรือ”

ภิกษุนั้นกล่าวว่า “อย่างนั้น ท่านทั้งหลาย”

บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ ตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนภิกษุจึงชักชวนให้ฆ่าสัตว์เล่า พระผู้มีพระภาคทรงตำหนิการฆ่าสัตว์ ทรงสรรเสริญการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์มิใช่หรือ” แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

เรื่องทรงห้ามใช้หนังโคเป็นต้น

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุใจบาปรูปนั้นว่า “ภิกษุ ทราบว่าเธอชักชวนให้ฆ่าสัตว์ จริงหรือ”

ภิกษุนั้นทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “โมฆบุรุษ ไฉนเธอจึงชักชวนให้ฆ่าสัตว์เล่า โมฆบุรุษ เราตำหนิการฆ่าสัตว์ สรรเสริญการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ โดยประการต่าง ๆ มิใช่หรือ โมฆบุรุษ การกระทำอย่างนี้มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ฯลฯ” ครั้นทรงตำหนิแล้วทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงชักชวนให้ฆ่าสัตว์ รูปใดชักชวน พึงปรับอาบัติตามธรรม ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้หนังโค รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย หนังอะไรก็ตาม ภิกษุไม่พึงใช้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ”

๑๕๖. คิหิวิกตานุญญาตาทิ
ว่าด้วยทรงอนุญาตเครื่องคิหิวิกัต[๑]เป็นต้น

[๒๕๖] สมัยนั้น เตียงก็ดี ตั่งก็ดีของคนทั้งหลาย หุ้มด้วยหนังบ้าง รัดด้วยหนังบ้าง ภิกษุทั้งหลายยำเกรงอยู่จึงไม่นั่งทับ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้นั่งทับเตียงตั่งที่เป็นคิหิวิกัต แต่ไม่อนุญาตให้นอนทับ”

ต่อมา วิหารทั้งหลายเขาผูกรัดด้วยเชือกหนัง ภิกษุทั้งหลายยำเกรงอยู่จึงไม่นั่งพิง

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้นั่งพิงเฉพาะเชือก”

ทรงห้ามและอนุญาตให้สวมรองเท้าเข้าหมู่บ้าน
เรื่องพระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าเข้าหมู่บ้านและภิกษุเป็นไข้

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าเข้าหมู่บ้าน

---

[๑] **คิหิวิกัต** หมายถึงเครื่องใช้สอยของพวกคฤหัสถ์ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๕๒/๓๐๖)

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าเข้าหมู่บ้าน รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ”

ต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้ ไม่สวมรองเท้าไม่อาจเข้าหมู่บ้านได้

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุไข้สวมรองเท้าเข้าหมู่บ้านได้”

๑๕๗. โสณกุฏิกัณณวัตถุ[๑]
ว่าด้วยพระโสณกุฏิกัณณะ
เรื่องพระมหากัจจานะ

[๒๕๗] สมัยนั้น ท่านพระมหากัจจานะพักอยู่ที่ภูเขาปปาตะ[๒] เมืองกุรุรฆระ ในแคว้นอวันตี ครั้งนั้น อุบาสกชื่อโสณกุฏิกัณณะ เป็นอุปัฏฐากของท่านพระมหากัจจานะ ต่อมา เขาเข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่ ไหว้แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับท่านพระมหากัจจานะดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ธรรมตามที่พระคุณเจ้ามหากัจจานะแสดงนั้น กระผมเข้าใจว่า การที่ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อย่างยิ่งเหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว มิใช่กระทำได้ง่าย กระผมปรารถนาจะปลงผม โกนหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกจากเรือนมาบวชเป็นบรรพชิต ขอพระคุณเจ้ากัจจานะโปรดให้กระผมบวชด้วยเถิด ขอรับ”

เมื่อเขากล่าวอย่างนี้ ท่านพระมหากัจจานะได้กล่าวกับอุบาสกโสณกุฏิกัณณะดังนี้ว่า “การประพฤติพรหมจรรย์ซึ่งต้องนอนผู้เดียว[๓] บริโภคอาหารมื้อเดียวจนตลอดชีพทำได้ยาก แต่เอาเถอะ โสณะ ท่านเป็นคฤหัสถ์อยู่ที่บ้านนั้นแหละ จงหมั่นประพฤติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ซึ่งเป็นพรหมจรรย์ที่ต้องนอนผู้เดียว บริโภคอาหารมื้อเดียวตามเวลาที่เหมาะสมเถิด”[๔]

---

[๑] ดูเทียบโสณสูตร (ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๔๖/๒๖๘)

[๒] **ในโสณสูตร** เรียกว่า ภูเขาปวัตตะ (ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๔๖/๒๖๘)

[๓] **นอนผู้เดียว** ในที่นี้มิได้หมายถึงแต่เพียงอิริยาบถนอนอย่างเดียว แต่หมายถึงอิริยาบถอีก ๓ อิริยาบถด้วย คือ ยืนผู้เดียว เดินผู้เดียว นั่งผู้เดียว ซึ่งจัดเป็นกายวิเวก (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๒๕๗/๓๖๐)

[๔] ฎีกาอธิบายว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่อุบาสกจะพึงหมั่นประพฤติในส่วนเบื้องต้น คือ ศีล ๕ ที่จะต้องรักษาประจำ ศีล ๘ ที่พึงรักษาในวันอุโบสถ ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และศีล ๑๐ (ถ้าสามารถ) และเจริญสมาธิปัญญาตามเหมาะสมแก่ศีลที่รักษานั้นๆ (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๒๕๗/๓๖๑)

ครั้งนั้น ความคิดที่น้อมไปเพื่อบรรพชาของอุบาสกโสณกุฏิกัณณะ ระงับไป

แม้ครั้งที่ ๒ อุบาสกโสณกุฏิกัณณะ ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ อุบาสกโสณกุฏิกัณณะ เข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่ ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับท่านพระมหากัจจานะดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ธรรมตามที่พระคุณเจ้ามหากัจจานะแสดงนั้น กระผมเข้าใจว่า การที่ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อย่างยิ่งเหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว มิใช่ กระทำได้ง่าย กระผมปรารถนาจะปลงผม โกนหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกจาก เรือนมาบวชเป็นบรรพชิต ขอพระคุณเจ้ากัจจานะโปรดให้กระผมบวชด้วยเถิด ขอรับ”

ลำดับนั้น ท่านพระมหากัจจานะจึงให้อุบาสกโสณกุฏิกัณณะบวช

ก็สมัยนั้น อวันตีทักขิณาบถ มีภิกษุน้อย ท่านพระมหากัจจานะจัดหาภิกษุสงฆ์จากที่นั้น ๆ ให้ครบองค์ประชุม คือ ๑๐ รูป ได้ยากลำบาก เวลาล่วงไปถึง ๓ ปี จึงให้ท่านโสณะอุปสมบทได้

๑๕๘. มหากัจจานปัญจวรปริทัสสนา
ว่าด้วยอาณัตติกพจน์ของท่านพระมหากัจจานะ ๕ ประการ

สมัยนั้น ท่านพระโสณะออกพรรษาแล้ว หลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ได้เกิดความคิดขึ้นในใจอย่างนี้ว่า “เราเพียงแต่ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงมีพระลักษณะเช่นนี้และเช่นนี้ แต่เราไม่เคยเฝ้าเฉพาะพระพักตร์เลย เราจะไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ถ้าพระอุปัชฌาย์อนุญาต”

ครั้นเวลาเย็น ท่านพระโสณะออกจากที่หลีกเร้น เข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่ ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระโสณะได้กล่าวกับท่านพระมหากัจจานะดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส กระผมหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ได้เกิดความคิดขึ้นในใจอย่างนี้ว่า “เราเพียงแต่ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงมีพระลักษณะเช่นนี้และเช่นนี้ แต่เราไม่เคยเฝ้าเฉพาะพระพักตร์เลย เราจะไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ถ้าพระอุปัชฌาย์อนุญาต” ท่านผู้เจริญ กระผมจะไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ถ้าพระอุปัชฌาย์อนุญาต”

ท่านพระมหากัจจานะกล่าวว่า “ดีละ ดีละ โสณะ ท่านจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเถิด ท่านจะเห็นพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้น่าเลื่อมใส ทรงเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส[๑] มีพระอินทรีย์สงบ มีพระทัยสงบ ทรงบรรลุทมถะและสมถะสูงสุด[๑] ทรง

---

[๑] อรรถกถาอธิบายว่า เหตุที่พระผู้มีพระภาคทรงเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส เพราะทรงถึงพร้อมด้วยพระรัศมีแห่งพระสรีระอันนำความเลื่อมใสมารอบด้าน เพราะประดับด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ อนุพยัญชนะ ๘๐

ฝึกฝนแล้ว คุ้มครองแล้ว ทรงสำรวมอินทรีย์ ทรงเป็นผู้ประเสริฐ ท่านโสณะ ท่านจงถวายอภิวาทด้วยเศียรเกล้าแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาคตามคำของเราว่า พระพุทธเจ้าข้า ท่านพระมหากัจจานะผู้เป็นพระ อุปัชฌาย์ของข้าพระองค์ ขอถวายอภิวาทแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ดังนี้ และจงกราบทูลอย่างนี้ว่า

๑. พระพุทธเจ้าข้า อวันตีทักขิณาบถ มีภิกษุน้อย ข้าพระองค์จัดหาภิกษุสงฆ์จากที่นั้น ๆ ให้ครบองค์ประชุม คือ ๑๐ รูป ได้ยากลำบาก เวลาล่วงไปถึง ๓ ปี[๒] จึงได้อุปสมบท ถ้ากระไร พระผู้มี พระภาคพึงทรงอนุญาตให้อุปสมบทด้วยคณะสงฆ์น้อยรูปกว่านี้ได้เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ

๒. พระพุทธเจ้าข้า พื้นดินในอวันตีทักขิณาบถ มีสีดำมาก แข็ง มีรอยระแหงกีบโค ถ้ากระไร พระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตรองเท้า หลายชั้น เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ

๓. พระพุทธเจ้าข้า พวกมนุษย์ในอวันตีทักขิณาบถนิยมการอาบน้ำ ถือว่าน้ำจะทำให้สะอาด ถ้ากระไร พระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาต การอาบน้ำได้เป็นนิตย์ เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ

๔. พระพุทธเจ้าข้า ในอวันตีทักขิณาบถ มีหนังที่เป็นเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค เหมือนกับที่มัชฌิมชนบทมีหญ้าตีนกา หญ้าหางนกยูง หญ้าหนวดแมว หญ้าหางช้าง ถ้ากระไร พระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตหนังที่เป็นเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ และหนังมฤค เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ

ประการ และพระเกตุมาลามีพระรัศมีแผ่ออกข้างละวา นำความเลื่อมใสมาแก่ชนผู้ทัสสนาและเพราะถึงพร้อมด้วยกองธรรมอันประกอบด้วยหมู่แห่งคุณที่ประมาณมิได้ เป็นต้นว่า พลญาณ ๑๐ เวสารัชชญาณ ๔ อสาธารณญาณ ๖ และพุทธธรรมเฉพาะอย่าง ๑๘ ประการ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๕๗/๑๗๐, ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๓๐๕/๑๘๘-๑๘๙, ขุ.อุ.อ. (บาลี) ๑๐/๙๐, สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๒๕๗/๓๖๓)

[๑] **ทมถะและสมถะ** หมายถึงปัญญาและสมาธิและหมายถึงความสงบกายและความสงบจิตบ้าง (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๕๗/๑๗๐) ทมถะและสมถะสูงสุด หมายถึงปัญญาวิมุตติและเจโตวิมุตติอันเป็นโลกุตตระ (สารตฺถ. ฏีกา. (บาลี) ๓/๒๕๗/๓๖๓)

[๒] **เวลาล่วงไปถึง ๓ ปี** หมายถึง เวลาผ่านไป ๓ พรรษา นับจากวันที่อุบาสกโสณะบรรพชาเป็นสามเณร (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๕๗/๑๗๐)

๕. พระพุทธเจ้าข้า เวลานี้ พวกมนุษย์ถวายจีวรฝากภิกษุทั้งหลายผู้อยู่นอกสีมาด้วยกล่าวว่า พวกเราขอถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากเหล่านั้นมาบอกว่า พวกมนุษย์ชื่อนี้ถวายจีวรแก่ท่าน ภิกษุที่จะได้รับจีวรเหล่านั้นยำเกรงอยู่ จึงไม่ยินดี ด้วยคิดว่า ของที่เป็นนิสสัคคีย์[๑] อย่าได้มีแก่พวกเราเลย ถ้ากระไร พระผู้มีพระภาคพึงตรัสบอกเหตุในเรื่องจีวร”

พระโสณะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ท่านพระโสณะรับคำของท่านพระมหากัจจานะแล้ว ลุกจากอาสนะไหว้ท่านพระมหากัจจานะ ทำประทักษิณ เก็บเสนาสนะ ถือบาตรและจีวร จาริกไปทางกรุงสาวัตถี เดินทางไปโดยลำดับจนถึงกรุงสาวัตถี ถึงพระเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐีแล้วเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกับท่านพระอานนท์ว่า “อานนท์ เธอจงจัดเสนาสนะต้อนรับภิกษุอาคันตุกะรูปนี้”

ท่านพระอานนท์ทราบว่า “พระผู้มีพระภาคทรงพระประสงค์จะประทับอยู่ในวิหารหลังเดียวกับภิกษุรูปที่พระองค์มีพระบัญชาใช้เราว่า อานนท์ เธอจงจัดเสนาสนะต้อนรับภิกษุอาคันตุกะรูปนี้ พระผู้มีพระภาคทรงพระประสงค์จะประทับอยู่ในวิหารแห่งเดียวกับท่านพระโสณะ” จึงจัดเสนาสนะต้อนรับท่านพระโสณะในพระวิหารอันเป็นที่ประทับของพระผู้มีพระภาค

เรื่องพระโสณะสวดพระสูตรในอัฏฐกวรรค

[๒๕๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในที่แจ้งจนดึกจึงเสด็จเข้าพระวิหาร ฝ่ายท่านพระโสณะก็ใช้เวลาอยู่ในที่แจ้งจนดึกจึงเข้าพระวิหาร พอถึงเวลาใกล้รุ่ง พระผู้มีพระภาคทรงลุกขึ้นแล้ว ทรงเชื้อเชิญท่านพระโสณะว่า “ภิกษุ เธอ จงกล่าว ธรรมตามถนัดเถิด”[๒]

ท่านพระโสณะทูลสนองพระดำรัสแล้ว ได้สวดพระสูตรทั้งหมด ในอัฏฐกวรรค[๓] โดยทำนองสรภัญญะ

เมื่อท่านพระโสณะสวดทำนองสรภัญญะจบแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงชื่นชมอย่างยิ่งจึงได้ประทานสาธุการว่า “ดีละ ดีละ ภิกษุ เธอเล่าเรียนสูตรในอัฏฐกวรรคมาดีแล้ว จำได้แม่นยำดี เปล่งเสียงสวดได้ไพเราะเพราะพริ้ง ไม่มีที่น่าตำหนิ บอกความหมายได้ชัดเจน ภิกษุ เธอมีพรรษาเท่าไร”

---

[๑] ดูรายละเอียดเกี่ยวกับของที่เป็นนิสสัคคีย์ใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๕๙-๕๔๑/๑-๗๐

[๒] **จงกล่าวธรรมตามถนัด** ในที่นี้หมายถึงจงกล่าวธรรมตามที่ได้ฟัง ตามที่เล่าเรียนมา (ขุ.อุ.อ. (บาลี) ๔๖/๓๓๔)

[๓] ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๗๗๓-๙๘๒/๖๘๗-๗๓๔

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า “ข้าพระองค์บวชได้ ๑ พรรษา พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุ เพราะเหตุไร เธอจึงช้าอยู่เล่า”

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า “ข้าพระองค์เห็นโทษในกามนานแล้ว แต่ผู้ครองเรือน วุ่นวาย[๑] มีกิจมาก มีธุระมาก พระพุทธเจ้าข้า”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่องนี้แล้ว จึงทรงเปล่งพระอุทานว่า

อารยชนเห็นโทษในโลก รู้ธรรมที่ไม่มีอุปธิ
จึงไม่ยินดีในบาป เพราะคนบริสุทธิ์[๒] ย่อมไม่ยินดีในบาป”[๓]

ลำดับนั้น ท่านพระโสณะคิดว่า “พระผู้มีพระภาคกำลังทรงชื่นชมเรา เวลานี้ควรกราบทูลคำสั่งของพระอุปัชฌาย์” จึงลุกจากอาสนะ ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง หมอบลงแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า กราบทูลพระผู้ มีพระภาคดังนี้ว่า “ท่านพระมหากัจจานะผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ของข้าพระองค์ ขอกราบ ถวายอภิวาทแทบพระบาทของพระพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า สั่งให้กราบทูลว่า

๑. พระพุทธเจ้าข้า อวันตีทักขิณาบถ มีภิกษุน้อย ข้าพระองค์จัดหาภิกษุสงฆ์จากที่นั้น ๆ ให้ครบองค์ประชุม คือ ๑๐ รูป ได้ยากลำบาก เวลาล่วงไปถึง ๓ ปี จึงได้อุปสมบท ถ้ากระไร พระผู้มี พระภาค พึงทรงอนุญาตให้อุปสมบทด้วยคณะสงฆ์น้อยรูปกว่านี้ได้เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ

๒. พระพุทธเจ้าข้า พื้นดินในอวันตีทักขิณาบถ มีสีดำมาก แข็ง มีรอยระแหง กีบโค ถ้ากระไร พระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตรองเท้า หลายชั้น เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ

๓. พระพุทธเจ้าข้า พวกมนุษย์ในอวันตีทักขิณาบถนิยมการอาบน้ำ ถือว่าน้ำจะทำให้สะอาด ถ้ากระไร พระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาต การอาบน้ำได้เป็นนิตย์ เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ

๔. พระพุทธเจ้าข้า ในอวันตีทักขิณาบถ มีหนังที่เป็นเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค เหมือนกับที่มัชฌิมชนบทมีหญ้าตีนกา หญ้าหาง นกยูง หญ้าหนวดแมว หญ้าหางช้าง ถ้ากระไร พระผู้มีพระภาคพึงทรง

---

[๑] **วุ่นวาย** ในที่นี้หมายถึงวุ่นวายอยู่กับกรณียกิจน้อยใหญ่ (ขุ.อุ.อ. (บาลี) ๔๖/๓๓๕)

[๒] **คนบริสุทธิ์** ในที่นี้หมายถึงคนผู้มีความประพฤติทางกายเป็นต้นบริสุทธิ์สม่ำเสมอ (ขุ.อุ.อ. (บาลี) ๔๖/๓๓๖)

[๓] ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๔๖/๒๗๔

อนุญาตหนังที่เป็นเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ และหนังมฤค เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ

๕. พระพุทธเจ้าข้า เวลานี้ มนุษย์ทั้งหลายถวายจีวรฝากภิกษุทั้งหลาย ผู้อยู่นอกสีมาด้วยกล่าวว่า พวกเราขอถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากเหล่านั้นมาบอกว่า พวกมนุษย์ชื่อนี้ถวายจีวรแก่ท่าน ภิกษุที่จะได้รับจีวรเหล่านั้นยำเกรงอยู่ จึงไม่ยินดีด้วยคิดว่า ของที่เป็นนิสสัคคีย์อย่าได้มีแก่พวกเราเลย ถ้ากระไร พระผู้มีพระภาค พึงตรัสบอกเหตุในเรื่องจีวร”

เรื่องประทานพร ๕ อย่างแก่พระโสณะ

[๒๕๙] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

๑. ภิกษุทั้งหลาย อวันตีทักขิณาบถ มีภิกษุน้อย ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการอุปสมบทด้วยคณะมีจำนวน ๕ รูปรวมทั้งพระวินัยธร ในปัจจันตชนบททั้งหมด

กำหนดเขตปัจจันตชนบทและมัชฌิมชนบท

บรรดาชนบทเหล่านั้น ปัจจันตชนบทกำหนดเขตไว้ ดังนี้

ทางทิศตะวันออกมีนิคมกชังคละ เป็นขอบเขต ถัดเข้ามาถึงมหาสาลนคร พ้นเขตนั้นไปเป็นปัจจันตชนบท ด้านในเป็นมัชฌิมชนบท

ทางทิศเหนือมีแม่น้ำสัลลวดี เป็นขอบเขต พ้นเขตนั้นออกไปเป็นปัจจันตชนบท ด้านในเป็นมัชฌิมชนบท

ทางทิศใต้มีนิคมเสตกัณณิกะ เป็นขอบเขต พ้นเขตนั้นออกไปเป็นปัจจันตชนบท ด้านในเป็นมัชฌิมชนบท

ทางทิศตะวันตกมีหมู่บ้านพราหมณ์ถูณะ เป็นขอบเขต พ้นเขตนั้นออกไปเป็นปัจจันตชนบท ด้านในเป็นมัชฌิมชนบท

ทางทิศอุดรมีภูเขาอุสีรธชะเป็นขอบเขต พ้นเขตนั้นออกไปเป็นปัจจันตชนบท ด้านในเป็นมัชฌิมชนบท

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการอุปสมบทด้วยคณะสงฆ์ ๕ รูปรวมทั้งพระวินัยธรได้ทั่วปัจจันตชนบทดังกล่าวนี้

๒. ภิกษุทั้งหลาย พื้นดินในอวันตีทักขิณาบถ มีสีดำมาก แข็ง มีรอย ระแหง กีบโค เราอนุญาตรองเท้าหลายชั้น ในปัจจันตชนบททั้งหมด

๓. ภิกษุทั้งหลาย พวกมนุษย์ในอวันตีทักขิณาบถนิยมการอาบน้ำ ถือว่าน้ำจะทำให้สะอาด เราอนุญาตการอาบน้ำได้เป็นนิตย์ ในปัจจันตชนบททั้งหมด

๔. ภิกษุทั้งหลาย ในอวันตีทักขิณาบถมีหนังที่เป็นเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค เหมือนกับที่มัชฌิมชนบทมีหญ้าตีนกา หญ้าหางนกยูง หญ้าหนวดแมว หญ้าหางช้าง เราอนุญาตหนังที่เป็นเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ และหนังมฤค ใน ปัจจันตชนบททั้งหมด

๕. ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกมนุษย์ถวายจีวรฝากภิกษุทั้งหลายผู้อยู่นอกสีมา ด้วยกล่าวว่า พวกเราขอฝากถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้ เราอนุญาตให้ยินดีจีวรนั้นยังไม่นับ(ราตรี) ตลอดเวลาที่ยังไม่ถึงมือ"[๑]

จัมมขันธกะที่ ๕ จบ

๑๕๙. รวมเรื่องที่มีในจัมมขันธกะ

จัมมขันธกะมี ๖๓ เรื่อง คือ[๒]

เรื่องพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐปกครองหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ หมู่บ้านรับสั่งให้นายโสณโกฬิวิสะเข้าเฝ้า
เรื่องพระสาคตะแสดงอุตตริมนุสสธรรมอิทธิปาฏิหาริย์
เรื่องโสณโกฬิวิสะเศรษฐีบุตรออกบรรพชาปรารภความเพียรจนเท้าแตก
เรื่องทรงเปรียบเทียบความเพียรกับสายพิณ
เรื่องทรงอนุญาตให้ใช้รองเท้าชั้นเดียว เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าสีเขียว
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าสีเหลือง
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าสีแดง เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าสีบานเย็น
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าสีดำ
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าสีแสด เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าสีชมพู

---

[๑] อรรถกถาอธิบายว่า ภิกษุที่รับฝากถวายจีวร ยังมิได้นำจีวรมาถวายจนถึงมือ หรือยังมิได้ส่งข่าวมาแจ้งให้ทราบว่า มีทายก ถวายจีวร ต่อเมื่อภิกษุที่รับฝากถวายจีวรนำมาถวายจนถึงมือ หรือส่งข่าวมาแจ้ง ให้ทราบ หรือได้ฟังข่าวว่า มีทายกถวายจีวรแล้ว แต่นั้น จีวรนั้นเก็บไว้ได้ ๑๐ วัน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๕๙/๑๗๒)

[๒] พระสังคีติกาจารย์ท่านเก็บข้อความมากล่าวเป็นคาถา ดูเหมือนจะไม่รวมข้อใหญ่ (ดู วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๕๙/๒๕-๒๖ ประกอบ)

เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้ามีหู เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าติดแผ่นหนังหุ้มส้น
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าหุ้มแข้ง เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าปกหลังเท้า
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้ายัดนุ่น
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้ามีหูลายคล้ายขนปีกนกกระทา
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าหูงอนมีรูปทรงคล้ายเขาแกะ
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าหูงอนมีรูปทรงคล้ายเขาแพะ
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าหูงอนมีรูปทรงคล้ายหางแมลงป่อง
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าที่เย็บด้วยขนนกยูง
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าที่งดงามวิจิตร
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังราชสีห์
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังเสือโคร่ง
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังเสือเหลือง
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังเสือดาว
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังนาก
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังแมว
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังค่าง
เรื่องทรงห้ามใช้รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังนกเค้า
เรื่องภิกษุเท้าแตก เรื่องพระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าในอาราม
เรื่องภิกษุอาพาธเป็นหน่อที่เท้า เรื่องภิกษุไม่ล้างเท้า
เรื่องภิกษุเหยียบตอไม้ เรื่องพระฉัพพัคคีย์สวมเขียงเท้าเดินเสียงดังกึกกัก
เรื่องสวมเขียงเท้าทำด้วยใบตาล เรื่องสวมเขียงเท้าทำด้วยใบไผ่
เรื่องสวมเขียงเท้าทำด้วยหญ้าสามัญ
เรื่องสวมเขียงเท้าทำด้วยหญ้ามุงกระต่าย
เรื่องสวมเขียงเท้าทำด้วยหญ้าปล้อง เรื่องสวมเขียงเท้าสานด้วยใบเป้ง
เรื่องสวมเขียงเท้าทำด้วยแฝก เรื่องสวมเขียงเท้าทำด้วยขนสัตว์
เรื่องสวมเขียงเท้าประดับด้วยทองคำ เรื่องสวมเขียงเท้าทำด้วยเงิน
เรื่องสวมเขียงเท้าประดับด้วยแก้วมณี
เรื่องสวมเขียงเท้าประดับด้วยแก้วไพฑูรย์
เรื่องสวมเขียงเท้าประดับด้วยแก้วผลึก

เรื่องสวมเขียงเท้าประดับด้วยสำริด
เรื่องสวมเขียงเท้าประดับด้วยกระจก เรื่องสวมเขียงเท้าทำด้วยดีบุก
เรื่องสวมเขียงเท้าทำด้วยสังกะสี เรื่องสวมเขียงเท้าทำด้วยทองแดง
เรื่องจับโค เรื่องพระฉัพพัคคีย์โดยสารยานพาหนะ
เรื่องภิกษุเป็นไข้ เรื่องยานเทียมด้วยโคเพศผู้
เรื่องวอ เรื่องพระฉัพพัคคีย์ใช้ที่นอนสูงใหญ่
เรื่องหนังผืนใหญ่ เรื่องภิกษุใจบาปขอหนังลูกโค
เรื่องเตียงตั่งของพวกคฤหัสถ์หุ้มด้วยหนัง
เรื่องพระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าเข้าหมู่บ้าน
เรื่องภิกษุเป็นไข้สวมรองเท้าเข้าหมู่บ้านได้ เรื่องพระมหากัจจานะ
เรื่องพระโสณะสวดพระสูตรในอัฏฐกวรรคโดยทำนองสรภัญญะ
เรื่องทรงประทานพร ๕ อย่างแก่พระโสณะ คือ
๑. อนุญาตให้สงฆ์ปัญจวรรคให้อุปสมบทได้
๒. อนุญาตให้สวมรองเท้าหลายชั้นได้
๓. อนุญาตให้อาบน้ำได้เป็นนิตย์
๔. อนุญาตให้ใช้หนังเครื่องลาดได้ในทักขิณาบถ
๕. ทายกถวายจีวร เมื่อยังไม่ถึงมือภิกษุ อนุญาตให้ ไม่ต้องนับราตรี

จัมมขันธกะ จบ

๖. เภสัชชขันธกะ

๑๖๐. ปัญจเภสัชชกถา

ว่าด้วยทรงอนุญาตเภสัช ๕

เรื่องภิกษุอาพาธในฤดูสารท[๑]

[๒๖๐] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายป่วยด้วยอาพาธที่เกิดในฤดูสารท แม้ข้าวต้มที่ดื่มเข้า

---

[๑] **อาพาธที่เกิดในฤดูสารท** หมายถึงไข้เหลือง(หรือโรคดีซ่าน) เพราะในฤดูสารท(ฤดูใบไม้ร่วง) ภิกษุทั้งหลายเปียกชุ่มด้วยน้ำฝนบ้าง เดินย่ำโคลนบ้าง แสงแดดแผดกล้าบ้าง ทำให้น้ำดีของภิกษุทั้งหลายขังอยู่แต่ในถุงน้ำดี (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๖๐/๑๗๓)

ไปก็กลับอาเจียนออกมา แม้ข้าวสวยที่ฉันแล้วก็กลับอาเจียน ออกมา ภิกษุเหล่านั้นซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง เพราะโรคนั้น

พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้นซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง จึงตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า “อานนท์ ทำไมเวลานี้ ภิกษุทั้งหลายจึงซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง”

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “เวลานี้ ภิกษุทั้งหลายป่วยด้วยอาพาธที่เกิดในฤดูสารท แม้ข้าวต้มที่ดื่มเข้าไปก็กลับอาเจียนออกมา แม้ข้าวสวยที่ฉันแล้วก็กลับอาเจียนออกมา ภิกษุเหล่านั้นจึงซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง เพราะโรคนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

ทรงอนุญาตเภสัช ๕ ในกาล

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้น ประทับในที่สงัด ได้เกิดความดำริในพระทัยอย่างนี้ว่า “เวลานี้ ภิกษุทั้งหลายป่วยด้วยอาพาธที่เกิดในฤดูสารท แม้ข้าวต้มที่ดื่มเข้าไปก็กลับอาเจียนออกมา แม้ข้าวสวยที่ฉันแล้วก็กลับอาเจียนออกมา ภิกษุเหล่านั้นซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง เพราะโรคนั้น เราจะ อนุญาตอะไรเป็นยาแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งเป็นทั้งตัวยาและชาวโลกถือกันว่าเป็นยา ทั้งจะให้ประโยชน์ทางโภชนาหาร และไม่เป็นอาหารหยาบ”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ได้ทรงดำริดังนี้ว่า “เภสัช ๕ นี้ ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นทั้งตัวยาและชาวโลกถือกันว่าเป็นยาทั้งให้ประโยชน์ทางโภชนาหาร และไม่เป็นอาหารหยาบ อย่ากระนั้นเลย เราพึงอนุญาตเภสัช ๕ นี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ให้รับประเคนในกาลแล้วฉันในกาล”

ครั้นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น ทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราหลีกเร้น อยู่ในที่สงัด เกิดความคิดขึ้นในใจอย่างนี้ว่า เวลานี้ ภิกษุทั้งหลายป่วยด้วย อาพาธที่เกิดในฤดูสารท แม้ข้าวต้มที่ดื่มเข้าไปก็กลับอาเจียนออกมา แม้ข้าวสวยที่ฉันแล้วก็กลับอาเจียนออกมา ภิกษุเหล่านั้นซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง เพราะโรคนั้น เราจะอนุญาตอะไรเป็นยาแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งเป็นทั้งตัวยา และชาวโลกถือกันว่าเป็นยา ทั้งจะให้ประโยชน์ทางโภชนาหาร และไม่เป็นอาหารหยาบ ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า เภสัช ๕ นี้ ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นทั้งตัวยาและชาวโลกถือกันว่าเป็นยาทั้งให้ประโยชน์ทางโภชนาหาร และไม่เป็นอาหารหยาบ เราพึงอนุญาตเภสัช ๕ นี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ให้รับประเคนในกาลแล้วฉันในกาล ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายรับประเคนเภสัชทั้ง ๕ เหล่านั้นในกาลแล้วฉันในกาล”

เรื่องเภสัช ๕ ในเวลาวิกาล

[๒๖๑] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายรับประเคนเภสัช ๕ ในกาลแล้วฉันในกาล โภชนาหารชนิดธรรมดาที่ฉันประจำวันของภิกษุเหล่านั้นยังไม่อาจย่อย ไม่จำต้องกล่าว ถึงโภชนาหารชนิดที่มีไขมัน ภิกษุเหล่านั้นจึงป่วยด้วยอาพาธที่เกิดในฤดูสารท และเบื่อภัตตาหาร เพราะเหตุ ๒ ประการนั้น จึงซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่งมากยิ่งขึ้น

พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้น จึงตรัสถามท่านพระอานนท์อีกว่า “อานนท์ ทำไมเวลานี้ ภิกษุทั้งหลายจึงซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง”

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “เวลานี้ ภิกษุทั้งหลายรับประเคนเภสัช ๕ ในกาลแล้วฉันในกาล โภชนาหารชนิดธรรมดาที่ฉันประจำวันของภิกษุเหล่านั้นยังไม่อาจย่อย ไม่จำต้องกล่าวถึงโภชนาหารชนิดที่มีไขมัน ภิกษุทั้งหลายจึงป่วยด้วยอาพาธ ที่เกิดในฤดูสารท และเบื่อภัตตาหาร เพราะเหตุ ๒ ประการนั้น จึงซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่งมากยิ่งขึ้น พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่ง กับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รับประเคนเภสัช ๕ ฉันได้ทั้งในกาลและในเวลาวิกาล”

เรื่องน้ำมันเหลวที่เป็นยา

[๒๖๒] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ต้องการมันเหลวที่เป็นยา

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตมันเหลวที่เป็นยา คือ มันเหลวหมี มันเหลวปลา มันเหลวปลาฉลาม[๑] มันเหลวหมู มันเหลวลาที่รับประเคนในกาล เจียวในกาล กรองในกาลแล้วฉันอย่างน้ำมัน

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรับประเคนมันเหลวในเวลาวิกาล เจียวในเวลาวิกาล กรองในเวลาวิกาลแล้ว ถ้าภิกษุฉันมันเหลวนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๓ ตัว

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรับประเคนมันเหลวในกาล เจียวในเวลาวิกาล กรองในเวลาวิกาลแล้ว ถ้าภิกษุฉันมันเหลวนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรับประเคนมันเหลวในกาล เจียวในกาล กรองในเวลา วิกาลแล้ว ถ้าภิกษุฉันมันเหลวนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ (๑ ตัว)

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรับประเคนมันเหลวในกาล เจียวในกาล กรองในกาลแล้ว ถ้าภิกษุฉันมันเหลวนั้น ไม่ต้องอาบัติ”

---

[๑] บางอาจารย์ว่า จระเข้ (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๒๖๒/๓๖๗) ฉบับ PALI TEXT SOCIETY แปลว่า จระเข้ (Book of the discipline past 4 P. 271) มหาวรรคฉบับภาษาพม่าว่า ปลาโลมา

๑๖๑. มูลาทิเภสัชชกถา
ว่าด้วยทรงอนุญาตเครื่องยามีรากไม้เป็นต้น
เรื่องรากไม้ที่เป็นยา

[๒๖๓] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ ต้องการรากไม้ที่เป็นยา

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรากไม้ที่เป็นยา คือ ขมิ้น ขิงสด ว่านน้ำ ว่านเปราะ อุตพิต ข่า แฝก แห้วหมู หรือรากไม้ที่เป็นยาชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ เมื่อมีเหตุจำเป็น ภิกษุจึงฉันได้ เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุฉันต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องรากไม้บดที่เป็นยา

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ ต้องการรากไม้ที่บดเป็นยา

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตหินบด ลูกหินบด”

เรื่องน้ำฝาดที่เป็นยา

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ ต้องการน้ำฝาดที่เป็นยา

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำฝาดที่เป็นยา คือ น้ำ ฝาดสะเดา น้ำฝาดโมกมัน น้ำฝาดขี้กา น้ำฝาดบอระเพ็ด น้ำฝาดกระถินพิมาน หรือน้ำฝาดที่เป็นยาชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ เมื่อมีเหตุจำเป็น ภิกษุจึงฉันได้ เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องใบไม้ที่เป็นยา

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ต้องการใบไม้ที่เป็นยา

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตใบไม้ที่เป็นยา คือ ใบสะเดา ใบโมกมัน ใบขี้กา ใบแมงลัก ใบฝ้าย หรือใบไม้ที่เป็นยาชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ เมื่อมีเหตุจำเป็น ภิกษุจึงฉันได้ เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องผลไม้ที่เป็นยา

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ต้องการผลไม้ที่เป็นยา

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผลไม้ที่เป็นยา คือ ลูกพิลังคะ ดีปลี พริก สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม ผลโกฐ หรือผลไม้ที่เป็นยาชนิดอื่น ที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ เมื่อมีเหตุจำเป็น ภิกษุจึงฉันได้ เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องยางไม้ที่เป็นยา

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ ต้องการยางไม้ที่เป็นยา

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยางไม้ที่เป็นยา คือ หิงคุ ยางเคี่ยวจากหิงคุ ยางเคี่ยวจากเปลือกหิงคุ ยางจากยอดตันตกะ ยางจากใบตันตกะ ยางเคี่ยวจากก้านตันตกะ กำยาน หรือยางที่เป็นยาชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ เมื่อมีเหตุจำเป็น ภิกษุจึงฉันได้ เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องเกลือที่เป็นยา

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ ต้องการเกลือที่เป็นยา

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเกลือที่เป็นยา คือ เกลือสมุทร เกลือดำ เกลือสินเธาว์ เกลือดินโป่ง เกลือหุงหรือเกลือที่เป็นยาชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ เมื่อมีเหตุจำเป็น ภิกษุจึงฉันได้ เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องมูลโค ดินเหนียว กากน้ำย้อมดับกลิ่นตัว

[๒๖๔] สมัยนั้น ท่านพระเพลัฏฐสีสะผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ของท่านพระอานนท์ เป็นโรคฝีดาษ จีวรติดกายเพราะน้ำเหลือง พวกภิกษุใช้น้ำชุบผ้าเหล่านั้นแล้วค่อย ๆ ดึงออกมา

พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปตามเสนาสนะ ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้น กำลังใช้น้ำชุบผ้าแล้วค่อย ๆ ดึงออกมา จึงเสด็จเข้าไปหา ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เป็นโรคอะไร”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ภิกษุนี้เป็นโรคฝีดาษ จีวรติดกายเพราะน้ำเหลือง พวกข้าพระองค์ใช้น้ำชุบผ้าแล้วค่อย ๆ ดึงออกมา พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยาผงสำหรับภิกษุผู้เป็นหิด ตุ่ม พุพอง ฝีดาษ หรือมีกลิ่นตัวแรง มูลโค ดินเหนียว กากน้ำย้อมสำหรับภิกษุผู้ไม่เป็นไข้ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตครกและสาก”

เรื่องยาผงและเครื่องร่อนยา

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ ต้องการยาผงที่ร่อนแล้ว

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเครื่องร่อนยาผง”

ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ต้องการยาผงละเอียด

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าร่อนยา”

เรื่องเนื้อดิบและเลือดสด

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้เพราะถูกอมนุษย์เข้าสิง อาจารย์และอุปัชฌาย์ช่วยกันรักษาภิกษุนั้น แต่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ภิกษุนั้นเดินไปที่ร้านขายหมูแล้วกินเนื้อดิบ ดื่มเลือดสด ๆ โรคอมนุษย์เข้าสิงของภิกษุนั้นจึงสงบ[๑]

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเนื้อดิบ เลือดสด ในเมื่อมีโรคอมนุษย์เข้าสิง”

เรื่องยาหยอดตา

[๒๖๕] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคตา พวกภิกษุต้องพยุงภิกษุนั้นไปให้ถ่ายอุจจาระบ้าง ถ่ายปัสสาวะบ้าง

พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปตามเสนาสนะ ทอดพระเนตรเห็นพวกภิกษุกำลัง พยุงภิกษุนั้นไปให้ถ่ายอุจจาระบ้าง ถ่ายปัสสาวะบ้าง จึงเสด็จเข้าไปหาแล้วตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เป็นโรคอะไร”

พวกภิกษุกราบทูลว่า “ท่านรูปนี้อาพาธเป็นโรคตา พวกข้าพระองค์คอยพยุงท่านไปให้ถ่ายอุจจาระบ้าง ถ่ายปัสสาวะบ้าง พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยาหยอดตา อันได้แก่ยาทาตาที่ปรุงด้วยเครื่องปรุงหลายอย่าง ยาป้ายตาที่ทำด้วยเครื่องปรุงต่าง ๆ ยาทา ตาที่เกิดในกระแสน้ำ หรดาลกลีบทอง เขม่าไฟ”

เรื่องเครื่องบดยาผสมยาตา

ภิกษุทั้งหลายต้องการเครื่องบดยาผสมยาตา

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

---

[๑] อรรถกถาอธิบายว่า ภิกษุผู้เป็นไข้นั้น ไม่ได้กินเนื้อดิบ ไม่ได้ดื่มเลือดสด แต่อมนุษย์ (ผี) ที่สิงอยู่ในร่างภิกษุนั้นกินและดื่ม พอกินเนื้อดิบและดื่มเลือดสดแล้ว ก็ออกจากร่างภิกษุนั้นไป (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๖๔/๑๗๔)

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้จันทน์ กฤษณา กะลัมพัก ใบเฉียงแห้วหมู”

เรื่องกลักยาตา

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเก็บยาตาชนิดผงไว้ในโอ่งบ้าง ในขันบ้าง ผงหญ้าบ้าง ฝุ่นบ้างปลิวลงไป

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกลักยาตา”

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้กลักยาตาชนิดต่าง ๆ ทำด้วยทองคำ ทำด้วยเงิน มนุษย์ทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้กลักยาตาชนิดต่าง ๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกลักยาตาทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ทำด้วยไม้อ้อ ทำด้วยไม้ไผ่ ทำด้วยไม้ ทำด้วยยางไม้ ทำด้วยผลไม้ ทำด้วยโลหะ ทำด้วยเปลือกสังข์”

สมัยนั้น กลักยาตาไม่มีฝาปิด ผงหญ้าบ้าง ฝุ่นบ้างปลิวลงไป

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฝาปิด”

ฝาปิดตกจากกลักยาตา ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาค ให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ด้ายผูกพันไว้กับกลักยาตา”

กลักยาตาแตก ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ด้ายถัก”

เรื่องไม้ป้ายยาตา

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายใช้นิ้วมือป้ายทาตา นัยน์ตาช้ำ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้ป้ายยาตา”

พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ไม้ป้ายยาตาชนิดต่าง ๆ ทำด้วยทองคำ ทำด้วยเงิน คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ไม้ป้ายยาตาชนิดต่าง ๆ รูปใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้ป้ายยาตาทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ฯลฯ ทำด้วยเปลือกสังข์”

เรื่องที่เก็บไม้ป้ายยาตา

สมัยนั้น ไม้ป้ายยาตาตกที่พื้นจึงเปื้อน ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตภาชนะ สำหรับเก็บไม้ป้ายยาตา”

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายใช้มือถือกลักยาตาบ้าง ไม้ป้ายยาตาบ้าง

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตถุงกลักยาตา”

ถุงกลักยาตาไม่มีหูสะพาย ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเชือกผูกเป็นสายสะพาย”

เรื่องน้ำมันทาศีรษะ

[๒๖๖] สมัยนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะปวดร้อนที่ศีรษะ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำมันทาศีรษะ”

เรื่องนัตถุ์ยา

พระปิลันทวัจฉะยังไม่หายโรคปวดร้อนที่ศีรษะ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการนัตถุ์”[๑]

น้ำมันที่นัตถุ์ไหลออก ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องยานัตถุ์”

เรื่องกล้องยานัตถุ์

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้กล้องยานัตถุ์ชนิดต่าง ๆ ทำด้วยทองคำ ทำด้วยเงิน คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

---

[๑] **การนัตถุ์** หมายถึงการใช้น้ำมันที่ปรุงเป็นยาหยอดจมูก (ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๗/๙๑, ม.ม.อ. (บาลี) ๓/๔)

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้กล้องยานัตถุ์ชนิดต่าง ๆ รูปใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องยานัตถุ์ทำด้วยกระดูก ฯลฯ ทำด้วยเปลือกสังข์”

พระปิลินทวัจฉะนัตถุ์ได้ไม่เท่ากัน ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องยานัตถุ์มีหลอดคู่”

เรื่องสูดควัน

พระปิลันทวัจฉะยังไม่หายโรคปวดศีรษะ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สูดควัน”

เรื่องกล้องสูดควันและฝาปิดกล้องสูดควัน

ภิกษุทั้งหลายจุดเกลียวผ้าแล้วสูดควัน คอแสบ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสูดควัน”

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้กล้องสูดควันชนิดต่าง ๆ ทำด้วยทองคำ ทำด้วยเงิน คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลายภิกษุไม่พึงใช้กล้องสูดควันชนิต่าง ๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสูดควัน ทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ทำด้วยไม้อ้อ ทำด้วยไม้ไผ่ ทำด้วยไม้ ทำด้วยยางไม้ ทำด้วย ผลไม้ ทำด้วยโลหะ ทำด้วยเปลือกสังข์”

สมัยนั้น กล้องสูดควันไม่มีฝาปิด ตัวสัตว์เล็ก ๆ เข้าไปได้ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฝาปิด”

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายใช้มือถือกล้องสูดควัน ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตถุงกล้องสูดควัน”

กล้องสูดควันอยู่รวมกันย่อมกระทบกัน ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตถุงคู่”

ถุงคู่ไม่มีหูสะพาย ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเชือกผูกเป็นสายสะพาย”

พระปิลินทวัจฉะอาพาธเป็นโรคลม

เรื่องน้ำมันหุง

[๒๖๗] สมัยนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะอาพาธเป็นโรคลม พวกแพทย์กล่าวอย่างนี้ว่า “ต้องหุงน้ำมันถวาย”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำมันที่หุง”

เรื่องน้ำเมาเจือในน้ำมันหุง

แพทย์ต้องเจือน้ำเมาในน้ำมันที่หุง ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เจือน้ำเมาลงในน้ำมันที่หุงได้”

เรื่องน้ำมันเจือด้วยน้ำเมามากเกินไป

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์หุงน้ำมันเจือน้ำเมาลงไปเกินขนาด ดื่มน้ำมันนั้นแล้วเมา

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงดื่มน้ำมันเจือน้ำเมาลงไปเกินขนาด รูปใดดื่ม พึงปรับอาบัติตามธรรม[๑] ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มน้ำมันเจือด้วยน้ำเมาชนิดที่ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ไม่มีรสน้ำเมา”

เรื่องทรงอนุญาตน้ำมันเจือน้ำเมามากใช้เป็นยาทา

สมัยนั้น น้ำมันที่ภิกษุหุงเจือน้ำเมาลงไปเกินขนาดมาก

ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษากันดังนี้ว่า “พวกเราจะปฏิบัติในน้ำมันเจือน้ำเมาลงไปเกินขนาดนี้ อย่างไร” จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เก็บไว้เป็นยาทา”

เรื่องลักจั่น

สมัยนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะหุงน้ำมันไว้มาก ไม่มีภาชนะบรรจุน้ำมัน

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลักจั่น ๓ ชนิด คือ ลักจั่นทำด้วยโลหะ ลักจั่นทำด้วยไม้ ลักจั่นทำด้วยผลไม้”

---

[๑] **พึงปรับอาบัติตามธรรม** ในที่นี้หมายถึงปรับอาบัติปาจิตตีย์เพราะดื่มสุราและเมรัย ตามความในสิกขาบทที่ ๑ แห่งสุราปานวรรค (วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๒๗-๓๒๘/๔๖๘)

เรื่องการรมเหงื่อ

สมัยนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะอาพาธเป็นโรคลมตามอวัยวะ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการเข้ากระโจมรมเหงื่อ”

เรื่องการรมด้วยใบไม้

ท่านพระปิลันทวัจฉะก็ยังไม่หายโรคลม

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการรมด้วยใบไม้”

เรื่องรมใหญ่

ท่านพระปิลันทวัจฉะก็ยังไม่หายโรคลม ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการรมใหญ่”[๑]

เรื่องรมด้วยใบไม้ต่าง ๆ

ท่านพระปิลันทวัจฉะก็ยังไม่หายโรคลม ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำต้มใบไม้ชนิดต่าง ๆ”[๒]

เรื่องอ่างน้ำ

ท่านพระปิลันทวัจฉะก็ยังไม่หายโรคลม ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอ่างน้ำ”

เรื่องใช้เขาสัตว์กอกระบายโลหิตออก

สมัยนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะอาพาธเป็นโรคลมขัดยอกตามข้อ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ระบายโลหิตออก”

ท่านพระปิลินทวัจฉะก็ยังไม่หายโรคลมขัดยอกตามข้อ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

---

[๑] **การรมใหญ่** หมายถึงเอาถ่านเพลิงใส่หลุมจนเต็ม เอาดินร่วนและทรายเป็นต้นปิดไว้ ลาดใบไม้นานาชนิด ทับลงไป เอาน้ำมันทาตัวนอนบนหลุมนั้น รมร่างกายโดยการพลิกกลับไปมา (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๖๗/ ๑๗๔-๑๗๕)

[๒] **น้ำต้มใบไม้ชนิดต่างๆ** คือ น้ำต้มใบไม้นานาชนิด พึงใช้ใบไม้และน้ำราดตัว (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๖๗/๑๗๕)

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้เขาสัตว์กอกระบาย โลหิตออก”[๑]

เรื่องยาทาเท้า

สมัยนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะเท้าแตก ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยาทาเท้า”

เรื่องปรุงน้ำมันทาเท้า

ท่านพระปิลันทวัจฉะยังไม่หายโรคเท้าแตก ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ปรุงน้ำมันทาเท้า”

เรื่องภิกษุอาพาธเป็นฝี

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นฝี ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการผ่าตัด”

เรื่องน้ำฝาด

ภิกษุนั้นต้องการน้ำฝาด ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาค ให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำฝาด”

เรื่องงาบด

ภิกษุนั้นต้องการงาบด ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตงาบด”

เรื่องยาพอก

ภิกษุนั้นต้องการยาพอก ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาค ให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยาพอก”

เรื่องผ้าพันแผล

---

[๑] **กอก** คือการดูดเลือด หนอง หรือลมออกจากร่างกาย หรือดูดเอาน้ำนมออกจากเต้านม โดยใช้ถ้วย กระบอก ฯลฯ เป็นเครื่องดูด วิธีดูดให้กดปากถ้วย หรือกระบอกแนบครอบลงบนแผล หนองแล้วยกขึ้นทำบ่อยๆ จนดูดเลือดทำเลือดที่เสีย หรือหนองออกหมด ในที่นี้ใช้เขาสัตว์กอก (พจนานุกรม ฉบับราช-บัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หน้า ๘๗)

ภิกษุนั้นต้องการผ้าพันแผล ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าพันแผล”

เรื่องชะแผลด้วยน้ำแป้งเมล็ดผักกาด

แผลคัน ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ชะด้วยน้ำแป้งเมล็ดผักกาด”

เรื่องรมแผลด้วยควัน

แผลชื้น ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รมควัน”

เรื่องใช้ก้อนเกลือตัดเนื้องอก

เนื้องอกยื่นออกมา ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ตัดด้วยก้อนเกลือ”

เรื่องน้ำมันทาแผล

แผลไม่งอก ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำมันทาแผล”

เรื่องผ้าปิดกันน้ำมันไหลเยิ้ม

น้ำมันไหลเยิ้ม ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าเก่าสำหรับซับน้ำมัน รักษาแผลทุกชนิด”

เรื่องยามหาวิกัฏ ๔ อย่าง

[๒๖๘] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัด ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ยามหาวิกัฏ ๔ อย่าง คือ คูถ มูตร เถ้า ดิน”

เรื่องรับประเคน

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษากันดังนี้ว่า “ยามหาวิกัฏไม่ต้องรับประเคนหรือต้องรับประเคน”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รับประเคนเมื่อมีกัปปิยการก ถ้าไม่มีกัปปิยการก ให้หยิบเองได้”

เรื่องน้ำดื่มเจือคูถ

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งดื่มยาพิษเข้าไป ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มน้ำเจือคูถ”

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษากันดังนี้ว่า “คูถไม่ต้องรับประเคน หรือจะต้องรับประเคน”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตคูถที่ภิกษุหยิบไว้ขณะกำลังถ่ายนั่นแหละเป็นอันประเคนแล้ว จึงไม่ต้องรับประเคนอีก”

เรื่องภิกษุโดนยาแฝดดื่มน้ำที่ละลายจากดินติดผาลไถ

[๒๖๙] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธโดนยาแฝด[๑] ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มน้ำที่เขาละลายดิน รอยไถติดผาล”

เรื่องดื่มน้ำด่างดิบ

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องผูก ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มน้ำด่างดิบ”

เรื่องดื่มน้ำสมอดองมูตรโค

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคผอมเหลือง[๒]

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มยาผลสมอดองน้ำมูตร”[๓]

เรื่องไล้ทาของหอม

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคผิวหนัง

---

[๑] **อาพาธโดนยาแฝด** แปลมาจากบาลีว่า ฆรทินฺนกาพาโธ หมายถึงโรคที่เกิดขึ้นเพราะน้ำหรือยาที่หญิงแม่เรือนให้ ซึ่งดื่มกินเข้าไปแล้วจะตกอยู่ในอำนาจของหญิงนั้น (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๖๙/๑๗๕, สารตฺถ. ฏีกา (บาลี) ๓/๒๖๙/๓๖๗, วิมติ. ฏีกา (บาลี) ๒/๒๖๙/๒๔๔)

[๒] **โรคผอมเหลือง** คือ โรคดีซ่าน (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ หน้า ๔๐๘) (ดูประกอบ วิ.อ. (บาลี) ๗/๑๙๒/๕๑๙)

[๓] **น้ำมูตร** ในที่นี้หมายถึงมูตรโค (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๖๙/๑๗๖)

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ลูบไล้ด้วยของหอม”

เรื่องดื่มยาถ่าย

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธมีผดผื่นขึ้นตามตัว

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มยาถ่าย”

เรื่องน้ำข้าวใส

ภิกษุนั้นต้องการน้ำข้าวใส ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาค ให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำข้าวใส”

เรื่องน้ำต้มถั่วเขียวไม่ข้น

ภิกษุนั้นต้องการน้ำต้มถั่วเขียวไม่ข้น ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำต้มถั่วเขียวไม่ข้น”

เรื่องน้ำต้มถั่วเขียวข้น

ภิกษุนั้นต้องการน้ำต้มถั่วเขียวข้นเล็กน้อย ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำต้มถั่วเขียวข้นเล็กน้อย”

เรื่องน้ำต้มเนื้อ

ภิกษุนั้นต้องการน้ำต้มเนื้อ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำต้มเนื้อ”

๑๖๒. ปิลินทวัจฉวัตถุ
ว่าด้วยพระปิลินทวัจฉะ[๑]
เรื่องพระปิลินทวัจฉะจะทำความสะอาดเงื้อมเขา และพระเจ้าพิมพิสารพระราชทานคนงานวัด

---

[๑] วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๑๘-๖๑๙/๑๓๙-๑๔๐

[๒๗๐] สมัยนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะประสงค์จะทำที่เล้น จึงให้ภิกษุทั้งหลาย ทำความสะอาดเงื้อมเขาในกรุงราชคฤห์

ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐเสด็จเข้าไปหาท่านพระปิลินทวัจฉะถึงที่พัก ครั้นถึงแล้ว ได้ทรงอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร พระเจ้าพิมพสาร จอมทัพมคธรัฐผู้ประทับนั่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้ตรัสกับท่านพระปิลินทวัจฉะดังนี้ว่า “พระคุณเจ้าให้ภิกษุทั้งหลายทำอะไร”

ท่านพระปิลินทวัจฉะถวายพระพรว่า “ขอถวายพระพร อาตมภาพประสงค์จะทำที่เร้น จึงให้ภิกษุทั้งหลายทำความสะอาดเงื้อมเขา”

พระเจ้าพิมพิสารตรัสถามว่า “พระคุณเจ้า ต้องการคนวัด บ้างไหม”

ท่านพระปิลินทวัจฉะถวายพระพรว่า “ขอถวายพระพร พระผู้มีพระภาคไม่ทรง อนุญาตให้มีคนวัด”

พระเจ้าพิมพิสารตรัสถามว่า “ถ้าเช่นนั้น พระคุณเจ้าพึงทูลถามพระผู้มีพระภาค แล้วบอกโยมด้วย”

ท่านพระปิลินทวัจฉะทูลสนองพระดำรัสแล้ว ชี้แจงให้ท้าวเธอเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐผู้ซึ่งท่านพระปิลินทวัจฉะชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่น ร่าเริงด้วยธรรมีกถา ได้เสด็จลุกจากราชอาสน์ ทรงอภิวาทพระเถระ ทำประทักษิณ แล้วเสด็จกลับไป

ต่อมา ท่านพระปิลินทวัจฉะส่งทูตไปยังสำนักพระผู้มีพระภาคให้กราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐมีพระราชประสงค์จะถวายคนวัด ข้าพระองค์ จะพึงปฏิบัติอย่างไร”

ทรงอนุญาตคนงานวัด

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มีคนวัด”

แม้ครั้งที่ ๒ พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ เสด็จเข้าไปหาท่านพระปิลินทวัจฉะถึงที่พัก ครั้นถึงแล้ว ได้ทรงอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้ตรัสกับท่านพระปิลินทวัจฉะดังนี้ว่า “พระคุณเจ้า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคนวัดแล้วหรือ”

ท่านพระปิลินทวัจฉะทูลว่า “ขอถวายพระพร ทรงอนุญาตแล้ว”

พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า “ถ้าเช่นนั้น โยมจะถวายคนวัดแก่พระคุณเจ้า”

ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ทรงรับที่จะถวายคนวัดแก่ท่าน พระปิลินทวัจฉะแล้ว แต่ทรงลืม เมื่อเวลาผ่านไปนาน ทรงระลึกได้ จึงตรัสถามมหาอมาตย์ผู้สนองราชกิจคนหนึ่งว่า “เราถวายคนวัดที่ให้สัญญาไว้แก่พระคุณเจ้าแล้วหรือ”

มหาอมาตย์กราบทูลว่า “ขอเดชะ ยังไม่ได้ถวายคนวัดแก่พระคุณเจ้าเลย”

พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า “ผ่านมากี่วันแล้ว”

มหาอมาตย์นับราตรีแล้วกราบทูลว่า “ขอเดชะ ผ่านมา ๕๐๐ ราตรี”

ท้าวเธอรับสั่งว่า “ถ้าอย่างนั้น จงถวายคนวัด ๕๐๐ คน แก่พระคุณเจ้า”

มหาอมาตย์กราบทูลรับสนองพระราชโองการแล้ว จัดคนวัดไปถวายท่านพระปิลินทวัจฉะจำนวน ๕๐๐ คน ตั้งหมู่บ้านขึ้นมาต่างหาก มีชื่อเรียกว่า อารามิกคามบ้าง ปิลินทวัจฉคามบ้าง

[๒๗๑] สมัยนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะเป็นพระประจำตระกูลในหมู่บ้านนั้น เช้าวันหนึ่ง ท่านพระปิลินทวัจฉะครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาต ในหมู่บ้านปิลันทวัจฉคาม ครั้งนั้น ในหมู่บ้านนั้นกำลังมีมหรสพ พวกเด็ก ๆ แต่งกายประดับ ดอกไม้เล่นอยู่ พอดีท่านพระปิลินทวัจฉะเที่ยวบิณฑบาตมาตามลำดับในหมู่บ้านปิลินทวัจฉคาม มาถึงเรือนของคนวัดคนหนึ่งแล้วได้นั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย

ขณะนั้น ธิดาของสตรีคนวัดเห็นพวกเด็กคนอื่นแต่งกายประดับดอกไม้ จึงร้อง ให้ขอว่า “พ่อแม่ โปรดให้ดอกไม้ โปรดให้เครื่องประดับแก่หนู”

พระเถระถามสตรีนั้นว่า “เด็กคนนี้อยากได้อะไร”

นางตอบว่า “ท่านผู้เจริญ เด็กคนนี้เห็นพวกเด็กอื่นแต่งกายประดับดอกไม้ จึงร้องให้ขอพวงดอกไม้และเครื่องประดับว่า “พ่อแม่โปรดให้ดอกไม้ โปรดให้เครื่อง ประดับแก่หนู” เราคนจนจะได้ดอกไม้และเครื่องประดับจากไหนกัน”

ท่านพระปิลินทวัจฉะจึงหยิบเสวียนหญ้า[๑]อันหนึ่งส่งให้พลางกล่าวว่า “ท่านจง สวมเสวียนหญ้าอันนี้ที่ศีรษะเด็กหญิงนั้น”

หญิงคนวัดหยิบเสวียนหญ้าสวมที่ศีรษะเด็กหญิง เสวียนหญ้ากลายเป็นพวงดอกไม้ทองคำงดงามน่าดูน่าชม พวงดอกไม้ทองคำอย่างนี้แม้ในพระราชฐานก็ยังไม่มี

พวกชาวบ้านกราบทูลพระเจ้าพิมพิสารว่า “ขอเดชะ ที่เรือนคนวัดโน้นมีพวงดอกไม้ทองคำงดงามน่าดูน่าชม พวงดอกไม้ทองคำอย่างนี้แม้ในพระราชฐานก็ยังไม่มี เขาเป็นคนเข็ญใจจะได้มาจากไหน ชะรอยจะได้มาเพราะทำโจรกรรมเป็นแน่แท้”

---

[๑] **เสวียนหญ้า** คือของใช้ชนิดหนึ่งทำด้วยหญ้า ถักหรือมัดเป็นวงกลมมักมีหู ๒ ข้างสำหรับหิ้ว ใช้รอง ก้นหม้อที่หุงต้มด้วยเตาฟืนหรือเตาถ่าน (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕)

พระเจ้าพิมพิสารรับสั่งให้จองจำตระกูลคนวัดนั้น

ต่อมาเช้าวันที่ ๒ ท่านพระปิลินทวัจฉะครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรไปบิณฑบาตที่ปิลินทวัจฉคามอีก เมื่อเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับในหมู่บ้าน ปิลินทวัจฉคาม เดินผ่านไปทางที่อยู่คนวัดคนนั้นถามคนคุ้นเคยว่า “ครอบครัวคนวัด นี้ไปไหน”

ชาวบ้านตอบว่า “ครอบครัวนี้ถูกจองจำเพราะเรื่องพวงดอกไม้ทองคำ เจ้าข้า”

ต่อจากนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะเข้าไปถึงพระราชนิเวศน์ของพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ครั้นถึงแล้วได้นั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย

ลำดับนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ เสด็จเข้าไปหาพระเถระจนถึงอาสนะ ทรงอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร

ท่านพระปิลินทวัจฉะทูลถามพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐว่า “ขอถวายพระพร ครอบครัวคนวัดถูกจองจำเพราะเรื่องอะไร”

พระเจ้าพิมพิสารจอมอทัพมคธรัฐตรัสว่า “ที่เรือนเขามีพวงดอกไม้ทองคำ งดงามน่าดูน่าชม พวงดอกไม้ทองคำอย่างนี้แม้ในวังก็ยังไม่มี เขาเป็นคนเข็ญใจจะได้มาจากไหน ชะรอยจะได้มาเพราะทำโจรกรรมเป็นแน่แท้”

ทีนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะได้อธิษฐานให้ปราสาทของพระเจ้าพิมพิสารเป็นทองคำ ปราสาทกลายเป็นทองคำไปทั้งหลัง แล้วท่านก็ถวายพระพรว่า “ทองคำมากมาย มหาบพิตรได้มาจากไหน”

พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐตรัสว่า “โยมทราบแล้ว นี่เป็นฤทธานุภาพของพระคุณเจ้า” แล้วรับสั่งให้ปล่อยครอบครัวนั้น

พวกชาวบ้านทราบข่าวว่า “พระคุณเจ้าปิลินทวัจฉะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเป็นอุตตริมนุสสธรรมในท่ามกลางราชบริษัท” พากันพอใจเลื่อมใสนำเภสัช ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยมาถวาย ตามปกติท่านพระปิลินทวัจฉะก็ได้เภสัช ๕ อยู่เสมอ ท่านจึงแบ่งเภสัชให้บริษัทของท่าน แต่บริษัทของท่านมักมาก บรรจุเภสัชที่ได้มาแล้วไว้ในตุ่มบ้าง ในหม้อน้ำบ้าง จนเต็มแล้วเก็บไว้ บรรจุลงในหม้อกรองน้ำบ้าง ในถุงย่ามบ้าง แล้วแขวนไว้ที่หน้าต่าง เภสัชเหล่านั้นซึมไหลเยิ้ม จึงมีสัตว์จำพวกหนูชุกชุมทั่ววิหาร

พวกชาวบ้านเที่ยวไปตามวิหารพบเข้าจึงพากันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “พวกพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้มีเรือนคลังเก็บของเหมือนพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ”

ภิกษุทั้งหลายได้ยินชาวบ้านตำหนิ ประณาม โพนทะนา บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ พากันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนภิกษุทั้งหลายจึงคิดเพื่อความมักมากเช่นนี้เล่า” ครั้นภิกษุ

ทั้งหลายตำหนิภิกษุเหล่านั้นโดยประการต่าง ๆ แล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

เรื่องฉันเภสัชที่เก็บไว้ ๗ วัน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าพวกภิกษุคิดเพื่อความมักมากอย่างนั้นจริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคครั้นทรงตำหนิแล้วทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรับประเคนเภสัชที่ควรสำหรับภิกษุไข้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แล้วเก็บไว้ฉันได้ ๗ วัน เป็นอย่างมาก ให้เกินกำหนดนั้นไปพึงปรับอาบัติตามธรรม”

เภสัชชานุญญาตภาณวาร ที่ ๑ จบ

๑๖๓. คุฬาทิอนุชานนา
ว่าด้วยทรงอนุญาตน้ำอ้อยงบเป็นต้น
เรื่องน้ำอ้อยงบ

[๒๗๒] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงสาวัตถีตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จไปกรุงราชคฤห์ ในระหว่างทาง ท่านพระกังขาเรวตะแวะเข้าโรงทำน้ำอ้อยงบ เห็นเขาผสมแป้งบ้าง เถ้าบ้าง ลงในน้ำอ้อยงบ ยำเกรงอยู่ว่า “น้ำอ้อยงบเจืออามิสเป็นของไม่ควรฉันในเวลาวิกาล” พร้อมด้วยบริษัทไม่ฉันน้ำอ้อยงบ แม้ภิกษุทั้งหลายที่เชื่อฟังท่านก็พลอยไม่ฉันน้ำอ้อยงบไปด้วย

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านผสมแป้งบ้าง เถ้าบ้าง ลงในน้ำอ้อยงบเพื่ออะไร”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “เพื่อให้เนื้อน้ำอ้อยเกาะกันแน่น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเขาผสมแป้งบ้าง เถ้าบ้างลงในน้ำอ้อยงบเพื่อให้เนื้อน้ำอ้อยเกาะกันแน่น น้ำอ้อยงบนั้นก็ยังคงเป็นน้ำอ้อยงบเหมือนเดิม เราอนุญาตให้ฉันน้ำอ้อยงบได้ตามสบาย”

เรื่องถั่วเขียว

ท่านพระกังขาเรวตะเห็นถั่วเขียวงอกขึ้นในกองอุจจาระระหว่างทาง ยำเกรงอยู่ว่า “ถั่วเขียวเป็นของไม่ควร ถึงต้มแล้วก็ยังงอกได้” พร้อมด้วยบริษัทไม่ฉันถั่วเขียว แม้พวกภิกษุที่เชื่อฟังท่านก็พลอยไม่ฉันถั่วเขียวไปด้วย

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าถั่วเขียวแม้ที่ต้มสุกแล้วแต่ยังงอกได้ เราอนุญาตให้ฉันได้ตามสบาย”

เรื่องยาดองโลณโสวีรกะ[๑]

[๒๗๓] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคลมในท้อง จึงดื่มยาดองโลณโสวีรกะ โรคลมสงบลง

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุไข้ฉันยาดองโลณโสวีรกะได้ตามสบาย แต่ผู้ไม่เป็นไข้ต้องเจือน้ำฉันอย่างน้ำปานะ”

๑๖๔. อันโตวุฏฐาทิปฏิกเขปกถา
ว่าด้วยทรงห้ามการหุงต้มภายในเป็นต้น
เรื่องอาหารที่หุงต้มเอง

[๒๗๔] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันสถานที่ให้เหยื่อกระแต สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงประชวรโรคลมใน พระอุทร

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ดำริว่า “เมื่อก่อน พระผู้มีพระภาคทรงประชวรโรคลมในพระอุทร ก็ทรงพระสำราญได้ด้วยข้าวต้มปรุงด้วยของ ๓ อย่าง” จึงออกปากขอบ้าง ข้าวสารบ้าง ถั่วเขียวบ้าง ด้วยตนเองแล้วเก็บไว้ภายใน[๒] ต้มเองแล้ว น้อมเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาคด้วยกราบทูลว่า “ขอพระผู้มีพระภาคโปรดดื่มข้าวต้ม ปรุงด้วยของ ๓ อย่างเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พุทธประเพณี

พระตถาคตเจ้าทั้งหลายทรงทราบเรื่อง ตรัสถามก็มี ไม่ตรัสถามก็มี ทรงทราบ กาลอันควรตรัสถามก็มี ไม่ตรัสถามก็มี ตรัสถามเรื่องที่เป็นประโยชน์ ไม่ตรัสถามเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ เพราะพระตถาคตเจ้าทั้งหลายทรงขจัดเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์เสียด้วยอริยมรรคแล้ว

---

[๑] **ยาดองโลณโสวีรกะ** ได้แก่ ยาที่ปรุงด้วยส่วนประกอบนานาชนิด เช่น มะขามป้อมสด สมอพิเภก ธัญชาติทุกชนิด ถั่วเขียว ข้าวสุก ผลกล้วย หน่อหวาย การะเกต อินทผลัม หน่อไม้ ปลา เนื้อ น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เกลือ โดยใส่เครื่องยาเหล่านี้ในหม้อ ปิดฝามิดชิด เก็บดองไว้ ๑ วัน ๒ วัน หรือ ๓ วัน เมื่อ ยานี้สุกได้ที่แล้ว จะมีรสและสีเหมือนผลหว้า เป็นยาแก้โรคลม โรคไอ โรคเรื้อน โรคผอมเหลือง (ดีซ่าน) โรคริดสีดวงเป็นต้น ในกาลภายหลังภัตคือเที่ยงวันไปก็ฉันได้ (วิ.อ. (บาลี) ๑/๑๙๒/๕๑๘-๕๑๙)

[๒] **เก็บไว้ภายใน** หมายถึงเก็บไว้ในอกัปปิยกุฎี (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๗๔/๑๗๖) ภายหลังพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตกัปปิยกุฎี (ดูข้อ ๒๙๕ หน้า ๑๑๖ ในเล่มนี้) เพื่อให้ภิกษุภิกษุณี พ้นจากการเก็บของไว้ภายในและหุงต้มภายใน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๙๕/๑๘๓)

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายสอบถามภิกษุทั้งหลายด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ จะทรงแสดงธรรมอย่างหนึ่ง จะทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกอย่างหนึ่ง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งถามว่า “เธอได้ ข้าวต้มนี้มาจากไหน อานนท์”

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลเรื่องนั้นให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “อานนท์ การทำอย่างนี้ไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย ไฉนเธอจึงขวนขวายเพื่อความมักมากเช่นนี้เล่า อาหารที่เก็บไว้ภายใน ที่หุงต้มภายใน ที่หุงต้มเอง จัดเป็นอกัปปิยะ[๑] การกระทำอย่างนี้มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ฯลฯ” ทรงแสดงธรรมีกถาแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันอาหารที่เก็บไว้ภายใน ที่หุงต้มภายใน ที่หุงต้มเอง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเก็บอาหารไว้ภายใน หุงต้มภายใน หุงต้มเอง ถ้าภิกษุฉันอาหารนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๓ ตัว

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเก็บอาหารไว้ภายใน หุงต้มภายใน คนอื่นหุงต้มให้ ถ้าภิกษุฉันอาหารนั้นต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเก็บอาหารไว้ภายใน แต่หุงต้มภายนอก หุงต้มเอง ถ้าภิกษุฉันอาหารนั้นต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเก็บอาหารไว้ภายนอก แต่หุงต้มภายใน หุงต้มเอง ถ้าภิกษุ ฉันอาหารนั้นต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเก็บอาหารไว้ภายใน แต่หุงต้มภายนอก คนอื่นหุงต้มให้ ถ้าภิกษุฉันอาหารนั้น ต้องอาบัติทุกกฏตัวเดียว

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเก็บอาหารไว้ภายนอก หุงต้มภายใน คนอื่นหุงต้มให้ ถ้าภิกษุ ฉันอาหารนั้น ต้องอาบัติทุกกฏตัวเดียว

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเก็บอาหารไว้ภายนอก หุงต้มภายนอก หุงต้มเอง ถ้าภิกษุ ฉันอาหารนั้นต้องอาบัติทุกกฏตัวเดียว

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเก็บอาหารไว้ภายนอก หุงต้มภายนอก คนอื่นหุงต้มให้ ถ้าภิกษุฉันอาหารนั้น ไม่ต้องอาบัติ

เรื่องอุ่นภัตตาหาร

---

[๑] **อกัปปิยะ** ในที่นี้หมายถึงของที่ภิกษุไม่สมควรจะบริโภค (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๒๑/๓๔๖)

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายสนทนาว่า “พระผู้มีพระภาคทรงห้ามภัตตาหารที่หุงต้มเอง” จึงยำเกรงโภชนาหารที่อุ่นใหม่

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อุ่นภัตตาหารได้”

เรื่องให้เก็บอาหารภายในและหุงต้มเองเมื่อคราวจำเป็น

สมัยนั้น กรุงราชคฤห์เกิดข้าวยากหมากแพง คนทั้งหลายนำเกลือบ้าง น้ำมัน บ้าง ข้าวสาร บ้าง ของฉันบ้างมาที่อาราม ภิกษุทั้งหลายให้เก็บของเหล่านั้นไว้ภายนอก สัตว์ต่าง ๆ[๑] คาบไปกินเสียบ้าง พวกโจรลักเอาไปบ้าง

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ให้เก็บไว้ภายในได้”

พวกกัปปิยการกเก็บอาหารไว้ภายในแล้วหุงต้มภายนอก พวกคนกินเดนพากัน ห้อมล้อมภิกษุทั้งหลายฉันไม่สะดวก

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หุงต้มภายในได้”

ในคราวข้าวยากหมากแพง พวกกัปปิยการก[๒]นำเอาสิ่งของไปเป็นจำนวนมากกว่า ถวายภิกษุทั้งหลายเพียงเล็กน้อย

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หุงต้มเอง ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาหารที่เก็บไว้ภายใน ที่หุงต้มภายใน ที่หุงต้มเอง”

๑๖๕. อุคคหิตปฏิคคหณา
ว่าด้วยการรับประเคนของที่จับต้องแล้ว
เรื่องรับประเคนผลไม้ที่จับต้องแล้ว

[๒๗๕] สมัยนั้น ภิกษุหลายรูปอยู่จำตลอดพรรษาในแคว้นกาสีแล้ว เดินทาง ไปกรุงราชคฤห์เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค ระหว่างทาง ไม่ได้โภชนาหารธรรมดาหรือที่ประณีตตามต้องการ

---

[๑] **สัตว์ต่าง ๆ** แปลมาจากบาลีว่า อุกฺกปิณฺฑกาปิ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า vermin แปลว่า สัตว์ที่ ทำลายพืชพันธุ์ เช่น เสือปลา เหี้ย พังพอน ไส้เดือน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๗๔/๑๗๖)

[๒] **กัปปิยการก** หมายถึงผู้ทำหน้าที่จัดของที่สมควรแก่ภิกษุบริโภค, ผู้ปฏิบัติภิกษุ, ลูกศิษย์พระ (วิ.อ. (บาลี) ๒/๕๓๘-๕๓๙/๑๘๒-๑๘๓)

เลย แม้ว่าของเคี้ยวคือผลไม้จะมีมาก แต่ไม่มีกัปปิยการก พากันลำบาก จึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ พระเวฬุวัน เขตกรุงราชคฤห์ สถานที่ ให้เหยื่อกระแต ถวายบังคมแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร

การที่พระพุทธเจ้าทรงปราศรัยกับพระอาคันตุกะทั้งหลาย นั่นเป็นพุทธประเพณี

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายยังสบายดี หรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ เดินทางมาไม่ลำบากหรือ และพวกเธอมาจากที่ไหน”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ยังสบายดีพระพุทธเจ้าข้า ยังพอเป็นอยู่ได้พระพุทธเจ้าข้า ขอพระราชทานพระวโรกาส พวกข้าพระองค์จำพรรษาในแคว้นกาสี เดินทางมากรุงราชคฤห์เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค ระหว่างทางไม่ได้โภชนาหารธรรมดาหรือที่ประณีตตามต้องการ แม้ของเคี้ยวคือผลไม้จะมีมาก แต่ก็หากัปปิยการกไม่ได้ ดังนั้นจึงเดินทางมาลำบาก พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเห็นของเคี้ยวคือผลไม้ที่ใด ถึงไม่มีกัปปิยการก เราอนุญาตให้หยิบนำไปเอง พบกัปปิยการกแล้ววางไว้บนพื้นดินให้เขาประเคนแล้วฉันได้ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รับประเคนสิ่งของที่จับต้องแล้ว”

เรื่องพราหมณ์ถวายงาและน้ำผึ้ง

[๒๗๖] สมัยนั้น พราหมณ์คนหนึ่งมีงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่ ครั้งนั้น พราหมณ์ นั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า “อย่ากระนั้นเลย เราพึงถวายงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธาน” แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้กราบทูลปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันและกันแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร พราหมณ์นั้นผู้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ขอพระโคดมผู้เจริญพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของข้าพระองค์ เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้งนั้น พราหมณ์นั้นทราบการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้วจึงกลับไป เมื่อผ่านราตรีนั้นไป พราหมณ์สั่งให้เตรียมของเคี้ยวของฉันอันประณีตแล้วให้คนไปกราบทูลภัตกาลพระผู้มีพระภาคว่า “พระโคดมผู้เจริญ ถึงเวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จไปนิเวศน์ของพราหมณ์พร้อมภิกษุสงฆ์ ประทับนั่งบนพระพุทธอาสน์ที่จัดถวาย เขาได้นำของเคี้ยวของฉันอันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานด้วยตนเอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้ว ทรงห้ามภัตตาหารแล้ว ละพระหัตถ์จากบาตร จึงได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้พราหมณ์นั้นเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้วทรงลุกจาก อาสนะเสด็จกลับ

เมื่อพระองค์เสด็จกลับไม่นาน พราหมณ์นั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า “เราตั้งใจว่า จะถวายงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่จึงได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน แต่กลับลืมเสีย เราพึงให้เขาจัดงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่บรรจุขวดและหม้อนำไปอาราม” แล้วให้จัดงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่บรรจุขวดและหม้อนำไปอาราม เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ตั้งใจจะถวายงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่จึงได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน แต่ลืมถวาย ขอพระโคดมผู้เจริญโปรดรับงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่ของข้าพระองค์เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นท่านจงถวายภิกษุทั้งหลาย”

สมัยนั้น เป็นคราวข้าวยากหมากแพง ภิกษุทั้งหลายรับของเล็กน้อยแล้วห้ามเสียบ้าง พิจารณาแล้วห้ามเสียบ้าง เป็นอันว่า พระสงฆ์ล้วนเป็นผู้บอกห้ามภัตตาหารแล้วทั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายยำเกรงอยู่จึงไม่ยอมรับประเคน

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอรับประเคนฉันเถิด เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉันแล้วบอกห้ามภัตตาหารแล้ว ฉันโภชนาหารที่ไม่เป็นเดนที่นำมาจากที่ฉันได้”

๑๖๖. ปฏิคคหิตาทิอนุชานนา
ว่าด้วยทรงอนุญาตให้ฉันของที่รับประเคนไว้เป็นต้น
เรื่องของฉันที่รับประเคนไว้ตอนเช้า

[๒๗๗] [๑]สมัยนั้น ตระกูลอุปัฏฐากของท่านพระอุปนันทศากยบุตร ส่งของเคี้ยวไปถวายสงฆ์ด้วยแจ้งว่า “ขอมอบให้พระคุณเจ้าอุปนันทะเป็นผู้ถวายสงฆ์” ครั้งนั้น ท่านพระอุปนันทศากยบุตรกำลังเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน

พอดี คนทั้งหลายไปถึงอารามได้ถามภิกษุทั้งหลายว่า “พระคุณเจ้าทั้งหลาย พระคุณเจ้าอุปนันทะไปไหน”

ภิกษุทั้งหลายตอบว่า “อุบาสกทั้งหลาย ท่านอุปนันทศากยบุตรองค์นั้นเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน”

คนเหล่านั้นกราบเรียนว่า “พระคุณเจ้าทั้งหลาย ของเคี้ยวนี้ขอมอบให้พระคุณเจ้าอุปนันทะเป็นผู้ถวายสงฆ์”

---

[๑] วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๙๕/๔๔๑-๔๔๓

ภิกษุทั้งหลายนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้นพวกเธอจงรับประเคนเก็บไว้จนกว่าอุปนันทะจะกลับมา”

ครั้งนั้น ท่านพระอุปนันทศากยบุตรเข้าไปเยี่ยมตระกูลก่อนเวลาฉัน กลับมาถึงตอนกลางวัน เวลานั้นเป็นคราวข้าวยากหมากแพง ภิกษุทั้งหลายรับสิ่งของเล็กน้อยแล้วห้ามเสียบ้าง พิจารณาแล้วห้ามเสียบ้าง เป็นอันว่า พระสงฆ์ล้วนเป็นผู้บอกห้ามภัตตาหารแล้วทั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายยำเกรงอยู่จึงไม่ยอมรับประเคน

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอรับประเคนฉันเถิด เราอนุญาตให้ภิกษุฉันแล้วบอกห้ามภัตตาหารแล้ว ฉันโภชนาหารที่ไม่เป็นเดนที่รับประเคนไว้ก่อนเวลาฉันได้”

เรื่องพระสารีบุตรอาพาธร้อนในกาย

[๒๗๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางกรุงสาวัตถี เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงสาวัตถี แล้วทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก เศรษฐีในกรุงสาวัตถีนั้น

สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรอาพาธร้อนในกาย

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร ถึงที่อยู่แล้วได้กล่าวกับท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า “ท่านสารีบุตร เมื่อก่อนท่านอาพาธร้อนในกาย กลับมีความสำราญด้วยยาอะไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ ผมมีความสำราญด้วยเหง้าบัวและรากบัว”

ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะหายตัวจากพระเชตวันมาปรากฏที่ฝั่งสระโบกขรณีมันทากินีเร็วเหมือนคนมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้า

ช้างตัวหนึ่งเห็นท่านพระมหาโมคคัลลานะมาแต่ไกล ครั้นแล้วจึงได้กล่าวกับท่านพระมหาโมคคัลลานะดังนี้ว่า “นิมนต์พระคุณเจ้ามหาโมคคัลลานะมาเถิด พระคุณเจ้ามาดี ต้องการอะไรจะถวายอะไรดีเล่า”

ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า “อาตมาต้องการเหง้าบัวกับรากบัว”

ช้างนั้นสั่งช้างอีกตัวหนึ่งว่า “ท่านจงถวายเหง้าบัวกับรากบัวตามต้องการแด่พระคุณเจ้า”

ช้างตัวนั้นลงสระโบกขรณีมันทากินี ใช้งวงถอนเหง้าบัวและรากบัวล้างน้ำจนสะอาด ม้วนเป็นห่อแล้วเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะหายตัวจากฝั่งสระโบกขรณีมันทากินี มาปรากฏตัวที่พระเชตวันวิหาร เหมือนคนมีกำลังเหยียดออกหรือคู้แขนเข้า แม้ช้าง เชือกนั้นก็หายจากฝั่งสระ

โบกขรณีมันทากินี มาปรากฏตัวที่พระเชตวันวิหารประเคนเหง้าบัวและรากบัวแก่ท่านพระมหาโมคคัลลานะ แล้วหายตัวไปจากพระเชตวันมาปรากฏที่ฝั่งสระโบกขรณีมันทากินี

ต่อมา ท่านพระมหาโมคคัลลานะน้อมเหง้าบัวและรากบัวเข้าไปถวายท่านพระ สารีบุตร เมื่อท่านพระสารีบุตรฉันเหง้าบัวและรากบัว อาพาธร้อนในกายก็หายทันที เหง้าบัวและรากบัวยังเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก

สมัยนั้น เกิดข้าวยากหมากแพง ภิกษุทั้งหลายรับของเล็กน้อยแล้วห้ามเสียบ้าง พิจารณาแล้วห้ามเสียบ้าง เป็นอันว่าพระสงฆ์ล้วนเป็นผู้ห้ามภัตตาหารแล้วทั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายยำเกรงอยู่จึงไม่ยอมรับประเคน

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอรับประเคนฉันเถิด เราอนุญาตให้ภิกษุฉันแล้วห้ามภัตตาหารแล้ว ฉันโภชนาหารที่ไม่เป็นเดน ที่เกิดในป่า ที่เกิดในกอบัวได้”

เรื่องฉันผลไม้ที่ปล้อนเมล็ดออก

สมัยนั้น ของฉันคือผลไม้มีมากมายในกรุงสาวัตถี แต่ไม่มีกัปปิยการก ภิกษุ ทั้งหลายยำเกรงอยู่จึงไม่ฉันผลไม้

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ฉันผลไม้ที่ใช้เพาะพันธุ์ไม่ได้[๑] ผลไม้ที่ปล้อนเมล็ดออกแล้วยังไม่ทำกัปปะก็ฉันได้”

๑๖๗. สัตถกัมมปฏิกเขปกถา
ว่าด้วยการทรงห้ามทำสัตถกรรม[๒]
เรื่องริดสีดวงทวาร

[๒๗๙] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงสาวัตถีตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางกรุงราชคฤห์ เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงราชคฤห์ ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต ในกรุงราชคฤห์นั้น

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นริดสีดวงทวาร นายแพทย์อากาสโคตรกำลังทำการผ่าตัดด้วยศัสตรา

---

[๑] **ผลไม้ที่ใช้เพาะพันธุ์ไม่ได้** หมายถึงผลไม้ที่มีเมล็ดอ่อน ไม่สามารถให้เกิดหน่อได้ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๗๙/๑๗๖)

[๒] **สัตถกรรม** คือการผ่าตัดด้วยศัตรา การบ่งด้วยเข็มหรือหนาม การตัดด้วยกรรไกร สะเก็ดหิน หรือใช้เล็บหยิกในที่ลับ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๗๙/๑๗๗)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปตามเสนาสนะ เสด็จเข้าไปทางที่อยู่ของ ภิกษุนั้น นายแพทย์อากาสโคตรเห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล จึงกราบ ทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระโคดมผู้เจริญโปรดเสด็จมาทอดพระเนตรวัจมรรค ของภิกษุรูปนี้ เหมือนปากเหี้ย”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า “โมฆบุรุษนี้เยาะเย้ยเรา” จึงเสด็จ กลับจากที่นั้น แล้วรับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในวิหารหลังโน้นมีภิกษุเป็นไข้หรือ”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “มีอยู่ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนั้นอาพาธเป็นโรคอะไร”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ภิกษุนั้นเป็นริดสีดวงทวาร นายแพทย์อากาสโคตรกำลังทำการผ่าตัดด้วยศัสตรา พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “การกระทำของโมฆบุรุษนั้นไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย ไฉน โมฆบุรุษนั้นจึงให้ทำการผ่าตัดด้วยศัสตราในที่แคบเล่า ในที่แคบมีผิวเนื้ออ่อน แผลหายยาก ผ่าตัดลำบาก ภิกษุทั้งหลาย การทำอย่างนี้มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ฯลฯ” ครั้นทรงตำหนิแล้วแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ผ่าตัดด้วยศัสตราในที่แคบ รูปใดให้ผ่าตัด ต้องอาบัติถุลลัจจัย”

เรื่องทรงห้ามทำวัตถิกรรม[๑]

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ทราบว่า “พระผู้มีพระภาคทรงห้ามผ่าตัดด้วยศัสตรา” จึงเลี่ยงให้ทำการบีบหัวริดสีดวง

บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ ตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกภิกษุฉัพพัคคีย์จึงให้ทำการบีบหัวริดสีดวงเล่า” แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ทำการบีบหัวริดสีดวง จริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริงพระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ ครั้นทรงตำหนิแล้ว ทรงแสดงธรรมีกถาแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ผ่าตัดทวารหนักด้วยศัสตราหรือบีบหัวริดสีดวง ประมาณ ๒ นิ้วรอบ ๆ ที่แคบ รูปใดให้ผ่าหรือให้บีบ ต้องอาบัติถุลลัจจัย”

๑๖๘. มนุสสมังสปฏิกเขปกถา

---

[๑] **วัตถิกรรม** ในที่นี้หมายถึงการใช้หนังหรือผ้าผูกรัดหัวริดสีดวงที่ทวารหนัก (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๗๙/๑๗๗)

ว่าด้วยทรงห้ามฉันเนื้อมนุษย์
เรื่องอุบาสิกาสุปปิยาเชือดเนื้อขาอ่อนถวาย

[๒๘๐] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางกรุงพาราณสี เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงพาราณสี ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในกรุงพาราณสีนั้น

สมัยนั้น อุบาสกสุปปิยะและอุบาสิกาสุปปิยา ทั้ง ๒ คนมีศรัทธาทั้งเป็นทายก เป็นกัปปิยการก เป็นผู้บำรุงพระสงฆ์ในกรุงพาราณสี วันหนึ่งอุบาสิกาสุปปิยาไปที่อาราม เดินเที่ยวไปตามวิหารและบริเวณทั่วทุกแห่งแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุรูปใดอาพาธ รูปใดจะให้ดิฉันนำอะไรมาถวาย เจ้าข้า”

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งดื่มยาถ่าย ลำดับนั้น ท่านได้กล่าวกับอุบาสิกาสุปปิยา ดังนี้ว่า “น้องหญิง อาตมาดื่มยาถ่าย อาตมาต้องการน้ำต้มเนื้อ”

อุบาสิกาสุปปิยากล่าวว่า “พระคุณเจ้า ดิฉันจะนำมาถวายเป็นพิเศษ” แล้วกลับไปบ้านสั่งคนรับใช้ว่า “เจ้าจงไปหาซื้อเนื้อสัตว์ที่มีขายมา”[๑]

คนรับใช้รับคำแล้วไปเที่ยวหาซื้อเนื้อทั่วกรุงพาราณสีก็ไม่เห็นเนื้อสัตว์ที่มีขาย ลำดับนั้น คนรับใช้นั้นจึงกลับเข้าไปหาอุบาสิกาสุปปิยาบอกว่า “แม่เจ้า ไม่มีเนื้อสัตว์ที่เขาขาย วันนี้เป็นวันห้ามฆ่าสัตว์”

ครั้งนั้น อุบาสิกาสุปปิยาได้มีความคิดดังนี้ว่า “ภิกษุเป็นไข้รูปนั้นเมื่อไม่ได้ฉันน้ำต้มเนื้ออาพาธจะกำเริบหรือถึงมรณภาพได้ การที่เรารับคำแล้วไม่จัดหาไปถวายไม่สมควรเลย” จึงได้หยิบมีดหั่นเนื้อมาเชือดเนื้อขาอ่อนตนส่งให้หญิงรับใช้สั่งว่า “แม่สาวใช้ เธอจงต้มเนื้อนี้แล้วนำไปถวายภิกษุไข้ที่วิหารหลังโน้น และใครถามถึงเราก็จงบอกว่าเราเป็นไข้” แล้วใช้ผ้าห่มพันขาเข้าห้องนอนบนเตียง

ลำดับนั้น อุบาสกสุปปิยะไปบ้านถามหญิงรับใช้ว่า “แม่สุปปิยาไปไหน”

หญิงรับใช้ตอบว่า “นายท่าน แม่เจ้าสุปปิยานั่นนอนอยู่ในห้อง”

อุบาสกสุปปิยะเข้าไปหาแล้วได้กล่าวกับอุบาสิกาสุปปิยาดังนี้ว่า “เธอนอนทำไม”

อุบาสิกาตอบว่า “ดิฉันเป็นไข้”

อุบาสกถามว่า “เธอเป็นโรคอะไร”

อุบาสิกาจึงเล่าเรื่องนั้นให้อุบาสกสุปปิยะทราบ

---

[๑] **เนื้อสัตว์ที่มีขาย** หมายถึงเนื้อสัตว์ที่ตายแล้ว (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๘๐/๑๗๗)

ครั้งนั้น อุบาสกสุปปิยะร่าเริง เบิกบานใจว่า “น่าอัศจรรย์จริง ท่านผู้เจริญ ไม่เคยปรากฏ ท่านผู้เจริญ แม่สุปปิยามีศรัทธาถึงกับสละเนื้อตนเอง สิ่งใดอื่นทำไมนางจะให้ไม่ได้” แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ขอพระผู้มี พระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้งนั้น อุบาสกสุปปิยะทราบการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงลุกจากอาสนะถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป

เมื่อผ่านราตรีนั้นไป อุบาสกสุปปิยะสั่งให้จัดของเคี้ยวของฉันอันประณีตแล้วให้คนไปกราบทูลภัตกาลพระผู้มีพระภาคว่า “ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหาร เสร็จแล้ว”

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จไปนิเวศน์ของอุบาสกสุปปิยะ ประทับนั่งบนอาสนะที่จัดถวายพร้อมภิกษุสงฆ์

ลำดับนั้น อุบาสกสุปปิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืน ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับอุบาสกสุปปิยะดังนี้ว่า “อุบาสิกาสุปปิยาอยู่ที่ไหน”

อุบาสกกราบทูลว่า “นางเป็นไข้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถ้าเช่นนั้น ขอให้นางมาเถอะ”

อุบาสกกราบทูลว่า “นางไม่สามารถมาได้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถ้าเช่นนั้น เธอช่วยพยุงมาเถิด”

อุบาสกสุปปิยะพยุงภรรยามาเฝ้า ทันทีที่นางได้เห็นพระผู้มีพระภาค แผลใหญ่ กลับหายเป็นปกติ มีผิวพรรณเรียบสนิทเกิดโลมชาติ

ลำดับนั้น อุบาสกสุปปิยะและอุบาสิกาสุปปิยาร่าเริง เบิกบานใจว่า “น่าอัศจรรย์จริง ท่านผู้เจริญ ไม่เคยปรากฏ ท่านผู้เจริญ พระตถาคตทรงมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพียงได้เห็นพระองค์เท่านั้น แผลใหญ่กลับหายเป็นปกติ มีผิวพรรณเรียบสนิทเกิดโลมชาติ” แล้วนำของเคี้ยวของฉันอันประณีตมาประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานด้วยตนเอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้ว ทรงห้ามภัตตาหารแล้ว ละพระหัตถ์จากบาตร จึงได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้อุบาสกสุปปิยะและอุบาสิกาสุปปิยาเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ทรงลุกจากอาสนะแล้วเสด็จกลับ

เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อมนุษย์

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบ ถามพวกภิกษุว่า “ภิกษุทั้งหลาย ใครเล่าออกปากขอเนื้อกับอุบาสิกาสุปปิยา”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ภิกษุรูปนั้นจึงกราบทูลว่า “ข้าพระพุทธเจ้าได้ออกปากขอเนื้อกับอุบาสิกาสุปปิยา พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เขานำมาถวายแล้วหรือ”

ภิกษุกราบทูลว่า “นำมาถวาย พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เธอฉันแล้วหรือ”

ภิกษุกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ฉันแล้ว พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เธอพิจารณาแล้วหรือ”

ภิกษุกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ไม่ได้พิจารณา พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “โมฆบุรุษ ไฉนเธอยังไม่ได้พิจารณาเลย จึงฉันเนื้อเล่า เธอฉันเนื้อมนุษย์แล้ว โมฆบุรุษ การกระทำของเธอมิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ฯลฯ” ครั้นทรงตำหนิแล้วแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย คนทั้งหลายผู้มีศรัทธาเลื่อมใสมีอยู่ คนแม้เหล่านั้น ได้สละเนื้อของตนถวาย ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อมนุษย์ รูปใดฉัน ต้องอาบัติ ถุลลัจจัย อนึ่ง ภิกษุยังไม่ได้พิจารณา ไม่พึงฉันเนื้อ รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

๑๖๙. หัตถิมังสาทิปฏิกเขปกถา
ว่าด้วยทรงห้ามฉันเนื้อช้างเป็นต้น
เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อช้าง

[๒๘๑] สมัยนั้น ช้างหลวงล้ม ในคราวข้าวยากหมากแพง คนทั้งหลายพากันกินเนื้อช้าง ได้ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุจึงฉันเนื้อช้าง

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพระสมณะเชื้อสาย ศากยบุตรจึงฉันเนื้อช้างเล่า ช้างเป็นราชพาหนะ ถ้าพระราชาทรงทราบคงไม่พอพระทัยภิกษุทั้งหลายเป็นแน่”

ภิกษุทั้งหลายนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อช้าง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อม้า

สมัยนั้น ม้าหลวงตาย ในคราวข้าวยากหมากแพง คนทั้งหลายพากันกิน เนื้อม้า ได้ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุจึงฉันเนื้อม้า

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพระสมณะเชื้อสาย ศากยบุตรจึงฉันเนื้อม้าเล่า ม้าเป็นราชพาหนะ ถ้าพระราชาทรงทราบคงไม่พอพระทัยภิกษุทั้งหลายเป็นแน่”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อม้า รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อสุนัข

สมัยนั้น ในคราวข้าวยากหมากแพง คนทั้งหลายพากันกินเนื้อสุนัข ได้ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุจึงฉันเนื้อสุนัข

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพระสมณะเชื้อสาย ศากยบุตรจึงฉันเนื้อสุนัขเล่า สุนัขเป็นสัตว์น่าเกลียดสกปรก”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อสุนัข รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องทรงห้ามฉันเนื้องู

สมัยนั้น ในคราวข้าวยากหมากแพง คนทั้งหลายพากันกินเนื้องู ได้ถวาย แก่ภิกษุทั้งหลายผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุจึงฉันเนื้องู

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพระสมณะเชื้อสาย ศากยบุตรจึงฉันเนื้องูเล่า งูเป็นสัตว์น่าเกลียดน่าชัง”

ฝ่ายพญานาคสุปัสสะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ยืน ณ ที่สมควร พญานาคสุปัสสะซึ่งยืน ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า นาคงูที่ไม่ศรัทธา ไม่เลื่อมใสมีอยู่ นาคเหล่านั้น พึงเบียดเบียนภิกษุแม้ด้วยเหตุเล็กน้อยได้ พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานวโรกาส พระคุณเจ้าทั้งหลายไม่พึงฉันเนื้องูเลย”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้พญานาคสุปัสสะเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ลำดับนั้น พญานาคสุปัสสะผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคทำประทักษิณแล้วจากไป

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้องู รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อราชสีห์

สมัยนั้น พวกนายพรานฆ่าราชสีห์กิน ได้ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายฉันเนื้อราชสีห์แล้วอยู่ในป่า ราชสีห์ไล่ตะครุบภิกษุเพราะได้กลิ่นเนื้อราชสีห์

ภิกษุทั้งหลายนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อราชสีห์ รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อเสือโคร่ง

สมัยนั้น พวกนายพรานฆ่าเสือโคร่งแล้วกิน ได้ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายฉันเนื้อเสือโคร่งแล้วอยู่ในป่า เสือโคร่งไล่ตะครุบภิกษุเพราะได้กลิ่นเนื้อเสือโคร่ง

ภิกษุทั้งหลายนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อเสือโคร่ง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อเสือเหลือง

สมัยนั้น พวกนายพรานฆ่าเสือเหลืองแล้วกิน ได้ถวายแก่ทั้งหลายภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายฉันเนื้อเสือเหลืองแล้วอยู่ในป่า เสือเหลืองไล่ตะครุบภิกษุเพราะได้กลิ่นเนื้อเสือเหลือง

ภิกษุทั้งหลายนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อเสือเหลือง รูปใด ฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อหมี

สมัยนั้น พวกนายพรานฆ่าหมีแล้วกิน ได้ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายฉันเนื้อหมีแล้วอยู่ในป่า หมีไล่ตะครุบภิกษุเพราะได้กลิ่นเนื้อหมี

ภิกษุทั้งหลายนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อหมี รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อเสือดาว

สมัยนั้น พวกนายพรานฆ่าเสือดาวแล้วกิน ได้ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้เที่ยว บิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายฉันเนื้อเสือดาวแล้วอยู่ในป่า เสือดาวไล่ตะครุบภิกษุเพราะ ได้กลิ่นเนื้อเสือดาว

ภิกษุทั้งหลายนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อเสือดาว รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

สุปปิยภาณวารที่ ๒ จบ

๑๗๐. ยาคุมธุโคฬกานุชานนา
ว่าด้วยทรงอนุญาตข้าวต้มและขนมหวาน
เรื่องพราหมณ์คอยโอกาสถวายภัตตาหาร

[๒๘๒] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงพาราณสีตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางอันธกวินทชนบท พร้อมภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่จำนวน ๑,๒๕๐ รูป สมัยนั้น ชาวชนบทบรรทุกเกลือ น้ำมัน ข้าวสาร ของเคี้ยวเป็นอันมากมาในเกวียน เดินตามภิกษุสงฆ์ที่มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธาน ด้วยตั้งใจว่า “เมื่อได้โอกาสพวกเรา จะทำภัตตาหารถวาย” มีคนกินเดนอีก ๕๐๐ คนติดตามไปด้วย ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปตามลำดับ จนถึงถึงอันธวินทชนบท

ครั้งนั้น พราหมณ์คนหนึ่งเมื่อไม่ได้โอกาส ได้มีความคิดดังนี้ว่า “เราเดินตาม ภิกษุสงฆ์ที่มีพระพระพุทธเจ้าเป็นประธานมากว่า ๒ เดือนแล้ว ด้วยตั้งใจว่า จะทำ ภัตตาหารถวายเมื่อได้โอกาส แต่ก็หาโอกาสไม่ได้ เราตัวคนเดียวและยังเสียประโยชน์ทางฆราวาสไปมาก อย่ากระนั้นเลย เราพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดยังไม่มีในโรงอาหาร จัดเตรียมสิ่งนั้นถวาย” แล้วตรวจดูโรงอาหาร ไม่เห็นของ ๒ อย่าง คือ ข้าวต้มและขนมหวาน จึงเข้าไปหาท่านพระอานนท์แล้ว ได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ ขอโอกาสเถิด กระผมเมื่อไม่ได้โอกาสจึงได้มีความคิดดังนี้ว่า เราเดินตามภิกษุสงฆ์ที่มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานมากว่า ๒ เดือนแล้ว ด้วยตั้งใจว่า จะทำภัตตาหารถวายเมื่อได้โอกาส แต่ก็หาโอกาสไม่ได้ เราตัวคนเดียวและยังเสียประโยชน์ทางฆราวาสไปมาก อย่ากระนั้นเลย เราพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดยังไม่มีในโรงอาหาร จัดเตรียมสิ่งนั้นถวาย ท่านอานนท์ กระผมนั้นตรวจดูโรงอาหาร ไม่เห็นของ ๒ อย่าง คือ ข้าวต้มและขนมหวาน ท่านอานนท์ ถ้ากระผมจัดเตรียมข้าวต้มและขนมหวาน พระโคดมผู้เจริญจะทรงรับหรือ”

ท่านพระอานนท์ตอบว่า “พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น อาตมาจะกราบทูลถามพระผู้มีพระภาค” แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์จงจัดเตรียมถวายเถิด”

ท่านพระอานนท์บอกพราหมณ์ว่า “ท่านจัดเตรียมได้”

เมื่อผ่านราตรีนั้นไป พราหมณ์จัดเตรียมข้าวต้มและขนมหวานเป็นจำนวนมากแล้ว น้อมเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาคว่า “ขอพระโคดมผู้เจริญ โปรดรับข้าวต้มและขนมหวานของข้าพระองค์เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุทั้งหลายยำเกรงอยู่ จึงไม่ยอมรับประเคน

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด”

ครั้งนั้น พราหมณ์ได้นำข้าวต้มและขนมหวานจำนวนมากมาประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานด้วยตนเอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ ทรงห้ามภัตแล้ว ล้างพระหัตถ์แล้วละพระหัตถ์จากบาตร จึงได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร

ประโยชน์ของข้าวต้มมี ๑๐ อย่าง

พระผู้มีพระภาคตรัสกับพราหมณ์ผู้นั่ง ณ ที่สมควรว่า “พราหมณ์ ข้าวต้มมีอานิสงส์ ๑๐ ประการ คือ ผู้ถวายข้าวต้มชื่อว่า (๑) ให้อายุ (๒) ให้วรรณะ (๓) ให้สุขะ (๔) ให้พละ (๕) ให้ปฏิภาณ (๖) บรรเทาความหิว (๗) ระงับความกระหาย (๘) ให้ลมเดินคล่อง (๙) ชำระลำไส้ (๑๐) เผาอาหารที่ยังไม่ย่อยให้ย่อย พราหมณ์ข้าวต้มมีอานิสงส์ ๑๐ ประการนี้แล

ครั้นตรัสเวยยากรณภาษิตนี้แล้ว พระสุคตตรัสอนุโมทนาต่อไปว่า

“ทายกผู้ตั้งใจถวายข้าวต้มแก่ปฏิคาหกผู้สำรวมแล้ว
ผู้ฉันอาหารที่ผู้อื่นถวายตามกาลสมควร
เขาได้ชื่อว่าตามเพิ่มให้ประโยชน์ ๑๐ ประการแก่ปฏิคาหก
คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ
นอกจากนั้นข้าวต้มย่อมบรรเทาความหิว ความกระหาย
ให้ลมเดินคล่อง ชำระลำไส้ และช่วยย่อยอาหาร
พระสุคตตรัสว่าข้าวต้มเป็นยา
ดังนั้น ผู้ที่ต้องการความสุขอันเป็นของมนุษย์ตลอดกาลนาน
และปรารถนาความสุขอันเป็นทิพย์ หรือปรารถนาความงาม
อันเป็นของมนุษย์ จึงควรถวายข้าวต้ม”

เมื่อทรงอนุโมทนาแก่พราหมณ์ด้วยพระคาถาเหล่านี้แล้ว จึงเสด็จลุกจากที่ประทับกลับ

ต่อมา พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตข้าวต้มและขนมหวาน”

๑๗๑. ตรุณัปปสันนมหามัตตวัตถุ
ว่าด้วยมหาอมาตย์ผู้เลื่อมใสใหม่

[๒๘๓] คนทั้งหลายทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตข้าวต้มและขนมหวานแก่ภิกษุ จึงจัดเตรียมข้าวต้มข้น[๑]และขนมหวานถวายแต่เช้า พวกภิกษุที่รับประเคนข้าวต้มข้นและขนมหวานแต่เช้า ฉันภัตตาหารในโรงอาหารไม่ได้ตามต้องการ

สมัยนั้น มหาอมาตย์คนหนึ่งผู้เลื่อมใสใหม่ได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานเพื่อเจริญกุศลในวันรุ่งขึ้น มหาอมาตย์ผู้เลื่อมใสใหม่นั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า “ถ้ากระไร เราพึงตกแต่งสำรับเนื้อ ๑,๒๕๐ ที่ เพื่อภิกษุ ๑,๒๕๐ รูป น้อมเข้าไปถวายภิกษุรูปละ ๑ ที่” โดยล่วงไปแห่งราตรีนั้น เขาสั่งให้จัดเตรียมของฉันอย่างดี และสำรับเนื้อ ๑,๒๕๐ ที่ แล้วให้เจ้าหน้าที่ไปกราบทูลภัตกาลพระผู้มีพระภาคว่า “ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จไปนิเวศน์ของมหาอมาตย์ผู้เลื่อมใสใหม่นั้น ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เขาได้ประเคนภิกษุในโรงอาหาร

พวกภิกษุกล่าวอย่างนี้ว่า “มหาอมาตย์ ท่านจงถวายแต่น้อย ๆ เถิด”

มหาอมาตย์กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ท่านอย่ารับเพียงน้อย ๆ เพราะคิดว่า นี่เป็นมหาอมาตย์ผู้เลื่อมใสใหม่ ผมจัดเตรียมของฉันไว้เป็นจำนวนมากพร้อมด้วยสำรับเนื้อ ๑,๒๕๐ ที่ จะน้อมเข้าไปถวายภิกษุรูปละ ๑ ที่ท่านโปรดรับให้พอความ ต้องการเถิด”

พวกภิกษุกล่าวว่า “มหาอมาตย์ พวกอาตมารับแต่น้อยไม่ใช่เพราะสาเหตุนั้น แต่พวกอาตมารับประเคนข้าวต้มข้นและขนมหวานมาแต่เช้าแล้ว ดังนั้นจึงต้องรับแต่น้อย ๆ”

ครั้งนั้น มหาอมาตย์ผู้เลื่อมใสใหม่ ตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนภิกษุ ที่ผมนิมนต์ไว้จึงฉันข้าวต้มข้นของผู้อื่นเล่า ผมไม่สามารถจะถวายให้พอแก่ความต้อง การหรือ” โกรธเสียใจคอยจับผิด ได้บรรจุบาตรของภิกษุจนเต็มพลางกล่าวว่า “พวก ท่านจะฉันก็ได้ จะขนเอาไปก็ได้” แล้วได้นำของเคี้ยวของฉันอันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานด้วยตนเองกระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้ว ทรงห้ามภัตตาหารแล้ว ละพระหัตถ์จากบาตร จึงได้นั่งเฝ้า ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้มหาอมาตย์ผู้เลื่อมใสใหม่นั้นเห็นชัด ชวนให้อยาก รับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ทรงลุกจากอาสนะเสด็จกลับ

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จกลับไม่นาน มหาอมาตย์ผู้เลื่อมใสใหม่นั้นได้มีความกังวล ได้มีความร้อนใจว่า “ไม่ใช่ลาภของเราหนอ เราไม่มีลาภหนอ เราได้ชั่วแล้วหนอ เราได้ไม่ดีแล้วหนอ ที่

---

[๑] **ข้าวต้มข้น** ในที่นี้หมายถึงข้าวต้มที่มีลักษณะอย่างข้าวสุก (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๒๘๓/๓๖๘)

ไปโกรธเสียใจคอยจับผิดแล้วบรรจุบาตรของภิกษุจนเต็มพลาง กล่าวว่า พวกท่านจะฉันก็ได้ จะขนเอาไปก็ได้ เราสร้างสมบุญหรือบาปมากกว่ากันหนอ” จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับครั้นถึงแล้วได้อภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควรแล้วได้ กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ขอพระราชทานวโรกาส เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จกลับไม่นาน ข้าพระองค์ได้มีความกังวล ได้มีความร้อนใจว่า ไม่ใช่ลาภของเราหนอ เราไม่มีลาภหนอ เราได้ชั่วแล้วหนอ เราได้ไม่ดีแล้วหนอ ที่ไปโกรธเสียใจคอยจับผิดแล้วบรรจุบาตรของภิกษุจนเต็มพลางกล่าวว่า พวกท่านจะฉันก็ได้ จะขนเอาไปก็ได้ เราสร้างสมบุญหรือบาปมากกว่ากันหนอ พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์สร้างสมบุญหรือบาปมากกว่ากัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มหาอมาตย์ ท่านนิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานด้วยการให้ที่ล้ำเลิศใด ท่านชื่อว่าสร้างสมบุญไว้มากเพราะการให้ที่เลิศนั้น ภิกษุแต่ละรูปผู้รับเมล็ดข้าวสุกแต่ละเมล็ดของท่านล้วนเลิศด้วยคุณสมบัติใด ท่านจึงเป็นผู้ที่ชื่อว่าสร้างสมบุญไว้มากเพราะภิกษุผู้เลิศด้วยคุณสมบัตินั้น สวรรค์เป็นหนทางที่ท่านเริ่มต้นไว้แล้ว”

ครั้งนั้น มหาอมาตย์ผู้เลื่อมใสใหม่นั้น ร่าเริงเบิกบานใจว่า “ทราบว่าเป็นลาภ ของเรา ทราบว่าเราได้ดีแล้ว ทราบว่าสวรรค์เป็นหนทางที่เราเริ่มต้นไว้แล้ว” แล้ว ลุกจากที่นั่งถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วทรงสอบถามพวกภิกษุว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าพวกภิกษุได้รับนิมนต์ไว้ที่หนึ่งแล้วไปฉันข้าวต้มข้นอีกที่หนึ่งจริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “ภิกษุทั้งหลาย ไฉนโมฆบุรุษเหล่านั้นได้รับนิมนต์ไว้ที่หนึ่งแล้วไปฉันข้าวต้มข้นอีกที่หนึ่งเล่า ภิกษุทั้งหลาย การกระทำอย่าง นี้มิได้ทำให้คนที่ไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสขึ้น ฯลฯ” ครั้นทรงตำหนิแล้วทรงแสดง ธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรับนิมนต์ไว้ที่หนึ่งแล้ว ไม่พึงไปฉันอีกที่หนึ่ง รูปใดพึงฉัน พึงถูกปรับอาบัติตามธรรม”[๑]

๑๗๒. เพลัฏฐกัจจานวัตถุ

---

[๑] **พึงถูกปรับอาบัติตามธรรม** หมายถึงพึงปรับอาบัติปาจิตตีย์ เพราะฉันปรัมปรโภชนะ ตามความในสิกขาบทที่ ๓ แห่งโภชนวรรค (ดู วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๒๑-๒๒๖/๓๘๒-๓๘๗) ภิกษุฉันข้าวต้มข้นที่มีลักษณะอย่างข้าวสุกของทายกรายหนึ่งแล้วไปฉันภัตตาหารของมหาอำมาตย์ นับว่าฉันปรัมปรโภชนะ (ดู สารตฺถ. ฏีกา (บาลี) ๓/๒๘๓/๓๖๘)

ว่าด้วยพราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะถวายน้ำอ้อยงบ

[๒๘๔] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อันธกวินทชนบทตามพระอัธยาศัย แล้วเสด็จจาริกไปทางกรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุจำนวน ๑,๒๕๐ รูป สมัยนั้น พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะเดินทางไกลจากกรุงราชคฤห์ไปยังอันธกวินทชนบท พร้อมด้วยเกวียน ๕๐๐ เล่ม ล้วนบรรทุกน้ำอ้อยงบเต็ม พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นเขาเดินมาแต่ไกล จึงเสด็จแวะข้างทางประทับนั่ง ณ ควงไม้ต้นหนึ่ง

ลำดับนั้น พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะผู้ยืนอยู่ ณ ที่สมควรได้ กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าพระองค์ ปรารถนาจะถวายน้ำอ้อยงบแก่ภิกษุรูปละ ๑ หม้อ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “กัจจานะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงนำน้ำอ้อยงบมาหม้อเดียวเท่านั้น”

พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะ กราบทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว นำหม้อน้ำอ้อยงบมาเพียงหม้อเดียว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าพระองค์นำหม้อน้ำอ้อยงบมาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า

ข้าพระองค์จะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “กัจจานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงถวายน้ำอ้อยงบแก่ภิกษุ ทั้งหลายเถิด”

พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะกราบทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าพระองค์ถวายน้ำอ้อยงบแก่ภิกษุทั้งหลายแล้ว พระพุทธ เจ้าข้า และน้ำอ้อยงบเหลือเป็นจำนวนมาก ข้าพระองค์จะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เธอจงถวายน้ำอ้อยงบแก่ภิกษุทั้งหลายตามต้องการเถิด”

พราหมณ์กราบทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว ได้ถวายน้ำอ้อยงบแก่ภิกษุทั้งหลายตามต้องการแล้วได้กราบทูลว่า “ข้าพระองค์ถวายน้ำอ้อยงบแก่ภิกษุทั้งหลาย ตามต้องการ แต่น้ำอ้อยงบยังเหลืออยู่มาก จะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เธอจงนำน้ำอ้อยงบประเคนภิกษุทั้งหลายให้ฉันจนอิ่มหนำเถิด”

พราหมณ์กราบทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว ได้นำน้ำอ้อยงบประเคนภิกษุทั้งหลายให้ฉันจนอิ่มหนำ ภิกษุบางพวกบรรจุน้ำอ้อยงบเต็มบาตรบ้าง เต็มหม้อกรองน้ำบ้าง เต็มถุงย่ามบ้าง พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะนำน้ำอ้อยงบประเคนภิกษุทั้งหลายให้ฉันจนอิ่มแล้วกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ได้นำน้ำอ้อยงบประเคนภิกษุทั้งหลาย ให้ฉันจนอิ่มหนำแล้ว แต่น้ำอ้อยงบยังเหลืออยู่มาก จะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เธอจงให้น้ำอ้อยงบแก่พวกคนกินเดนเถิด”

พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะกราบทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว ได้ให้น้ำอ้อยงบแก่พวกคนกินเดนแล้วกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ได้ให้น้ำอ้อยงบแก่พวกคนกินเดนแล้ว แต่น้ำอ้อยงบยังเหลืออยู่มาก จะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เธอจงให้น้ำอ้อยงบแก่พวกคนกินเดนจนพอแก่ความต้อง การเถิด”

พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะกราบทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว ได้ให้น้ำอ้อยงบแก่พวกคนกินเดนแล้วกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ได้ให้น้ำอ้อยงบแก่พวกคนกินเดน จนพอแก่ความต้องการแล้ว แต่น้ำอ้อยงบยังเหลืออยู่มาก จะปฏิบัติอย่างไร พระ พุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เธอจงนำน้ำอ้อยงบมาให้พวกคนกินเดนกินจนอิ่มหนำ เถิด”

พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะกราบทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว ได้นำน้ำอ้อยงบให้พวกคนกินเดนกินจนอิ่มหนำแล้ว

คนกินเดนบางพวกบรรจุน้ำอ้อยงบเต็มกระป๋องบ้าง เต็มหม้อบ้าง ห่อเต็มผ้าขาวปูลาดบ้าง เต็มพกบ้าง

พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะนำน้ำอ้อยงบเลี้ยงดูพวกคนกินเดนให้อิ่มหนำแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าพระองค์ได้นำน้ำอ้อยงบเลี้ยงดูพวกคนกินเดนจนอิ่มหนำ แต่น้ำอ้อยงบยังเหลืออยู่มาก จะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดูก่อนกัจจานะ ทั่วโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกทั่วทุกหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ เราไม่เล็งเห็น ผู้ที่บริโภคน้ำอ้อยงบนั้นแล้วจะย่อยได้ดี ยกเว้นตถาคตหรือสาวกของตถาคต เธอจง ทิ้งน้ำอ้อยงบนั้นในที่ปราศจากของเขียวหรือในที่ที่ไม่มีตัวสัตว์”

พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะกราบทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว ได้เทน้ำอ้อยงบ ลงในที่ไม่มีตัวสัตว์ น้ำอ้อยงบนั้นได้เดือดพุ่งส่งเสียงดัง ฉี่ ฉี่ ฉี่ ฉี่ พ่นไอพ่นควันขึ้น เหมือนผาลที่ร้อนโชนตลอดวันที่บุคคลจุ่มลงน้ำย่อมเดือดพุ่งส่งเสียงดัง ฉี่ ฉี่ ฉี่ ฉี่ ทันใดนั้นเขาสลดใจเกิดโลมชาติชูชันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึง แล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอนุปุพพิกถา คือ ทรงประกาศ

๑. ทานกถา ๒. สีลกถา

๓. สัคคกถา ๔. กามาทีนวกถา

๕. เนกขัมมานิสังสกถา แก่พราหมณ์เพลัฏฐะนั้นผู้นั่งอยู่ ณ ที่สมควร

เมื่อทรงทราบว่าพราหมณ์เพลัฏฐะนั้นมีจิตควร อ่อน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใส จึงทรงประกาศสามุกกังสิกธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักษุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดแก่พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะ ณ อาสนะนั้นแลว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวง มีความดับไปเป็นธรรมดา” เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาดปราศจากมลทิน ควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี

ครั้งนั้น พราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะได้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้งธรรมแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากความแคลงใจ ถึงความเป็นผู้แกล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อใครอีกในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนคนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า ‘คนมีตาดีจักเห็นรูป[๑]’ พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปตามลำดับ จนถึงกรุงราชคฤห์ ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต ในกรุงราชคฤห์นั้น สมัยนั้น กรุงราชคฤห์มีน้ำอ้อยงบมาก ภิกษุทั้งหลายยำเกรงอยู่ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตน้ำอ้อยงบแก่ภิกษุผู้เป็นไข้เท่านั้น ไม่ทรงอนุญาตแก่ผู้ไม่เป็นไข้” จึงไม่ฉันน้ำอ้อยงบ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำอ้อยงบแก่ภิกษุผู้เป็นไข้ น้ำอ้อยงบละลายน้ำแก่ผู้ไม่เป็นไข้”

๑๗๓. ปาฏลิคามวัตถุ
ว่าด้วยชาวปาฏลิคามถวายที่พัก
เรื่องทรงรับอาคารพักแรม

[๒๘๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จไปทางปาฏลิคามพร้อมด้วยภิกษุจำนวน ๑,๒๕๐ รูป สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปตามลำดับ จนถึงปาฏลิคาม

---

[๑] ที.สี. (ไทย) ๙/๕๑๗/๒๓๖

อุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิคามได้ทราบข่าวว่า “พระผู้มีพระภาคเสด็จมาถึงปาฏลิคามแล้ว” จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้อุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิคามเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ครั้งนั้น อุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิคามผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับอาคารที่พักของพวกข้าพระองค์เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับโดยดุษณีภาพ

ครั้งนั้น อุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิคามทราบการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับแล้ว จึงลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วพากันเดินไปที่อาคารที่พัก ปูลาดอาสนะทั่วอาคาร จัดอาสนะ ตั้งหม้อน้ำ ตามประทีปน้ำมันแล้วพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พวกข้าพระองค์ปูลาดอาสนะ ดาดเพดานทั่วอาคารที่พัก จัดอาสนะ ตั้งหม้อน้ำ ตามประทีป น้ำมันไว้แล้ว ขอพระองค์ทรงทราบเวลาอันเหมาะสมในบัดนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จไปที่อาคารพักแรมพร้อมกับภิกษุสงฆ์ ทรงชำระพระบาทแล้วเสด็จเข้าอาคารที่พัก ประทับนั่งพิงเสากลาง ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก แม้ภิกษุสงฆ์ก็ล้างเท้าแล้ว เข้าอาคารที่พัก นั่งพิงฝาด้านตะวันตก ผินหน้าไปทางทิศตะวันออกห้อมล้อมพระผู้มีพระภาค แม้อุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิคามก็ล้างเท้าแล้วเข้าไปอาคารที่พัก นั่งพิงฝาด้านทิศตะวันออกผินหน้าไปทางทิศตะวันตกห้อมล้อมพระผู้มีพระภาค

โทษแห่งศีลวิบัติ ๕ ประการ[๑]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกับอุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิคามว่า “คหบดี ทั้งหลาย ศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล มีโทษ ๕ ประการนี้ โทษ ๕ ประการ คือ

๑. คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติในโลกนี้ ย่อมถึงความเสื่อมโภคทรัพย์ใหญ่หลวง ซึ่งมีความประมาทเป็นเหตุ นี้เป็นโทษประการที่ ๑ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล

---

[๑] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๔-๓๐๕, องฺ.ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๓/๓๕๙

๒. คหบดีทั้งหลาย กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมกระฉ่อนไป นี้เป็นโทษประการที่ ๒ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล

๓. คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมไม่แกล้วกล้าเก้อเขินเข้าไป นี้เป็นโทษประการที่ ๓ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล

๔. คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงลืมสติตาย นี้เป็นโทษประการที่ ๔ แห่งศีลวิบัติของคนทุศีล

๕. คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก นี้เป็นโทษข้อที่ ๕ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล

คหบดีทั้งหลาย ศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล มีโทษ ๕ ประการนี้แล

อานิสงส์แห่งศีลสมบัติ ๕ ประการ[๑]

คหบดีทั้งหลาย ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล มีอานิสงส์ ๕ ประการ อานิสงส์ ๕ ประการนี้คือ

๑. คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติในโลกนี้ ย่อมได้โภค ทรัพย์ใหญ่หลวง ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๒. คหบดีทั้งหลาย กิตติศัพท์อันดีงามของบุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติ ย่อมกระฉ่อนไป นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๓. คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติ จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแกล้วกล้า ไม่เก้อเขินเข้าไป นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๔. คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติ ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๕. คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ แห่ง ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

---

[๑] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๕-๓๐๖, องฺ.ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๓/๓๖๐

คหบดีทั้งหลาย ศีลสมบัติของบุคคลผู้ทุศีล มีอานิสงส์ ๕ ประการนี้แล

ครั้นทรงแสดงธรรมีกถาชี้แจงให้อุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิคามเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วย ธรรมีกถาจนดึกดื่นแล้ว ทรงส่งกลับด้วยรับสั่งว่า ราตรีใกล้จะสว่าง บัดนี้พวกท่านจงรู้เวลาที่จะกลับเถิด

พวกเขากราบทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้วลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป เมื่อพวกเขากลับไปได้ไม่นาน พระผู้มีพระภาคได้เสด็จเข้าสุญญาคาร

๑๗๔. สุนีธวัสสการวัตถุ[๑]
ว่าด้วยมหาอมาตย์สุนีธะและวัสสการะ
เรื่องพุทธทำนายเกี่ยวกับนครปาฏลีบุตร

[๒๘๖] สมัยนั้น สุนีธะและวัสสการะผู้เป็นมหาอมาตย์แห่งมคธรัฐ กำลังสร้าง เมืองที่ปาฏลิคามเพื่อป้องกันพวกวัชชี

พระผู้มีพระภาคทรงตื่นบรรทมเวลาใกล้รุ่ง ทรงเล็งจักษุทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ได้ทอดพระเนตรเห็นทวยเทพเป็นจำนวนมากกำลังยึดครองที่ดินในปาฏลิคาม คือ ทวยเทพมีศักดิ์ใหญ่ยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพวกพระราชาและราชมหาอมาตย์ผู้สูงศักดิ์ต่างน้อมเพื่อสร้างนิเวศน์ในประเทศนั้น[๒]

ทวยเทพที่มีศักดิ์ชั้นกลางยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพวกพระราชา และราชมหาอมาตย์ที่มีศักดิ์ชั้นกลางต่างน้อมเพื่อสร้างนิเวศน์ในประเทศนั้น

ทวยเทพที่มีศักดิ์ชั้นต่ำยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพวกพระราชาและราชมหาอมาตย์ชั้นต่ำต่างน้อมเพื่อสร้างนิเวศน์ในประเทศนั้น

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกท่านพระอานนท์มาถามว่า “อานนท์ คนที่สร้างเมืองที่ปาฏลิคามนั้นเป็นพวกไหน”

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “สุนีธะและวัสสการะผู้เป็นมหาอมาตย์แห่งมคธรัฐ กำลังสร้างเมืองที่ปาฏลิคาม เพื่อป้องกันพวกวัชชี พระพุทธเจ้าข้า”

---

[๑] ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๕๒/๙๕

[๒] **นิเวศน์ในที่ที่เทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่จับจอง** ในที่นี้หมายถึงเทวดาทั้งหลายเข้าสิงในร่างของคนผู้เชี่ยวชาญดูพื้นที่แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นบอกว่าควรจะสร้างบ้านเมืองที่นั้นที่นี้เพราะเทวดาเหล่านั้นประสงค์จะให้พระราชาและมหาอำมาตย์ผู้มีศักดิ์ใหญ่ มีศักดิ์ปานกลาง มีศักดิ์ชั้นต่ำอยู่ใกล้ชิดกับตน และทำสักการะสมควรแก่ตน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๘๖/๑๗๙, สารตฺถ.ฏีกา. (บาลี) ๓/๒๘๖/๓๘๓)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ สุนีธะและวัสสการะผู้เป็นมหาอมาตย์แห่ง มคธรัฐ กำลังสร้างเมืองที่ปาฏลิคามเพื่อป้องกันพวกวัชชี เหมือนได้ปรึกษากับทวยเทพชั้นดาวดึงส์ อานนท์ เมื่อตอนเช้ามืดคืนนี้ เราลุกขึ้นเล็งจักษุทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ เห็นทวยเทพเป็นจำนวนมากกำลังยึดครองที่ดินในปาฏลิคาม คือ

ทวยเทพมีศักดิ์ใหญ่ยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพวกพระราชาและราช มหาอมาตย์ผู้สูงศักดิ์ต่างน้อมเพื่อสร้างนิเวศน์ในประเทศนั้น

ทวยเทพที่มีศักดิ์ชั้นกลางยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพวกพระราชาและราชมหาอมาตย์ที่มีศักดิ์ชั้นกลางต่างน้อมเพื่อสร้างนิเวศน์ในประเทศนั้น

ทวยเทพที่มีศักดิ์ชั้นต่ำยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพวกพระราชาและราชมหาอมาตย์ชั้นต่ำต่างน้อมเพื่อสร้างนิเวศน์ในประเทศนั้น

นครปาฏลีบุตรจะแตกด้วยภัย ๓ อย่าง

อานนท์ ตลอดพื้นที่อันเป็นย่านชุมชนแห่งอารยชนและเป็นทางค้าขาย นครนี้ จะเป็นนครชั้นเอก เป็นทำเลค้าขาย ชื่อปาฏลีบุตร และนครปาฏลีบุตรจะเกิดอันตราย ๓ อย่าง คือ อัคคีภัย อุทกภัย หรือการแตกความสามัคคีภายในกลุ่ม”

ครั้งนั้น สุนีธะและวัสสการะผู้เป็นมหาอมาตย์แห่งมคธรัฐ พากันไปเฝ้าพระผู้มี พระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้กราบทูลสนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคพอเป็นที่บันเทิงใจ พอให้ระลึกถึงกันและกันแล้วได้ยืน ณ ที่สมควร สุนีธะและวัสสการะมหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ ผู้ยืน ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ขอพระโคดมผู้เจริญพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของพวกข้าพระองค์เพื่อเจริญกุศลในวันนี้เถิด”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้งนั้น สุนีธะและวัสสการะผู้เป็นมหาอมาตย์แห่งมคธรัฐทราบว่าพระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว ลุกจากอาสนะแล้วกลับไป ลำดับนั้น สุนีธะและวัสสการะผู้เป็นมหาอมาตย์แห่งมคธรัฐให้จัดเตรียมของเคี้ยวของฉันอันประณีตแล้วให้เจ้าหน้าที่ไปกราบทูลภัตกาลพระผู้มีพระภาคว่า “ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จไปที่จัดเลี้ยงของสุนีธะและวัสสการะผู้เป็นมหาอมาตย์แห่งมคธรัฐ ประทับนั่งบนอาสนะที่จัดถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ลำดับนั้น สุนีธะและวัสสการะผู้เป็นมหาอมาตย์แห่งมคธรัฐ ได้นำของเคี้ยวของฉันอันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ ห้าม

ภัตตาหารแล้วทรงละพระหัตถ์จากบาตร ได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาแก่มหาอมาตย์ทั้งสองด้วยพระคาถาเหล่านี้ว่า

"บัณฑิตอยู่ในที่ใด ครั้นเลี้ยงดูท่านผู้มีศีล ผู้สำรวม
ประพฤติพรหมจรรย์ในที่ที่ตนอยู่นั้นพึงอุทิศทักษิณา[๑]
แก่เหล่าทวยเทพผู้สถิตอยู่ในที่นั้น
ทวยเทพเหล่านั้นอันเขาบูชาแล้วย่อมบูชาตอบ
อันเขานับถือแล้วย่อมนับถือตอบ
จากนั้นย่อมอนุเคราะห์บัณฑิตนั้นเป็นการตอบแทน
ดุจมารดาอนุเคราะห์บุตรผู้เกิดแต่อก
ดังนั้น ผู้ที่ทวยเทพอนุเคราะห์แล้ว
ย่อมพบเห็นแต่สิ่งที่เจริญทุกเมื่อ"[๒]

ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาสุนีธะและวัสสการะผู้เป็นมหาอมาตย์แห่งมคธรัฐด้วยพระคาถาเหล่านี้แล้ว ได้เสด็จลุกจากอาสนะแล้วเสด็จกลับ

เรื่องประตูโคดมและท่าโคดมที่แม่น้ำคงคา

สมัยนั้น สุนีธะและวัสสการะผู้เป็นมหาอมาตย์แห่งมคธรัฐ ตามส่งเสด็จพระผู้มีพระภาคไปทางพระปฤษฎางค์ ด้วยดำริว่า "วันนี้ ประตูที่พระสมณโคดมเสด็จ ออกจะได้ชื่อว่าประตูโคดม ท่าที่เสด็จข้ามแม่น้ำคงคาจะได้ชื่อว่าท่าโคดม" ต่อมา ประตูที่พระผู้มีพระภาคเสด็จผ่านไปนั้น ได้ปรากฏนามว่าประตูโคดม

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปทางแม่น้ำคงคา เวลานั้น แม่น้ำคงคามีน้ำเต็มเสมอตลิ่ง นกกาพอดื่มกินได้ คนทั้งหลายประสงค์จะไปจากฝั่งนี้สู่ฝั่งโน้น ต่างก็ หาเรือแพหรือผูกแพลูกบวบ พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นคนเหล่านั้นกำลังหาเรือแพและผูกแพลูกบวบจะข้ามฟาก ได้ทรงหายไปจากฝั่งแม่น้ำคงคาไปปรากฏที่ฝั่งฟากโน้น พร้อมกับภิกษุสงฆ์ เหมือนคนมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้า

ครั้นพระองค์ทรงทราบความนี้แล้ว ทรงเปล่งอุทานว่า

"คนพวกหนึ่งกำลังสร้างสะพานข้ามสระใหญ่
โดยมิให้แปดเปื้อนด้วยเลนตม
ขณะที่คนอีกพวกหนึ่งกำลังผูกทุ่นอยู่

---

[๑] **พึงอุทิศทักษิณา** หมายถึงพึงให้ส่วนบุญ (ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๑๕๓/๑๔๓)

[๒] ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๕๓/๙๗

ชนผู้ฉลาดได้ข้ามพ้นไปแล้ว"[๑]

๑๗๕. โกฏิคามสัจจกถา
ว่าด้วยทรงแสดงอริยสัจที่โกฏิคาม

[๒๘๗] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปทางโกฏิคาม ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่โกฏิคามนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายในโกฏิคาม นั้นว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราและพวกเธอเร่ร่อนไปตลอดเวลานานถึงเพียงนี้ เพราะไม่ตรัสรู้และไม่แทงตลอดอริยสัจ ๔ ได้แก่ เราและพวกเธอเร่ร่อนไปตลอดเวลานานถึงเพียงนี้ เพราะไม่ตรัสรู้และไม่แทงตลอดทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขสมุทยอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจ ฯลฯ เราและพวกเธอเร่ร่อนไปตลอดเวลานานถึงเพียงนี้ เพราะไม่ตรัสรู้และไม่แทงตลอดทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ภิกษุทั้งหลาย แต่บัดนี้ ทุกขอริยสัจ อันเราและพวกเธอได้ตรัสรู้และแทงตลอดแล้ว ทุกขสมุทยอริยสัจ อันเรา และพวกเธอได้ตรัสรู้และแทงตลอดแล้ว ทุกขนิโรธอริยสัจ อันเราและพวกเธอได้ตรัสรู้ และแทงตลอดแล้ว ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อันเราและพวกเธอได้ตรัสรู้และ แทงตลอดแล้ว เราและพวกเธอตัดตัณหาในภพได้เด็ดขาด ตัณหาที่จะนำไปเกิดสิ้นแล้ว บัดนี้จึงไม่มีการเกิดอีกต่อไป

นิคมคาถา

เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง
เราและพวกเธอจึงต้องท่องเที่ยวไปในชาตินั้น ๆ ตลอดเวลานาน
แต่เพราะได้เห็นอริยสัจ ๔
เราและพวกเธอจึงถอนตัณหาที่จะนำไปเกิดได้
ตัดรากแห่งทุกข์ได้เด็ดขาด บัดนี้จึงไม่มีการเกิดอีกต่อไป

๑๗๖. อัมพปาลีวัตถุ
ว่าด้วยหญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลี

[๒๘๘] หญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลีได้ทราบข่าวว่า "พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงโกฏิคามแล้ว" จึงให้จัดยานพาหนะคันงาม ขึ้นยานพาหนะคันงาม มียานพาหนะคันงามหลายคันเดินทางออกจากกรุงเวสาลี เพื่อเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค เดินทาง ไปด้วยยานพาหนะตลอดพื้นที่ที่ยานพาหนะจะไปได้ แล้วลงเดินเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร

---

[๑] ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๕๔/๙๘

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้หญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลีผู้นั่ง ณ ที่สมควรเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่น ร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ลำดับนั้น หญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลีผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง ด้วยธรรมีกถา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของดิฉันเพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้งนั้น หญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลีทราบการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงลุกจากอาสนะถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป

๑๗๗. ลิจฉวีวัตถุ
ว่าด้วยเจ้าลิจฉวี

[๒๘๙] พวกเจ้าลิจฉวีชาวกรุงเวสาลีได้ทรงสดับข่าวว่า “พระผู้มีพระภาคเสด็จมาถึงโกฏิคามแล้ว” จึงให้จัดยานพาหนะคันงาม ขึ้นยานพาหนะคันงาม มียานพาหนะคันงามหลายคันเสด็จออกจากกรุงเวสาลี เพื่อเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค เจ้าลิจฉวีบางพวกเขียว คือ ทรงมีสีเขียว ทรงพัสตร์สีเขียว ทรงเครื่องประดับเขียว เจ้าลิจฉวีบางพวกเหลือง คือ ทรงมีสีเหลือง ทรงพัสตร์เหลือง ทรงเครื่องประดับเหลือง เจ้าลิจฉวีบางพวกแดง คือ ทรงมีสีแดง ทรงพัสตร์แดง ทรงเครื่องประดับแดง เจ้าลิจฉวีบางพวกขาว คือ ทรงมีสีขาว ทรงพัสตร์ขาว ทรงเครื่องประดับขาว

ครั้งนั้น หญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลีทำให้งอนรถกระทบงอนรถ แอกกระทบแอก ล้อกระทบล้อ เพลากระทบเพลา ของเจ้าลิจฉวีหนุ่ม ๆ ลำดับนั้น พวกเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นจึงได้ตรัสกับหญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลีดังนี้ว่า “แม่อัมพปาลี เหตุไฉนเธอจึงทำให้งอนรถกระทบงอนรถ แอกกระทบแอก ล้อกระทบล้อ เพลากระทบ เพลา ของเจ้าลิจฉวีหนุ่ม ๆ เล่า”

นางตอบว่า “พระลูกเจ้าทั้งหลาย หม่อมฉันได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานเพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้แล้ว”

เจ้าลิจฉวีทั้งหลายตรัสว่า “แม่อัมพปาลี เธอจงให้พวกฉันถวายภัตตาหารมื้อนี้ด้วยทรัพย์ ๑๐๐,๐๐๐ กหาปณะเถิด”

นางตอบว่า “พระลูกเจ้าทั้งหลาย ถ้าแม้พวกท่านจะประทานกรุงเวสาลีพร้อม กับชนบทหม่อมฉันก็ให้พวกท่านถวายภัตตาหารมื้อนี้ไม่ได้”

เจ้าลิจฉวีทั้งหลายทรงดีดองคุลีตรัสว่า “ผู้เจริญทั้งหลาย พวกเราแพ้นางอัมพปาลีเสียแล้ว ผู้เจริญทั้งหลาย พวกเราแพ้นางอัมพปาลีเสียแล้ว” จึงพากันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นกำลังเสด็จมาแต่ไกล จึงรับสั่งภิกษุทั้งหลายมาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เหล่าภิกษุที่ไม่เคยเห็นพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ก็จงดูบริษัทเจ้าลิจฉวี จงพิจารณาดูบริษัทเจ้าลิจฉวี จงเทียบเคียงดูบริษัทเจ้าลิจฉวีกับพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์”

ครั้งนั้น พวกเจ้าลิจฉวีเสด็จขึ้นยานพาหนะไปตลอดพื้นที่ที่ยานพาหนะจะไปได้ แล้วเสด็จลงจากยานพาหนะ ดำเนินไปด้วยพระบาทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้พวกเจ้าลิจฉวีผู้ประทับนั่ง ณ ที่สมควรเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ลำดับนั้น พวกเจ้าลิจฉวีผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยาก รับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับโภชนาหารของพวกข้าพระองค์เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อาตมารับนิมนต์ฉันภัตตาหารของหญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลีไว้เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้แล้ว”

ลำดับนั้น พวกเจ้าลิจฉวีทรงดีดองคุลีตรัสว่า “ผู้เจริญทั้งหลาย พวกเราแพ้หญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลีเสียแล้ว ผู้เจริญทั้งหลาย พวกเราแพ้หญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลีเสียแล้ว” ทรงชื่นชมยินดีภาษิตของพระผู้มีพระภาค เสด็จลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วเสด็จกลับ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกฏิคามตามอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางนาทิกคาม ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระตำหนักตึก ในนาทิกคามนั้น

คืนนั้นหญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลีสั่งให้จัดเตรียมโภชนาหารอันประณีตในสวนของตนแล้ว ให้คนไปกราบทูลภัตกาลพระผู้มีพระภาคว่า “ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จไปที่จัดเลี้ยงของหญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลี ประทับนั่งบนอาสนะที่จัดถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ นางได้นำของเคี้ยวของฉันอันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานด้วยตนเอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้ว ทรงห้ามภัตตาหารแล้วละพระหัตถ์จากบาตร จึงได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่

สมควร หญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลี ผู้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า หม่อมฉันขอถวายสวนมะม่วงนี้แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน”

พระผู้มีพระภาคทรงรับอารามแล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้หญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลีเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญ แกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ทรงลุกจากอาสนะเสด็จ ไปทางป่ามหาวัน ทราบว่าพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลาป่ามหาวัน ใน กรุงเวสาลีนั้น

ลิจฉวีภาณวารที่ ๓ จบ

๑๗๘. สีหเสนาปติวัตถุ
ว่าด้วยสีหเสนาบดีสาวกของนิครนถ์นาฏบุตร

[๒๙๐] สมัยนั้น เจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียงนั่งประชุมกันในสันถาคาร[๑] กล่าวสรรเสริญ พระพุทธ กล่าวสรรเสริญพระธรรม กล่าวสรรเสริญพระสงฆ์โดยประการต่าง ๆ

สมัยนั้น สีหเสนาบดีสาวกของนิครนถ์ นั่งอยู่ในที่ประชุมนั้นด้วย ลำดับนั้น สีหเสนาบดีได้มีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ต้องเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่ เพราะเจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียงเหล่านี้นั่งประชุมกันในสันถาคาร ต่างก็กล่าวสรรเสริญพระพุทธ กล่าวสรรเสริญพระธรรม กล่าวสรรเสริญพระสงฆ์ โดยประการต่าง ๆ อย่ากระนั้นเลย เราควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น” ต่อมา เขาเข้าไปหานิครนถ์นาฏบุตรถึงที่อยู่ ไหว้แล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับนิครนถ์นาฏบุตรดังนี้ว่า “ข้าพเจ้าปรารถนาจะไปเฝ้าพระสมณโคดม เจ้าข้า”

นิครนถ์นาฏบุตรกล่าวว่า “สีหะ ท่านเป็นผู้สอนให้ทำ ไฉนจึงจะไปเฝ้าพระสมณโคดม ผู้สอนไม่ให้ทำเล่า สีหะ เพราะพระสมณโคดมเป็นผู้สอนไม่ให้ทำ ย่อมแสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น”

ครั้งนั้นแล สีหเสนาบดีจึงล้มเลิกความตั้งใจที่จะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ

---

[๑] **สันถาคาร** มีความหมาย ๒ นัย คือ หมายถึงอาคารที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พักผ่อนสำหรับมหาชน สร้างขึ้นที่ใจกลางเมือง คนที่อยู่รอบๆ ทั้ง ๔ ทิศสามารถมองเห็นได้ คนที่มาจากทิศทั้ง ๔ จะพักผ่อนที่อาคาร นี้ก่อนที่จะไปพักในที่สบายสำหรับตน นัยที่ ๒ หมายถึงอาคารที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ประชุมพิจารณาราชกิจสำหรับราชตระกูล ในที่นี้หมายถึงนัยที่ ๒ (องฺ.อฏฺ.ก.อ. (บาลี) ๓/๑๒/๒๒๙-๒๓๐, ดู องฺ.อฏฺ.ก. (ไทย) ๒๓/๑๒/๒๓๐-๒๓๑) เขียนว่า สัณฐาคาร ก็มี (เช่น ที.ม. (บาลี) ๑๐/๘๑๑/๑๓๐)

แม้ครั้งที่ ๓ เจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียงนั่งประชุมอยู่ในสันถาคาร กล่าวสรรเสริญ พระพุทธ กล่าวสรรเสริญพระธรรม กล่าวสรรเสริญพระสงฆ์ โดยประการต่าง ๆ

แม้ครั้งที่ ๓ สีหเสนาบดีก็มีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ต้องเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่ เพราะเจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียงเหล่านี้นั่งประชุมกันในสันถาคาร ต่างก็กล่าวสรรเสริญพระพุทธ กล่าวสรรเสริญพระธรรม กล่าวสรรเสริญพระสงฆ์ โดยประการต่าง ๆ ก็พวกนิครนถ์เหล่านี้ เราจะบอกหรือไม่ก็ไม่มีประโยชน์อะไร อย่ากระนั้นเลย เราจะไม่บอกพวกนิครนถ์แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระอรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น”

ครั้งนั้น สีหเสนาบดีเดินทางออกจากกรุงเวสาลีแต่หัววัน พร้อมด้วยรถ ๕๐๐ คัน เดินทางไปด้วยยานพาหนะตลอดพื้นที่ที่ยานพาหนะจะไปได้แล้วลงเดินเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร สีหเสนาบดีผู้นั่งอยู่ ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ฟังมาดังนี้ว่า พระสมณโคดมเป็นผู้สอนไม่ให้ทำ ทรงแสดงธรรมเพื่อการไม่ให้ทำ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น พระพุทธเจ้าข้า คนเหล่าใดกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมเป็นผู้สอนไม่ให้ทำ แสดงธรรมเพื่อการไม่ให้ทำ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น พระพุทธเจ้าข้า คนเหล่านั้นจะชื่อว่ากล่าวตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จหรือ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผลหรือ ไม่มีบ้างหรือที่คำกล่าวเช่นนั้นและคำกล่าวต่อ ๆ กันมา จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้ เพราะข้าพระองค์ไม่ประสงค์จะกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคเลย”

ข้อกล่าวหาของคนทั่วไป ๘ ประการ

[๒๙๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

๑. สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้สอนไม่ให้ทำ[๑] ทรงแสดงธรรมเพื่อการไม่ให้ทำ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้นมีมูลอยู่

๒. สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้สอนให้ทำ[๒] แสดงธรรมเพื่อการให้ทำ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้นมีมูลอยู่

๓. สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้สอนให้ทำลาย[๓] แสดงธรรมเพื่อความทำลาย ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้นมีมูลอยู่

---

[๑] **ผู้สอนไม่ให้ทำ** แปลจากคำว่า อกิริยวาท
[๒] **ผู้สอนให้ทำ** แปลจากคำว่า กิริยวาท
[๓] **ผู้สอนให้ทำลาย** แปลจากคำว่า อุจเฉทวาท

๔. สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนช่างรังเกียจ[๑] แสดงธรรมเพื่อความรังเกียจ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้น มีมูลอยู่

๕. สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนช่างกำจัด[๒] แสดงธรรมเพื่อความกำจัด ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้นมีมูลอยู่

๖. สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนช่างเผาผลาญ[๓] แสดงธรรมเพื่อความเผาผลาญ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้นมีมูลอยู่

๗. สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนไม่ผุดไม่เกิด[๔] แสดงธรรมเพื่อไม่ผุดไม่เกิด ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้น มีมูลอยู่

๘. สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้เบาใจ[๕] แสดธรรมเพื่อความเบาใจ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้นมีมูลอยู่

พระดำรัสแก้ข้อกล่าวหา ๘ ประการ[๖]

[๒๙๒] สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้สอนไม่ให้ทำ ทรงแสดงธรรมเพื่อการไม่ให้ทำ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้น ชื่อว่ามีมูลอยู่ เป็นอย่างไร

๑. สีหะ เพราะเราสอนไม่ให้ทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ตลอด ถึงการไม่ให้ทำบาปอกุศลธรรมต่าง ๆ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระ สมณโคดม เป็นผู้สอนไม่ให้ทำ แสดงธรรมเพื่อการไม่ให้ทำ ทั้งแนะนำ พวกสาวกตามแนวนั้น นี้แล มีมูลอยู่

สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้สอนให้ทำ แสดงธรรมเพื่อการให้ทำ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้น มีมูลอยู่ เป็นอย่างไร

๒. สีหะ เพราะเราสอนให้ทำกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ตลอดถึง การทำกุศลธรรมต่าง ๆ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้สอนให้ทำ

---

[๑] **คนช่างรังเกียจ** แปลจากคำว่า เชคุจฉี
[๒] **คนช่างกำจัด** แปลจากคำว่า เวนมิกะ
[๓] **คนช่างเผาผลาญ** แปลจากคำว่า ตปัสสี
[๔] **คนไม่ผุดไม่เกิด** แปลจากคำว่า อปคัพโภ
[๕] **ผู้เบาใจ** แปลจากคำว่า อัสสัตถะ
[๖] **ข้อกล่าวหา ๘ ประการ** เป็นคำที่ใช้แสดงทิฏฐิหรือลัทธิภายนอกพระพุทธศาสนา แต่พระพุทธองค์ทรงแก้ตามหลักธรรมของพระองค์

ทรงแสดงธรรมเพื่อการให้ทำ ทั้งแนะนำพวกสาวก ตามแนวนั้น นี้แล มีมูลอยู่

สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมสอนให้ทำลาย แสดงธรรมเพื่อ ความทำลาย ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้น ชื่อว่ามีมูลอยู่ เป็นอย่างไร

๓. สีหะ เพราะเราสอนให้ทำลายราคะ โทสะ โมหะ ตลอดถึงให้ทำลาย บาปอกุศลธรรมต่าง ๆ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมสอนให้ทำลาย แสดงธรรมเพื่อความทำลาย ทั้งแนะนำพวกสาวก ตามแนวนั้น นี้แล มีมูลอยู่

สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนช่างรังเกียจ แสดงธรรม เพื่อความรังเกียจ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้น ชื่อว่ามีมูลอยู่ เป็นอย่างไร

๔. สีหะ เพราะเราช่างรังเกียจกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ตลอด ถึงรังเกียจบาป อกุศลธรรมต่าง ๆ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคน ช่างรังเกียจ แสดงธรรมเพื่อความรังเกียจ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นี้แล มีมูลอยู่

สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนช่างกำจัด แสดงธรรมเพื่อ ความกำจัด ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้น ชื่อว่ามีมูลอยู่ เป็นอย่างไร

๕. สีหะ เพราะเราแสดงธรรมเพื่อกำจัดราคะ โทสะ โมหะ และบาป อกุศลธรรมต่าง ๆ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคน ช่างกำจัด แสดงธรรมเพื่อความกำจัด ทั้งแนะนำพวกสาวกตาม แนวนั้น นี้แลมีมูลอยู่

สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนช่างเผาผลาญ แสดงธรรม เพื่อความเผาผลาญ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้น ชื่อว่ามีมูลอยู่ เป็นอย่างไร

๖. สีหะ เพราะเรากล่าวถึงบาปอกุศลธรรมทั้งหลาย คือ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตว่าเป็นสิ่งที่ควรเผาผลาญ สีหะ เราเรียกคนที่ละบาปอกุศลธรรมทั้งหลายที่ควรเผาผลาญได้หมดสิ้น ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้วเหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ว่าเป็นคนช่างเผาผลาญ ตถาคตละบาปอกุศลธรรมต่าง ๆ ที่ควรเผาผลาญได้หมดสิ้น ข้อที่เขากล่าว หาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนช่างเผาผลาญ

แสดงธรรมเพื่อการเผาผลาญ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นี้แลมีมูลอยู่

สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนไม่ผุดไม่เกิด แสดงธรรม เพื่อความไม่ผุดไม่เกิด ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้น ชื่อว่ามีมูลอยู่ เป็นอย่างไร

๗. สีหะ เพราะเราเรียกคนที่ละการอยู่ในครรภ์และการเกิดใหม่ได้หมด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนแล้ว เหลือแต่พื้นที่ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ว่า เป็นคนไม่ผุดไม่เกิด ตถาคต ละการ อยู่ในครรภ์และการเกิดใหม่ได้หมดสิ้นแล้ว ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนไม่ผุดไม่เกิด แสดงธรรมเพื่อความไม่ผุดไม่เกิด ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นี้แลมีมูลอยู่

สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้เบาใจ แสดงธรรมเพื่อความ เบาใจ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้น ชื่อว่ามีมูลอยู่ เป็นอย่างไร

๘. สีหะ เพราะเราเป็นผู้เบาใจด้วยความเบาใจอย่างยิ่ง แสดงธรรมเพื่อความเบาใจ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้เบาใจ แสดงธรรมเพื่อความเบาใจ ทั้งแนะนำ พวกสาวกตามแนวนั้น นี้แลมีมูลอยู่

[๒๙๓] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสตอบอย่างนี้แล้ว สีหเสนาบดีได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรม แจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่าคนมีตาดีจักเห็นรูป พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้เข้าถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สีหะ ท่านใคร่ครวญก่อนแล้วจึงตัดสินใจเถิด คนที่มีชื่อเสียงเช่นท่านต้องใคร่ครวญให้รอบคอบก่อนจึงเป็นการดี”

สีหเสนาบดีกราบทูลว่า “พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ปลาบปลื้มชื่นใจอย่างยิ่ง เพราะพระดำรัส ที่พระองค์ตรัสว่า ท่านใคร่ครวญก่อนแล้วจึงตัดสินใจเถิด คนที่มีชื่อเสียงเช่น ท่านต้องใคร่ครวญให้รอบคอบก่อนจึงเป็นการดี ความจริง เพราะพวกอัญเดียรถีย์ได้ข้าพระองค์เป็นสาวกแล้วก็ป่าวประกาศไปทั่วกรุงเวสาลีว่า สีห เสนาบดีเป็นสาวกของพวกเรา แต่พระองค์กลับตรัสว่า

ท่านใคร่ครวญก่อนแล้วจึงค่อยตัดสินใจเถิด คนที่มีชื่อเสียงเช่นท่านต้องใคร่ครวญให้รอบคอบก่อนจึงเป็นการดี พระองค์ผู้เจริญ แม้ครั้งที่ ๒ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้เข้าถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิตเถิด”

ทรงสนับสนุนให้อุปถัมภ์ลัทธิที่เคยนับถือมาก่อน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สีหะ ตระกูลของท่านเคยเป็นที่ต้อนรับพวกนิครนถ์มานาน ดังนั้นท่านพึงใส่ใจว่าควรให้บิณฑบาตแก่พวกนิครนถ์ผู้เข้าไปตระกูลต่อไปเถิด”

สีหเสนาบดีกราบทูลว่า “พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ปลาบปลื้มชื่นใจอย่างยิ่งเพราะพระดำรัสที่พระองค์ตรัสว่า สีหะ ตระกูลของท่านเคยเป็นที่ต้อนรับพวกนิครนถ์มานาน ดังนั้น ท่านพึงใส่ใจว่าควรให้บิณฑบาตแก่พวกนิครนถ์ผู้เข้าไปตระกูลต่อไปเถิด ข้าพระองค์ได้ฟังมาดังนี้ พระสมณโคดมตรัสอย่างนี้ว่า ควรให้ทานแก่เราเท่านั้น ไม่ควรให้ทานแก่ศาสดาอื่น ควรให้ทานแก่สาวกของเราเท่านั้น ไม่ควรให้ทานแก่สาวกของศาสดาอื่น ทานที่ให้แก่เราเท่านั้นมีผลมาก ทานที่ให้แก่ศาสดาอื่นไม่มีผลมาก ทานที่ให้แก่สาวกของเราเท่านั้นมีผลมาก ทานที่ให้แก่สาวกของศาสดาอื่นไม่มีผลมาก แต่พระผู้มีพระภาคกลับทรงชักชวนให้ข้าพระองค์ให้ทานแก่พวกนิครนถ์ ข้าพระองค์จะรู้เวลาในเรื่องนี้เอง พระองค์ผู้เจริญ แม้ครั้งที่ ๓ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้เข้าถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอนุปุพพิกถา คือ ทรงประกาศ

๑. ทานกถา ๒. สีลกถา

๓. สัคคกถา ๔. กามาทีนวกถา

๕. เนกขัมมานิสังสกถา แก่สีหะเสนาบดี

เมื่อทรงทราบว่าสีหเสนาบดีมีจิตควร อ่อน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใส จึงทรงประกาศสามุกกังสิกธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักษุอันปราศจากธุลีปราศจากมลทินได้เกิดขึ้นแก่สีหเสนาบดีนั้น ณ อาสนะนั้นแลว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา” เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาดปราศจากมลทินควรรับน้ำย้อม ได้เป็นอย่างดี

ครั้งนั้น สีหเสนาบดีได้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้งธรรมแล้ว หยั่งลง สู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากความแคลงใจ ถึงความเป็นผู้แกล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อใครอีกในคำสอน

ของพระศาสดา จึงกราบทูลว่า “ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของข้าพระองค์เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธ เจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

สีหเสนาบดีนั้นทราบการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงได้ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป

[๒๙๔] ครั้งนั้น สีหเสนาบดีใช้มหาดเล็กผู้หนึ่งว่า “เธอไปหาซื้อเนื้อสดที่มีขายมา” โดยล่วงไปแห่งราตรีนั้นได้จัดเตรียมของเคี้ยวของฉันอันประณีตแล้วให้มหาดเล็กไปกราบทูลภัตกาลพระผู้มีพระภาคว่า “ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จไปที่นิเวศน์ของสีหเสนาบดี ประทับนั่งบนอาสนะที่จัดถวายพร้อมกับภิกษุสงฆ์

สมัยนั้น พวกนิครนถ์จำนวนมากพากันกอดแขนคร่ำครวญไปตามถนนสี่แยกสามแยกทั่วกรุงเวสาลีว่า “วันนี้ สีหเสนาบดีฆ่าสัตว์เลี้ยงตัวอ้วน ๆ ทำอาหารเลี้ยงพระสมณโคดม พระสมณโคดมทั้งที่รู้อยู่ก็ยังฉันเนื้อที่เขาทำเจาะจงตนเอง”

ครั้งนั้น มหาดเล็กผู้หนึ่งเข้าไปหาสีหเสนาบดี กล่าวว่า “เจ้านายพึงทราบเถิด พวกนิครนถ์จำนวนมากพากันกอดแขนคร่ำครวญไปตามถนนสี่แยกสามแยกทั่วกรุงเวสาลีว่า วันนี้ สีหเสนาบดีฆ่าสัตว์เลี้ยงตัวอ้วน ๆ ทำอาหารเลี้ยงพระสมณโคดม พระสมณโคดมทั้งที่รู้อยู่ก็ยังฉันเนื้อที่เขาทำเจาะจงตนเอง”

สีหเสนาบดีตอบว่า “ช่างเถิด ท่านเหล่านั้นประสงค์จะตำหนิพระพุทธ ประสงค์ จะตำหนิพระธรรม ประสงค์จะตำหนิพระสงฆ์มานานแล้ว อนึ่ง ท่านเหล่านั้นกล่าวตู่ พระผู้มีพระภาคด้วยเรื่องที่ไม่มีอยู่ เปล่าประโยชน์ เป็นเรื่องเท็จ ไม่เป็นจริง ส่วน พวกเราไม่จงใจฆ่าสัตว์แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต”

ลำดับนั้น สีหเสนาบดี ได้นำของเคี้ยวของฉันอันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานด้วยตนเอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ ทรงห้ามภัตตาหารแล้วทรงละพระหัตถ์จากบาตร จึงได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร

เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อที่เขาทำเจาะจง

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้สีหเสนาบดีเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติเร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรู้อยู่ ไม่พึงฉันเนื้อที่เขาทำเจาะจง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตปลา เนื้อเป็นของบริสุทธิ์ด้วยอาการ ๓ อย่างคือ

๑. ไม่ได้เห็น

๒. ไม่ได้ยิน

๓. ไม่ได้นึกสงสัย

๑๗๙. กัปปิยภูมิอนุชานนา
ว่าด้วยการทรงอนุญาตกัปปิยภูมิ
เรื่องกรุงเวสาลีหาอาหารได้ง่าย

[๒๙๕] สมัยนั้น กรุงเวสาลีมีภิกษาหารมาก มีข้าวกล้างอกงาม บิณฑบาตหาได้ง่าย พระอริยะบิณฑบาตยังชีพได้ง่าย

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ได้มีพระดำริดังนี้ว่า “อาหารที่เราอนุญาตแก่ภิกษุเมื่อคราวอัตคัดอาหาร มีข้าวกล้าไม่งอกงาม บิณฑบาต หาได้ลำบาก คือ อาหารที่เก็บไว้ภายใน ที่หุงต้มภายใน ที่หุงต้มเอง ที่จับต้องแล้วรับประเคนใหม่ ที่นำมาจากที่นิมนต์ ที่รับประเคนก่อนเวลาภัตตาหาร ที่เกิดในป่า ที่เกิดในกอบัว[๑] ทุกวันนี้ภิกษุยังฉันภัตตาหารเล่านั้นอยู่หรือหนอ”

ครั้นเวลาเย็นจึงเสด็จออกจากที่หลีกเร้น ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มาถามว่า “อานนท์ อาหารที่เราอนุญาตแก่ภิกษุเมื่อคราวอัตคัดอาหาร มีข้าวกล้าน้อย บิณฑบาตได้ลำบาก คือ อาหารที่เก็บไว้ภายใน ที่หุงต้มภายใน ที่หุงต้มเอง ที่จับต้อง แล้วรับประเคนใหม่ ที่นำมาจากที่นิมนต์ ที่รับประเคนก่อนเวลาอาหารที่เกิดในป่าและที่เกิดในกอบัว ทุกวันนี้ภิกษุยังฉันอาหารเหล่านั้นอยู่หรือหนอ”

เรื่องทรงห้ามอาหารที่หุงต้มภายในเป็นต้น

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “ภิกษุยังฉันอยู่ พระพุทธเจ้าข้า”

---

[๑] อาหารที่เก็บไว้ในที่อยู่ แปลมาจากศัพท์เฉพาะว่า อันโตวุฏฐะ
ที่หุงต้มภายใน แปลมาจากศัพท์เฉพาะว่า อันโตปักกะ
ที่หุงต้มเอง แปลมาจากศัพท์เฉพาะว่า สามปักกะ
ที่จับต้องแล้วรับประเคนใหม่ แปลมาจากศัพท์เฉพาะว่า อุคคหิตปฏิคคหิตกะ
ที่นำมาจากที่นิมนต์ แปลมาจากศัพท์เฉพาะว่า ตโตนีหฏะ
ที่รับประเคนก่อนเวลาภัตตาหาร แปลมาจากศัพท์เฉพาะว่า ปุเรภัตตปฏิคคหิตะ
ที่เกิดในป่า แปลมาจากศัพท์เฉพาะว่า วนัฏฐะ
ที่เกิดในกอบัว แปลมาจากศัพท์เฉพาะว่า โปกขรัฏฐะ

(วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๙๕/๗๔-๗๕)

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้ว รับสั่ง กับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราห้ามอาหารเหล่านั้นตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปซึ่งเป็นสิ่งที่เราอนุญาตแก่ภิกษุเมื่อคราวอัตคัดอาหาร มีข้าวกล้าไม่งอกงาม บิณฑบาต หาได้ลำบาก คือ อาหารที่เก็บไว้ภายใน ที่หุงต้มภายใน ที่หุงต้มเอง ที่จับต้องแล้วรับประเคนใหม่ ที่นำมาจากที่นิมนต์ ที่รับประเคนก่อนเวลาภัตตาหาร ที่เกิดในป่า ที่เกิดในกอบัว ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันอาหารที่เก็บไว้ภายในที่หุงต้ม ภายใน ที่หุงต้มเอง ที่จับต้องแล้วรับประเคนใหม่ ผู้ใดฉันต้องอาบัติทุกกฎ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่ฉันแล้ว บอกห้ามภัตตาหารแล้ว ไม่พึงฉันอาหารที่นำมาจากที่นิมนต์ ที่รับประเคนก่อนเวลาภัตตาหาร ที่เกิดในป่า ที่เกิดในกอบัว ซึ่งเป็น อาหารที่ไม่เป็นเดน รูปใดฉัน พึงปรับอาบัติตามธรรม”[๑]

เรื่องฝนตั้งเค้า

สมัยนั้น คนทั้งหลายในชนบทบรรทุกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของฉันบ้างเป็นอันมากไว้ในเกวียนแล้วตั้งวงล้อมเกวียนอยู่นอกซุ้มประตูพระวิหารคอยว่า “พวกเราจะทำภัตตาหารถวายเมื่อได้โอกาส”

ก็เมฆฝนใหญ่ตั้งเค้าขึ้นแล้ว คนเหล่านั้นพากันเข้าไปหาท่านพระอานนท์แล้ว ได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ ขอโอกาสเถิด พวกเราบรรทุกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของฉันบ้าง เป็นอันมากไว้ในเกวียนแล้วตั้งวงล้อมเกวียนอยู่นอกซุ้มประตูพระวิหารนี้เอง ก็เมฆฝนใหญ่ตั้งเค้าขึ้นแล้ว พวกเราจะ ปฏิบัติอย่างไรเล่า”

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “อานนท์ ถ้าอย่างนั้น สงฆ์จงสมมติวิหารอยู่สุดเขตวัดให้เป็นกัปปิยภูมิ แล้วให้เก็บไว้ในสถานที่ที่สงฆ์มุ่งหวัง คือ ในวิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น หรือถ้ำ”

วิธีสมมติกัปปิยภูมิและกรรมวาจาสมมติ

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงสมมติกัปปิยภูมิอย่างนี้ คือ ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า

“ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว พึงสมมติวิหารชื่อนี้ให้เป็นกัปปิยภูมิ นี่เป็นญัตติ

---

[๑] **พึงปรับอาบัติตามธรรม** หมายถึงปรับอาบัติปาจิตตีย์ เพราะเคี้ยวฉันของที่ไม่เป็นเดน ตามความในสิกขาบทที่ ๕ แห่งโภชนวรรค (วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๓๗-๒๓๘/๓๙๗-๓๙๘)

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารชื่อนี้ให้เป็นกัปปิยภูมิ ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการสมมติวิหารชื่อนี้ให้เป็นกัปปิยภูมิ ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

วิหารชื่อนี้ สงฆ์สมมติให้เป็นกัปปิยภูมิแล้ว สงฆ์เห็นด้วย เพราะฉะนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้"

สมัยนั้น ชาวบ้านต้มข้าวต้ม หุงข้าวสวย ต้มแกง สับเนื้อ ผ่าฟืนส่งเสียงเซ็งแซ่ อยู่ในกัปปิยภูมิที่สงฆ์สมมติแล้ว

พระผู้มีพระภาคทรงตื่นบรรทมในเวลาเช้ามืด ได้ทรงสดับเสียงเซ็งแซ่และเสียง การ้อง จึงตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า "อานนท์ เสียงเซ็งแซ่อะไร"

ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลเรื่องนี้ให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ

ทรงอนุญาตกัปปิยภูมิ ๓,๔ ชนิด

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้ว รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า "ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ที่อันเป็นกัปปิยภูมิซึ่งสงฆ์สมมติไว้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกัปปิยภูมิ ๓ ชนิด คือ

๑. อุสสาวนันติกา (กัปปิยภูมิที่ประกาศให้รู้กันแต่เริ่มสร้าง)
๒. โคนิสาทิกา (กัปปิยภูมิเคลื่อนที่ได้)
๓. คหปติกา (เรือนของคหบดีที่เขาถวายให้เป็นกัปปิยภูมิ)

เรื่องพระยโสชะเป็นไข้

สมัยนั้น ท่านพระยโสชะเป็นไข้ คนทั้งหลายนำเภสัชมาถวายท่าน ภิกษุทั้งหลายให้เก็บเภสัชเหล่านั้นไว้ข้างนอกจึงถูกสัตว์กินบ้าง ขโมยลักไปบ้าง

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้กัปปิยภูมิที่สงฆ์สมมติ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกัปปิยภูมิ ๔ ชนิด คือ[๑]

---

[๑] **กัปปิยภูมิ ๔** เป็นชื่อเรียกสถานที่เก็บโภชนาหารสำหรับภิกษุสงฆ์ มีรายละเอียดเพิ่มเติมดังนี้

๑ **อุสสาวนันติกา** แปลว่า กัปปิยภูมิที่ประกาศให้ได้ยินกัน ได้แก่ กุฏีที่ภิกษุทั้งหลายตั้งใจจะให้เป็นกัปปิยกุฏี เป็นเรือนที่ใช้เป็นห้องครัวมาตั้งแต่แรก คือ เมื่อขณะทำ ก็ช่วยกันทำโดยประกาศให้ได้ยินทั่วกัน ๓ ครั้งว่า กปฺปิยกุฏึ กโรม แปลว่า เราทั้งหลายทำกัปปิยกุฏี

๒. **โคนิสาทิกา** แปลว่า กัปปิยภูมิเหมือนกับที่โคจ่อม ได้แก่ สถานที่ไม่มีรั้วล้อม แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ วัดที่ไม่มีรั้วล้อม เรียกว่า อารามโคนิสาทิกา กุฏีที่ไม่มีรั้วล้อม เรียกว่า วิหารโคนิสาทิกา โดยความก็

๑. อุสสาวนันติกา (กัปปิยภูมิที่ประกาศให้รู้กันแต่เริ่มสร้าง)
๒. โคนิสาทิกา (กัปปิยภูมิเคลื่อนที่ได้)
๓. คหปติกา (เรือนคหบดีที่เขาถวายให้เป็นกัปปิยภูมิ)
๔. สัมมติกา (กัปปิยภูมิที่สงฆ์สมมติ)"

สีหภาณวารที่ ๔ จบ

๑๘๐. เมณฑกคหปติวัตถุ
ว่าด้วยเมณฑกคหบดีถวายปัญจโครสกับเสบียงเดินทาง

[๒๙๖] สมัยนั้น เมณฑกคหบดีอยู่ในเมืองภัททิยะ ท่านมีฤทธานุภาพอย่างนี้ คือ สระเกล้าแล้วให้กวาดฉางข้าว นั่งอยู่นอกประตู สายธารข้าวเปลือกไหลตกจากอากาศเต็มฉาง

ภรรยาของท่านมีฤทธานุภาพอย่างนี้ คือ นั่งใกล้ถาดข้าวสุกขนาดจุน้ำได้ ๑ อาฬหกะใบเดียวเท่านั้น และหม้อแกง ๑ หม้อ มีภัตตาหารเลี้ยงแก่ทาสและกรรมกรได้ ภัตตาหารนั้นย่อมไม่หมดสิ้นไปตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกขึ้น

บุตรของท่านมีฤทธานุภาพอย่างนี้ คือ ถือถุงจุทรัพย์ ๑ พันเพียงถุงเดียวแล้ว แจกค่าจ้างกลางปีแก่ทาสและกรรมกร ทรัพย์ค่าจ้างนั้นไม่หมดสิ้นไปตลอดเวลาที่ถุงเงินยังอยู่ในมือของเขา

สะใภ้ของท่านมีฤทธานุภาพอย่างนี้ คือ นั่งใกล้กระบุงที่จุข้าว ๔ ทะนานเพียงใบเดียวแล้วแจกภัตตาหารกลางปีแก่ทาสและกรรมกร ภัตตาหารไม่หมดสิ้นไปตลอดเวลาที่เธอยังไม่ลุกขึ้น

ทาสของท่านมีฤทธานุภาพอย่างนี้ คือ เมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียว มีรอยไถถึง ๗ รอย

พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐได้ทรงสดับข่าวว่า "เมณฑกคหบดีอยู่ในเมืองภัททิยะ เขามีฤทธานุภาพอย่างนี้ คือ สระเกล้าแล้วให้กวาดฉางข้าว นั่งอยู่ นอกประตู สายธารข้าวเปลือกไหลตกจากอากาศเต็มฉาง

คือเรือนครัวเล็ก ๆ ที่ไม่ลงหลักปักฐานมั่นคง สามารถเคลื่อนย้ายได้

๓. **คหปติกา** เรือนของคหบดี ได้แก่ เรือนของพวกชาวบ้าน เขาถวายให้ภิกษุสงฆ์เพื่อใช้เป็นกัปปิยกุฎี สถานที่นั้นอาจเคยเป็นที่อยู่ของภิกษุมาก่อน โดยสวดประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า จะใช้ที่แห่งนี้เป็นกัปปิยกุฎีหรือกัปปิยภูมิ

๔. **สัมมติกา** แปลว่า กัปปิยภูมิที่สงฆ์สมมติ ได้แก่ สถานที่หรือกุฎีที่ภิกษุทั้งหลายตกลงกันเลือกใช้เป็นกัปปิยกุฎี สถานที่นั้นอาจเคยเป็นที่อยู่ของภิกษุมาก่อน โดยสวดประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติย-กรรมวาจาว่า จะใช้ที่แห่งนี้เป็นกัปปิยกุฎีหรือเป็นกัปปิยภูมิ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๙๕/๑๘๒-๑๘๓)

ภรรยาของเขามีฤทธานุภาพอย่างนี้ คือ นั่งใกล้ถาดข้าวสุกขนาดจุน้ำได้ ๑ อาฬหกะใบเดียวเท่านั้น และหม้อแกง ๑ หม้อ มีภัตตาหารเลี้ยงแก่ทาสและกรรมกรได้ ภัตตาหารนั้นย่อมไม่หมดสิ้นไปตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกขึ้น

บุตรของเขามีฤทธานุภาพอย่างนี้ คือ ถือถุงจุทรัพย์ ๑ พันเพียงถุงเดียวแล้วแจกค่าจ้างกลางปีแก่ทาสและกรรมกร ทรัพย์ค่าจ้างนั้นไม่หมดสิ้นไปตลอดเวลา ที่ถุงเงินยังอยู่ในมือของเขา

สะใภ้ของเขามีฤทธานุภาพอย่างนี้ คือ นั่งใกล้กระบุงที่จุข้าว ๔ ทะนานเพียงใบ เดียวแล้วแจกภัตตาหารกลางปีแก่ทาสและกรรมกร ภัตตาหารนั้นไม่หมดสิ้นไปตลอดเวลาที่เธอยังไม่ลุกขึ้น

ทาสของเขามีฤทธานุภาพอย่างนี้ คือ เมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียว มีรอยไถถึง ๗ รอย

ลำดับนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ตรัสเรียกมหาอมาตย์ผู้สำเร็จราชกิจมารับสั่งว่า “ท่าน เมณฑกคหบดีอาศัยอยู่ในแว่นแคว้นของเรา เขามีฤทธานุภาพ อย่างนี้ คือ สระเกล้าแล้วให้กวาดฉางข้าว นั่งอยู่นอกประตู สายธารข้าวเปลือกไหล ตกจากอากาศเต็มฉาง

ภรรยาของเขา ฯลฯ บุตรของเขา ฯลฯ สะใภ้ของเขา ฯลฯ ทาสของเขา มีฤทธานุภาพอย่างนี้ คือ เมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียว มีรอยไถถึง ๗ รอย ท่าน ท่านจงไปสืบดูให้รู้เห็นเหมือนอย่างที่เราเห็นด้วยตนเอง”

[๒๙๗] มหาอมาตย์รับสนองพระราชดำรัสแล้ว ออกเดินทางพร้อมด้วยเสนา ๔ เหล่าไปยังเมืองภัททิยะ เข้าไปหาเมณฑกคหบดีถึงที่พำนัก ครั้นถึงแล้ว ได้กล่าว กับเมณฑกคหบดีดังนี้ว่า “คหบดี พระราชารับสั่งข้าพเจ้ามาว่า ทราบว่าเมณฑกคหบดีอาศัยอยู่ในแว่นแคว้นของเรา เขามีฤทธานุภาพอย่างนี้ คือ สระเกล้าแล้วให้ กวาดฉางข้าว นั่งอยู่นอกประตู สายธารข้าวเปลือกไหลตกจากอากาศเต็มฉาง ภรรยา ของเขา ฯลฯ บุตรของเขา ฯลฯ สะใภ้ของเขา ฯลฯ ทาสของเขา มีฤทธานุภาพ อย่างนี้ คือ เมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียว มีรอยไถถึง ๗ รอย ท่าน ท่านจงไปสืบดูให้รู้เห็นเหมือนอย่างที่เราเห็นด้วยตนเอง คหบดี พวกเราจะดูฤทธานุภาพของท่าน”

ลำดับนั้น เมณฑกคหบดีสระเกล้าแล้วให้กวาดฉางข้าวนั่งอยู่นอกประตู สายธารข้าวเปลือกไหลตกจากอากาศเต็มฉาง

มหาอมาตย์กล่าวว่า “ข้าพเจ้าเห็นฤทธานุภาพของท่านแล้ว ขอชมฤทธานุภาพของภรรยาท่าน”

ลำดับนั้น เมณฑกคหบดีสั่งภรรยาว่า “ถ้าอย่างนั้น เธอจงเลี้ยงอาหารแก่เสนา ทั้ง ๔ เหล่า”

ภรรยาของท่านนั่งใกล้ถาดข้าวสุกขนาดจุน้ำได้ ๑ อาฬหกะใบเดียวเท่านั้น และหม้อแกงอีก ๑ หม้อ มีภัตตาหารเลี้ยงแก่เสนาทั้ง ๔ เหล่า ภัตตาหารนั้นไม่หมดสิ้นไปตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกขึ้น

มหาอมาตย์กล่าวว่า “ข้าพเจ้าเห็นฤทธานุภาพของภรรยาท่านแล้ว ขอชมฤทธานุภาพของบุตรท่าน”

ลำดับนั้น เมณฑกคหบดีสั่งบุตรว่า “ถ้าอย่างนั้น เธอจงแจกค่าจ้างกลางปีแก่เสนาทั้ง ๔ เหล่า”

บุตรของเมณฑกคหบดีถือถุงจุทรัพย์ ๑ พันเพียงถุงเดียว แล้วแจกค่าจ้างกลางปีแก่เสนาทั้ง ๔ เหล่า ทรัพย์ค่าจ้างนั้นไม่หมดสิ้นไปตลอดเวลาที่ถุงเงิน ยังอยู่ในมือของเขา

มหาอมาตย์กล่าวว่า “ข้าพเจ้าเห็นฤทธานุภาพของบุตรท่านแล้ว ขอชมฤทธานุภาพของสะใภ้ท่าน”

ลำดับนั้น เมณฑกคหบดีสั่งสะใภ้ว่า “ถ้าอย่างนั้น เธอจงแจกภัตตาหารกลางปีแก่เสนาทั้ง ๔ เหล่า”

สะใภ้ของเมณฑกคหบดีนั่งใกล้กระบุงที่จุข้าวได้ ๔ ทะนานเพียงใบเดียว แล้ว แจกภัตตาหารกลางปีแก่เสนาทั้ง ๔ เหล่า ภัตตาหารนั้นไม่หมดสิ้นไปตลอดเวลา ที่นางยังไม่ลุกขึ้น

มหาอมาตย์กล่าวว่า “ข้าพเจ้าเห็นฤทธานุภาพของสะใภ้ท่านแล้ว ขอชมฤทธานุภาพของทาสท่าน”

ท่านเมณฑกคหบดีกล่าวว่า “นาย ท่านต้องไปชมฤทธานุภาพของทาสข้าพเจ้า ที่นาขอรับ”

มหาอมาตย์กล่าวว่า “ไม่ต้องละ ข้าพเจ้าได้เห็นฤทธานุภาพของทาสท่านแล้ว” ครั้นเสร็จราชการนั้น มหาอมาตย์จึงเดินทางกลับถึงกรุงราชคฤห์พร้อมกับเสนา ๔ เหล่า ได้เข้าไปเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วกราบทูลเรื่องนี้ให้ทรงทราบ

[๒๙๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กรุงเวสาลีตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางเมืองภัททิยะพร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ๑,๒๕๐ รูป พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงเมืองภัททิยะ ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับ อยู่ ณ ป่าชาติยาวัน ในเมืองภัททิยะนั้น

เมณฑกคหบดีได้ฟังข่าวว่า “ท่านพระสมณโคดมผู้ศากยบุตร เสด็จออกผนวช จากศากยตระกูล เสด็จถึงเมืองภัททิยะ ประทับอยู่ ณ ป่าชาติยาวัน ท่านพระโคดม ผู้เจริญนั้น มีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วย

พระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชชา และจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค”[๑]

พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้ว จึงทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้ เป็นความดีอย่างแท้จริง”

ครั้งนั้น เมณฑกคหบดี ให้จัดแจงยานพาหนะคันงาม ขึ้นยานพาหนะคันงาม มียานพาหนะคันงามหลายคันเดินทางออกจากเมืองภัททิยะเพื่อเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค

เดียรถีย์จำนวนมากเห็นเมณฑกคหบดีมาแต่ไกล จึงได้กล่าวกับเมณฑกคหบดีดังนี้ว่า “คหบดี ท่านจะไปไหน”

เมณฑกคหบดีกล่าวว่า “จะไปเฝ้าพระสมณโคดม เจ้าข้า”

พวกเดียรถีย์กล่าวว่า “ท่านเป็นพวกสอนให้ทำ ไฉนจึงจะไปหาพระสมณโคดม ผู้สอนไม่ให้ทำเล่า เพราะพระสมณโคดม เป็นผู้สอนไม่ให้ทำ แสดงธรรรมเพื่อการไม่ให้ทำทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น”

ครั้งนั้น เมณฑกคหบดีได้มีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคจะต้องเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่ ดังนั้นพวกเดียรถีย์จึงพากันริษยา” แล้วออกเดินทางไปด้วยยานตลอดพื้นที่ที่ยานพาหนะจะไปได้ แล้วลงเดินเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสอนุปุพพิกถา คือ ทรงประกาศ

๑. ทานกถา ๒. สีลกถา

๓. สัคคกถา ๔. กามาทีนวกถา

๕. เนกขัมมานิสังสกถา แก่เมณฑกคหบดี ผู้นั่งอยู่ ณ ที่สมควร

เมื่อทรงทราบว่าเมณฑกคหบดีนั้นมีจิตควร อ่อน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใส จึงทรงประกาศสามุกกังสิกธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักษุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดแก่เมณฑก คหบดีนั้น ณ อาสนะนั้นแลว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมี

---

[๑] ดูเทียบ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑/๑-๒ (เชิงอรรถ)

ความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงย่อมมีความดับไปเป็นธรรมดา" เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาดปราศจากมลทิน ควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี

ครั้งนั้น เมณฑกคหบดีได้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้งธรรมแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากความแคลงใจ ถึงความเป็นผู้แกล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อใครอีกในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า "พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนคนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูป พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้เข้าถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต และขอพระผู้มีพระภาคพร้อมกับภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหารของข้าพระองค์เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้งนั้น เมณฑกคหบดีทราบการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว ได้ลุกจากอาสนะถวายบังคม ทำประทักษิณแล้วกลับไป โดยล่วงไปแห่งราตรีนั้นได้จัดเตรียมของเคี้ยวของฉันอันประณีตแล้วให้เจ้าหน้าที่ไปกราบทูลภัตกาลพระผู้มีพระภาคว่า "ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว"

ครั้นเวลาเช้าพระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จไปที่นิเวศน์ของเมณฑกคหบดี ประทับนั่งบนอาสนะที่จัดถวายพร้อมกับภิกษุสงฆ์

ครั้งนั้นภรรยา บุตร สะใภ้ และทาสของคหบดีได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคนั่งอยู่ ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคตรัสอนุปุพพิกถา คือ ทรงประกาศ

๑. ทานกถา ๒. สีลกถา
๓. สัคคกถา ๔. กามาทีนวกถา
๕. เนกขัมมานิสังสกถา แก่คนเหล่านั้น

เมื่อทรงทราบว่าคนเหล่านั้นมีจิตควร อ่อน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใส จึงทรงประกาศสามุกกังสิกธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักษุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดแก่คนเหล่านั้น ณ อาสนะนั้นแลว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา" เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาดปราศจากมลทินควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี

ครั้งนั้น ชนเหล่านั้นได้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้งธรรมแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากความแคลงใจ ถึงความเป็นผู้แกล้ว กล้า ไม่ต้องเชื่อใครอีกในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของ พระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนคนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักมองเห็นรูป พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ ขอถึงพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้เข้าถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

ลำดับนั้น เมณฑกคหบดีได้นำของเคี้ยวของฉันอันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานด้วยตนเอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้วทรงห้ามภัตตาหารแล้ว ละพระหัตถ์จากบาตร จึงได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ตลอดเวลาที่พระองค์ยังประทับอยู่ในเมืองภัททิยะ ข้าพระ องค์ขอถวายภัตตาหารเป็นประจำแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เมณฑกคหบดีเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมี กถาแล้ว ทรงลุกจากอาสนะเสด็จกลับ

๑๘๑. ปัญจโครสาทิอนุชานนา
ว่าด้วยทรงอนุญาตปัญจโครสเป็นต้น

[๒๙๙] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เมืองภัททิยะตามพระอัธยาศัยแล้ว ไม่ทรงบอกเมณฑกคหบดี เสด็จจาริกไปทางอังคุตตราปะ พร้อมกับภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่จำนวน ๑,๒๕๐ รูป

เมณฑกคหบดีได้ทราบข่าวว่า “พระผู้มีพระภาคเสด็จไปที่อังคุตตราปะพร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่จำนวน ๑,๒๕๐ รูป” ลำดับนั้น จึงสั่งทาสและกรรมกรไปว่า “ท่านทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้นพวกท่านจงบรรทุกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของฉันบ้าง ลงในเกวียนให้มาก ๆ พวกคนเลี้ยงโค ๑,๒๕๐ คน จงต้อนแม่โค ๑,๒๕๐ ตัวมาด้วย เราจะเลี้ยงพระสงฆ์ด้วยน้ำนมสดรีดใหม่ที่ยังอุ่นในที่ที่เราได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค”

ครั้งนั้น เมณฑกคหบดีตามไปพบพระผู้มีพระภาคระหว่างทางกันดาร จึงเข้าไป เฝ้าถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระ

ภาคดังนี้ว่า “ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมกับภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้าเพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้งนั้น เมณฑกคหบดีทราบการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว ได้ลุกจากอาสนะถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป โดยล่วงไปแห่งราตรีนั้นเขาให้จัดเตรียมโภชนาหารอันประณีตแล้วให้คนไปกราบทูลภัตกาลพระผู้มี พระภาคว่า “ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว” ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จไปที่จัดเลี้ยงของคหบดี ประทับนั่งบนอาสนะที่จัดถวายพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์

คหบดีสั่งคนเลี้ยงโค ๑,๒๕๐ คนไปว่า “ท่านทั้งหลาย พวกท่านจงช่วยกันจับแม่โคนมคนละตัวแล้วยืนใกล้ภิกษุรูปละคน ๆ เราจะเลี้ยงพระด้วยนมสดรีดใหม่ที่ยังอุ่น” แล้วนำของเคี้ยวของฉันอันประณีตและน้ำนมสดที่เพิ่งรีดด้วยตนเองประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธานด้วยตนเองกระทั่งอิ่มหนำ

ภิกษุทั้งหลายยำเกรงอยู่จึงไม่ยอมรับประเคนน้ำนมสด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด”

ครั้งนั้น เมณฑกคหบดีนำของเคี้ยวของฉันอันประณีตและน้ำนมสดที่เพิ่งรีดด้วยมือตนเองประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธานด้วยตนเอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ แล้วทรงห้ามภัตตาหารแล้วละพระหัตถ์จากบาตร จึงได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ในหนทางกันดาร อัตคัดน้ำอัตคัดอาหาร ภิกษุไม่มีเสบียงเดินทางไปต้องลำบาก ขอประทานวโรกาสเถิด พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงอนุญาตเสบียงเดินทางแก่ภิกษุด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เมณฑกคหบดีเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมี กถาแล้ว ทรงลุกจากอาสนะเสด็จกลับ

ต่อมา พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับ ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตโครส ๕ ชนิด คือ นมสด นมเปรี้ยว เปรียง เนยข้น และเนยใส ภิกษุทั้งหลาย หนทางกันดาร อัตคัดน้ำ อัดคัตอาหารมีอยู่ ภิกษุไม่มีเสบียงเดินทางไป ต้องลำบาก เราอนุญาตให้แสวงหาเสบียงได้ คือ ผู้ต้องการข้าวสารพึงแสวงหาข้าวสาร ผู้ต้องการถั่วเขียวพึงแสวงหาถั่วเขียว ผู้ต้องการถั่วราชมาสพึงแสวงหาถั่วราชมาส ผู้ต้องการเกลือพึงแสวงหาเกลือ ผู้ต้องการน้ำอ้อยงบพึงแสวงหาน้ำอ้อยงบ ผู้ต้องการน้ำมันพึงแสวงหาน้ำมัน ผู้ต้องการเนย

ใสพึงแสวงหาเนยใส ภิกษุทั้งหลาย คนทั้งหลายที่ศรัทธาเลื่อมใส มอบเงินและทองไว้แก่กัปปิยการกกล่าวว่า สิ่งใดควรแก่พระคุณเจ้า จงถวายสิ่งนั้น จากกัปปิยภัณฑ์นี้ ดังนี้ก็มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดควรจากกัปปิยภัณฑ์นั้น เราอนุญาตให้ยินดีสิ่งนั้นได้ แต่เราไม่ได้กล่าวว่า “ภิกษุพึงยินดีและแสวงหาทองและเงิน ไม่ว่ากรณีใด ๆ”

๑๘๒. เกณิยชฏิลวัตถุ
ว่าด้วยเกณิยชฏิลถวายน้ำอัฏฐบาน[๑]

[๓๐๐] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงอาปณนิคม เกณิยชฏิลได้ทราบข่าวว่า “พระสมณโคดมผู้ศากยบุตร เสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล เสด็จถึงอาปณนิคมแล้ว ท่านพระโคดมผู้เจริญนั้น มีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถี ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค[๒] พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้ว จึงทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริบูรณ์ บริสุทธิ์ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้ เป็นความดีอย่างแท้จริง”

ครั้งนั้น เกณิยชฏิลได้มีความคิดดังนี้ว่า “เราจะนำอะไรหนอไปถวายพระสมณ โคดม” ได้มีความคิดดังนี้ว่า “พวกฤาษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤาษีอัฏฐกะ ฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทวะ ฤาษีเวสสามิตตะ ฤาษียมตัคคิ ฤาษีอังคีรส ฤาษีภารทวาชะ ฤาษีวาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภคุ ซึ่งเป็นผู้แต่งมนต์ สอนมนต์ ที่พวกพราหมณ์ในเวลานี้สวด สอนซึ่งบทมนต์เก่าที่ท่านสวดสอน รวบรวมไว้ สอนได้ถูกต้องตามที่ท่านสอนไว้ บอกได้ถูกต้องตามที่ท่านบอกไว้[๓] ฤาษีเหล่านั้นเป็นผู้ไม่ฉันอาหารในราตรี งดฉันในเวลาวิกาล ฤาษีเหล่านั้นยินดีน้ำดื่มอย่างนี้ แม้พระสมณโคดมก็ไม่ฉันอาหารในราตรี งดฉันในเวลาวิกาล ก็น่าจะยินดีน้ำดื่มอย่าง นี้บ้าง” แล้วสั่งให้เตรียมน้ำดื่มเป็นอันมากให้คนหาบไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันและกันแล้วได้ยืน ณ ที่สมควร เกณิยชฏิล

---

[๑] **น้ำอัฏฐบาน** คือ น้ำดื่ม ๘ ชนิด (ดูข้อ ๓๐๐ หน้า ๑๓๑ ในเล่มนี้)

[๒] ดู วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑/๑-๒ (เชิงอรรถ)

[๓] ที.สี. (ไทย) ๙/๕๒๖/๒๔๐

ผู้ยืน ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระโคดมโปรดรับน้ำดื่มของข้าพระองค์ด้วยเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เกณิยะ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุทั้งหลายยำเกรงอยู่จึงไม่ยอมรับประเคน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด”

ครั้งนั้น เกณิยชฎิลได้นำน้ำดื่มมากมายประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานด้วยตนเอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้ว ห้ามภัตตาหารแล้ว ทรงละพระหัตถ์จากบาตร จึงได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เกณิยะเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ลำดับนั้น เกณิยชฎิลผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ขอพระโคดมผู้เจริญพร้อมกับภิกษุสงฆ์ทรงรับภัตตาหารของข้าพระองค์เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เกณิยะ ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ มีจำนวน ๑,๒๕๐ รูป และท่านเองก็เลื่อมใสยิ่งนักในหมู่พราหมณ์”

แม้ครั้งที่ ๒ เกณิยชฎิลก็กราบทูลนิมนต์ว่า “พระโคดมผู้เจริญ แม้ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ มีจำนวน ๑,๒๕๐ รูป และข้าพระองค์ เลื่อมใสยิ่งนักในหมู่พราหมณ์ ก็จริง ถึงกระนั้น ขอพระโคดมผู้เจริญพร้อมกับภิกษุสงฆ์ทรงรับภัตตาหารของข้าพระองค์เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้งนั้น เกณิยชฎิลทราบการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว ได้ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป

ทรงอนุญาตน้ำอัฏฐบาน

ต่อมา พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำอัฏฐบาน คือ

๑.	น้ำมะม่วง	๒.	น้ำหว้า
๓.	น้ำกล้วยมีเมล็ด	๔.	น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด
๕.	น้ำมะซาง	๖.	น้ำลูกจันทน์หรือองุ่น
๗.	น้ำเหง้าบัว	๘.	น้ำมะปรางหรือลิ้นจี่

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำต้มเมล็ดข้าวเปลือก ภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำผักดอง ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำดอกไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดอกมะซาง ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำอ้อยสด”

คืนนั้น เกณิยชฎิลให้เตรียมโภชนาหารอันประณีตที่อาศรมของตนแล้วให้คนไปกราบทูลภัตกาลพระผู้มีพระภาคว่า “ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จไปที่อาศรมของเกณิยชฎิล ประทับนั่งบนอาสนะที่จัดถวายพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เกณิยชฎิลได้นำของเคี้ยวของฉันอันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธานด้วยมือของตนเอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จห้ามภัตตาหารแล้ว ทรงละพระหัตถ์จากบาตรแล้ว จึงนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาแก่เกณิยชฎิลด้วยพระคาถานี้ว่า

ยัญพิธีมีการบูชาไฟเป็นประธาน
สาวิตตีฉันท์เป็นประธานของพระเวท[๑]
พระเจ้าแผ่นดินเป็นประธานของประชาราษฎร์
มหาสมุทรเป็นประธานของแม่น้ำ
ดวงจันทร์เป็นประธานแห่งดาวนักษัตร
ดวงอาทิตย์เป็นประธานแห่งสิ่งที่ร้อน ฉันใด
พระสงฆ์ก็เป็นประธานของทายกผู้มุ่งบุญถวายทานอยู่ ฉันนั้น

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคครั้นทรงอนุโมทนาเกณิยชฎิลเสร็จ จึงทรงลุกจากอาสนะแล้วเสด็จกลับ

๑๘๓. โรชมัลลวัตถุ
ว่าด้วยเจ้ามัลละชื่อโรชะถวายผักกาดสดและของฉันทำด้วยแป้ง

[๓๐๑] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อาปณนิคมตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางเมืองกุสินาราพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ มีจำนวน ๑,๒๕๐ รูป

พวกมัลลกษัตริย์ชาวกรุงกุสินาราได้ทราบข่าวว่า “พระผู้มีพระภาคเสด็จมากรุงกุสินาราพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ มีจำนวน ๑,๒๕๐ รูป” ได้ทำกติกา กันว่า “ผู้ไม่ต้อนรับพระผู้มีพระภาคจะถูกปรับสินไหม มีจำนวน ๕๐๐ กหาปณะ”

---

[๑] **สาวิตตีฉันท์เป็นประธานของพระเวท** หมายความว่า พวกพราหมณ์เมื่อจะสวดสาธยายพระเวท ย่อมสวดสาวิตตีฉันท์ก่อน ฉันท์นี้จึงชื่อว่าเป็นบทนำ เป็นบทเริ่มต้นแห่งพระเวท (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๓๐๐/๔๐๐)

สมัยนั้น มัลลกษัตริย์ชื่อโรชะเป็นสหายของท่านพระอานนท์ ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงกุสินารา ลำดับนั้น พวกมัลลกษัตริย์ชาวกรุงกุสินาราได้ต้อนรับพระผู้มีพระภาค ครั้งนั้น มัลลกษัตริย์ชื่อโรชะรับเสด็จพระผู้มีพระภาคแล้วได้เข้าไปหาท่านพระอานนท์ ณ ที่พัก ทรงอภิวาทแล้วประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร

ท่านพระอานนท์กล่าวกับมัลลกษัตริย์ชื่อโรชะผู้ประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควรว่า “โรชะ ท่านรับเสด็จพระผู้มีพระภาคได้สมพระเกียรติจริง ๆ”

มัลลกษัตริย์ชื่อโรชะตรัสว่า “ข้าพเจ้าไม่ได้ต้อนรับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ให้ใหญ่โตเลย แต่พวกญาติได้ทำกติกากันว่า ผู้ไม่ต้อนรับพระผู้มีพระภาคจะถูกปรับสินไหม ๕๐๐ กหาปณะ ข้าพเจ้ารับเสด็จพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ก็เพราะ กลัวพวกญาติจะปรับสินไหม”

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ไม่พอใจว่า “ไฉนมัลลกษัตริย์โรชะจึงตรัสอย่างนี้เล่า” ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระอานนท์ผู้นั่ง ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “มัลลกษัตริย์โรชะผู้นี้เป็นคนมีชื่อเสียง มีคนรู้จักมาก และความเลื่อมใสในพระธรรมวินัยของคนเช่นนี้มีประโยชน์มาก พระองค์โปรดทรงกระทำให้มัลลกษัตริย์โรชะเลื่อมใสในพระธรรมวินัยนี้ด้วยเถิดพระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “การที่จะกระทำให้มัลลกษัตริย์ชื่อโรชะเลื่อมใสในพระธรรมวินัยทำได้ไม่ยาก”

ต่อมา พระผู้มีพระภาคทรงแผ่พระเมตตาจิตไปยังมัลลกษัตริย์ชื่อโรชะแล้วเสด็จลุกจากอาสนะเข้าพระวิหาร มัลลกษัตริย์โรชะพอได้รับกระแสพระเมตตาจิตของพระผู้มีพระภาคถูกต้องจึงเที่ยวค้นหาตามพระวิหาร ตามบริเวณทั่วทุกแห่งดุจโคแม่ลูกอ่อน ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า “เวลานี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นประทับอยู่ที่ไหน เจ้าข้า ข้าพเจ้าต้องการพบพระองค์”

ภิกษุทั้งหลายถวายพระพรว่า “ท่านโรชะ พระวิหารหลังนั้นเขาปิดประตูเสียแล้ว โปรดสงบเสียง ท่านจงเสด็จเข้าไปทางพระวิหารหลังนั้นแล้วค่อย ๆ เสด็จดำเนินไปที่หน้ามุข กระแอมแล้วเคาะประตูเถิด พระองค์จะทรงเปิดประตูรับท่าน”

ขณะนั้น มัลลกษัตริย์โรชะทรงสงบเสียง เสด็จเข้าไปทางพระวิหารซึ่งปิดอยู่ ค่อย ๆ เสด็จดำเนินไปที่หน้ามุข กระแอมแล้วเคาะประตู พระผู้มีพระภาคทรงเปิด ประตูรับ[๑] มัลลกษัตริย์โรชะจึงเสด็จเข้าพระวิหาร ถวายบังคมแล้วประทับนั่งอยู่ ณ ที่สมควร

---

[๑] **ทรงเปิดประตูรับ** หมายถึงไม่ใช่ทรงเหยียดพระหัตถ์ออกพร้อมกับตรัสว่า จงเปิด ประตูก็เปิดเอง เป็นการเปิดด้วยพระทัย (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๓๐๑/๔๐๑)

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอนุปุพพิกถา คือ ทรงประกาศ

๑. ทานกถา ๒. สีลกถา

๓. สัคคกถา ๔. กามาทีนวกถา

๕. เนกขัมมานิสังสกถา แก่มัลลกษัตริย์โรชะผู้นั่ง ณ ที่สมควร

เมื่อทรงทราบว่ามัลลกษัตริย์โรชะนั้นมีจิตควร อ่อน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใส จึงทรงประกาศสามุกกังสิกธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักษุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดแก่มัลลกษัตริย์โรชะ ณ อาสนะนั้นแลว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้น ทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา” เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาด ปราศจากมลทิน ควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี

ครั้งนั้น มัลลกษัตริย์โรชะได้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้งธรรมแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากความแคลงใจ ถึงความเป็นผู้ แกล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อใครอีกในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานวโรกาส ภิกษุทั้งหลายโปรดรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของข้าพระพุทธเจ้าเพียงคนเดียว อย่ารับของคนอื่นเลย”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โรชะ แม้อริยบุคคลอื่น ๆ ผู้ได้เห็นธรรมด้วยญาณอันเป็นเสขะด้วยทัสสนะอันเป็นเสขะเหมือนอย่างท่านก็คงกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุ จงรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของเราเท่านั้น อย่ารับของคนอื่นเลย ดังนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงรับทั้งของท่านและของคนอื่น”

[๓๐๒] สมัยนั้น ชาวบ้านจัดเตรียมภัตตาหารอันประณีตไว้ที่กรุงกุสินารา เมื่อมัลลกษัตริย์โรชะไม่มีโอกาสถวายภัตตาหาร จึงได้ทรงมีพระดำริดังนี้ว่า “อย่ากระนั้นเลย เราพึงตรวจดูโรงอาหาร จัดเตรียมสิ่งที่ไม่มีในโรงอาหารไว้” แล้วตรวจดู โรงอาหาร ไม่ทรงเห็นของ ๒ อย่าง คือ ผักสดและของฉันทำด้วยแป้ง จึงเสด็จเข้าไป หาท่านพระอานนท์ตรัสว่า “เมื่อข้าพเจ้าไม่มีโอกาสจะถวายภัตตาหารในที่นี้จึงคิดว่า เราควรตรวจดูโรงอาหาร จัดเตรียมสิ่งที่ไม่มีในโรงอาหารไว้ แล้วตรวจดูโรงอาหาร ไม่เห็นของ ๒ อย่าง คือ ผักสดและของฉันทำด้วยแป้ง ถ้าข้าพเจ้าเตรียมผักสดและ ของฉันทำด้วยแป้งถวาย พระผู้มีพระภาคจะทรงรับสิ่งนั้นหรือ พระคุณเจ้า”

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า “อาตมาจะกราบทูลถามพระผู้มีพระภาค” แล้วได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ ถ้าอย่างนั้น เขาจงจัดเตรียมเถิด”

พระอานนท์ถวายพระพรว่า “โรชะ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงจัดเตรียมเถิด”

คืนนั้นมัลลกษัตริย์โรชะให้จัดเตรียมผักสดและของฉันทำด้วยแป้งเป็นจำนวนมาก น้อมถวายพระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคโปรด ทรงรับผักสดและของฉันทำด้วยแป้งของข้าพระองค์เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โรชะ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย” พวกภิกษุยำเกรงอยู่จึงไม่ยอมรับประเคน

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด”

ครั้งนั้น มัลลกษัตริย์โรชะทรงนำผักสดและของฉันทำด้วยแป้งเป็นจำนวนมากประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ ทรงห้ามภัตตาหารแล้ว ทรงละพระหัตถ์จากบาตร จึงได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้มัลลกษัตริย์โรชะเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ทรง ลุกจากอาสนะเสด็จกลับ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่ง กับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผักสดทุกชนิดและของฉันทำด้วยแป้งทุกชนิด”

๑๘๔. วุฑฒปัพพชิตวัตถุ
ว่าด้วยภิกษุเฒ่าเคยเป็นช่างกัลบกในเมืองอาตุมา

[๓๐๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงกุสินาราตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางเมืองอาตุมา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ มีจำนวน ๑,๒๕๐ รูป

สมัยนั้น มีพระหลวงตารูปหนึ่งเคยเป็นช่างกัลบก[๑] อาศัยอยู่ในเมืองอาตุมา พระหลวงตานั้นมีบุตรชาย ๒ คน[๒] เป็นเด็กพูดจาไพเราะอ่อนหวาน มีไหวพริบ ขยันขันแข็ง ฝีมือเยี่ยมในงานกัลบกของตนเทียบเท่าระดับอาจารย์

พระหลวงตานั้นได้ทราบข่าวว่า “พระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาเมืองอาตุมา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ มีจำนวน ๑,๒๕๐ รูป” ลำดับนั้น พระหลวงตานั้นได้กล่าวกับบุตรทั้งสองดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาเมืองอาตุมาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ มีจำนวน ๑,๒๕๐ รูป ลูกทั้งสองจงถือเครื่องมือตัดผมและโกนผมพร้อมกับทะนานและถุงเที่ยวไปตัดและโกนผมตาม

---

[๑] **ช่างกัลบก** คือ ช่างตัดผม ช่างโกนผม (องฺ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๒๘/๒๗๗)

[๒] พระฎีกาจารย์อธิบายว่า พระหลวงตารูปนี้มีชื่อว่าสุภัททะ มีบุตรชาย ๒ คน ขณะนั้นบวชเป็นสามเณร (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๓๐๓/๔๐๑)

บ้านเรือน รวบรวมเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของฉันบ้างไว้ พ่อจะหุงข้าวต้มถวายพระผู้มีพระภาคผู้เสด็จมาถึง”

บุตรชายทั้งสองรับคำสั่งของพระหลวงตาผู้เป็นพ่อแล้วถือเครื่องมือตัดผมพร้อม กับทะนานและถุงเที่ยวไปตัดและโกนผมตามบ้านเรือน รวบรวมแลกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของฉันบ้าง คนทั้งหลายเห็นเด็กทั้งสองคนพูดจาไพเราะอ่อนหวานมีไหวพริบ แม้ผู้ที่ไม่ประสงค์จะให้ตัด ก็ให้ตัด ถึงให้ตัดแล้วก็ให้ค่าแรงมาก ดังนั้น เด็กทั้งสองจึงรวบรวมเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของฉันบ้างได้เป็นจำนวนมาก

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงเมืองอาตุมา ทราบว่าพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูสาคาร คืนนั้นพระหลวงตารูปนั้นสั่งคนให้จัดเตรียมข้าวต้มเป็นอันมากแล้วน้อมเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาคว่า “พระผู้มีพระภาคโปรดรับข้าวต้มของข้าพระองค์เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พุทธประเพณี

พระตถาคตเจ้าทั้งหลายทรงทราบเรื่องตรัสถามก็มี ไม่ตรัสถามก็มี ทรงทราบ กาลอันควรตรัสถามก็มี ไม่ตรัสถามก็มี ตรัสถามเรื่องที่เป็นประโยชน์ ไม่ตรัสถามเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ เพราะพระตถาคตเจ้าทั้งหลายทรงขจัดเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ เสียด้วยอริยมรรคแล้ว

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย สอบถามภิกษุทั้งหลายด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ จะทรงแสดงธรรมอย่างหนึ่ง จะทรงบัญญัติสิกขาบทแก่ พระสาวกอย่างหนึ่ง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสถามพระหลวงตานั้นว่า “ข้าวต้มนี้เธอได้มาจากไหน”

พระหลวงตานั้นจึงได้กราบทูลเรื่องนั้นให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคทรงตำหนิว่า “โมฆบุรุษ การกระทำของเธอไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย ไฉนเธอบวชแล้ว จึงได้ชักจูงทายกในสิ่งอันไม่ควรเล่า โมฆบุรุษ การทำอย่างนี้มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ฯลฯ” ครั้นทรงตำหนิแล้ว แสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตไม่พึงชักชวนทายกในสิ่งไม่ควร รูปใดชักชวน ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุผู้เคยเป็นช่างกัลบกไม่พึงเก็บรักษาเครื่องมือตัดผม รูปใดเก็บรักษาไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องผลไม้ดาษดื่นในกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เมืองอาตุมาตามพระอัธยาศัยแล้วเสด็จ จาริกไปทางกรุงสาวัตถี เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงสาวัตถีแล้ว ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ในกรุงสาวัตถีนั้น

เวลานั้น ในกรุงสาวัตถี มีของฉันคือผลไม้ดาษดื่น ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้สนทนากันดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตของฉันคือผลไม้หรือหนอแล” จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตของฉันคือผลไม้ทุกชนิด”

เรื่องปลูกพืช

[๓๐๔] สมัยนั้น เขาปลูกพืชของสงฆ์ในที่ของบุคคล ปลูกพืชของบุคคลในที่ของสงฆ์

ภิกษุทั้งหลายได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พืชของสงฆ์ที่ปลูกในที่ของบุคคล พึงให้ส่วนแบ่งแล้วบริโภคได้ พืชของบุคคลที่ปลูกในที่ของสงฆ์พึงให้ส่วนแบ่งแล้วบริโภคได้”

๑๘๕. จตุมหาปเทสกถา
ว่าด้วยมหาปเทส ๔

[๓๐๕] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเกิดความยำเกรงอยู่ในข้อบัญญัติบางอย่างว่า “สิ่งใดหนอพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไว้ สิ่งใดหนอไม่ทรงอนุญาตไว้”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคได้ประทานมหาปเทสไว้ ๔ ข้อ คือ

๑. ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเราไม่ได้ห้ามไว้ว่า “สิ่งนี้ไม่ควร” ถ้าสิ่งนั้นอนุโลมเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร[๑]

๒. ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเราไม่ได้ห้ามไว้ว่า “สิ่งนี้ไม่ควร” ถ้าสิ่งนั้นอนุโลมเข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร[๒]

---

[๑] ตัวอย่างเช่น ธัญชาติ ๗ อย่าง คือ ข้าวสาลี ข้าวเจ้า หญ้ากับแก้ ข้าวละมาน ลูกเดือย ข้าวเหนียว ข้าวฟ่าง (วิ.อ. (บาลี) ๑/๑๐๔/๓๖๘) เป็นสิ่งที่ทรงห้ามฉันในเวลาตั้งแต่เที่ยงวันจนถึงอรุณขึ้นวันใหม่ ส่วน มหาผล ๙ อย่าง คือ ตาล มะพร้าว ขนุน ขนุนสำปะลอ บวบ ฟักเขียว แตงกวา แตงโม ฟักทอง รวมทั้งอปรัณณชาติทั้งหมด เช่น ถั่วเขียว ถั่วราชมาส งา พืชผักที่กินหลังภัตตาหาร แม้จะไม่ได้ทรงห้ามไว้ แต่อนุโลมเข้ากับธัญชาติ ๗ อย่าง เพราะฉะนั้น จึงทรงห้ามฉันในเวลาตั้งแต่เที่ยงวันจนถึงอรุณขึ้นวันใหม่เช่นกัน เข้ากับหลักมหาประเทสข้อ ๑ และข้อ ๒ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๐๕/๑๘๙-๑๙๐)

[๒] พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตน้ำอัฏฐบาน (น้ำปานะ ๘ ชนิด) ส่วนน้ำปานะที่นับเนื่องในน้ำอัฏฐบาน ๘ ชนิดนั้น เช่น น้ำหวาย น้ำผลมะงั่ว น้ำต้นเล็บเหยี่ยว และน้ำผลไม้เล็กเป็นต้น แม้จะไม่ได้ทรงอนุญาตไว้แต่อนุโลมเข้ากับน้ำอัฏฐบาน เพราะฉะนั้น จึงเป็นอันทรงอนุญาตด้วย (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๐๕/๑๘๘-๑๘๙)

๓. ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า “สิ่งนี้ควร” ถ้าสิ่งนั้นอนุโลมเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร

๔. ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า “สิ่งนี้ควร” ถ้าสิ่งนั้นอนุโลมเข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร

เรื่องทรงอนุญาตกาลิกระคนกัน

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้สนทนากันดังนี้ว่า “ยามกาลิกระคนกับยาวกาลิกควรหรือไม่ควรหนอ สัตตาหกาลิกระคนกับยาวกาลิกควรหรือไม่ควรหนอ ยาวชีวิกระคนกับยามกาลิกควรหรือไม่ควรหนอ ยาวชีวิกระคนกับสัตตาหกาลิกควรหรือไม่ควรหนอ”[๑]

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ยามกาลิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในเวลาวิกาล

ภิกษุทั้งหลาย สัตตาหกาลิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในเวลาวิกาล

ภิกษุทั้งหลาย ยาวชีวิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในเวลาวิกาล

ภิกษุทั้งหลาย สัตตาหกาลิกระคนกับยามกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรใน กาล ไม่ควรในเวลาวิกาล

ภิกษุทั้งหลาย ยาวชีวิกระคนกับยามกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรชั่วยาม ล่วงยามแล้วไม่ควร

---

[๑] **กาลิก** แปลว่า เนื่องด้วยกาล ขึ้นกับกาล เป็นชื่อของสิ่งที่จะกลืนกินให้ล่วงลำคอเข้าไปซึ่งพระวินัยบัญญัติให้ภิกษุรับประเคนเก็บไว้ และฉันได้ภายในเวลาที่กำหนด แบ่งเป็น ๔ อย่าง คือ

๑. **ยาวกาลิก** รับประเคนไว้และฉันได้ชั่วเวลาเช้าถึงเที่ยงของวันนั้น เช่น ข้าว ปลา เนื้อ ผัก ผลไม้ ขนมต่างๆ

๒. **ยามกาลิก** ของรับประเคนไว้และฉันได้ชั่ววันหนึ่งกับคืนหนึ่ง คือ ปานะ (น้ำดื่ม) ๘ ชนิด หรือน้ำอัฏฐบาน ได้แก่ (๑) น้ำมะม่วง (๒) น้ำหว้า (๓) น้ำกล้วยมีเมล็ด (๔) น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด (๕) น้ำมะซาง (๖) น้ำลูกจันทน์ (หรือองุ่น) (๗) น้ำเหง้าอุบล (๘) น้ำมะปราง (หรือลิ้นจี่)

๓. **สัตตาหกาลิก** ของรับประเคนไว้แล้ว ฉันได้ภายในเวลา ๗ วัน คือ เภสัชทั้ง ๕ ได้แก่ (๑) เนยใส (๒) เนยข้น (๓) น้ำมัน (๔) น้ำผึ้ง (๕) น้ำอ้อย

๔. **ยาวชีวิก** ของรับประเคนแล้วฉันได้ตลอด ไม่จำกัดเวลา คือ สิ่งของที่เป็นยารักษาโรค (วิ.อ. (บาลี) ๒/๒๕๖/๓๗๘-๓๗๙)

ภิกษุทั้งหลาย ยาวชีวิกระคนกับสัตตาหกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรตลอด ๗ วัน ล่วง ๗ วันแล้วไม่ควร

เภสัชชขันธกะที่ ๖ จบ
ในขันธกะนี้มี ๑๐๖ เรื่อง

๑๘๖. รวมเรื่องที่มีในเภสัชชขันธกะ

เรื่องภิกษุอาพาธในฤดูสารท เรื่องเภสัช ๕ ในเวลาวิกาล
เรื่องน้ำมันเหลวที่เป็นยา เรื่องรากไม้ที่เป็นยา
เรื่องรากไม้บดที่เป็นยา เรื่องน้ำฝาดที่เป็นยา เรื่องใบไม้ที่เป็นยา
เรื่องผลไม้ที่เป็นยา เรื่องยางไม้ที่เป็นยา เรื่องเกลือที่เป็นยา
เรื่องมูลโคดับกลิ่นตัว

เรื่องยาผงและเครื่องร่อนยา เรื่องเนื้อดิบและเลือดสด
เรื่องยาหยอดตา เรื่องเครื่องบดยาผสมยาตา
เรื่องกลักยาตา เรื่องกลักยาตาชนิดต่าง ๆ เรื่องกลักยาตา
ไม่มีฝาปิด เรื่องไม้ป้ายยาตา เรื่องที่เก็บไม้ป้ายยาตา

เรื่องถุงกลักยาตา เรื่องเชือกผูกเป็นสายสะพาย
เรื่องน้ำมันทาศีรษะ เรื่องนัตถุ์ยา เรื่องกล้องยานัตถุ์
เรื่องสูดควัน กล้องสูดควัน และฝาปิดกล้องสูดควัน
เรื่องถุงกล้องสูดควัน

เรื่องน้ำมันหุง เรื่องน้ำเมาเจือในน้ำมันหุง
เรื่องน้ำมันเจือด้วยน้ำเมามากเกินไป เรื่องทรงอนุญาตน้ำมัน
เจือน้ำเมามากใช้เป็นยาทา เรื่องลักจั่น เรื่องการรมเหงื่อ
เรื่องรมด้วยใบไม้ เรื่องการรมใหญ่ เรื่องการรมด้วยใบไม้ต่าง ๆ

เรื่องอ่างน้ำ เรื่องระบายโลหิตออก เรื่องใช้เขาสัตว์กอก
ระบายโลหิตออก เรื่องยาทาเท้า เรื่องปรุงน้ำมันทาเท้า
เรื่องผ่าฝี เรื่องน้ำฝาด เรื่องงาบด เรื่องยาพอก

เรื่องผ้าพันแผล เรื่องชะแผลด้วยน้ำแป้งเมล็ดผักกาด
เรื่องรมแผลด้วยควัน เรื่องใช้ก้อนเกลือตัดเนื้องอก
เรื่องน้ำมันทาแผล เรื่องผ้าปิดกันน้ำมันไหลเยิ้ม

เรื่องยามหาวิกัฏ ๔ อย่าง เรื่องรับประเคน

เรื่องดื่มน้ำเจือคูถ เรื่องภิกษุโดนยาแฝดดื่มน้ำที่ละลายจาก
ดินติดผาลไถ เรื่องดื่มน้ำด่างดิบ เรื่องดื่มน้ำสมอดองมูตรโค
เรื่องไล้ทาของหอม เรื่องดื่มยาถ่าย เรื่องน้ำข้าวใส
เรื่องน้ำต้มถั่วเขียวไม่ข้น เรื่องน้ำต้มถั่วเขียวข้น

เรื่องน้ำต้มเนื้อ เรื่องพระปิลินทวัจฉะทำความสะอาด
เงื้อมเขาและพระเจ้าพิมพิสารพระราชทานคนงานวัด
เรื่องฉันเภสัชที่เก็บไว้ ๗ วัน เรื่องน้ำอ้อยงบ เรื่องถั่วเขียว
เรื่องยาดองโลณโสวีรกะ เรื่องอาหารที่หุงต้มเอง
เรื่องอุ่นภัตตาหาร

เรื่องให้เก็บอาหารไว้ภายในและหุงต้มเองเมื่อคราวจำเป็น
เรื่องรับประเคนผลไม้ที่จับต้องแล้ว เรื่องพราหมณ์ถวายงาและน้ำผึ้ง
เรื่องของฉันที่รับประเคนไว้ตอนเช้า
เรื่องพระสารีบุตรอาพาธร้อนในกาย
เรื่องฉันผลไม้ที่ปล้อนเมล็ดออก เรื่องริดสีดวงทวาร

เรื่องทรงห้ามทำวัตถิกรรม เรื่องอุบาสิกาสุปปิยาเชือดเนื้อขาอ่อนถวาย
เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อมนุษย์ เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อช้าง
เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อม้า เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อสุนัข
เรื่องทรงห้ามฉันเนื้องู เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อราชสีห์
เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อเสือโคร่ง เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อเสือเหลือง

เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อหมี เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อเสือดาว
เรื่องพราหมณ์คอยโอกาสถวายภัตตาหาร
เรื่องมหาอมาตย์ผู้เลื่อมใสใหม่
เรื่องรับนิมนต์ไว้ที่หนึ่งแล้วไม่พึงไปฉันอีกที่หนึ่ง
เรื่องพราหมณ์เพลัฏฐกัจจานะถวายน้ำอ้อยงบ
เรื่องทรงรับอาคารพักแรม
เรื่องมหาอมาตย์สุนีธะและวัสสการะ

เรื่องประตูโคดมและท่าโคดมที่แม่น้ำคงคา
เรื่องทรงแสดงอริยสัจที่โกฏิคาม เรื่องหญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลี

เรื่องเจ้าลิจฉวี เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อที่เขาทำเจาะจง
เรื่องกรุงเวสาลีหาอาหารได้ง่าย
เรื่องทรงห้ามอาหารที่หุงต้มภายในเป็นต้น
เรื่องฝนตั้งเค้า เรื่องพระยโสชะเป็นไข้
เรื่องเมณฑกคหบดีถวายปัญจโครสกับเสบียงเดินทาง
เรื่องเกณิยชฎิลถวายน้ำอัฏฐบาน คือ (๑) น้ำมะม่วง
(๒) น้ำหว้า (๓) น้ำกล้วยมีเมล็ด (๔) น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด
(๕) น้ำมะซาง (๖) น้ำลูกจันทน์หรือองุ่น (๗) น้ำเหง้าบัว
(๘) น้ำมะปรางหรือลิ้นจี่
เรื่องเจ้ามัลละชื่อโรชะถวายผักกาดสดและของฉันทำด้วยแป้ง
เรื่องภิกษุเฒ่าเคยเป็นช่างกัลบกในเมืองอาตุมา
เรื่องผลไม้ดาษดื่นในกรุงสาวัตถี เรื่องปลูกพืช
เรื่องภิกษุทั้งหลายเกิดความยำเกรงในข้อบัญญัติบางอย่าง
เรื่องทรงอนุญาตกาลิกระคนกัน

เภสัชชขันธกะ จบ

๗. กฐินขันธกะ

๑๘๗. กฐินานุชานนา

ว่าด้วยทรงอนุญาตให้กรานกฐิน

เรื่องภิกษุชาวเมืองปาเฐยยะ ๓๐ รูป

[๓๐๖] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นภิกษุชาวเมืองปาเฐยยะ[๑] จำนวน ๓๐ รูป ทั้งหมดถืออารัญญิกธุดงค์ ถือปิณฑปาติกธุดงค์และถือเตจีวริกธุดงค์ เดินทาง มากรุงสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อใกล้วันเข้าพรรษา ไม่สามารถจะเดินทางไปให้ทันวันเข้าพรรษาในกรุงสาวัตถีได้ จึงเข้าพรรษาในเมืองสาเกตระหว่างทาง

---

[๑] **ชาวเมืองปาฐา** แปลมาจากคำว่า ปาเฐยยกะ หมายถึงผู้อยู่ในเมืองปาฐา ในอรรถกถาใช้ว่า ปาเ□ยยกะ หมายถึงผู้อยู่ในเมืองปาฐา ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของแคว้นโกศล คำนี้เป็นชื่อเรียกภัททวัคคีย์เถระทั้งหลาย ซึ่งเป็นพี่น้องร่วมบิดาเดียวกับพระเจ้าโกศล ในบรรดาท่านเหล่านั้น ผู้เป็นพี่ใหญ่ เป็นพระอนาคามี คนที่เป็นน้องสุดท้อง เป็นพระโสดาบัน ไม่มีใครเป็น พระอรหันต์หรือปุถุชน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๐๖/๑๙๑)

ภิกษุชาวเมืองปาเสยยะเหล่านั้นมีใจรัญจวน อยู่จำพรรษาด้วยคิดว่า “พระผู้มี พระภาค ประทับอยู่ใกล้ ๆ พวกเราห่างเพียง ๖ โยชน์ แต่พวกเราก็ไม่ได้เฝ้าพระองค์”

ครั้นล่วงไตรมาส ภิกษุเหล่านั้นออกพรรษาแล้ว เมื่อปวารณาแล้ว ฝนยังตกชุกอยู่ พื้นแผ่นดินชุ่มชื้นไปด้วยน้ำ เป็นหล่มเลน พวกเธอมีจีวรชุ่มชื้นด้วยน้ำ เหน็ดเหนื่อย เดินทางเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้นแล้วถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่สมควร

การที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสนทนาปราศรัยกับภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายนั่นเป็นพุทธประเพณี

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ พวกเธอเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุกหรือ และบิณฑบาตไม่ลำบากหรือ”

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “ยังสบายดี พระพุทธเจ้าข้า ยังพอเป็นอยู่ได้ พระพุทธเจ้าข้า อนึ่ง พวกข้าพระองค์เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และบิณฑบาตไม่ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานวโรกาส พวกข้าพระองค์ มีประมาณ ๓๐ รูป เป็นภิกษุชาวเมืองปาเสยยะเดินทางมากรุงสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อใกล้ถึงวันเข้าพรรษา ไม่สามารถจะเดินทางมาให้ทันวันเข้าพรรษาในกรุงสาวัตถีได้ จึงจำพรรษาที่เมืองสาเกตระหว่างทาง พวกข้าพระองค์รัญจวนใจ อยู่จำพรรษาด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใกล้ ๆ พวกเราห่างเพียง ๖ โยชน์ แต่พวกเราก็ไม่ได้เฝ้าพระองค์ ครั้นล่วงไตรมาส พวกข้าพระองค์ออกพรรษาแล้ว เมื่อปวารณาแล้ว ฝนยังตกชุกอยู่ พื้นแผ่นดินเต็มไปด้วยน้ำ เป็นหล่มเลน มีจีวรชุ่มชื้นด้วยน้ำ เหน็ดเหนื่อย เดินทางไกลมา พระพุทธเจ้าข้า”

เรื่องอานิสงส์กฐิน ๕ อย่าง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐิน[๑] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้กรานกฐินแล้วจะได้อานิสงส์ ๕ อย่าง คือ

---

[๑] **กรานกฐิน** แปลว่า ขึงไม้สะดึง (กราน = ขึง + กฐิน = ไม้สะดึง) ในที่นี้หมายถึงกรรมวิธีทำจีวรเพื่อครองกฐิน โดยภิกษุทั้งหลายผู้พร้อมใจกันมอบผ้าที่จะทำจีวรให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งในนามของสงฆ์ ภิกษุรูปนั้น ขึงสะดึงแล้วนำผ้านั้นทาบลงบนไม้สะดึงตัดเย็บเป็นจีวรเสร็จแล้วและอธิษฐานเป็นจีวรครอง แล้วบอก ให้ภิกษุเหล่านั้นทราบเพื่ออนุโมทนา ภิกษุผู้ทำเช่นนี้เรียกว่า ผู้กรานกฐิน ภิกษุผู้อนุโมทนาก็จะได้อานิสงส์ กฐิน ๕ ประการ เช่นเดียวกับ ผู้กรานกฐิน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๐๖/๑๙๔-๑๙๕)

๑. เที่ยวไปไม่ต้องบอกลา๒. ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำรับ

๓. ฉันคณโภชนะได้ ๔. ทรงอติเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ

๕. พวกเธอจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอผู้กรานกฐินแล้วย่อมได้อานิสงส์ ๕ อย่างนี้แล

เรื่องวิธีกรานกฐินและญัตติทุติยกรรมวาจาสำหรับกรานกฐิน

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงกรานกฐินอย่างนี้ คือ ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศ ให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า

[๓๐๗] ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินนี้เกิดแล้วแก่สงฆ์ ถ้าสงฆ์ พร้อมกันแล้ว พึงให้กรานกฐินแก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินนี้เกิดแล้วแก่สงฆ์ ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว พึงให้กรานกฐินแก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการให้ผ้ากฐินนี้แก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

ผ้ากฐินนี้อันสงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนั้น จึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้

เรื่องกฐินไม่เป็นอันกราน

[๓๐๘] ภิกษุทั้งหลาย กฐินย่อมเป็นอันกรานอย่างนี้ ไม่เป็นอันกรานอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ก็กฐินย่อมไม่เป็นอันกรานอย่างไร กฐินย่อมไม่เป็นอันกรานอย่างนี้ คือ

๑. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงมีรอยขีด

๒. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงซักผ้า

๓. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงกะผ้า

๔. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงตัดผ้า

๕. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงเนาผ้า

๖. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงเย็บผ้า

๗. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงทำลูกดุม

๘. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงทำรังดุม

๙. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงติดผ้าอนุวาต[๑]

๑๐. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงติดผ้าอนุวาตด้านหน้า

๑๑. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงดามผ้า

---

[๑] **อนุวาต** คือผ้าขอบจีวรทั้งด้านยาวทั้งด้านกว้าง (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๕/๒๑๗)

๑๒. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงย้อมผ้าเป็นสีหม่น
๑๓. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่ทำนิมิตได้มา
๑๔. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่พูดเลียบเคียงได้มา
๑๕. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่ยืมเขามา
๑๖. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่เก็บไว้ค้างคืน
๑๗. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่เป็นนิสสัคคีย์
๑๘. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ทำพินทุ[๑]
๑๙. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากสังฆาฏิ
๒๐. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากอุตตราสงค์
๒๑. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากอันตรวาสก
๒๒. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากจีวรมีขันธ์[๒] ๕ หรือเกิน ๕ ซึ่งตัดดีแล้วทำให้มีมณฑลเสร็จในวันนั้น
๒๓. กฐินไม่เป็นอันกรานเพราะเว้นจากบุคคลกราน
๒๔. กฐินไม่เป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้อยู่นอกสีมาอนุโมทนากฐินนั้น

ภิกษุทั้งหลาย กฐินชื่อว่าไม่เป็นอันภิกษุกรานอย่างนี้แล

เรื่องกฐินเป็นอันกราน

[๓๐๙] ภิกษุทั้งหลาย กฐินย่อมเป็นอันกรานอย่างไร
กฐินย่อมเป็นอันกรานอย่างนี้ คือ

๑. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าใหม่
๒. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าเทียมใหม่
๓. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าเก่า
๔. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าบังสุกุล
๕. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ตกตามร้าน[๑]

---

[๑] **ทำพินทุ** คือการทำจุดเป็นวงกลมอย่างใหญ่เท่าแวววตานกยูง อย่างเล็กเท่าหลังตัวเลือด ที่มุมจีวรด้วยสีเขียว สีตมหรือสีดำคล้ำ เพื่อทำให้จีวรเสียหรือทำตำหนิ (วิ.อ. (บาลี) ๒/๓๖๘-๓๖๙/๔๑๐) ดูเทียบ วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๖๘-๓๖๙/๔๙๔

[๒] **จีวรมีขันธ์ ๕** คือจีวรที่ตัดเย็บปรากฏกระทง(ผ้าท่อนหนึ่ง ๆ มีลักษณะเหมือนกระทงนา มีรูปสี่เหลี่ยม) ใหญ่กระทงเล็ก โดยมีเส้นคั่นดุจคันนา ยืนระหว่างกระทงจีวร แบ่งเป็น ๕ กระทง (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๐๘/๑๙๗,๓๔๕/๒๑๗)

๖. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ได้ทำนิมิตได้มา
๗. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ได้พูดเลียบเคียงได้มา
๘. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ได้ยืมเขามา
๙. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ได้เก็บไว้ค้างคืน
๑๐. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่เป็นนิสสัคคีย์
๑๑. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ทำพินทุ
๑๒. กฐินเป็นอันกรานด้วยสังฆาฏิ
๑๓. กฐินเป็นอันกรานด้วยอุตตราสงค์
๑๔. กฐินเป็นอันกรานด้วยอันตรวาสก
๑๕. กฐินเป็นอันกรานด้วยจีวรมีขันธ์ ๕ หรือเกิน ๕ ที่ตัดดีแล้ว ทำให้มีมณฑลเสร็จในวันนั้น
๑๖. กฐินเป็นอันกรานเพราะมีบุคคลกราน
๑๗. กฐินเป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้อยู่ในสีมาอนุโมทนากฐินนั้น

ภิกษุทั้งหลาย กฐินชื่อว่าเป็นอันกรานอย่างนี้แล

เรื่องกฐินเดาะด้วยมาติกา ๘ ข้อ

[๓๑๐] ภิกษุทั้งหลาย กฐินย่อมเป็นอันเดาะได้อย่างไร[๒] ภิกษุทั้งหลาย มาติกาแห่งการเดาะกฐินมี ๘ ข้อ คือ

๑. กำหนดด้วยหลีกไป
๒. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ
๓. กำหนดด้วยตกลงใจ
๔. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย
๕. กำหนดด้วยได้ทราบข่าว
๖. กำหนดด้วยสิ้นหวัง
๗. กำหนดด้วยล่วงเขต
๘. กำหนดด้วยเดาะพร้อมกัน

๑๘๘. อาทายสัตตกะ
ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการถือจีวรหลีกไป ๗ กรณี

---

[๑] **ผ้าที่ตกตามร้าน** คือผ้าเก่าที่ตกอยู่ข้างประตูร้านตลาด ซึ่งมีผู้เก็บมาถวาย (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๐๙/๑๙๘)

[๒] **กฐินเดาะ** (แปลมาจากคำบาลีว่า ก□ินุทฺธารหรือก□ินุพฺภาร) โดยพยัญชนะหมายถึงการรื้อไม้สะดึงที่ทำจีวร เป็นการสิ้นสุดการทำจีวร โดยอรรถซึ่งเป็นความหมายในที่นี้ หมายถึงการสิ้นสุดสิทธิที่จะได้อานิสงส์กฐิน ๕ ประการ ของภิกษุ ด้วยมาติกา(สาเหตุ)ประการใดประการหนึ่งใน ๘ ประการ ตามพระพุทธบัญญัติ ในข้อนี้ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๑๐-๓๑๑/๑๒๘-๒๐๐)

[๓๑๑] ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำเสร็จแล้วหลีกไป คิดว่า จะไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยหลีกไป (๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลีกไป[๑] อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะ ให้ทำจีวรนี้ที่ภายนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น การเดาะกฐิน ของ ภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๓)

ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้ภายนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำ อยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจีวร ผืนนั้น ครั้นทำเสร็จแล้วได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” การเดาะ กฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว (๕)

ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจีวร ผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วล่วงคราวกฐินเดาะนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต (๖)

ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจีวร ผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การ เดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่าเดาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย (๗)

อาทายสัตตกะ ที่ ๑ จบ

๑๘๙. สมาทายสัตตกะ
ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการนำจีวรติดตัวหลีกไป ๗ กรณี

[๓๑๒] ภิกษุกรานกฐินแล้วนำจีวรที่ทำเสร็จแล้วหลีกไปคิดว่า “จะไม่กลับ” การ เดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยหลีกไป (๑)

---

[๑] **ถือเอาจีวรหลีกไป** ในมาติกาประการที่ ๒-๗ หมายถึงถือผ้าสำหรับทำจีวร คือจีวรที่ยังทำไม่เสร็จไป (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๑๑/๑๙๙)

ภิกษุกรานกฐินแล้วนำจีวรหลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำ จีวรนี้ที่นอกสีมานี่แหละ ไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่า กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้วนำจีวรหลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๓)

ภิกษุกรานกฐินแล้วนำจีวรหลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำ จีวรนี้นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้วนำจีวรหลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืน นั้น ทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” การเดาะ กฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว (๕)

ภิกษุกรานกฐินแล้วนำจีวรหลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืน นั้น ทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ” แล้วล่วงคราวกฐินเดาะที่นอกสีมา การเดาะ กฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต (๖)

ภิกษุกรานกฐินแล้วนำจีวรหลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืน นั้น ทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ” แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของ ภิกษุนั้น ชื่อว่าเดาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย (๗)

สมาทายสัตตกะ ที่ ๒ จบ

๑๙๐. อาทายฉักกะ
ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ๖ กรณี

[๓๑๓] ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้ที่นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรผืนนั้น จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนด ด้วยตกลงใจ (๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรผืนนี้ที่นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรที่เธอให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๓)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว (๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วล่วงคราวกฐินเดาะ นอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต (๕)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่าเดาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย (๖)

อาทายฉักกะ ที่ ๓ จบ

๑๙๑. สมาทายฉักกะ
ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการนำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ๖ กรณี

[๓๑๔] ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้ที่นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้นการเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรผืนนั้น จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรผืนนี้ที่นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๓)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว (๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วล่วงคราวกฐินเดาะนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต (๕)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่าเดาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย (๖)

สมาทายฉักกะ ที่ ๔ จบ

๑๙๒. อาทายปัณณรสกะ
ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการถือจีวรหลีกไป ๑๕ กรณี

[๓๑๕] ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น การเดาะกฐิน ของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ ให้ทำจีวรนี้จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำนั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๓)

ติกะที่ ๑ จบ

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๕)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๖)

ติกะที่ ๒ จบ

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปโดยไม่ตั้งใจ◦ ไม่ได้คิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๗)

◦ **ไม่ตั้งใจ** คือมิได้กำหนดว่า จะกลับ จะไม่กลับ (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๓๑๒/๔๐๖)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้คิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๘)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้คิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำนั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๙)

ติกะที่ ๓ จบ

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐิน ของภิกษุ ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๑๐)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมามีความคิด อย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนด ด้วยตกลงใจ (๑๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุ นั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๑๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว (๑๓)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วล่วงคราวกฐินเดาะนอกสีมา การ เดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต (๑๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐิน ของภิกษุนั้น ชื่อว่าเดาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย (๑๕)

ฉักกะ จบ

อาทายปัณณรสกะ จบ

๑๙๓. สมาทายปัณณรสกาทิ
ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการนำจีวรติดตัวหลีกไป ๑๕ กรณีเป็นต้น

[๓๑๖] ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป ฯลฯ

(พระวินัยธรพึงขยายความให้พิสดารอย่างนี้ เหมือนวาระที่**ว่าด้วย**เรื่องการเดาะกฐินกำหนดด้วยถือจีวรหลีกไป)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรผืนนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะ กฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ฯลฯ

(พระวินัยธรพึงขยายความให้พิสดารอย่างนี้ เหมือนวาระที่ว่าด้วยเรื่องการเดาะกฐินกำหนดด้วยถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป)

๑๙๔. วิปปกตสมาทายปัณณรสกะ
ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการนำจีวรที่ทำค้างไว้ติดตัวหลีกไป ๑๕ กรณี

[๓๑๗] ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะ กฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๓)

ติกะที่ ๑ จบ

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะ กฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๕)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๖)

ติกะที่ ๒ จบ

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้คิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๗)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้คิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๘)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปโดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๙)

ติกะที่ ๓ จบ

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๑๐)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๑๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๑๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรนั้นทำจีวรเสร็จแล้วได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว (๑๓)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรนั้นเธอทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วล่วงคราวกฐินเดาะนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต (๑๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรนั้นเธอทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่าเดาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย (๑๕)

ฉักกะ จบ

สมาทายปัณณรสกะ จบ

อาทายภาณวาร จบ

๑๙๕. อนาสาโทพัสกะ

ว่าด้วยการเดาะกฐินเพราะความสิ้นหวัง ๑๒ กรณี

[๓๑๘] ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร อยู่นอกสีมา เข้าไป ยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวร แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ" ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวร แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า "จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ" การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวร แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า "จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ" ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๓)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า "จะเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนี่แหละ จะไม่กลับ" เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ความหวังว่าจะได้จีวรนั้นของเธอสิ้นสุดลง การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยสิ้นหวัง (๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า "จะไม่กลับ" อยู่นอก สีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวร แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า "จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ" ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๕)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า "จะไม่กลับ" อยู่นอก สีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า "จะไม่ให้ทำจีวรนี้" การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๖)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า "จะไปไม่กลับ" อยู่นอก สีมาเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า "จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ" ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๗)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้ทำจีวรนอกสีมานี่แหละ” เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้ทำจีวรนั้น ความหวังว่าจะได้จีวรนั้นของเธอสิ้นสุดลง การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยสิ้นหวัง (๘)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวรโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้ทำจีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่า กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๙)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังจะได้จีวรโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้ทำจีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๑๐)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวรโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรแต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๑๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังจะได้จีวรโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวัง ว่าจะได้จีวร ความหวังว่าจะได้จีวรนั้นของภิกษุนั้นสิ้นสุดลง การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยสิ้นหวัง (๑๒)

อนาสาโทฬสกะ จบ

๑๙๖. อาสาโทฬสกะ
ว่าด้วยการเดาะกฐินเพราะความสมหวัง ๑๒ กรณี

[๓๑๙] ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะกลับ”

อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวร ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐิน ของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวร ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วย ตกลงใจ (๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวร ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะ ให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๓)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนอกสีมานี่แหละ จะไม่ กลับ” เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ความหวังที่จะได้จีวรนั้นของภิกษุนั้นสิ้นสุดลง การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยสิ้นหวัง (๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” มีความคิดอย่างนี้ว่า “เพราะ ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว จะไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนอกสีมานี่แหละ”

เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๕)

ภิกษุกรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” มีความคิดอย่างนี้ว่า “เพราะ ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว จะไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนอกสีมานี่แหละ”

เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๖)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” มีความคิดอย่างนี้ว่า “เพราะ ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว จะไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนอกสีมานี่แหละ”

เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๗)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” มีความคิดอย่างนี้ว่า “เพราะ ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว จะเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวร แต่ความหวังว่าจะได้จีวรนั้นของภิกษุนั้นสิ้นสุดลง การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยสิ้นหวัง (๘)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง ให้ทำจีวรนั้น ทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว (๙)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวร แต่ความหวังว่าจะได้จีวรนั้นของภิกษุนั้นสิ้นสุดลง การ เดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยสิ้นหวัง (๑๐)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง ให้ทำจีวรนั้น ทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่า “จะกลับ จะกลับ” ล่วงคราวกฐินเดาะนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต (๑๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง ให้ทำจีวรนั้น ทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่า “จะกลับ จะกลับ” กลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่าเดาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย (๑๒)

อาสาโทพสกะ จบ

๑๙๗. กรณียโทพสกะ
ว่าด้วยการเดาะกฐินเพราะมีธุระจำเป็น ๑๒ กรณี

[๓๒๐] ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่าง อยู่นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จีวร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำ จีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่าง อยู่นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จีวร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่าง อยู่นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จีวร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๓)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่าง อยู่นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จีวร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะเข้าไปยังที่ซึ่งหวังว่าจะได้จีวรนอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวร แต่ความหวังว่าจะได้จีวรนั้นของภิกษุนั้นสิ้นสุดลง การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยสิ้นหวัง (๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่าง คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมาเกิดความหวังว่าจะได้จีวร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๕)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่าง คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่ นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จีวร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๖)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่าง คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่ นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จีวร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ” เธอให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าที่เสียหาย (๗)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่าง คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่ นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จีวร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนี้ นอกสีมานี่แหละ” เข้าไปยังที่ซึ่งหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ความหวังว่าจะได้จีวรนั้น ของภิกษุนั้นสิ้นสุดลง การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยสิ้นหวัง (๘)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่างโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา เกิดความ หวังว่าจะได้จีวร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๙)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่างโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า "จะกลับ" แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า "จะไม่กลับ" อยู่นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จีวร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า "จะไม่ให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ" การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๑๐)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่างโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า "จะกลับ" แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า "จะไม่กลับ" อยู่นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จีวร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า "จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ" ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่เกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่า กำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๑๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่างโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า "จะกลับ" แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า "จะไม่กลับ" อยู่นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จีวร มีความคิดอย่างนี้ว่า "จะเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ" เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น แต่ความหวังว่าจะได้จีวรนั้นของภิกษุนั้นสิ้นสุดลง การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยสิ้นหวัง (๑๒)

กรณียโทฬสกะ จบ

๑๙๘. อปวิลายนนวกะ
ว่าด้วยการเดาะกฐินเพราะหวังได้ส่วนจีวร ๙ กรณี

[๓๒๑] ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจีวร พวกภิกษุถามภิกษุนั้นผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า "ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจีวรของท่านอยู่ที่ไหน"

ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า "ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจีวรก็อยู่ที่นั้นเหมือนกัน"

ภิกษุเหล่านั้นจึงกล่าวอย่างนี้ว่า "ท่านไปนำจีวรนั้นมา พวกเราจะทำจีวรให้ท่านในที่นี้"

ภิกษุนั้นกลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า "ท่านทั้งหลาย ส่วนจีวรของผมอยู่ที่ไหน"

ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า "นี้เป็นส่วนจีวรของท่าน ท่านจะไปไหน"

ภิกษุนั้นจึงตอบอย่างนี้ว่า "ผมจะไปอาวาสโน้น ภิกษุในที่นั้นจะทำจีวรให้ผม"

ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า "ท่านอย่าไปเลย พวกเราจะทำจีวรให้ท่านในที่นี้"

ภิกษุนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า "เราจะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ" ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป ฯลฯ มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป ฯลฯ มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำ อยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๓)

[๓๒๒] ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจีวร พวกภิกษุถามภิกษุนั้นผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจีวรของท่าน อยู่ที่ไหน”

ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจีวรก็อยู่ที่นั้นเหมือนกัน”

พวกภิกษุกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจีวรนั้นมา พวกเราจะทำจีวรให้ท่านในที่นี้”

ภิกษุนั้นกลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจีวรของผมอยู่ที่ไหน”

ภิกษุเหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า “นี้เป็นส่วนจีวรของท่าน”

ภิกษุนั้นจึงถือเอาจีวรนั้นไปยังอาวาสนั้น ระหว่างทาง พวกภิกษุถามภิกษุนั้นว่า “ท่านจะไปไหน” ภิกษุนั้นจึงตอบว่า “ผมจะไปอาวาสโน้น ภิกษุในที่นั้นจะทำจีวรให้ผม”

ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านอย่าไปเลย พวกเราจะทำจีวรให้ท่านในที่นี้” ภิกษุนั้นคิดว่า “เราจะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจีวร พวกภิกษุถามภิกษุนั้นผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจีวรของท่านอยู่ที่ไหน”

ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจีวรก็อยู่ที่โน้นเหมือนกัน”

พวกภิกษุกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจีวรนั้นมา พวกเราจะทำจีวรให้ท่านในที่นี้”

ภิกษุนั้นกลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจีวรของผมอยู่ที่ไหน”

ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า “นี้เป็นส่วนจีวรของท่าน”

ภิกษุนั้นจึงถือเอาจีวรนั้นไปยังอาวาสนั้น ระหว่างทาง พวกภิกษุถามภิกษุนั้นว่า “ท่านจะไปไหน” ภิกษุนั้นจึงตอบอย่างนี้ว่า “ผมจะไปอาวาสโน้น ภิกษุในที่นั้นจะทำจีวรให้ผม”

ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านอย่าไปเลย พวกเราจะทำจีวรให้ท่านในที่นี้” ภิกษุนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ภิกษุนั้นให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๕)

ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจีวร พวกภิกษุถามภิกษุนั้นผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจีวรของท่านอยู่ที่ไหน”

ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจีวรก็อยู่ที่นั้นเหมือนกัน”

พวกภิกษุกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจีวรนั้นมา พวกเราจะทำจีวรให้ท่านในที่นี้”

ภิกษุนั้นกลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจีวรของผมอยู่ที่ไหน” ภิกษุเหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า “นี้เป็นส่วนจีวรของท่าน”

ภิกษุนั้นจึงถือเอาจีวรนั้นไปยังอาวาสนั้น ระหว่างทาง พวกภิกษุถามภิกษุนั้นว่า “ท่านจะไปไหน” ภิกษุนั้นจึงตอบอย่างนี้ว่า “ผมจะไปอาวาสโน้น ภิกษุในที่นั้นจะทำจีวรให้ผม”

ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านอย่าไปเลย พวกเราจะทำจีวรให้ท่านในที่นี้” ภิกษุนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุ ชื่อว่า กำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๖)

[๓๒๓] ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจีวร พวกภิกษุถามภิกษุนั้นผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจีวรของท่านอยู่ที่ไหน”

ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจีวรก็อยู่ที่นั้นเหมือนกัน”

พวกภิกษุกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจีวรนั้นมา พวกเราจะทำจีวรให้ท่านในที่นี้”

ภิกษุนั้นกลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจีวรของผมอยู่ที่ไหน” ภิกษุเหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า “นี้เป็นส่วนจีวรของท่าน”

ภิกษุนั้นจึงถือเอาจีวรนั้นไปยังอาวาสนั้น ไปยังอาวาสนั้นแล้วมีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๗)

ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป ฯลฯ มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๘)

ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศ ฯลฯ มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้น เกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๙)

อปวิลายนนวกะ จบ

๑๙๙. ผาสุวิหารปัญจกะ
ว่าด้วยการเดาะกฐินเพราะหวังอยู่ผาสุก ๕ กรณี

[๓๒๔] ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะอยู่ผาสุก จึงถือจีวรหลีกไป คิดว่า “เราจะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะกลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” เธอให้ทำจีวรนั้น การเดาะ กฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (๑)

ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะอยู่ผาสุก จึงถือจีวรหลีกไป คิดว่า “เราจะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาส นั้น เราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีคความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ (๒)

ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะอยู่ผาสุก จึงถือจีวรหลีกไปคิดว่า “เราจะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาส นั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้นอกสีมานี่แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย (๓)

ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะอยู่ผาสุก จึงถือจีวรหลีกไปคิดว่า “เราจะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาส นั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรนั้น ทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” จนล่วงคราวกฐินเดาะนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต (๔)

ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะอยู่ผาสุก จึงถือจีวรหลีกไปคิดว่า “เราจะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาส นั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจีวรนั้น ทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่า “จะกลับ” กลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่า เดาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย (๕)

ผาสุวิหารปัญจกะ จบ

๒๐๐. ปลิโพธาปลิโพธกถา
ว่าด้วยปลิโพธและอปลิโพธ

ปลิโพธ ๒ อย่าง[๑]

[๓๒๕] ภิกษุทั้งหลาย กฐินมีปลิโพธ ๒ อย่าง มีอปลิโพธ ๒ อย่าง

ภิกษุทั้งหลาย ปลิโพธ ๒ อย่าง คือ

๑. อาวาสปลิโพธ (ความกังวลในอาวาสเพราะคิดจะกลับมา)

๒. จีวรปลิโพธ (ความกังวลในจีวรเพราะยังไม่ได้ทำจีวรหรือทำยังไม่เสร็จ)

ภิกษุทั้งหลาย อาวาสปลิโพธ คือ ในกรณีนี้ ภิกษุยังอยู่ในอาวาสนั้น หรือหลีกไปแต่ผูกใจว่า “จะกลับ” อย่างนี้ชื่อว่าอาวาสปลิโพธ

ภิกษุทั้งหลาย จีวรปลิโพธ คือ ในกรณีนี้ ภิกษุยังไม่ได้ทำจีวรหรือทำจีวรค้างไว้ หรือความหวังว่าจะได้จีวรยังไม่สิ้นสุดลง อย่างนี้ชื่อว่าจีวรปลิโพธ

ภิกษุทั้งหลาย กฐินมีปลิโพธ ๒ อย่างนี้แหละ

ภิกษุทั้งหลาย กฐินมีอปลิโพธ ๒ อย่าง คือ

๑. อาวาสอปลิโพธ (ไม่มีความกังวลในอาวาส)

๒. จีวรอปลิโพธ (ไม่มีความกังวลในจีวร)

ภิกษุทั้งหลาย อาวาสอปลิโพธ คือ ในกรณีนี้ ภิกษุหลีกไปจากอาวาสนั้น สละ คาย ปล่อย วาง ไม่ผูกใจ คิดว่า “จะไม่กลับมา” อย่างนี้ชื่อว่าอาวาส อปลิโพธ

ภิกษุทั้งหลาย จีวรอปลิโพธ คือ ในกรณีนี้ ภิกษุทำจีวรเสร็จแล้ว จีวรเสียหาย สูญหาย หรือถูกไฟไหม้ หรือความหวังว่าจะได้จีวรสิ้นสุดลง อย่างนี้ชื่อว่าจีวรอปลิโพธ

ภิกษุทั้งหลาย กฐินอปลิโพธ ๒ อย่างนี้แล

ปลิโพธาปลิโพธกถา จบ

กฐินขันธกะที่ ๗ จบ

เรื่องในขันธกะนี้มี ๑๒ เรื่อง และเปยยาลมุข ๑๑๘ เรื่อง

๒๐๑. รวมเรื่องที่มีในกฐินขันธกะ

เรื่องภิกษุชาวเมืองปาเฐยยะ ๓๐ รูป เข้าจำพรรษา ณ เมืองสาเกต ออกพรรษาแล้วเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วยทั้งจีวรชุ่มชื้นด้วยน้ำ

---

[๑] **ปลิโพธ** ในทางพระวินัย หมายถึงความกังวลที่เป็นเหตุให้กฐินยังไม่เดาะ คือ ยังรักษาอานิสงส์กฐินและเขตแห่งจีวรกาล ตามกำหนดไว้ได้ ถ้าภิกษุหลีกไปโดยคิดว่า จะไม่กลับมาอีก จีวรปลิโพธขาดก่อน ในขณะที่อยู่ภายในสีมานั่นเอง อาวาสปลิโพธขาดในขณะเมื่อก้าวล่วงสีมาไปแล้ว (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๑๑/๑๙๘)

เรื่องอานิสงส์กฐิน ๕ อย่าง คือ

๑. เที่ยวไปไม่ต้องบอกลา

๒. ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำรับ

๓. ฉันคณโภชนะได้

๔. ทรงอติเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ

๕. พวกเธอจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น

เรื่องวิธีกรานกฐินและญัตติทุติยกรรมวาจาสำหรับกรานกฐิน

เรื่องกฐินไม่เป็นอันกราน คือ

๑. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงมีรอยขีด

๒. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงซักผ้า

๓. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงกะผ้า

๔. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงตัดผ้า

๕. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงเนาผ้า

๖. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงเย็บผ้า

๗. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงทำลูกดุม

๘. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงทำรังดุม

๙. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงติดผ้าอนุวาต

๑๐. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงติดผ้าอนุวาตด้านหน้า

๑๑. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงดามผ้า

๑๒. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงย้อมผ้าเป็นสีหม่น

๑๓. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่ทำนิมิตได้มา

๑๔. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่พูดเลียบเคียงได้มา

๑๕. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่ยืมเขามา

๑๖. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่เก็บไว้ค้างคืน

๑๗. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่เป็นนิสสัคคีย์

๑๘. กฐินไม่เป็นอันกรานด้ายผ้าที่ไม่ทำพินทุ

๑๙. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากสังฆาฏิ

๒๐. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากอุตตราสงค์

๒๑. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากอันตรวาสก

๒๒. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากจีวรมีขันธ์ ๕ หรือเกิน ๕ ซึ่งตัดดีแล้วทำให้มีมณฑลเสร็จในวันนั้น

๒๓. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากบุคคลกราน

๒๔. กฐินไม่เป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้อยู่นอกสีมาอนุโมทนากฐินนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่าย่อมไม่เป็นอันกราน

เรื่องกฐินเป็นอันกราน คือ

๑. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าใหม่

๒. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าเทียมใหม่

๓. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าเก่า

๔. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าบังสุกุล

๕. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ตกตามร้าน

๖. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ได้ทำนิมิตได้มา

๗. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ได้พูดเลียบเคียงได้มา

๘. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ได้ยืมเขามา

๙. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ได้เก็บไว้ค้างคืน

๑๐. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่เป็นนิสสัคคีย์

๑๑. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ทำพินทุ

๑๒. กฐินเป็นอันกรานด้วยสังฆาฏิ

๑๓. กฐินเป็นอันกรานด้วยอุตตราสงค์

๑๔. กฐินเป็นอันกรานด้วยอันตรวาสก

๑๕. กฐินเป็นอันกรานด้วยจีวรมีขันธ์ ๕ หรือเกิน ๕ ที่ตัดดีแล้วทำให้มีมณฑลเสร็จในวันนั้น

๑๖. กฐินเป็นอันกรานเพราะมีบุคคลกราน

๑๗. กฐินเป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้อยู่ในสีมาอนุโมทนากฐินนั้น

อย่างนี้ชื่อกฐินเป็นอันกราน

เรื่องกฐินเดาะด้วยมาติกา ๘ ข้อ คือ

๑. กำหนดด้วยหลีกไป

๒. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๓. กำหนดด้วยตกลงใจ

๔. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

๕. กำหนดด้วยได้ทราบข่าว

๖. กำหนดด้วยสิ้นหวัง

๗. กำหนดด้วยล่วงเขต

๘. กำหนดด้วยเดาะพร้อมกัน

อาทายสัตตกะ ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการถือจีวรหลีกไป ๗ กรณี คือ

๑. ถือจีวรที่ทำเสร็จแล้วหลีกไป คิดว่าจะไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่ากำหนดด้วยการหลีกไป

๒. ถือจีวรหลีกไปอยู่นอกสีมา คิดว่าจะทำ ณ ที่นี้ จะไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๓. ถือจีวรหลีกไปอยู่นอกสีมา คิดว่าจะไม่ให้ทำ จะไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๔. ถือจีวรหลีกไปอยู่นอกสีมา คิดว่าจะให้ทำจีวร ณ ที่นี้ จะไม่กลับ ละ กำลังทำ จีวรเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย

๕. ถือจีวรไป คิดว่าจะกลับ ให้ทำจีวรนอกสีมา ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ทราบข่าวว่า ในอาวาสนั้น กฐินเดาะแล้ว การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว

๖. ถือจีวรไป คิดว่าจะกลับ ให้ทำจีวรนอกสีมา ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว โอ้เอ้อยู่นอกสีมาจนกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต

๗. ถือจีวรไป คิดว่าจะกลับ ให้ทำจีวร ณ ภายนอกสีมา ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่าจะกลับ จะกลับ กลับทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่าพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย

สมาทายสัตตกะ ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการนำจีวรติดตัวหลีกไป ๗ กรณี

อาทายฉักกะและสมาทายฉักกะ ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ๖ กรณี และการเดาะกฐินด้วยการนำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ๖ กรณี คือ ถือจีวรที่ทำค้างไว้ไปอย่างละ ๖ กรณี ไม่มีการเดาะกำหนดด้วยหลีกไป

อาทายภาณวาร ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยกรณีถือจีวรหลีกไป ๑๕ กรณี เป็นต้น กล่าวถึงภิกษุถือจีวรไปนอกสีมา คิดว่า จะให้ทำจีวร มี ๓ มาติกา คือ

๑. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๒. กำหนดด้วยตกลงใจ

๓. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย กล่าวถึงภิกษุถือผ้า คิดว่าจะไม่กลับไปนอกสีมา แล้วคิดว่าจะทำ มี ๓ มาติกา คือ

๑. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๒. กำหนดด้วยตกลงใจ

๓. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย กล่าวถึงภิกษุถือจีวรหลีกไปด้วยไม่ได้ตั้งใจ ภายหลังคิดว่าจะไม่กลับ มี ๓ นัย กล่าวถึงภิกษุถือจีวรไป คิดว่า จะกลับ อยู่นอกสีมา คิดว่าจะทำจีวร จะไม่กลับ ให้ทำจีวรเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ด้วยตกลงใจ ด้วยผ้าเสียหาย ด้วยได้ยทราบข่าว ด้วยล่วงเขต ด้วยเดาะพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย รวมเป็น ๑๕ ภิกษุนำจีวรหลีกไปและนำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปอีก ๔ วาระก็เหมือนกันรวมทั้งหมด ๑๕ วิธี หลีกไปด้วยสิ้นหวัง ด้วยหวังว่าจะได้หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง ทั้ง ๓ อย่างนั้นนักปราชญ์พึงทราบโดยนัยอย่างละ ๑๒ วิธี

ผาสุวิหารปัญจกะ ว่าด้วยการเดาะกฐินเพราะหวังอยู่สบาย ๕ กรณี

ปลิโพธาปลิโพธกถา ว่าด้วยปลิโพธและอปลิโพธ พระวินัยธรพึงแต่งหัวข้อตามเค้าความเทอญ

กฐินขันธกะ จบ

๘. จีวรขันธกะ

๒๐๒. ชีวกวัตถุ

ว่าด้วยหมอชีวกโกมารภัจ

เรื่องคณะกุฏุมพีชาวกรุงราชคฤห์พบหญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลี

[๓๒๖] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น กรุงเวสาลีเป็นถิ่นอุดมสมบูรณ์ มีอาณาเขตกว้างขวาง พลเมืองมาก มีคนคับคั่ง หาข้าวปลาอาหารง่าย มีปราสาท ๗,๗๐๗ เรือนยอด ๗,๗๐๗ สวนดอกไม้ ๗,๗๐๗ สระโบกขรณี ๗,๗๐๗ และมีหญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลี รูปงาม น่าดู น่าชม มีผิวพรรณผุดผ่องอย่างยิ่ง เธอชำนาญการฟ้อนรำ ขับร้อง และประโคมดนตรี คนทั้งหลายที่ต้องการจะพาเธอไปร่วมอภิรมย์ด้วยต้องจ่ายค่าตัวถึงคืนละ ๕๐ กหาปณะ ก็เพราะนางอัมพปาลี นี่แหละที่ทำให้กรุงเวสาลีมีเสน่ห์และมีความงดงามเป็นพิเศษ

ครั้งนั้น คณะกุฏุมพีชาวกรุงราชคฤห์ เดินทางไปกรุงเวสาลีด้วยธุระจำเป็นบางอย่าง ได้พบเห็นกรุงเวสาลีที่อุดมสมบูรณ์ มีอาณาเขตกว้างขวาง พลเมืองมากมีคนคับคั่ง หาข้าวปลาอาหารง่าย มีปราสาท ๗,๗๐๗ เรือนยอด ๗,๗๐๗ สวนดอกไม้ ๗,๗๐๗ สระโบกขรณี ๗,๗๐๗ และมีหญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลีมีรูปงาม น่าดู น่าชม มีผิวพรรณผุดผ่องอย่างยิ่ง เธอชำนาญการฟ้อนรำ ขับร้อง และประโคมดนตรี คนทั้งหลายที่ต้องการจะพาเธอไปร่วมอภิรมย์ด้วย ต้องจ่ายค่าตัวถึงคืนละ ๕๐ กหาปณะ ก็เพราะนางอัมพปาลีนี่แหละที่ทำให้กรุงเวสาลีมีเสน่ห์และมีความงดงามเป็นพิเศษ

[๓๒๗] ครั้นคณะกุฏุมพีชาวกรุงราชคฤห์เสร็จธุระที่จำเป็นในกรุงเวสาลีแล้ว เดินทางกลับมายังกรุงราชคฤห์ เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐได้กราบทูลว่า “ขอเดชะ กรุงเวสาลีเป็นถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ มีอาณาเขตกว้างขวาง พลเมืองมาก มีคนคับคั่ง หาข้าวปลาอาหารง่าย มีปราสาท ๗,๗๐๗ เรือนยอด ๗,๗๐๗ สวนดอกไม้ ๗,๗๐๗ สระโบกขรณี ๗,๗๐๗ และมีหญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลี มีรูปงาม น่าดู น่าชม มีผิวพรรณผุดผ่องอย่างยิ่ง เธอชำนาญการฟ้อนรำ ขับร้อง และประโคมดนตรี คนทั้งหลายที่ต้องการจะพาเธอไปร่วมอภิรมย์ด้วย ต้องจ่ายค่าตัวถึงคืนละ ๕๐ กหาปณะ ก็เพราะนางอัมพปาลีนี่แหละที่ทำให้กรุงเวสาลีมีเสน่ห์และมีความงดงามเป็นพิเศษ ขอเดชะ แม้ชาวเราตั้งตำแหน่งหญิงงามเมืองขึ้นบ้างก็จะเป็นการดี”

พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐรับสั่งว่า “พนาย ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงหา เด็กสาวผู้มีความงามอย่างนั้นที่ควรคัดเลือกให้เป็นหญิงงามเมือง”

เรื่องบุตรของหญิงงามเมืองชื่อสาลวดี

ก็สมัยนั้น ในกรุงราชคฤห์ มีเด็กสาวชื่อสาลวดีมีรูปงาม น่าดู น่าชม มีผิวพรรณผุดผ่องอย่างยิ่ง คณะกุฎุมพีชาวกรุงราชคฤห์จึงคัดเลือกเธอให้เป็นหญิงงามเมือง เมื่อเธอได้รับเลือกไม่นานนักก็เป็นผู้ชำนาญในการฟ้อนรำ ขับร้อง และประโคมดนตรี คนทั้งหลายที่ต้องการจะพาเธอไปร่วมอภิรมย์ด้วย ต้องจ่ายค่าตัวถึงคืนละ ๑๐๐ กหาปณะ ต่อมาเธอมีครรภ์จึงคิดว่า “ธรรมดาสตรีมีครรภ์ไม่เป็นที่ชอบใจของบุรุษ ถ้าใครทราบว่าเรามีครรภ์ ลาภผลของเราจะเสื่อมหมด อย่ากระนั้นเลย เราควรแจ้ง ว่าเราป่วย” แล้วได้สั่งคนเฝ้าประตูไว้ว่า “นายประตู ท่านอย่าอนุญาตให้ชายใดเข้ามา ถ้ามีคนถามหาดิฉัน ก็จงตอบให้เขาทราบว่าดิฉันเป็นไข้”

คนเฝ้าประตูนั้นรับคำของหญิงงามเมืองชื่อสาลวดีว่าจะปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ต่อมา เมื่อนางมีครรภ์ครบกำหนดคลอดจึงได้คลอดบุตรชาย ได้กำชับหญิงรับใช้ว่า “แม่สาวใช้ เธอจงวางทารกคนนี้ในกระด้งเก่า ๆ แล้วนำออกไปทิ้งที่กองขยะ” หญิงรับใช้รับคำแล้ววางทารกลงในกระด้งเก่า ๆ นำออกไปทิ้งที่กองขยะ

[๓๒๘] ก็เวลานั้นเป็นเวลาเช้า เจ้าชายอภัยกำลังเสด็จเข้าสู่พระราชวัง ได้ทอด พระเนตรเห็นทารกนั้นถูกฝูงกาแวดล้อม จึงตรัสถามคนทั้งหลายว่า “พนาย ฝูงกา รุมล้อมอะไร”

คนเหล่านั้นกราบทูลว่า “ทารกพระเจ้าข้า”

เจ้าชายอภัยตรัสถามว่า “เขายังมีชีวิตอยู่หรือ”

คนเหล่านั้นกราบทูลว่า “ยังมีชีวิตอยู่ พระเจ้าข้า”

เจ้าชายอภัยตรัสถามว่า “ถ้าเช่นนั้น จงนำทารกไปในพระราชวังของเรามอบให้ แม่นมดูแล”

คนเหล่านั้นรับสนองพระบัญชาแล้ว นำทารกนั้นไปวังเจ้าชายมอบให้แม่นมว่า “โปรดเลี้ยงไว้ด้วย” แล้วตั้งชื่อทารกนั้นว่า “ชีวก” เพราะบ่งถึงคำว่า “ยังมีชีวิตอยู่” ตั้งชื่อว่า “โกมารภัจ” เพราะเป็นผู้ที่เจ้าชายรับสั่งให้เลี้ยงไว้

ไม่นานนัก ชีวกโกมารภัจ เจริญวัยรู้เดียงสา เขาเข้าเฝ้าเจ้าชายอภัยกราบทูลถามว่า “ใครคือบิดามารดาของเกล้ากระหม่อม พระเจ้าข้า”

เจ้าชายอภัยรับสั่งว่า “พ่อชีวก แม้ตัวเราก็ไม่รู้จักมารดาของเจ้า แต่เราคือบิดาของเจ้า เพราะเราให้เลี้ยงเจ้าไว้”

ชีวกโกมารภัจคิดว่า “คนที่ไม่มีศิลปะจะเข้าพึ่งราชสกุลนี้ได้ยาก อย่ากระนั้นเลย เราควรเรียนศิลปวิทยาไว้”

เรื่องชีวกเดินทางไปกรุงตักกสิลา

[๓๒๙] สมัยนั้น นายแพทย์ทิศาปาโมกข์[๑]ตั้งสำนักอยู่ ณ กรุงตักกสิลา ชีวกโกมารภัจไม่กราบทูลลาเจ้าชายอภัย ลอบเดินทางรอนแรมไปจนถึงกรุงตักกสิลา เข้าไปหานายแพทย์ผู้นั้นแล้วบอกว่า “ท่านอาจารย์ ผมใคร่จะศึกษาศิลปวิทยา”

นายแพทย์กล่าวว่า “พ่อชีวก ถ้าเช่นนั้นเธอจงศึกษาเถิด”

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจเรียนได้มาก เรียนได้รวดเร็ว ทรงจำได้ดี ที่เรียนไว้ก็ไม่ลืมเลือน พอล่วงมาได้ ๗ ปี จึงได้มีความคิดดังนี้ว่า “เราเรียนได้มาก เรียนได้รวดเร็ว ทรงจำได้ดี ที่เรียนไว้ก็ไม่ลืมเลือน และเรียนมาถึง ๗ ปีแล้วก็ยังไม่จบศิลปวิทยานี้ เมื่อไรจะจบศิลปวิทยานี้สักที” ลำดับนั้น ชีวกโกมารภัจ เข้าไปหานายแพทย์ ณ ที่อยู่ถามว่า “ท่านอาจารย์ ผมเรียนศิลปวิทยาได้มาก เรียนได้เร็ว ทรงจำได้ดี ที่เรียนไว้ก็ไม่ลืมเลือน และเรียนมาถึง ๗ ปีแล้วก็ยังไม่จบศิลปวิทยานี้ เมื่อไรจะจบศิลปวิทยานี้สักทีเล่าขอรับ”

นายแพทย์ตอบว่า “พ่อชีวก ถ้าเช่นนั้นเธอจงถือเสียมแล้วเที่ยวไปรอบ ๆ กรุงตักกสิลาในระยะ ๑ โยชน์ พบสิ่งที่ไม่ใช่ตัวยาก็จงนำมาด้วย”

ชีวกโกมารภัจรับคำของนายแพทย์แล้วถือเสียมเดินไปรอบ ๆ กรุงตักกสิลาในระยะ ๑ โยชน์ ไม่พบเห็นสิ่งใดที่ไม่เป็นตัวยาสักอย่างเดียว จึงเดินทางกลับไปหานายแพทย์ ณ ที่อยู่ กราบเรียนว่า “ท่านอาจารย์ ผมเดินไปรอบ ๆ กรุงตักกสิลาในระยะ ๑ โยชน์แล้ว ไม่พบเห็นสิ่งใดที่ไม่เป็นตัวยาสักอย่างหนึ่ง”

นายแพทย์บอกว่า “พ่อชีวก เธอเรียนได้ดีแล้ว ความรู้เท่านี้พอครองชีพได้” แล้วได้ให้เสบียงเดินทางเล็กน้อยแก่ชีวกโกมารภัจ

ต่อมา ชีวกโกมารภัจถือเสบียงออกเดินทางมุ่งไปกรุงราชคฤห์ ระหว่างทางเสบียงหมดลงที่กรุงสาเกต ได้ตระหนักว่า ทางเหล่านี้กันดาร ขาดแคลนน้ำและอาหาร คนไม่มีเสบียงเดินทางไปจะลำบาก ถ้ากระไร เราพึงหาเสบียงทาง”

๒๐๓. เสฏฐิภริยาวัตถุ
ว่าด้วยภรรยาเศรษฐีปวดศีรษะ

[๓๓๐] สมัยนั้น ภรรยาเศรษฐีกรุงสาเกต ป่วยเป็นโรคปวดศีรษะ เป็นเวลา ๗ ปี นายแพทย์ทิศาปาโมกข์คนสำคัญหลายคนมารักษา ก็ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ได้เงินไปเป็นจำนวนมาก

---

[๑] **ทิศาปาโมกข์** หมายถึงมีชื่อเสียงปรากฏเป็นที่รู้จัก หรือเป็นหัวหน้าอยู่ในทิศทั้งปวง (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๒๙/๒๐๒)

ชีวกโกมารภัจเดินทางเข้ากรุงสาเกต สอบถามคนทั้งหลายว่า “พนาย ใครเจ็บไข้บ้าง ผมจะรักษาใคร”

คนเหล่านั้น ตอบว่า “ท่านอาจารย์ ภรรยาเศรษฐีป่วยเป็นโรคปวดศีรษะอยู่ ๗ ปี เชิญท่านไปรักษานางเถิด”

ชีวกโกมารภัจเดินทางไปถึงถิ่นที่อยู่ของเศรษฐีคหบดีสั่งคนเฝ้าประตูว่า “นี่แน่ะ นายประตู ท่านไปกราบเรียนภรรยาเศรษฐีว่า หมอมาแล้วขอรับ เขาจะเยี่ยมภรรยา ท่านเศรษฐี”

คนเฝ้าประตูรับคำแล้วเข้าไปหาภรรยาเศรษฐีกราบเรียนว่า “หมอมาแล้วขอรับ เขาจะเยี่ยมคุณนาย”

ภรรยาเศรษฐีถามว่า “หมอเป็นคนเช่นไร”

คนเฝ้าประตูตอบว่า “เป็นหมอหนุ่ม ขอรับ”

ภรรยาเศรษฐีกล่าวว่า “อย่าเลย หมอหนุ่มจะช่วยอะไรฉันได้ นายแพทย์ทิศาปาโมกข์คนสำคัญหลายคน มารักษาก็ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ได้เงินไปเป็นจำนวนมาก”

นายประตูออกมาหาชีวกโกมารภัจแล้วบอกว่า “ท่านอาจารย์ ภรรยาเศรษฐีบอกว่า ไม่ละหมอหนุ่มจะช่วยอะไรฉันได้ นายแพทย์ทิศาปาโมกข์ คนสำคัญหลายคน มารักษาก็ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ได้เงินไปเป็นจำนวนมาก”

ชีวกโกมารภัจกล่าวว่า “ท่านไปกราบเรียนภรรยาเศรษฐีว่า คุณนาย หมอสั่ง มาว่า คุณนายอย่าเพิ่งให้อะไร ๆ ต่อเมื่อโรคหายแล้วจึงค่อยให้สิ่งที่ประสงค์จะให้ก็ได้”

นายประตูรับคำของชีวกโกมารภัจเข้าไปหาภรรยาเศรษฐีแล้วกราบเรียนตามนั้น

ภรรยาเศรษฐีตอบว่า “ถ้าเช่นนั้น เชิญคุณหมอเข้ามาได้”

นายประตูรับคำของภรรยาเศรษฐีแล้วเข้าไปหาชีวกโกมารภัจบอกว่า “ท่านอาจารย์ ภรรยาเศรษฐีขอเชิญท่านเข้าไป”

ลำดับนั้นชีวกโกมารภัจเข้าไปหาภรรยาเศรษฐี ตรวจดูอาการของโรคแล้ว บอกว่า “คุณนายขอรับ ผมต้องการเนยใส ๑ ซองมือ” เมื่อภรรยาเศรษฐีให้หาเนยใสมา ๑ ซองมือแล้ว เขาจึงหุงเนยใสนั้นกับยาต่าง ๆ ให้ภรรยาเศรษฐีนอนหงายบนเตียงแล้วนัตถุ์ยา ขณะนั้นเนยใสที่นัตถุ์เข้าไปได้พุ่งออกทางปาก

ภรรยาเศรษฐีถ่มเนยใสนั้นลงกระโถนสั่งหญิงรับใช้ว่า “แม่สาวใช้ เธอจงเอาสำลีซับเนยใสนี้ไว้”

ขณะนั้นชีวกโกมารภัจตระหนักว่า “แปลกจริง ๆ แม่บ้านคนนี้ช่างสกปรกนัก เนยใสที่ต้องทิ้งก็ยังให้หญิงรับใช้เอาสำลีซับไว้อีก ส่วนยาของเรามีราคาแพงมากกว่า จะปล่อยให้เสีย เธอจะให้ไทยธรรมอะไรแก่เราบ้างนะ”

ภรรยาเศรษฐีสังเกตอาการของเขาจึงถามว่า “แปลกใจอะไรหรืออาจารย์”

ชีวกโกมารภัจจึงเล่าเรื่องนั้นให้ทราบ

ภรรยาเศรษฐีตอบว่า “อาจารย์ ดิฉันเป็นคนมีครอบครัว จำเป็นจะต้องรู้จักสิ่งที่ควรเก็บไว้ใช้ เนยใสนี้ยังดีอยู่จะใช้เป็นยาสำหรับทาเท้าพวกทาสหรือกรรมกรก็ได้ ใช้เป็นน้ำมันเติมตะเกียงก็ได้ ท่านอย่าวิตกไปเลย รางวัลของท่านจะไม่ลดลง”

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจได้รักษาโรคปวดศีรษะของภรรยาเศรษฐี ซึ่งเป็นเรื้อรังมาถึง ๗ ปี ให้หายได้โดยวิธีนัตถุ์ยาครั้งเดียวเท่านั้น ครั้นภรรยาเศรษฐีหายโรคแล้วจึงให้รางวัลแก่เขาเป็นเงิน ๔,๐๐๐ กหาปณะ บุตรเศรษฐีคหบดีพอได้ทราบว่ามารดาของตนหายดีเป็นปกติ จึงให้รางวัลเพิ่มอีก ๔,๐๐๐ กหาปณะ สะใภ้พอได้ทราบว่าแม่ผัวของตนหายดีเป็นปกติ จึงให้รางวัลเพิ่มอีก ๔,๐๐๐ กหาปณะ เศรษฐีคหบดีพอได้ทราบว่าภรรยาของตนหายเป็นปกติ จึงให้รางวัลเพิ่มอีก ๔,๐๐๐ กหาปณะ พร้อมกับให้ทาส ทาสี และรถม้า

ชีวกโกมารภัจรับเงิน ๑๖,๐๐๐ กหาปณะ พร้อมกับทาส ทาสี และรถม้า ออกเดินทางไปกรุงราชคฤห์ ครั้นถึงแล้วได้เข้าเฝ้าเจ้าชายอภัย กราบทูลว่า “เงิน ๑๖,๐๐๐ กหาปณะ พร้อมกับทาส ทาสี และรถม้านี้เป็นผลตอบแทนครั้งแรกของเกล้ากระหม่อม ขอพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดรับค่าเลี้ยงดูของเกล้ากระหม่อมด้วยเถิด พระเจ้าข้า”

เจ้าชายอภัยรับสั่งว่า “อย่าเลยพ่อชีวก ทรัพย์นี้เป็นของเจ้าคนเดียว เจ้าสร้าง บ้านอยู่ในวังของเราเถิด”

ชีวกโกมารภัจกราบทูลรับพระบัญชาว่า “เป็นพระมหากรุณาอย่างยิ่ง พระเจ้าข้า” แล้วได้สร้างบ้านอยู่ในวังของเจ้าชายอภัย

๒๐๔. พิมพิสารราชวัตถุ
ว่าด้วยพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ
เรื่องรักษาโรคริดสีดวงทวารของพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ

[๓๓๑] สมัยนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ทรงประชวรเป็นริดสีดวงทวาร พระภูษาเปื้อนพระโลหิต

พวกนางสนมเห็นจึงพากันหัวเราะเยาะว่า “เวลานี้พระราชาทรงมีระดู ต่อมพระโลหิตเกิดแก่พระองค์ อีกไม่นานก็จะมีพระประสูติกาล”

ท้าวเธอทรงเก้อเขินเพราะคำหัวเราะเยาะของพวกนางสนม ทรงเล่าเรื่องนั้นให้เจ้าชายอภัยทราบว่า “อภัย พ่อป่วยเป็นริดสีดวงทวารถึงกับภูษาเปื้อนโลหิต พวก นางสนมเห็นแล้วพากันหัวเราะเยาะว่า เวลานี้พระราชาทรงมีระดู ต่อมาพระโลหิตเกิดแก่พระองค์ อีกไม่นานก็จะมีพระประสูติกาล เจ้าช่วยหาหมอที่พอจะรักษาพ่อ ได้ให้ทีเถิด”

เจ้าชายอภัยกราบทูลว่า “ขอเดชะ นายชีวกผู้นี้เป็นหมอประจำข้าพระองค์ยังหนุ่ม ทรงคุณวุฒิจะรักษาพระองค์ได้”

พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้น เธอจงสั่งหมอชีวกให้รักษาพ่อ”

ต่อมาเจ้าชายอภัยสั่งชีวกโกมารภัจว่า “ชีวก เธอจงไปรักษาพระราชา”

ชีวกโกมารภัจรับสนองพระบัญชาแล้วใช้เล็บตักยาเดินไปในราชสำนัก เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐกราบทูลว่า “ข้าพระองค์จะตรวจโรคของพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า” แล้วรักษาริดสีดวงทวารของพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐให้หายขาดด้วยทายาเพียงครั้งเดียวเท่านั้น

เรื่องพระราชทานตำแหน่งแพทย์หลวง

เมื่อพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐทรงหายประชวรจึงรับสั่งให้สตรี ๕๐๐ นาง แต่งตัวเต็มยศแล้วให้เปลื้องออกรวมเป็นห่อ ตรัสกับชีวกโกมารภัจว่า “ชีวก เครื่องประดับทั้งหมดของสตรี ๕๐๐ คนนี้เป็นสมบัติของเจ้า”

ชีวกโกมารภัจกราบทูลว่า “อย่าเลยพระพุทธเจ้าข้า พระองค์โปรดระลึกว่าเป็นหน้าที่ของข้าพระองค์”

พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้น เจ้าจงบำรุงเรากับพวกฝ่ายในและภิกษุสงฆ์มีพระผู้มีพระภาคทรงเป็นประธาน”

ชีวกโกมารภัจกราบทูลรับสนองพระราชดำรัสว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะทรงโปรด พระพุทธเจ้าข้า”

๒๐๕. ราชคหเสฏฐิวัตถุ
ว่าด้วยเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์
เรื่องรักษาเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ผู้ป่วยเป็นโรคปวดศีรษะ

[๓๓๒] สมัยนั้น เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ป่วยเป็นโรคปวดศีรษะเป็นเวลา ๗ ปี นายแพทย์ทิศาปาโมกข์คนสำคัญหลายคนมารักษาก็ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ได้เงินไปเป็นจำนวนมาก

นายแพทย์หลายคนบอกเลิกรักษา นายแพทย์บางพวกกล่าวว่า “เศรษฐีคหบดีจะถึงอนิจกรรมในวันที่ ๕” นายแพทย์บางพวกกล่าวว่า “เศรษฐีคหบดีจะถึงอนิจกรรมในวันที่ ๗”

ต่อมา คณะกุฎุมพีชาวกรุงราชคฤห์มีความคิดดังนี้ว่า “เศรษฐีคหบดีผู้นี้สร้างคุณประโยชน์มากมายแก่พระราชาและชาวนิคม แต่กลับถูกพวกแพทย์บอกเลิกรักษา แพทย์บางพวกกล่าวว่าเศรษฐีคหบดีจะถึงอนิจกรรมในวันที่ ๕ แพทย์บางพวกกล่าวว่าเศรษฐีคหบดีจะถึงอนิจกรรมในวันที่ ๗ ก็ชีวกเป็นแพทย์หลวงหนุ่มทรงคุณวุฒิ อย่ากระนั้นเลย พวกเราพึงกราบทูลขอนายแพทย์ชีวกต่อพระราชาเพื่อให้รักษาเศรษฐี” พากันไปในราชสำนักเข้าเฝ้ากราบทูลว่า “ขอเดชะ เศรษฐีคหบดีผู้นี้สร้างคุณประโยชน์มากมายแก่พระราชาและชาวนิคม แต่กลับถูกพวกแพทย์บอกเลิกรักษา แพทย์บางพวกกล่าวว่า เศรษฐีคหบดีจะถึงอนิจกรรมในวันที่ ๕ แพทย์บางพวกกล่าวว่าเศรษฐีคหบดีจะถึงอนิจกรรมในวันที่ ๗ ขอพระราชทาน พระบรมราชวโรกาส ขอพระองค์โปรดมีรับสั่งนายแพทย์ชีวกโกมารภัจเพื่อให้รักษาท่านเศรษฐีเถิด”

ดังนั้นพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐจึงทรงมีรับสั่งชีวกโกมารภัจว่า “ชีวก เจ้าจงไปรักษาเศรษฐีคหบดี”

ชีวกโกมารภัจกราบทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้วเข้าไปหาเศรษฐีคหบดี ตรวจดูอาการของเศรษฐีคหบดีแล้วถามว่า “ท่านคหบดี ถ้าผมรักษาท่านหาย จะมีอะไรเป็นรางวัลบ้าง”

เศรษฐีตอบว่า “ท่านอาจารย์ ทรัพย์สมบัติทุกอย่างจะเป็นของท่าน และเราก็ขอยอมเป็นทาสของท่าน”

ชีวกโกมารภัจถามว่า “ท่านจะนอนตะแคงข้างเดียวตลอด ๗ เดือนได้ไหม”

เศรษฐีตอบว่า “ได้”

ชีวกโกมารภัจถามว่า “ท่านจะนอนอีกข้างหนึ่งตลอด ๗ เดือนได้ไหม”

เศรษฐีตอบว่า “ได้”

ชีวกโกมารภัจถามว่า “ท่านจะนอนหงายตลอด ๗ เดือนได้ไหม”

เศรษฐีตอบว่า “ได้”

ต่อมา ชีวกโกมารภัจให้เศรษฐีคหบดีนอนบนเตียง มัดไว้กับเตียงแล้วถลกหนังศีรษะเปิดรอยประสานกระโหลก นำสัตว์มีชีวิตออกมา ๒ ตัว แสดงแก่ชาวบ้านว่า “พวกท่านจงดูสัตว์มีชีวิต ๒ ตัวนี้ ตัวหนึ่งเล็ก อีกตัวหนึ่งใหญ่ พวกอาจารย์ที่กล่าวว่า เศรษฐีคหบดีจะถึงอนิจกรรมในวันที่ ๕ คงจะมองเห็นสัตว์ตัวใหญ่ มันจะเจาะกินมันสมองของเศรษฐีคหบดีในวันที่ ๕ เศรษฐีคหบดีถูกมันเจาะกินสมองก็จะถึงอนิจกรรม สัตว์ใหญ่ตัวนี้พวกอาจารย์เห็นถูกต้อง ส่วนพวกอาจารย์ที่กล่าวว่าเศรษฐีคหบดีจะถึงอนิจกรรมในวันที่ ๗ คงจะมองเห็นสัตว์ตัวเล็ก มันจะเจาะกินมันสมองของ

เศรษฐีคหดบีในวันที่ ๗ เศรษฐีคหบดีถูกมันเจาะกินสมองก็จะถึงอนิจกรรม สัตว์เล็กตัวนี้พวกอาจารย์เห็นถูกต้อง” แล้วให้ปิดแนวประสานกระโหลกเย็บหนังศีรษะแล้วทายาสมานแผล

ครั้นผ่านไป ๑ สัปดาห์ เศรษฐีคหบดีกล่าวกับชีวกโกมารภัจว่า “อาจารย์เราไม่สามารถนอนตะแคงข้างเดียวได้ตลอด ๗ เดือน”

ชีวกโกมารภัจถามว่า “คหบดีท่านรับคำไว้มิใช่หรือว่า อาจารย์ เราสามารถนอนตะแคงข้างเดียวได้ตลอด ๗ เดือน”

เศรษฐีตอบว่า “อาจารย์ เรารับรองไว้ก็จริง แต่เราคงตายแน่ เราไม่สามารถนอนตะแคงข้างเดียวได้ตลอด ๗ เดือน”

ชีวกโกมารภัจกล่าวว่า “คหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงนอนอีกข้างหนึ่งตลอด ๗ เดือน”

ครั้นผ่านไป ๑ สัปดาห์ เศรษฐีคหบดีกล่าวกับหมอชีวกโกมารภัจว่า “อาจารย์ เราไม่สามารถนอนตะแคงอีกข้างหนึ่งได้ตลอด ๗ เดือน”

ชีวกโกมารภัจถามว่า “คหบดี ท่านรับรองเราไว้มิใช่หรือว่า อาจารย์เราสามารถนอนตะแคงอีกข้างหนึ่งตลอด ๗ เดือน”

เศรษฐีตอบว่า “อาจารย์ เรารับรองไว้ก็จริง แต่เราคงตายแน่ เราไม่สามารถ นอนตะแคงอีกข้างหนึ่งได้ตลอด ๗ เดือน”

ชีวกโกมารภัจกล่าวว่า “คหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงนอนหงายตลอด ๗ เดือน”

ครั้นผ่านไป ๑ สัปดาห์ เศรษฐีคหบดีกล่าวกับหมอชีวกโกมารภัจว่า “อาจารย์ เราไม่สามารถนอนหงายได้ตลอด ๗ เดือน”

ชีวกโกมารภัจถามว่า “คหบดี ท่านรับรองเราไว้มิใช่หรือว่า อาจารย์ เราสามารถนอนหงายได้ตลอด ๗ เดือน”

เศรษฐีตอบว่า “อาจารย์ เรารับรองไว้ก็จริง แต่เราคงตายแน่ เราไม่สามารถ นอนหงายได้ตลอด ๗ เดือน”

ชีวกโกมารภัจกล่าวว่า “ท่านคหบดี ถ้าผมไม่บอกท่านไว้เช่นนั้น ท่านก็จะนอนเท่านั้นไม่ได้ ผมทราบอยู่ก่อนแล้วว่า “เศรษฐีคหบดีจะหายดีเป็นปกติใน ๓ สัปดาห์ ลุกขึ้นเถิด คหบดี ท่านหายป่วยแล้ว จะให้อะไรเป็นรางวัลเล่า”

เศรษฐีคหบดีตอบว่า จงรู้ว่า “อาจารย์ ทรัพย์สมบัติทุกอย่างเป็นของท่าน เราเองก็ขอยอมเป็นทาสท่าน”

ชีวกโกมารภัจกล่าวว่า “อย่าเลยขอรับ ท่านอย่าให้ทรัพย์สมบัติทุกอย่าง ท่านเองก็ไม่ต้องยอมเป็นทาสของผม ท่านจงทูลเกล้าถวายทรัพย์ ๑๐๐,๐๐๐ กหาปณะแด่พระราชา ให้ผม ๑๐๐,๐๐๐ กหาปณะก็พอแล้ว”

เมื่อเศรษฐีคหบดีหายป่วยได้ทูลเกล้าถวายทรัพย์ ๑๐๐,๐๐๐ กหาปณะแด่พระราชา และให้แก่ชีวกโกมารภัจ ๑๐๐,๐๐๐ กหาปณะ

๒๐๖. เสฏฐิปุตตวัตถุ
ว่าด้วยบุตรเศรษฐี
เรื่องรักษาโรคเนื้องอกในลำไส้

[๓๓๓] สมัยนั้น บุตรเศรษฐีชาวกรุงพาราณสีกำลังเล่นตีลังกา เกิดป่วยเป็นโรคลำไส้บิด ข้าวต้มที่เธอดื่มไม่ย่อยไปด้วยดี อาหารที่รับประทานไม่ย่อยไปด้วยดี อุจจาระปัสสาวะไม่สะดวก ดังนั้น บุตรเศรษฐีนั้น จึงซูบผอม หมองคล้ำซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง

ต่อมา เศรษฐีชาวกรุงพาราณสี คิดว่า “บุตรของเราเจ็บป่วยถึงเพียงนี้ข้าวต้มที่เธอดื่มไม่ย่อยไปด้วยดี อาหารที่รับประทานก็ไม่ย่อยไปด้วยดี อุจจาระปัสสาวะไม่สะดวก ดังนั้น เธอจึงซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง อย่ากระนั้นเลย เราควรไปกรุงราชคฤห์ กราบทูลขอนายแพทย์ชีวกต่อพระราชา เพื่อจะได้รักษาบุตรของเรา” แล้วเดินทางไปกรุงราชคฤห์เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพมคธรัฐ กราบทูลว่า “ขอเดชะ บุตรของข้าพระองค์เจ็บป่วยขนาดข้าวต้มที่เธอดื่มไม่ย่อยไปด้วยดี อาหารที่รับประทานก็ไม่ย่อยไปด้วยดี อุจจาระ ปัสสาวะไม่สะดวก ดังนั้น เธอจึงซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง ขอประทานวโรกาสเถิด ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท โปรดรับสั่งนายแพทย์ชีวกเพื่อจะได้รักษาบุตรของข้าพระองค์ด้วยเถิด”

ลำดับนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐรับสั่งชีวกโกมารภัจว่า “ไปเถิด ชีวก เจ้าเดินทางไปกรุงพาราณสี จงรักษาบุตรเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี”

ชีวกโกมารภัจกราบทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว เดินทางไปกรุงพาราณสี เข้าไปหาบุตรเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี ตรวจดูอาการของเขาแล้วให้คนออกไป ขึงม่านมัดไว้กับเสา ให้ภรรยาอยู่ต่อหน้าแล้วผ่าหนังท้อง นำเนื้องอกที่ลำไส้ออกมาแสดงแก่ภรรยาว่า “เธอจงดูความเจ็บป่วยของสามีเธอ ข้าวต้มที่เธอดื่มจึงไม่ย่อยไปด้วยดี อาหารที่รับประทานจึงไม่ย่อยไปด้วยดี อุจจาระปัสสาวะไม่สะดวก ดังนั้น บุตรเศรษฐีนี้จึงซูบผอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง” แล้วตัดเนื้องอกในลำไส้ออก สอดใส่ลำไส้กลับไว้ตามเดิมแล้วเย็บหนังท้องทายาสมานแผล ต่อมาไม่นานนัก บุตรเศรษฐีชาวกรุงพาราณสีจึงหายป่วยเป็นปกติ

ต่อมาเศรษฐีชาวกรุงพาราณสีคิดว่า “บุตรของเราหายป่วยแล้ว” จึงให้รางวัล แก่ชีวกโกมารภัจเป็นเงิน ๑๖,๐๐๐ กหาปณะ ชีวกโกมารภัจรับเงินจำนวนนั้นแล้วเดินทางกลับกรุงราชคฤห์ตามเดิม

๒๐๗. ปัชโชตราชวัตถุ
ว่าด้วยพระเจ้าปัชโชต
เรื่องรักษาโรคผอมเหลืองของพระเจ้าปัชโชต

[๓๓๔] สมัยนั้น พระเจ้าปัชโชตในกรุงอุชเชนี ทรงประชวรเป็นโรคผอมเหลือง นายแพทย์ทิศาปาโมกข์คนสำคัญหลายคนมารักษาก็ไม่อาจทำให้โรคหายได้ ได้เงินไปเป็นจำนวนมาก

สมัยนั้น พระเจ้าปัชโชตทรงส่งทูตไปยังราชสำนักของพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ใจความว่า “หม่อมฉันเจ็บป่วยมีอาการอย่างนี้ ขอประทานวโรกาสเถิด พระองค์โปรดส่งหมอชีวกให้มารักษาหม่อมฉัน”

พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐรับสั่งชีวกโกมารภัจว่า “ไปเถิดชีวก เจ้าเดินทางไปกรุงอุชเชนีจงถวายการรักษาพระเจ้าปัชโชต”

ชีวกโกมารภัจกราบทูลรับสนองพระดำรัสแล้วเดินทางไปกรุงอุชเชนี เข้าไปเฝ้า พระเจ้าปัชโชต ตรวจพระอาการแล้วกราบทูลว่า “ขอเดชะ ข้าพระองค์จะหุงเนยใส ให้พระองค์เสวย”

พระเจ้าปัชโชตตรัสห้ามว่า “อย่าเลยชีวก ท่านจงรักษาเราด้วยวิธีที่ไม่ต้องใช้เนยใสก็หายได้ เพราะเราเกลียดเนยใส”

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจคิดว่า “พระราชานี้ทรงประชวรถึงขนาดนี้ ถ้าไม่มีเนยใส เราก็ไม่อาจรักษาพระองค์ให้หายเป็นปกติ เอาละเราควรหุงเนยใสให้มีสี กลิ่น รส เหมือนน้ำฝาด” แล้วให้หุงเนยใสด้วยยาชนิดต่าง ๆ ทำให้มีสี กลิ่น รสเหมือนน้ำฝาด

สมัยนั้น ชีวกโกมารภัจมีความคิดดังนี้ว่า “เนยใสที่ท้าวเธอเสวยแล้ว เมื่อย่อย ไปจะทำให้เรอ พระราชาพระองค์นี้ทรงพิโรธก็จะพึงรับสั่งให้ฆ่าเราได้ ทางที่ดีเราควร กราบทูลลาไว้เสียก่อน”

วันต่อมา ชีวกโกมารภัจจึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้าปัชโชตถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้กราบทูลดังนี้ว่า “ขอเดชะ ข้าพระองค์เป็นหมอ จะเก็บรากไม้ จะรวบรวมยาโดยกาลชั่วครู่หนึ่ง ในขณะนั้น ๆ[๑] ขอประทานวโรกาสเถิด พระองค์โปรดรับสั่งเจ้าพนักงานในโรงราชพาหนะและที่เฝ้าประตูว่า “หมอชีวกจงเดินทางด้วยยานที่ต้องการได้ จงออกไปทางประตูที่ต้องการได้ จงเข้าออกได้ในเวลาที่ต้องการ”

---

[๑] **ในขณะนั้น** แปลมาจากบาลีว่า ตาทิเสน มุหุตฺเตน (วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๓๔/๑๓๔)

พระเจ้าปัชโชตมีรับสั่งเจ้าพนักงานในโรงพาหนะและที่เฝ้าประตูว่า “หมอชีวก จงเดินทางด้วยยานที่ต้องการได้ จงออกไปทางประตูที่ต้องการได้ จงเข้าออกได้ในเวลาที่ต้องการ”

ก็สมัยนั้น พระเจ้าปัชโชตมีช้างพังชื่อภัททวดี เดินทางได้วันละ ๕๐ โยชน์

ชีวกโกมารภัจทูลถวายเนยใสแด่พระเจ้าปัชโชตนั้นกราบทูลว่า “พระองค์โปรด เสวยน้ำฝาด” เมื่อให้ท้าวเธอเสวยเนยใสแล้วก็ไปที่โรงช้าง ขึ้นช้างภัททวดีหนีออกไป

ครั้งนั้น เนยใสที่ท้าวเธอเสวยกำลังย่อยจึงทำให้ทรงเรอขึ้น ทันใดนั้นพระเจ้าปัชโชตจึงรับสั่งคนทั้งหลายว่า “เราถูกหมอชีวกชาติชั่วลวงให้ดื่มเนยใส พวกเจ้าจงค้นหามันมาให้ได้”

คนทั้งหลายกราบทูลว่า “หมอชีวกขึ้นช้างภัททวดีหนีออกไปจากกรุงแล้ว พระพุทธเจ้าข้า”

สมัยนั้น พระเจ้าปัชโชตมีทาสชื่อกากะซึ่งอาศัยเกิดกับอมนุษย์ เดินทางได้วันละ ๖๐ โยชน์ จึงรับสั่งว่า “นายกากะ เจ้าจงไปตามหมอชีวกกลับมา โดยบอกว่า พระราชารับสั่งให้เชิญท่านกลับ ธรรมดาพวกหมอมีเล่ห์เหลี่ยมมาก เจ้าอย่าไปรับสิ่งไรของเขานะ”

ครั้นทาสกากะเดินไปทันชีวกโกมารภัจผู้กำลังรับประทานอาหารเช้าในระหว่างทาง กรุงโกสัมพี จึงบอกว่า “ท่านอาจารย์ พระราชารับสั่งให้เชิญท่านกลับ”

ชีวกโกมารภัจกล่าวว่า “กากะ ท่านโปรดรออยู่ชั่วเวลาที่เรารับประทานอาหาร เชิญท่านมาร่วมรับประทานอาหารด้วยกันเถิด”

ทาสกากะตอบว่า “อย่าเลย ท่านอาจารย์ พระราชารับสั่งว่า ธรรมดาพวกหมอมีเล่ห์เหลี่ยมมาก อย่าไปรับสิ่งไร ๆ ของเขา”

ขณะนั้น ชีวกโกมารภัจได้แทรกยาทาเล็บ พลางเคี้ยวมะขามป้อมและดื่มน้ำ แล้วร้องเชิญทาสกากะว่า “เชิญท่านกากะมาเคี้ยวมะขามป้อมและดื่มน้ำด้วยกันเถิด”

ทาสกากะคิดว่า “แพทย์คนนี้กำลังเคี้ยวมะขามป้อมและดื่มน้ำ คงไม่มีโทษอะไร” จึงเคี้ยวมะขามป้อมและดื่มน้ำ มะขามป้อมครึ่งผลที่เขาเคี้ยวนั้นได้ระบายท้อง ให้ถ่ายอุจจาระออกมาในที่นั้นทีเดียว

ต่อมาทาสกากะถามชีวกโกมารภัจว่า “ท่านอาจารย์ ผมจะยังมีชีวิตอยู่หรือ”

ชีวกโกมารภัจตอบว่า “อย่ากลัวไปเลย ท่านไม่มีอันตราย แต่พระราชาทรงพิโรธก็จะรับสั่งให้ฆ่าเราได้ ดังนั้นเราไม่กลับละ” แล้วมอบช้างภัททวดีให้ทาสกากะ เดินทางรอนแรมไปจนถึงกรุงราชคฤห์ ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบทุกประการ

พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐตรัสว่า “เจ้าไม่กลับไปก็เป็นการกระทำที่ดี เพราะพระราชาพระองค์นั้นเหี้ยมโหดพึงสั่งให้ฆ่าเจ้าก็ได้”

เมื่อพระเจ้าปัชโชตทรงหายประชวรจึงทรงส่งราชทูตไปถึงชีวกโกมารภัจว่า “เชิญ หมอชีวก มา เราจะให้พร”

ชีวกโกมารภัจกราบทูลตอบไปว่า “อย่าเลย พระพุทธเจ้าข้า ขอพระองค์ทรง ระลึกว่าเป็นหน้าที่ของข้าพระองค์”

๒๐๘. สิเวยยกทุสสยุคกถา
ว่าด้วยการพระราชทานผ้าสิไวยกะ ๑ คู่[๑]

[๓๓๕] สมัยนั้น พระเจ้าปัชโชตได้รับผ้าสิไวยกะ ๑ คู่ เป็นผ้าเนื้อดีเลิศประเสริฐสุดซึ่งมีชื่อเด่นเยี่ยมกว่าผ้าเป็นอันมาก คู่ผ้าหลายคู่ คู่ผ้าหลายร้อย คู่ผ้า หลายพัน คู่ผ้าหลายแสน ต่อมาพระเจ้าปัชโชตจึงทรงส่งผ้าสิไวยกะนั้น ๑ คู่ไปพระราชทานแก่ชีวกโกมารภัจ

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจคิดว่า พระเจ้าปัชโชตทรงส่งผ้าสิไวยกะ ๑ คู่นี้อันเป็นผ้าเนื้อดีเลิศซึ่งมีชื่อเด่นเยี่ยมกว่าผ้าเป็นอันมาก คู่ผ้าหลายคู่ คู่ผ้าตั้งหลายร้อย คู่ผ้าหลายพัน คู่ผ้าหลายแสน นอกจากพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐแล้ว ไม่มีใครอื่นเหมาะที่จะใช้คู่ผ้านี้เลย”

๒๐๙. สมติงสวิเรจนกถา
ว่าด้วยพระผู้มีพระภาคเสวยพระโอสถถ่าย ๓๐ ครั้ง
เรื่องสรงพระกายพระผู้มีพระภาค

[๓๓๖] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคมีพระวรกายหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ พระองค์ได้ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า “อานนท์ ตถาคตมีกายหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ ตถาคตประสงค์จะฉันยาถ่าย”

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปหาชีวกโกมารภัจถึงที่พัก ครั้นถึงแล้วได้กล่าวกับชีวกโกมารภัจดังนี้ว่า “ท่านชีวก พระตถาคตมีพระวรกายหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ พระตถาคตประสงค์จะฉันพระโอสถถ่าย”

ชีวกโกมารภัจกล่าวว่า “ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้น ท่านโปรดทำพระวรกายของพระผู้มีพระภาคให้ชุ่มชื้นสัก ๒-๓ วัน”

---

[๑] **ผ้าสิไวยกะ** เป็นผ้าที่ชาวแคว้นอุตตรกุรุใช้ห่อศพไปทิ้งไว้ในป่าช้า พวกนกหัสดีลิงค์คาบซากศพพร้อมทั้งผ้านั้นไปที่ยอดเขาหิมาลัย ดึงผ้าออกแล้วกินซากศพ พวกนายพรานเห็นผ้านั้น จึงนำมาถวายพระเจ้าปัชโชต (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๓๕/๒๐๖)

ครั้นท่านพระอานนท์ทำพระวรกายของพระผู้มีพระภาคให้ชุ่มชื้น ๒-๓ วันแล้ว จึงเข้าไปหาชีวกโกมารภัจถึงที่พัก ครั้นถึงแล้วได้กล่าวกับชีวกโกมารภัจดังนี้ว่า “ท่าน ชีวก พระวรกายของพระผู้มีพระภาคชุ่มชื้นดี เวลานี้ท่านจงรู้เวลาที่ควร”

เรื่องหมอชีวกทูลถวายพระโอสถถ่าย ๓๐ ครั้ง

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจได้มีความคิดดังนี้ว่า “การที่เราจะทูลถวายพระโอสถถ่ายชนิดหยาบแด่พระผู้มีพระภาคนั้นไม่สมควรเลย อย่ากระนั้นเลย เราพึงอบก้าน อุบล ๓ ก้านด้วยยาต่าง ๆ แล้วน้อมเข้าไปถวายพระตถาคต” แล้วได้อบก้านอุบล ๓ ก้านด้วยยาต่าง ๆ แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้ว ได้น้อมถวายก้านอุบลก้านหนึ่งแด่พระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า “พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงสูดดมก้านอุบลก้านที่ ๑ นี้ วิธีนี้จะทำให้พระผู้มีพระภาค ทรงถ่ายถึง ๑๐ ครั้ง” แล้วได้ทูลถวายก้านอุบลก้านที่ ๒ แด่พระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า “พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคจงทรงสูดดมก้านอุบลก้านที่ ๒ นี้ วิธีนี้จะทำให้พระผู้มีพระภาคทรงถ่ายถึง ๑๐ ครั้ง” แล้วได้ทูลถวายก้านอุบลก้านที่ ๓ แด่พระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า “พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคจงทรงสูดดม ก้านอุบลก้านที่ ๓ นี้ วิธีนี้จะทำให้พระผู้มีพระภาคทรงถ่ายถึง ๑๐ ครั้ง”

ครั้นชีวกโกมารภัจทูลถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเพื่อให้ถ่ายครบ ๓๐ ครั้งแล้ว ได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคทำประทักษิณกลับไป

เมื่อชีวกโกมารภัจออกไปนอกซุ้มประตู ได้เกิดความคิดดังนี้ว่า “เราทูลถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเพื่อให้ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง พระตถาคตมีพระวรกายหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จะไม่ทำพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง (แต่) ทำพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายเพียง ๒๙ ครั้ง อีกประการหนึ่ง พระผู้มีพระภาค ทรงถ่ายแล้วจะทรงสรงสนานแล้วจึงจะถ่ายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเป็นดังนั้น พระผู้มีพระภาคจักทรงถ่ายครบ ๓๐ ครั้งพอดี”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความคิดของชีวกโกมารภัจด้วยพระทัย จึงรับสั่งกับท่านพระอานนท์ว่า “อานนท์ เวลานี้ ชีวกโกมารภัจออกไปนอกซุ้มประตูได้มีความคิดดังนี้ว่า เราทูลถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเพื่อให้ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง พระตถาคตมีพระวรกายหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จะไม่ทำพระผู้มี พระภาคให้ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง (แต่) จะทำพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายเพียง ๒๙ ครั้ง อีกประการหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงถ่ายแล้วจะทรงสรงสนาน จักทำพระผู้มีพระภาคซึ่งทรงสรงสนานแล้วให้ถ่ายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเป็นดังนั้น พระผู้มีพระภาคจักทรงถ่ายครบ ๓๐ ครั้งพอดี อานนท์ ถ้าอย่างนั้นเธอจงเตรียมน้ำร้อนไว้”

ท่านพระอานนท์กราบทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้วจัดเตรียมน้ำร้อนไว้ถวาย

ต่อมา ชีวกโกมารภัจเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ได้ถวายอภิวาทแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลว่า “พระผู้มีพระภาคทรงถ่ายแล้วหรือ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ชีวก เราถ่ายแล้ว”

ชีวกโกมารภัจกราบทูลว่า “เมื่อข้าพระองค์ออกไปนอกซุ้มประตูคิดว่า เราทูล ถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเพื่อให้ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง พระตถาคตมีพระวรกายหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จะทำพระผู้มีพระภาคให้ไม่ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง (แต่)จะทำพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายเพียง ๒๙ ครั้ง พระผู้มีพระภาคทรงถ่ายแล้วจะทรงสรงสนาน จักทำพระผู้มีพระภาคซึ่งทรงสรงสนานแล้วให้ถ่ายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเป็นดังนี้ พระผู้มีพระภาคจักทรงถ่ายครบ ๓๐ ครั้งพอดี พระผู้มีพระภาคโปรดทรงสรงสนานเถิด พระพุทธเจ้าข้า พระสุคตโปรดสรงสนานเถิด”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงสรงน้ำอุ่น วิธีนี้ทำพระผู้มีพระภาคซึ่งทรงสรงสนานแล้วให้ถ่ายอีกครั้งหนึ่งจึงครบ ๓๐ ครั้งพอดี

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจกราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคไม่ควรเสวยพระกระยาหารที่ปรุงด้วยน้ำต้มผักต่าง ๆ จนกว่าพระวรกายจะเป็นปกติ”

๒๑๐. วรยาจนากถา
ว่าด้วยหมอชีวกโกมารภัจกราบทูลขอพร

[๓๓๗] ต่อมาไม่นานนัก พระผู้มีพระภาคทรงมีพระวรกายเป็นปกติ ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจจึงถือผ้าสิไวยกะคู่ ๑ นั้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควรได้กราบทูลดังนี้ว่า “ข้าพระองค์ ทูลขอพรอย่างหนึ่งกับพระผู้มีพระภาค พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ตถาคตทั้งหลายเลิกให้พรเสียแล้ว ชีวก”

ชีวกโกมาภัจกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ทูลขอพรที่เหมาะสมและไม่มีโทษ พระ พุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “จงพูดมาเถิด ชีวก”

เรื่องทรงรับคู่ผ้าสิไวยกะ

ชีวกโกมารภัจกราบทูลว่า พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ถือผ้าบังสุกุลอยู่เป็นวัตร ผ้าสิไวยกะคู่นี้เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐสุด มีชื่อเด่นเยี่ยมกว่าคู่ผ้าเป็นอันมาก หลายร้อย หลายพัน หลายแสนคู่ พระเจ้าปัชโชตทรงส่งมาพระราชทาน พระองค์โปรดรับผ้าสิไวยกะคู่ ๑ ของข้าพระองค์เถิด พระพุทธเจ้าข้า และโปรด ทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุสงฆ์”

พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้าสิไวยกะแล้ว

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้ชีวกโกมารภัจเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ลำดับนั้น ชีวกโกมารภัจ ผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาค ทรงชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณ แล้วจากไป

เรื่องทรงอนุญาตคหบดีจีวร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้ว รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตคหบดีจีวร รูปใดปรารถนา จะถือผ้าบังสุกุลก็ได้ รูปใดปรารถนาจะรับคหบดีจีวรก็ได้ แต่เราสรรเสริญการยินดีปัจจัยตามที่ได้”

เรื่องจีวรเกิดขึ้นมากในกรุงราชคฤห์

คนทั้งหลายในกรุงราชคฤห์ทราบว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย” คนทั้งหลายเหล่านั้นต่างรื่นเริงบันเทิงใจว่า “บัดนี้พวกเราจะถวายทาน จะบำเพ็ญบุญเพราะพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย” ชั่วเพียงวันเดียว จีวรหลายพันผืนได้เกิดขึ้นในกรุงราชคฤห์

ชาวชนบททราบว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย” คนทั้งหลายเหล่านั้นต่างรื่นเริงบันเทิงใจว่า “บัดนี้พวกเราจะถวายทาน จะบำเพ็ญบุญเพราะพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย” ชั่วเพียงวันเดียว จีวรหลายพันผืนได้เกิดขึ้นในชนบท

เรื่องทรงอนุญาตผ้าปาวาร ผ้าไหม และผ้าโกเชาว์

สมัยนั้น ผ้าปาวาร[๑]ได้เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าปาวาร”

ผ้าปาวารแกมไหมเกิดขึ้นแก่สงฆ์

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าปาวารแกมไหม”

ผ้าโกเชาว์[๒]เกิดขึ้นแก่สงฆ์

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

---

[๑] **ผ้าปาวาร** หมายถึงผ้าห่มใหญ่ อาจเป็นผ้าฝ้ายมีขน หรือผ้าชนิดอื่นก็ได้ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๓๗/๒๐๘)

[๒] **ผ้าโกเชาว์** คือ ผ้าทำด้วยขนแพะ ผ้าโกเชาว์ผืนใหญ่ไม่ควร ส่วนผ้าโกเชาว์ปกติทั่วไปจึงควร (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๓๗/๒๐๘)

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าโกเชาว์”

ปฐมภาณวาร จบ

๒๑๑. กัมพลานุชานนาทิกถา
ว่าด้วยทรงอนุญาตผ้ากัมพลเป็นต้น
เรื่องผ้ากัมพลราคาครึ่งกาสิยะ

[๓๓๘] สมัยนั้น พระเจ้ากาสีทรงส่งผ้ากัมพลราคาครึ่งกาสิยะ[๑]ไปพระราชทาน แก่ชีวกโกมารภัจ ลำดับนั้น ชีวกโกมารภัจรับผ้ากัมพลครึ่งกาสิยะนั้นแล้วเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ชีวกโกมารภัจผู้นั่งอยู่ ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระองค์ผู้เจริญ ผ้ากัมพลของข้าพระองค์ผืนนี้ราคาครึ่งกาสิยะ พระเจ้ากาสีพระราชทานมา ขอพระผู้มีพระภาคโปรดรับผ้ากัมพลผืนนี้เพื่อประโยชน์และความสุขตลอดกาลนานแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้ากัมพลแล้ว ชี้แจงให้ชีวกโกมารภัจเห็นชัด ชวนให้ อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ลำดับนั้น ชีวกโกมารภัจผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงเห็นชัด ชวนให้อยาก รับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้วลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถา เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้ากัมพล”

ทรงอนุญาตคหบดีจีวร ๖ ชนิด
เรื่องผ้าเนื้อดี เนื้อหยาบ

[๓๓๙] สมัยนั้น จีวรทั้งชนิดที่มีเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบได้เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตจีวรอะไรบ้าง ไม่ทรงอนุญาตจีวรอะไรบ้าง”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตจีวร ๖ ชนิด คือ

๑. โขมะ (ผ้าเปลือกไม้) ๒. กัปปาสิกะ (ผ้าฝ้าย)

---

[๑] **กาสิยะ** หรือ กาสี เป็นชื่อมาตราเงิน ๑ กาสิยะหรือกาสี เท่ากับ ๑,๐๐๐ กหาปณะ ครึ่งกาสยะหรือกึ่งกาสี จึงเท่ากับ ๕๐๐ กหาปณะ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๓๘/๒๐๘, วิมติ.ฎีกา (บาลี) ๒/๓๓๘-๓๓๙/๒๕๗)

๓. โกเสยยะ (ผ้าไหม) ๔. กัมพล (ผ้าขนสัตว์)
๕. สาณะ (ผ้าป่าน) ๖. ภังคะ (ผ้าที่ทำด้วยของผสมกัน)"

[๓๔๐] สมัยนั้น ภิกษุผู้ยินดีคหบดีจีวร พากันรังเกียจไม่ยอมรับผ้าบังสุกุล เพราะคิดว่าพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตจีวรอย่างเดียวเท่านั้น ไม่ใช่ ๒ ชนิด

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ยินดีคหบดีจีวรยินดีผ้าบังสุกุลได้ แต่เราสรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรทั้งสองชนิดนั้น"

๒๑๒. ปังสุกูลปริเยสนกถา
ว่าด้วยการแสวงหาผ้าบังสุกุล
เรื่องภิกษุรอกันและไม่รอ

[๓๔๑] สมัยนั้น ภิกษุหลายรูปเดินทางไกลไปในแคว้นโกศล บางพวกแวะเข้าป่าช้าเพื่อหาผ้าบังสุกุล บางพวกไม่ยอมรอ ผู้แวะเข้าป่าช้าเพื่อหาผ้าบังสุกุลต่างได้ผ้าบังสุกุล ผู้ที่ไม่รอพูดว่า "ท่านทั้งหลาย โปรดให้ส่วนแบ่งพวกเราบ้าง"

พวกที่ได้ผ้าบังสุกุลตอบว่า "พวกเราไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน ทำไมท่านไม่รอเล่า"

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ไม่ต้องการไม่ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุที่ไม่รอ"

สมัยนั้น ภิกษุหลายรูปเดินทางไกลไปในแคว้นโกศล บางพวกแวะเข้าป่าช้าเพื่อหาผ้าบังสุกุล บางพวกรออยู่ ผู้แวะเข้าป่าช้าเพื่อหาผ้าบังสุกุลต่างได้ผ้าบังสุกุล ผู้ที่รออยู่พูดอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย โปรดให้ส่วนแบ่งพวกเราบ้าง"

พวกที่ได้ผ้าบังสุกุลตอบว่า "พวกเราไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน ทำไมพวกท่านไม่แวะไปเล่า"

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ไม่ต้องการก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุที่รออยู่"

สมัยนั้น ภิกษุหลายรูปเดินทางไกลไปในแคว้นโกศล บางพวกแวะเข้าป่าช้าเพื่อหาผ้าบังสุกุลก่อน บางพวกแวะเข้าไปทีหลัง ผู้แวะเข้าป่าช้าเพื่อหาผ้าบังสุกุลก่อนต่างได้ผ้าบังสุกุล ผู้ที่แวะเข้าไปทีหลังไม่ได้ผ้าจึงพูดว่า "ท่านทั้งหลาย โปรดให้ส่วนแบ่งพวกเราบ้าง"

พวกได้ผ้าบังสุกุลตอบว่า “พวกเราไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน ทำไมท่านแวะ ไปทีหลังเล่า”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ไม่ต้องการไม่ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุที่แวะเข้าไปทีหลัง”

สมัยนั้น ภิกษุหลายรูปเดินทางไกลไปในแคว้นโกศล พร้อมกันแวะเข้าป่าช้าเพื่อหาผ้าบังสุกุล บางพวกได้ผ้าบังสุกุล บางพวกไม่ได้ผ้า พวกที่ไม่ได้ผ้าพูดอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย โปรดให้ส่วนแบ่งพวกเราบ้าง”

พวกได้ผ้าบังสุกุลตอบว่า “พวกเราไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน ทำไมพวกท่านหาไม่ได้เล่า”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ไม่ต้องการก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุที่แวะเข้าไปพร้อมกัน”

สมัยนั้น ภิกษุหลายรูปเดินทางไกลไปในแคว้นโกศล นัดกันแวะเข้าป่าช้าเพื่อหาผ้าบังสุกุล บางพวกได้ผ้าบังสกุล บางพวกไม่ได้ผ้า พวกที่ไม่ได้ผ้าพูดอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลายโปรดให้ส่วนแบ่งพวกเราบ้าง”

พวกได้ผ้าบังสุกุลตอบว่า “พวกเราไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน ทำไมพวกท่านหาไม่ได้เล่า”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ไม่ต้องการก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุที่นัดกันแวะเข้าไป”

๒๑๓. จีวรปฏิคคาหกสัมมติกถา
ว่าด้วยการแต่งตั้งภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร
เรื่องทายกนำจีวรกลับคืน

[๓๔๒] สมัยนั้น คนทั้งหลายถือจีวรมาสู่อาราม หาภิกษุผู้เป็นเจ้าหน้าที่รับ ไม่ได้จึงนำจีวรกลับไป จีวรจึงเกิดแก่ภิกษุน้อย

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้แต่งตั้งภิกษุผู้มี คุณสมบัติ ๕ อย่าง เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร คือ

๑.	ไม่ลำเอียงเพราะชอบ	๒.	ไม่ลำเอียงเพราะชัง
๓.	ไม่ลำเอียงเพราะหลง	๔.	ไม่ลำเอียงเพราะกลัว

๕. รู้จักจีวรที่รับไว้และจีวรที่ยังมิได้รับไว้

วิธีแต่งตั้งและกรรมวาจาแต่งตั้งภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงแต่งตั้งอย่างนี้ คือ ในเบื้องต้นต้องขอร้องภิกษุ จากนั้น ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า

“ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว สงฆ์พึงแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์แต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร ท่านรูปนั้น พึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

สงฆ์แต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวรแล้ว สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนั้น จึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้”

ก็สมัยนั้น พวกภิกษุผู้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร รับจีวรแล้วทิ้งไว้ในที่นั้นเองแล้วหลีกไป จีวรจึงเสียหาย

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้แต่งตั้งภิกษุผู้มี คุณสมบัติ ๕ อย่าง เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร คือ

๑. ไม่ลำเอียงเพราะชอบ ๒. ไม่ลำเอียงเพราะชัง
๓. ไม่ลำเอียงเพราะหลง ๔. ไม่ลำเอียงเพราะกลัว
๕. รู้จักจีวรที่เก็บไว้และจีวรที่ยังมิได้เก็บไว้”

วิธีแต่งตั้งและกรรมวาจาแต่งตั้งภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงแต่งตั้งอย่างนี้ คือ ในเบื้องต้นต้องขอร้องภิกษุ จากนั้น ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า

“ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว สงฆ์พึงแต่งตั้งภิกษุ ชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์แต่งตั้งภิกษุนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

สงฆ์แต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวรแล้ว สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนั้น จึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้”

๒๑๔. ภัณฑาคารสัมมติอาทิกถา
ว่าด้วยการสมมติเรือนคลังเป็นต้น
เรื่องสมมติเรือนคลัง

[๓๔๓] สมัยนั้น พวกภิกษุผู้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร ได้เก็บจีวรไว้ในมณฑปบ้าง ที่โคนไม้บ้าง ที่ชายคาบ้าง ที่กลางแจ้งบ้าง จีวรถูกหนูและปลวกกัดกิน

ภิกษุทั้งหลายนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติเรือนคลังที่สงฆ์จำนงหวังคือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น หรือถ้ำ

วิธีสมมติและกรรมวาจาสมมติเรือนคลัง

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงสมมติอย่างนี้ คือ ในเบื้องต้นต้องขอร้องภิกษุ จากนั้น ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า

“ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว สงฆ์พึงสมมติวิหารชื่อนี้ให้เป็นเรือนคลัง นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารชื่อนี้ให้เป็นเรือนคลัง ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการสมมติวิหารชื่อนี้ให้เป็นเรือนคลัง ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

สงฆ์สมมติวิหารชื่อนี้ให้เป็นเรือนคลังแล้ว สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนั้น จึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้”

เรื่องเจ้าหน้าที่รักษาผ้าในเรือนคลัง

สมัยนั้น จีวรในเรือนคลังของสงฆ์ไม่มีผู้ดูแล

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้แต่งตั้งภิกษุผู้มีคุณสมบัติ ๕ อย่าง เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง คือ

๑. ไม่ลำเอียงเพราะชอบ ๒. ไม่ลำเอียงเพราะชัง
๓. ไม่ลำเอียงเพราะหลง ๔. ไม่ลำเอียงเพราะกลัว
๕. รู้จักจีวรที่รักษาไว้และจีวรที่ยังมิได้รักษาไว้

วิธีสมมติและกรรมวาจาแต่งตั้งภิกษุให้เป็นเจ้าหน้าที่เรือนคลัง

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงแต่งตั้งอย่างนี้ คือ ในเบื้องต้นต้องขอร้องภิกษุ จากนั้น ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า

"ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว สงฆ์พึงแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์แต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

สงฆ์แต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลังแล้ว สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนั้น จึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้"

เรื่องทรงห้ามย้ายเจ้าหน้าที่เรือนคลัง

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ย้ายเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นเจ้าหน้าที่เรือนคลังไม่ควรให้ย้าย ภิกษุใดให้ย้าย ต้องอาบัติทุกกฏ"

เรื่องจีวรเกิดขึ้นมาก

ก็สมัยนั้น ในเรือนคลังของสงฆ์มีจีวรอยู่มาก

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สงฆ์ผู้อยู่พร้อมหน้าแจกจีวรกันได้"

เรื่องส่งเสียงดังขณะแจกจีวร

สมัยนั้น เมื่อสงฆ์ทั้งหมดกำลังแจกจีวร ได้เกิดชุลมุนขึ้น

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้แต่งตั้งภิกษุผู้มีคุณสมบัติ ๕ อย่าง เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร คือ

๑. ไม่ลำเอียงเพราะชอบ ๒. ไม่ลำเอียงเพราะชัง
๓. ไม่ลำเอียงเพราะหลง ๔. ไม่ลำเอียงเพราะกลัว
๕. รู้จักจีวรที่แจกและจีวรที่ยังมิได้แจก

วิธีแต่งตั้งและกรรมวาจาแต่งตั้งภิกษุให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงแต่งตั้งอย่างนี้ คือ ในเบื้องต้นต้องขอร้องภิกษุ จากนั้น ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบ(ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา)ว่า

"ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว สงฆ์พึงแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์แต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

สงฆ์แต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวรแล้ว สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนั้น จึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้”

เรื่องวิธีแจกจีวร

สมัยนั้น พวกภิกษุผู้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวรได้มีความคิดดังนี้ว่า “ควรแจกจีวร อย่างไรหนอ”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้คัดเลือกผ้าก่อนแล้วพิจารณาคิดถัวกัน นับภิกษุแล้วผูกผ้าเป็นมัดตั้งส่วนจีวรไว้”

เรื่องวิธีให้ส่วนแบ่ง

สมัยนั้น พวกภิกษุผู้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวรได้มีความคิดดังนี้ว่า “พึงให้ส่วนจีวร แก่สามเณรอย่างไร”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มอบแก่สามเณร[๑]ครึ่งส่วน”

เรื่องให้แลกส่วนของตน

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งประสงค์จะรีบเดินทางโดยจะรับส่วนของตนไปด้วย

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มอบส่วนของตนแก่ภิกษุผู้รีบเดินทาง”

เรื่องให้ส่วนพิเศษ

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งประสงค์จะรีบเดินทางไปกับส่วนพิเศษ[๒]

---

[๑] **สามเณร** ในที่นี้ หมายเอาสามเณรที่อวดตัวเองว่าเป็นใหญ่ ไม่ช่วยทำกิจที่พึงทำแก่ภิกษุเหล่าอื่นมุ่งแต่จะเรียนบาลีและอรรถกถา ทำวัตรปฏิบัติแก่อุปัชฌาย์อาจารย์เท่านั้น ไม่ทำแก่คนอื่น สามเณรเหล่านี้ ควรให้ส่วนแบ่งครึ่งเดียว ส่วนสามเณรที่ทำกิจของสงฆ์ทั้งก่อนและหลังภัตร ควรแบ่งให้เท่ากับภิกษุ อนึ่ง กรณีที่กล่าวถึงนี้เป็นเรื่องอกาลจีวรที่เก็บไว้ในเรือนคลังเท่านั้น ส่วนกาลจีวรมีพระพุทธบัญญัติให้แบ่ง ให้เท่ากับภิกษุ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๓/๒๑๓)

[๒] **ส่วนพิเศษ** ในที่นี้หมายถึง ผ้าสำหรับทำจีวรที่มีขนาดมากกว่าผ้าผืนอื่นๆ ที่มีอยู่ เช่น มีผ้าอยู่ ๑๐ ผืน ๙ ผืนมีขนาด ๑๐ คืบเท่ากัน ส่วนอีกผืนหนึ่งมีขนาด ๑๒ คืบ ภิกษุผู้จะรีบเดินทางต้องการผ้าที่มีขนาดพิเศษนี้ติดตัวไป

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มอบส่วนพิเศษในเมื่อให้สิ่งทดแทน"

เรื่องวิธีให้ส่วนจีวร

สมัยนั้น ภิกษุเจ้าหน้าที่แจกจีวรได้มีความคิดดังนี้ว่า พึงให้ส่วนจีวร(ส่วนที่ไม่พอแจก) อย่างไรหนอ คือ จะให้ตามลำดับผู้มาถึงหรือตามลำดับพรรษา

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมยอมส่วนที่พร่องแล้วจับสลาก"

๒๑๕. จีวรรชนกถา
ว่าด้วยน้ำย้อมจีวร
เรื่องย้อมจีวรด้วยโคมัย

[๓๔๔] สมัยนั้น พวกภิกษุใช้โคมัยบ้าง ดินแดงบ้าง ย้อมจีวร จีวรมีสีคล้ำ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำย้อม ๖ ชนิด คือ น้ำย้อมจากราก ไม้ น้ำย้อมจากต้นไม้ น้ำย้อมจากเปลือกไม้ น้ำย้อมจากใบไม้ น้ำย้อมจากดอกไม้ และน้ำย้อมจากผลไม้"

เรื่องย้อมด้วยน้ำเย็น

สมัยนั้น พวกภิกษุใช้น้ำย้อมที่เย็นย้อมจีวร จีวรมีกลิ่นเหม็นสาบ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตหม้อย้อมขนาดเล็กไว้ต้มน้ำย้อม"

เรื่องน้ำย้อมล้น

น้ำย้อมล้นออก

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ผูกตระกร้อกันน้ำล้น"

เรื่องไม่รู้ว่าน้ำย้อมเดือดแล้วหรือยังไม่เดือด

สมัยนั้น พวกภิกษุไม่รู้ว่าน้ำย้อมต้มเดือดแล้วหรือยังไม่เดือด

เพื่อทำจีวรให้สำเร็จ เพราะเมื่อนำผ้าผืนนี้ไปรวมกับผ้าที่ตนมีอยู่ก็จะครบบริบูรณ์ ไม่ขาด ไม่เกิน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๓/๒๑๔; วิมติ.ฏีกา (บาลี) ๓/๓๔๓/๒๕๘)

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หยดหยาดน้ำลงในน้ำหรือบนหลังเล็บ”[๑]

เรื่องยกหม้อน้ำย้อมลง

สมัยนั้น พวกภิกษุยกหม้อน้ำย้อมลงทำหม้อกลิ้งตกแตก

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกระบวยตักน้ำย้อมเป็นภาชนะมีด้าม”

เรื่องไม่มีภาชนะสำหรับย้อม

สมัยนั้น พวกภิกษุไม่มีภาชนะสำหรับย้อม

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอ่างและหม้อไว้สำหรับย้อม”

เรื่องขยำจีวรในถาดและในบาตร

สมัยนั้น พวกภิกษุขยำจีวรลงในถาดบ้าง ในบาตรบ้าง จีวรปริขาด

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรางสำหรับย้อม”

เรื่องตากจีวรบนพื้น

สมัยนั้น พวกภิกษุตากจีวรบนพื้นดิน จีวรเปื้อนฝุ่น

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเครื่องรองทำด้วยหญ้า”

เรื่องปลวกกัดเครื่องรองทำด้วยหญ้า

เครื่องรองทำด้วยหญ้าถูกปลวกกัด

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวจีวรและสายระเดียง”

เรื่องแขวนจีวรพับกลาง

พวกภิกษุแขวนจีวรพับกลาง น้ำย้อมหยดออกจากชายจีวรทั้งสองข้าง

---

[๑] อรรถกถาอธิบายว่า น้ำย้อมที่ต้มเดือดเต็มที่แล้ว สีจะข้นเหนียวจับตัวกันแน่น เมื่อหยดหยาดน้ำย้อมนั้นลงในภาชนะน้ำจะไม่ละลายกระจายตัวไปโดยทันที หรือเมื่อหยดหยาดน้ำย้อมนั้นลงบนหลังเล็บมือก็จะคงสภาพของหยาดน้ำอยู่ได้นาน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๔/๒๑๖)

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ผูกมุมจีวรไว้”

เรื่องชายจีวรชำรุด

ชายจีวรชำรุด

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตด้ายผูกมุมจีวร”

เรื่องน้ำย้อมหยดออกจากชายข้างเดียว

น้ำย้อมหยดออกจากชายข้างเดียว

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ย้อมจีวร พลิกกลับไปกลับมา แต่เมื่อหยาดน้ำยังหยดไม่ขาดสาย อย่าเพิ่งหลีกไป”

เรื่องจีวรแข็ง

สมัยนั้น จีวรกลายเป็นผ้าเนื้อแข็ง

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้จุ่มลงในน้ำ”

เรื่องจีวรหยาบกระด้าง

สมัยนั้น จีวรเป็นผ้าหยาบกระด้าง

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทุบด้วยฝ่ามือ”

เรื่องพระฉัพพัคคีย์ใช้จีวรที่ไม่ได้ตัด

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้จีวรที่ไม่ได้ตัดที่ย้อมน้ำฝาดมีสีเหมือนงาช้าง คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้จีวรที่ไม่ได้ตัด ภิกษุใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ”

๒๑๖. ฉินทกจีวรานุชานนา
ว่าด้วยทรงอนุญาตจีวรตัด
เรื่องตัดจีวรตามแบบคันนา

[๓๔๕] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทักขิณาคิรีชนบท ทอดพระเนตรเห็นนาของชาวมคธ ซึ่งเขาพูนดินเป็นคันนาสี่เหลี่ยมจตุรัส ก่อคันนายาวทั้งด้านยาวและด้านกว้างคั่นระหว่างด้วยคันนาสั้น ๆ เชื่อมกันเหมือนทางสี่แพร่ง ตามที่ซึ่งคันนาตัดผ่านกัน รับสั่งกับท่านพระอานนท์ว่า “อานนท์ เธอเห็นนาของชาวมคธซึ่งเขาพูนดินเป็นคันนาสี่เหลี่ยม ยาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง คั่นระหว่างด้วยคันนาสั้น ๆ เชื่อมกันเหมือนทางสี่แพร่ง หรือ”

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เธอสามารถทำจีวรของภิกษุให้มีรูปอย่างนั้นได้หรือ”

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “สามารถทำได้ พระพุทธเจ้าข้า”

เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ทักขิณาคิรีชนบทตามพระอัธยาศัยแล้วเสด็จกลับมายังกรุงราชคฤห์อีก ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์แต่งจีวรสำหรับภิกษุหลายรูป แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้กราบทูลดังนี้ว่า “ขอพระองค์โปรดทอดพระเนตรจีวร ที่ข้าพระองค์จัดทำแล้ว พระพุทธเจ้าข้า”

ตรัสสรรเสริญพระอานนท์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย อานนท์เป็นบัณฑิต ภิกษุทั้งหลาย อานนท์ มีปัญญามาก ที่เข้าใจความหมายที่เรากล่าวย่อ ๆ ได้อย่างพิสดาร เธอทำผ้ากุสิบ้าง ทำผ้าอัฑฒกุสิบ้าง ทำผ้ามณฑลบ้าง ทำผ้าอัฑฒมณฑลบ้าง ทำผ้าวิวัฏฏะบ้าง ทำผ้าอนุวิวัฏฏะบ้าง ทำผ้าคีเวยยกะบ้าง ทำผ้าชังเฆยยกะบ้าง ทำผ้าพาหันตะบ้าง[๑] จีวรเป็นผ้าที่ต้องตัด เศร้าหมองเพราะศัสตรา เหมาะแก่

---

๑ **ผ้ากุสิ** คือ ผ้ายาวที่ติดขอบจีวรทั้งด้านยาวและด้านกว้าง (อนุวาต)
ผ้าอัฑฒกุสิ คือ ผ้าสั้นที่แทรกอยู่เป็นตอนๆ ในระหว่างผ้ายาว
ผ้ามณฑล คือ ผ้ามีบริเวณกว้างใหญ่ในแต่ละตอนของจีวร ๕ ตอน (จีวร ๕ ขัณฑ์)
ผ้าอัฑฒมณฑล คือ ผ้ามีบริเวณเล็กๆ
ผ้าวิวัฏฏะ คือ ตอน (ขัณฑ์) ของผ้าที่อยู่ตรงกลางซึ่งเย็บผ้ามณฑลและอัฑฒมณฑลเข้าด้วยกัน
ผ้าอนุวิวัฏฏะ คือ ผ้า ๒ ตอน (ขัณฑ์) ที่อยู่ ๒ ด้านของจีวร
ผ้าคีเวยยกะ คือ ผ้าที่เอาด้ายเย็บเล็มทาบเข้ามาทีหลังเพื่อทำให้แน่นหนา บริเวณที่พันรอบคอ
ผ้าชังเฆยยกะ คือ ผ้าที่เอาด้ายเย็บทาบเข้าทีหลัง บริเวณที่ปิดแข้ง
ผ้าพาหันตะ คือ ผ้าทั้ง ๒ ด้าน (ของจีวร) ที่ภิกษุเมื่อห่มจีวรขนาดพอดี จะม้วนมาพาดไว้บนแขน หันหน้าออกด้านนอก (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๕/๒๑๗)

สมณะ และพวกโจรไม่ต้องการ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสังฆาฏิตัด อุตตราสงค์ตัด และอันตรวาสกตัด

๒๑๗. ติจีวรานุชานนา
ว่าด้วยการอนุญาตไตรจีวร
เรื่องทอดพระเนตรเห็นภิกษุแบกห่อจีวร

[๓๔๖] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปกรุงเวสาลี พระผู้มีพระภาคทรงดำเนินทางไกลระหว่างกรุงราชคฤห์ต่อกับกรุงเวสาลี ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้จำนวนมากหอบผ้าพะรุงพะรัง บ้างก็ทูนห่อผ้าที่พับดังฟูกไว้บนศีรษะ บ้างก็แบกขึ้นบ่า บ้างก็กระเดียดไว้ที่สะเอวเดินมา ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้มีพระดำริว่า “โมฆบุรุษเหล่านี้หมกมุ่นเพื่อความมักมากในจีวรเหลือเกิน อย่ากระนั้นเลย เราควรกำหนดเขตแดน เราควรกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย” แล้วเสด็จจาริกไปโดยลำดับจนถึงกรุงเวสาลี ประทับอยู่ที่โคตมกเจดีย์

สมัยนั้น เป็นยามค่ำคืนที่หนาวเหน็บในฤดูหนาวอยู่ในช่วงเดือน ๓ เดือน ๔ พระผู้มีพระภาคทรงห่มจีวรผืนเดียว ประทับนั่งอยู่กลางแจ้งตลอดราตรี ขณะที่น้ำค้างตก แต่ไม่ทรงหนาว เมื่อปฐมยามผ่านไปทรงรู้สึกหนาว ทรงห่มจีวรผืนที่ ๒ จึงไม่ทรงหนาว เมื่อมัชฌิมยามผ่านไป ทรงรู้สึกหนาว ทรงห่มจีวรผืนที่ ๓ จึงไม่ทรงหนาว เมื่อปัจฉิมยามผ่านไป ยามรุ่งอรุณแห่งราตรีอันเป็นเบื้องต้นแห่งความสดชื่น ทรงรู้สึกหนาว ทรงห่มจีวรผืนที่ ๔ จึงไม่ทรงหนาว แล้วทรงพระดำริว่า “กุลบุตรในธรรม วินัยนี้ที่เป็นคนมีปกติหนาว กลัวความหนาว อาจครองชีพอยู่ได้ด้วยผ้า ๓ ผืน อย่ากระนั้นเลย เราควรกำหนดเขตแดน ควรกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องผ้า เราควร อนุญาตผ้า ๓ ผืน แก่ภิกษุทั้งหลาย”

เรื่องทรงอนุญาตไตรจีวร

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราเดินทางไกลระหว่างกรุงราชคฤห์กับกรุงเวสาลีต่อกัน ได้เห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้จำนวนมากหอบผ้าพะรุงพะรัง บ้างก็ทูนห่อผ้าที่พับดังฟูกไว้บนศีรษะ บ้างก็แบกขึ้นบ่า บ้างก็กระเดียดไว้ที่สะเอวเดินมา ครั้นเห็นแล้ว เราได้มีความคิดดังนี้ว่า โมฆบุรุษเหล่านี้หมกมุ่นเพื่อความมักมากในจีวรเหลือเกิน อย่ากระนั้นเลย เราควรกำหนดเขตแดน เราควรกำหนดกฎเกณฑ์ใน เรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อมา ในยามค่ำคืนที่หนาวเหน็บในฤดูหนาวอยู่ในช่วงเดือน ๓ เดือน ๔ เราครองจีวรผืนเดียวนั่งอยู่กลางแจ้งตลอดราตรีขณะที่น้ำค้างตกแต่ยังไม่รู้สึกหนาว

เมื่อปฐมยามผ่านไป รู้สึกหนาว ห่มจีวรผืนที่ ๒ จึงไม่หนาว เมื่อมัชฌิมยามผ่านไป รู้สึกหนาว ห่มจีวรผืนที่ ๓ จึงไม่หนาว เมื่อปัจฉิมยามผ่านไป ยามรุ่งอรุณแห่งราตรีอันเป็นเบื้องต้นแห่งความสดชื่น รู้สึกหนาว ห่มจีวรผืนที่ ๔ จึงไม่หนาว ภิกษุทั้งหลาย เราเองได้มีความคิดดังนี้ว่า กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ที่เป็นคนมีปกติหนาว กลัวความหนาว อาจครองชีพอยู่ได้ด้วยผ้า ๓ ผืน อย่ากระนั้นเลย เราควรกำหนดเขตแดน เราควรกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย เราควรอนุญาตผ้า ๓ ผืน ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจีวร คือ สังฆาฏิ ๒ ชั้น อุตตราสงค์ชั้นเดียว อันตรวาสกชั้นเดียว”

๒๑๘. อติเรกจีวรกถา
ว่าด้วยอติเรกจีวร
เรื่องพระฉัพพัคคีย์ทรงอติเรกจีวรชุดอื่นเข้าบ้าน

[๓๔๗] สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ทราบว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไตรจีวรแล้ว” จึงใช้ไตรจีวรชุดหนึ่งเข้าบ้าน ใช้ไตรจีวรอีกชุดหนึ่งอยู่ในอารามใช้ไตรจีวรอีกชุดหนึ่งลงสรงน้ำ บรรดาภิกษุผู้มักน้อยสันโดษตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกภิกษุฉัพพัคคีย์จึงทรงอติเรกจีวรเล่า” แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงอติเรกจีวร ภิกษุใดทรง พึงปรับอาบัติตามธรรม”

สมัยนั้น อติเรกจีวรเกิดขึ้นแก่ท่านพระอานนท์ ท่านพระอานนท์ต้องการจะถวายอติเรกจีวรนั้นแก่ท่านพระสารีบุตร แต่ท่านพระสารีบุตรอยู่เมืองสาเกต ทีนั้น ท่านพระอานนท์ ได้มีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ว่า ภิกษุไม่พึงทรงอติเรกจีวร ก็อติเรกจีวรนี้เกิดขึ้นแก่เรา เราต้องการจะถวายท่านพระสารีบุตร แต่ท่านอยู่ที่เมืองสาเกต เราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ”

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์จึงได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “อานนท์ อีกนานเพียงไร สารีบุตรจะกลับมา”

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “อีก ๙ วัน หรือ ๑๐ วัน จึงจะกลับมา พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทรงอติเรกจีวรไว้ได้ ๑๐ วันเป็นอย่างมาก”

เรื่องอติเรกจีวรเกิดขึ้น

สมัยนั้น อติเรกจีวรเกิดขึ้นแก่พวกภิกษุ ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความคิดดังนี้ว่า “พวกเราจะปฏิบัติในอติเรกจีวรอย่างไร” แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้วิกัปอติเรกจีวร”

เรื่องทรงอนุญาตผ้าปะเมื่ออันตรวาสกขาดทะลุ

[๓๔๘] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงเวสาลีตามพระอัธยาศัยแล้วเสด็จจาริกไปทางกรุงพาราณสี เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงพาราณสี ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี

ครั้งนั้น อันตรวาสกของภิกษุรูปหนึ่งขาดทะลุ ภิกษุนั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตผ้า ๓ ผืน คือ สังฆาฏิ ๒ ชั้น อุตตราสงค์ชั้นเดียว อันตรวาสกชั้นเดียว ก็อันตรวาสกของเราผืนนี้ขาดทะลุ อย่ากระนั้นเลย เราควรทาบผ้าปะ บริเวณโดยรอบจะเป็น ๒ ชั้น ตรงกลางเป็นชั้นเดียว” จึงได้ทาบผ้าปะ

พระผู้มีพระภาคเสด็จไปตามเสนาสนะ ทอดพระเนตรเห็นภิกษุนั้นกำลังทาบผ้าปะจึงเสด็จเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายตรัสดังนี้ว่า “เธอทำอะไรภิกษุ”

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า “ข้าพระองค์กำลังทาบผ้าปะ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแล้วที่เธอทาบผ้าปะ”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่ง กับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย สำหรับผ้าใหม่และผ้าเทียมผ้าใหม่ เราอนุญาตสังฆาฏิ ๒ ชั้น อุตตราสงค์ชั้นเดียว อันตรวาสกชั้นเดียว สำหรับผ้าที่เก็บไว้ค้างฤดูเราอนุญาตสังฆาฏิ ๔ ชั้น อุตตราสงค์ ๒ ชั้น อันตรวาสกชั้นเดียว ภิกษุพึงทำอุตสาหะในผ้าบังสุกุลได้ตามต้องการหรือในผ้าที่เก็บมาจากร้านตลาด ภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าปะ การชุน รังดุม ลูกดุม การทำให้แน่น”

๒๑๙. วิสาขาวัตถุ
ว่าด้วยนางวิสาขากราบทูลขอพร
เรื่องฝนตกพร้อมกัน ๔ ทวีป

[๓๔๙] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงพาราณสีตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางกรุงสาวัตถี เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงสาวัตถีแล้ว ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ในกรุงสาวัตถีนั้น

ครั้งนั้น นางวิสาขามิคารมาตาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายอภิวาทแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้นางวิสาขามิคารมาตาเห็นชัด ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ลำดับนั้น นางวิสาขามิคารมาตาผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัดชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ได้

กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของหม่อมฉัน เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้งนั้น นางวิสาขามิคารมาตาทราบว่าพระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงลุก จากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วจากไป

ครั้นผ่านราตรีนั้น เมฆฝนใหญ่ตั้งเค้าขึ้นในทวีปทั้ง ๔ ตกลงมาอย่างหนัก[๑]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฝนตกในเขตวันฉันใด ตกในทวีปทั้ง ๔ ก็ฉันนั้น พวกเธอจงสรงสนานกายด้วยน้ำฝนเถิด นี้เป็นเมฆฝนใหญ่ครั้งสุดท้ายที่ตั้งเค้าขึ้นตก (พร้อมกัน) ในทวีปทั้ง ๔”

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว พากันเอาจีวรวางไว้ สรงสนานกายด้วยน้ำฝน ลำดับนั้น นางวิสาขามิคารมาตาสั่งให้คนเตรียมของเคี้ยวของฉันอันประณีตแล้วสั่งสาวใช้ว่า “ไปเถิดแม่สาวใช้ เธอไปสู่อารามแล้วบอกภัตกาลว่า ถึงเวลา แล้ว ท่านเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

นางทาสีรับคำแล้วไปสู่อาราม เห็นพวกภิกษุเอาจีวรวางไว้ สรงสนานกายด้วย น้ำฝนอยู่ คิดว่า “ไม่มีภิกษุอยู่ในอาราม มีแต่พวกอาชีวก[๒]กำลังสนานกายด้วยน้ำฝน” จึงกลับไปหานางวิสาขามิคารมาตา ได้กล่าวดังนี้ว่า “แม่เจ้า ไม่มีภิกษุอยู่ในอาราม มีแต่พวกอาชีวกกำลังสนานกายด้วยน้ำฝน”

ครั้งนั้น นางวิสาขามิคารมาตาผู้เป็นบัณฑิต เฉลียวฉลาด มีปัญญา ได้มีความคิดดังนี้ว่า “พวกพระคุณเจ้าคงเอาจีวรวางไว้สรงสนานกายด้วยน้ำฝนเป็นแน่ นางทาสีคนนี้เป็นคนเขลา จึงเข้าใจว่า ไม่มีภิกษุอยู่ในอาราม มีแต่พวกอาชีวกกำลังสนานกายด้วยน้ำฝน” จึงสั่งสาวใช้ว่า “ไปเถิดแม่สาวใช้ เธอไปที่อารามแล้วบอกเวลาว่า ถึงเวลาแล้ว ท่านเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

สมัยนั้น ภิกษุเหล่านั้นชำระร่างกายจนหนาวแล้วนุ่งผ้าเรียบร้อย ต่างถือจีวรเข้าไปสู่ที่อยู่ตามเดิม นางทาสีนั้นไปสู่อารามไม่พบพวกภิกษุเข้าใจว่า “ไม่มีภิกษุในอาราม อารามว่างเปล่า” จึงกลับไปหานางวิสาขามิคารมาตา ได้กล่าวดังนี้ว่า “แม่เจ้า ไม่มีภิกษุในอาราม อารามว่างเปล่า”

ลำดับนั้น นางวิสาขามิคารมาตา ผู้เป็นบัณฑิต เฉลียวฉลาด มีปัญญา ได้มีความคิดดังนี้ว่า “พวกพระคุณเจ้าคงจะชำระร่างกายจนหนาวแล้วนุ่งผ้าเรียบร้อยต่างถือจีวรเข้าไปสู่ที่อยู่ตามเดิม นางทาสีคนนี้เป็นคนเขลาจึงเข้าใจว่า ไม่มีภิกษุในอาราม อารามว่างเปล่า” จึงสั่งสาวใช้

---

[๑] **ทวีปทั้ง ๔** ได้แก่ ชมพูทวีป อปรโคยานทวีป อุตตรกุรุทวีป และปุพพวิเทหทวีป (องฺ.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๑/๓๒๕)

[๒] **อาชีวก** หมายถึงพวกนักบวชเปลือย (วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๑๐/๘๘)

อีกว่า “ไปเถิดแม่สาวใช้ เธอไปที่อารามแล้ว บอกภัตกาลว่า ถึงเวลาแล้ว ท่านเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

[๓๕๐] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า “พวกเธอจงเตรียมบาตรและจีวร ถึงเวลาภัตตาหารแล้ว”

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จหายไปในพระเชตวัน มาปรากฏที่ซุ้มประตูบ้านนางวิสาขามิคารมาตา เปรียบเหมือน คนมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ประทับนั่งบนพระพุทธอาสน์ที่เขาปูไว้พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์

ครั้งนั้น นางวิสาขามิคารมาตารื่นเริงบันเทิงใจว่า น่าอัศจรรย์จริง ผู้เจริญทั้งหลาย ไม่เคยปรากฏ ผู้เจริญทั้งหลาย พระตถาคตทรงมีฤทธิ์มาก ทรงมีอานุภาพมาก เมื่อห้วงน้ำไหลนองไปแค่เข่าบ้าง เมื่อห้วงน้ำไหลนองไปแค่สะเอวบ้าง เท้าหรือจีวรของภิกษุสักรูปเดียวก็ไม่เปียกน้ำเลย” จึงได้ประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีตด้วยมือตนเอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้ว ทรงละพระหัตถ์จากบาตร นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร กราบทูลว่า “หม่อมฉันกราบทูลขอพร ๘ ประการ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ตถาคตทั้งหลายเลิกให้พรเสียแล้ว วิสาขา”

นางวิสาขากราบทูลว่า “หม่อมฉันทูลขอพรที่เหมาะสมและไม่มีโทษ พระ พุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “จงพูดมาเถิด วิสาขา”

เรื่องนางวิสาขาขอพรเพื่อถวายผ้าอาบน้ำฝนเป็นต้น

นางวิสาขามิคารมาตากราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า หม่อมฉันประสงค์จะถวายผ้าวัสสิกสาฎก ถวายอาคันตุกภัต ถวายคมิกภัต ถวายคิลานภัต ถวาย คิลานุปัฏฐากภัต ถวาย คิลานเภสัช ถวายธุวยาคู[๑] แก่พระสงฆ์ และถวายผ้าอาบน้ำแก่ภิกษุณีสงฆ์จนตลอดชีวิต”

---

๑ **ผ้าวัสสิกสาฎก** คือ ผ้าอาบน้ำฝน
อาคันตุกภัต คือ อาหารสำหรับภิกษุที่มาขอพักอาศัย ไม่ใช่อยู่ประจำ
คมิกภัต คือ อาหารสำหรับภิกษุที่เตรียมจะเดินทางไป
คิลานภัต คือ อาหารสำหรับภิกษุไข้
คิลานุปัฏฐากภัต คือ อาหารสำหรับภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้
คิลานเภสัช คือ เภสัชสำหรับภิกษุไข้
ธุวยาคู คือ ข้าวต้มที่ถวายเป็นประจำ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๒๕/๓๗๘-๓๘๐)

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เธอเห็นอำนาจประโยชน์อะไรจึงขอพร ๘ ประการกับตถาคต”

นางวิสาขามิคารมาตากราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า วันนี้หม่อมฉันสั่งสาวใช้ไปว่า ไปเถิดแม่สาวใช้ เธอไปสู่อารามแล้วบอกเวลาว่า ได้เวลาแล้ว ท่านเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว ครั้นนางไปสู่อารามได้เห็นภิกษุเอาจีวรวางไว้ สรงสนานกายด้วยน้ำฝนอยู่จึงเข้าใจว่า ไม่มีภิกษุอยู่ในอาราม มีแต่พวกอาชีวกกำลังสนานกายด้วยน้ำฝน จึงกลับเข้ามาหาหม่อมฉันบอกดังนี้ว่า แม่เจ้าไม่มีภิกษุอยู่ในอาราม มีแต่พวกอาชีวกกำลังสนานกายด้วยน้ำฝน”

๑. การเปลือยกายไม่งาม น่าเกลียด น่าชัง หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายผ้าวัสสิกสาฎกแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๒. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุอาคันตุกะไม่ชำนาญหนทาง ไม่รู้จักที่โคจร บิณฑบาตลำบาก ภิกษุอาคันตุกะนั้นฉันอาคันตุกภัตของหม่อมฉันแล้ว พอชำนาญทาง รู้จักที่โคจร จะเที่ยวบิณฑบาตได้ไม่ลำบาก หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายอาคันตุกภัตแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๓. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุผู้เตรียมตัวจะเดินทาง มัวแสวงหาภัตตาหารเพื่อตนอยู่ จะพลาดจากหมู่เกวียน หรือถึงที่ที่ตนจะไปอยู่เมื่อพลบค่ำ จะเดินทางลำบาก ภิกษุผู้เตรียมจะเดินทางนั้นฉันคมิกภัตของหม่อมฉันแล้ว จะไม่พลาดจากหมู่เกวียน หรือไม่ถึงที่ที่ตนจะไปอยู่ทันเวลา จะได้เดินทางไม่ลำบาก หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายคมิกภัตแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๔. อีกอย่างหนึ่ง เมื่อภิกษุไข้ไม่ได้โภชนาหารที่เป็นสัปปายะ อาพาธจะกำเริบหรือจะถึงมรณภาพได้ ภิกษุไข้นั้นฉันคิลานภัตของหม่อมฉันแล้ว อาพาธจะทุเลาหรือไม่ถึงมรณภาพ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายคิลานภัตแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๕. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้มัวแสวงหาภัตตาหารเพื่อตนเอง จะนำภัตตาหารไปถวายภิกษุไข้ในเมื่อเวลาสาย ตนเองจะอดอาหาร ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้นั้นได้ฉันคิลานุปัฏฐากภัตของหม่อมฉันแล้ว จะนำภัตตาหารไปถวายภิกษุไข้ได้ทันเวลา ตนเองก็ไม่อดอาหาร หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายคิลานุปัฏฐากภัตแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๖. อีกอย่างหนึ่ง เมื่อภิกษุไข้ไม่ได้เภสัชที่เป็นสัปปายะ อาพาธจะกำเริบ หรือถึงมรณภาพได้ ภิกษุไข้นั้นฉันคิลานเภสัชของหม่อมฉันแล้ว อาพาธจะทุเลาหรือไม่ถึงมรณภาพ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายคิลานเภสัชแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๗. อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงเห็นอานิสงส์ ๑๐ ประการ จึงได้ทรงอนุญาตข้าวต้มไว้ที่เมืองอันธกวินทะ หม่อมฉันเห็นอำนาจอานิสงส์เหล่านั้น จึงปรารถนาถวายข้าวต้มเป็นประจำแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต

๘. พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุณีทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ เปลือยกายอาบน้ำในแม่น้ำอจิรวดีท่าเดียวกับหญิงแพศยา พวกหญิงแพศยาทั้งหลาย เย้ยภิกษุณีเหล่านั้นว่า แม่เจ้าทั้งหลาย พวกท่านยังเป็นสาวจะประพฤติพรหมจรรย์ไปทำไมกัน ธรรมดามนุษย์ควรบริโภคกามมิใช่หรือ ต่อเมื่อชรา พวกท่านจึงค่อยประพฤติพรหมจรรย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ ชื่อว่าได้หยิบฉวยเอาประโยชน์ทั้ง ๒ แล้ว” ภิกษุณีเหล่านั้นถูกพวกหญิงแพศยาเย้ยหยันต่างเก้อเขิน พระพุทธเจ้าข้า มาตุคาม[๑] เปลือยกายย่อมไม่งดงาม น่าเกลียด น่าชังหม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายผ้าอาบน้ำแก่ภิกษุณีสงฆ์จนตลอดชีวิต

[๓๕๑] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วิสาขา เธอเห็นอานิสงส์อะไรจึงขอพร ๘ ประการกับตถาคต”

นางวิสาขามิคารมาตากราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุทั้งหลายในพระธรรมวินัยนี้จำพรรษาในทิศต่าง ๆ แล้วจะเดินทางมากรุงสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค ภิกษุเหล่านั้นจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคทูลถามว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุชื่อนี้มรณภาพแล้ว เธอมีคติอย่างไร มีภพหน้าอย่างไร พระผู้มีพระภาคจะทรงพยากรณ์ภิกษุนั้นในโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตผล หม่อมฉันจะเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นแล้วถามว่า พระคุณเจ้ารูปนั้นเคยมากรุงสาวัตถี ไหมเจ้าข้า ถ้าภิกษุเหล่านั้นตอบหม่อมฉันว่า ภิกษุนั้นเคยมากรุงสาวัตถี ในเรื่องนี้หม่อมฉันจะสันนิษฐานได้ว่า พระคุณเจ้านั้นคงใช้ผ้าวัสสิกสาฎก คงฉันอาคันตุกภัต คมิกภัต คิลานภัต คิลานุปัฏฐากภัต คิลานเภสัช หรือธุวยาคูของหม่อมฉันเป็นแน่ เมื่อหม่อมฉันระลึกถึงบุญกุศลนั้นก็จะเกิดความปลื้มใจ เมื่อหม่อมฉันปลื้มใจก็จะเกิดอิ่มใจ เมื่ออิ่มใจ กายจะสงบ หม่อมฉันมีกายสงบจะมี

---

[๑] **มาตุคาม** คือผู้หญิง (วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๘๕/๓๑๖)

ความสุข จิตของผู้มีความสุขจะตั้งมั่น หม่อมฉันจะได้อบรมอินทรีย์ พละ และโพชฌงค์ หม่อมฉันเห็นอานิสงส์นี้จึงกราบทูลขอพร ๘ ประการกับพระตถาคต พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ ดีละ วิสาขา เป็นการดีแล้วที่เธอเห็นอานิสงส์นี้จึงขอพร ๘ ประการกับตถาคต วิสาขา เราอนุญาตพร ๘ ประการแก่เธอ”

คาถาอนุโมทนา

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนานางวิสาขามิคารมาตาด้วยพระคาถาเหล่านี้ว่า

สตรีใดเมื่อให้ข้าวและน้ำก็เบิกบานใจ
มีศีล เป็นสาวิกาของพระสุคต
ครอบงำความตระหนี่ ให้ทานซึ่งเป็นหนทางสวรรค์
เป็นเครื่องบรรเทาความโศก นำสุขมาให้
สตรีนั้นอาศัยหนทางที่ไม่มีธุลี ไม่มีกิเลสยวนใจ
ย่อมได้กำลังและอายุทิพย์ เธอผู้ประสงค์บุญ มีความสุข
มีพลานามัย ย่อมปลื้มใจในชาวสวรรค์ตลอดกาลนาน

[๓๕๒] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาต่อนางวิสาขามิคารมาตาด้วยพระคาถาเหล่านี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะแล้วเสด็จกลับ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับ ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าวัสสิกสาฎก อาคันตุกภัตคมิกภัต คิลานภัต คิลานุปัฏฐากภัต คิลานเภสัช ธุวยาคู และผ้าอาบน้ำสำหรับภิกษุณีสงฆ์”

วิสาขาภาณวาร จบ

๒๒๐. นิสีทนาทิอนุชานนา
ว่าด้วยทรงอนุญาตผ้ารองนั่งเป็นต้น
เรื่องภิกษุนอนหลับขาดสติสัมปชัญญะ

[๓๕๓] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายฉันอาหารอันประณีต จำวัดหลับขาดสติ สัมปชัญญะ เมื่อพวกเธอจำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ น้ำอสุจิออกมาเพราะความฝัน เสนาสนะเปรอะเปื้อนน้ำอสุจิ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงมีท่านพระอานนท์ตามเสด็จ เสด็จจาริกไปตามเสนาสนะได้ทอดพระเนตรเห็นเสนาสนะเปรอะเปื้อนน้ำอสุจิ จึงตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า “อานนท์ เสนาสนะนั่นเปรอะเปื้อนอะไร”

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “เวลานี้ ภิกษุฉันอาหารอย่างดี จำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ เมื่อพวกภิกษุเหล่านั้นจำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ น้ำอสุจิออกมาเพราะความฝัน เสนาสนะนี้จึงเปรอะเปื้อนน้ำอสุจิ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อย่างนั้นแหละ อานนท์ อย่างนั้นแหละ อานนท์ เพราะเมื่อภิกษุเหล่านั้นจำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ น้ำอสุจิย่อมออกมาเพราะความฝัน อานนท์ น้ำอสุจิของภิกษุผู้จำวัดหลับมีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ ย่อมไม่ออกมา อานนท์ น้ำอสุจิแม้ของปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม[๑] ย่อมไม่ออกมา อานนท์ ย่อมไม่มีทางเป็นไปได้ ไม่ใช่โอกาสที่น้ำอสุจิของพระอรหันต์จะออกมา”

ต่อมา พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย วันนี้ เรามีอานนท์เดินตามหลัง เที่ยวจาริกไปตามเสนาสนะ ได้เห็นเสนาสนะเปรอะเปื้อนน้ำอสุจิ จึงถามอานนท์ว่า อานนท์ เสนาสนะ นั่นเปรอะเปื้อนอะไร อานนท์ตอบว่า เวลานี้ ภิกษุฉันอาหารอย่างดี จำวัดหลับ ขาดสติสัมปชัญญะ เมื่อพวกภิกษุเหล่านั้นจำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ น้ำอสุจิออกมาเพราะความฝัน เสนาสนะเปรอะเปื้อนน้ำอสุจิ เรากล่าวรับรองว่า อย่างนั้นแหละ อานนท์ อย่างนั้นแหละ อานนท์ เพราะเมื่อภิกษุเหล่านั้นจำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ อานนท์ น้ำอสุจิย่อมออกมาเพราะความฝัน น้ำอสุจิของภิกษุผู้จำวัดหลับมีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ ย่อมไม่ออกมา อานนท์ น้ำอสุจิแม้ของปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม ย่อมไม่ออกมา อานนท์ ย่อมไม่มีทางเป็นไปได้ ไม่ใช่โอกาสที่น้ำอสุจิของพระอรหันต์จะออกมา”

นอนหลับขาดสติสัมปชัญญะมีโทษ ๕ อย่าง

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่จำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ มีโทษ ๕ อย่าง คือ

๑. หลับเป็นทุกข์ ๒. ตื่นเป็นทุกข์
๓. เห็นความฝันเลวทราม ๔. เทวดาไม่รักษา
๕. น้ำอสุจิเคลื่อน

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่จำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ มีโทษ ๕ อย่างนี้แล

นอนหลับมีสติสัมปชัญญะ มีอานิสงส์ ๕ อย่าง

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่จำวัดหลับมีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีอานิสงส์ ๕ อย่าง คือ

๑. หลับเป็นสุข ๒. ตื่นเป็นสุข
๓. ไม่เห็นความฝันเลวทราม ๔. เทวดารักษา
๕. น้ำอสุจิไม่เคลื่อน

---

[๑] **ปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม** ในที่นี้หมายถึงผู้ได้ฌาน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๕๓/๒๑๘)

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่จำวัดหลับมีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีอานิสงส์ ๕ อย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้ารองนั่งเพื่อรักษากาย รักษาจีวร รักษาเสนาสนะ

เรื่องผ้าปูนั่งผืนเล็กเกินไป

สมัยนั้น ผ้ารองนั่งมีขนาดเล็กเกินไป ป้องกันเสนาสนะได้ไม่หมด

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำผ้าปูนอนใหญ่ได้ตามที่ภิกษุต้องการ”

เรื่องฝีดาษ

[๓๕๔] สมัยนั้น ท่านพระเพลัฏฐสีสะผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ของท่านพระอานนท์ อาพาธเป็นโรคฝีดาษ ผ้านุ่งห่มเกรอะกรังติดตัวเพราะน้ำเหลือง พวกภิกษุเอาน้ำชุบผ้าเหล่านั้นแล้วค่อย ๆ ดึงออกมา

พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปตามเสนาสนะ ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้น กำลังเอาน้ำชุบผ้าแล้วค่อย ๆ ดึงออก จึงเสด็จเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นตรัสดังนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้อาพาธเป็นโรคอะไร”

พวกภิกษุกราบทูลว่า “อาพาธเป็นโรคฝีดาษ ผ้านุ่งห่มเกรอะกรังที่ตัวเพราะน้ำเหลือง พวกข้าพระองค์เอาน้ำชุบผ้าเหล่านั้นแล้วค่อย ๆ ดึงออก พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าปิดฝีแก่ภิกษุอาพาธที่เป็นหิดตุ่มพุพองหรือฝีดาษ”

เรื่องทรงอนุญาตผ้าเช็ดปาก

[๓๕๕] ครั้งนั้น นางวิสาขามิคารมาตาถือผ้าเช็ดปาก เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลดังนี้ว่า “ขอพระผู้มีพระภาคโปรดรับผ้าเช็ดปากของหม่อมฉัน เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาลนานเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้าเช็ดปากแล้วทรงชี้แจงให้นางวิสาขามิคารมาตาเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ครั้งนั้น นางวิสาขามิคารมาตาผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา จึงได้ลุกจากอาสนะ ทำประทักษิณแล้วจากไป

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าเช็ดปาก”

เรื่องทรงอนุญาตให้ถือวิสาสะผ้าเปลือกไม้

[๓๕๖] สมัยนั้น มัลลกษัตริย์ชื่อโรชะ เป็นสหายของท่านพระอานนท์มัลลกษัตริย์โรชะนั้นฝากผ้าเปลือกไม้เก่าไว้กับท่านพระอานนท์ ท่านพระอานนท์เองก็มีความต้องการผ้าเปลือกไม้เก่า

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ อย่าง ถือวิสาสะได้ คือ

๑. เคยเห็นกันมา ๒. เคยคบกันมา
๓. เคยบอกอนุญาตไว้ ๔. เขายังมีชีวิตอยู่
๕. รู้ว่า “เมื่อเราถือเอาแล้ว เขา(ผู้เป็นเจ้าของ)จะพอใจ”

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ อย่างนี้ถือวิสาสะกันได้”

เรื่องไตรจีวรบริบูรณ์

[๓๕๗] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายมีไตรจีวรบริบูรณ์ แต่ยังต้องการผ้ากรองน้ำบ้าง ถุงบ้าง

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าบริขาร”

๒๒๑. ปัจฉิมวิกัปปนุปคจีวราทิกถา
ว่าด้วยผ้าที่ต้องวิกัปเป็นอย่างต่ำเป็นต้น

เรื่องอธิษฐาน

[๓๕๘] ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษากันดังนี้ว่า “ผ้าที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาต คือ ไตรจีวร ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าปิดฝี ผ้าเช็ดปาก หรือผ้าบริขาร ต้องอธิษฐานทั้งหมด หรือ หรือว่าต้องวิกัป”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อธิษฐานผ้าไตรจีวรไม่ใช่ให้วิกัป ให้อธิษฐาน ผ้าอาบน้ำฝนตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน พ้นเขตนั้นให้วิกัปไว้ ให้อธิษฐานผ้าปูนั่ง ไม่ใช่ให้วิกัป ให้อธิษฐานผ้าปูนอน ไม่ใช่ให้วิกัป ให้ อธิฐานผ้าปิดฝีตลอดเวลาที่อาพาธ พ้นจากนั้นให้วิกัปไว้ ให้อธิษฐานผ้าเช็ดปาก ไม่ใช่ให้วิกัป ให้อธิษฐานผ้าบริขาร ไม่ใช่ให้วิกัป”

เรื่องจีวรมีขนาดเพียงไรจึงต้องวิกัป

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความคิดดังนี้ว่า “จีวรมีขนาดเพียงไรเป็นอย่างต่ำ พึงวิกัป”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้วิกัปจีวรมีขนาดยาว ๘ นิ้ว กว้าง ๔ นิ้ว โดยนิ้วสุคตเป็นอย่างต่ำ”

เรื่องอุตตราสงค์ที่ทำจากผ้าบังสุกุลหนัก

[๓๕๙] สมัยนั้น อุตตราสงค์ที่ทำจากผ้าบังสุกุลของท่านพระมหากัสสปะหนัก

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เย็บดามด้วยด้าย”

เรื่องชายสังฆาฏิไม่เสมอกัน

สังฆาฏิมีชายไม่เสมอกัน

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อชายที่ไม่เท่ากันออก”

เรื่องด้ายหลุดลุ่ย

ด้ายหลุดลุ่ย ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ติดผ้าอนุวาตหุ้มขอบ”

เรื่องแผ่นสังฆาฏิลุ่ยออก

สมัยนั้น แผ่นสังฆาฏิลุ่ยออก ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เย็บตะเข็บดังตาหมากรุก”

เรื่องผ้าไม่พอ

[๓๖๐] สมัยนั้น เมื่อสงฆ์กำลังทำไตรจีวรให้ภิกษุรูปหนึ่ง ผ้าตัดทั้งหมดไม่พอ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าที่ต้องตัด ๒ ผืน ไม่ตัด ๑ ผืน”

ผ้าที่ตัด ๒ ผืน ที่ไม่ตัด ๑ ผืน ผ้าก็ยังไม่พอ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าที่ไม่ตัด ๒ ผืน ตัด ๑ ผืน”

เรื่องผ้าเพลาะ

ผ้าที่ไม่ตัด ๒ ผืน ที่ตัด ๑ ผืน ผ้าก็ยังไม่พอ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ติดผ้าเพลาะ ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุไม่พึงใช้ผ้าที่ไม่ได้ตัดทั้งหมด รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ”

ทรงอนุญาตให้ให้ผ้าแก่โยมมารดาบิดาได้
เรื่องจีวรเกิดขึ้นมาก

[๓๖๑] สมัยนั้น จีวรเกิดขึ้นแก่ภิกษุรูปหนึ่งหลายผืน และภิกษุนั้นประสงค์จะให้ผ้านั้นแก่มารดาบิดา

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุให้ด้วยกล่าวว่า เป็นมารดาบิดา เราจะว่าอะไร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ให้แก่มารดาบิดา แต่ภิกษุไม่พึงทำสัทธาไทย(ของที่ให้ด้วยศรัทธา)ให้ตกไป รูปใดทำให้ตกไป ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องเก็บจีวรไว้ในวิหารอันธวัน

[๓๖๒] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเก็บจีวร(สังฆาฏิ)ไว้ในป่าอันธวัน ครองอุตตรา-สงค์กับอันตรวาสกเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน พวกโจรลักจีวร(สังฆาฏิ)นั้นไป ภิกษุนั้นจึงใช้ผ้าเก่า ครองจีวรเศร้าหมอง

พวกภิกษุกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่าน ทำไมท่านจึงใช้ผ้าเก่าครองจีวรเศร้าหมองเล่า”

ภิกษุรูปนั้นตอบว่า “ท่านทั้งหลาย ผมเก็บจีวร(สังฆาฏิ)ไว้ในป่าอันธวันแห่งนี้ แล้วครองอุตตราสงค์กับอันตรวาสกเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน พวกโจรลักจีวร (สังฆาฏิ) นั้นไป เพราะเหตุนั้น ผมจึงใช้ผ้าเก่า ครองจีวรเศร้าหมอง”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีแต่อุตตราสงค์กับอันตรวาสก ไม่พึงเข้าหมู่บ้าน รูปใดเข้าไป ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องท่านพระอานนท์เผลอสติ

สมัยนั้น ท่านพระอานนท์เผลอสติ ครองอุตตราสงค์กับอันตรวาสกเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน

พวกภิกษุได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามไว้มิใช่หรือว่า ภิกษุมีแต่อุตตราสงค์กับอันตรวาสกไม่พึงเข้าหมู่บ้าน ทำไมท่านจึงมีเพียงอุตตราสงค์กับอันตรวาสกเข้าหมู่บ้านเล่า”

ท่านพระอานนท์ตอบว่า “ใช่ขอรับ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามไว้แล้วว่า ภิกษุมีแต่อุตตราสงค์กับอันตรวาสกไม่พึงเข้าหมู่บ้าน แต่ผมเข้าหมู่บ้านเพราะ เผลอสติ”

ภิกษุทั้งหลายจึงได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เหตุจำเป็นเพื่อเก็บสังฆาฏิ มี ๕ อย่าง คือ

๑. เป็นไข้ ๒. เป็นฤดูที่หมายรู้ว่าฝนจะตก[๑]
๓. ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๔. วิหารมีกุญแจคุมแน่นหนา
๕. ได้กรานกฐินแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย เหตุจำเป็นเพื่อเก็บสังฆาฏิ มี ๕ อย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย เหตุจำเป็นเพื่อเก็บอุตตราสงค์ มี ๕ อย่าง คือ

๑. เป็นไข้ ๒. เป็นฤดูที่หมายรู้ว่าฝนจะตก
๓. ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๔. วิหารมีกุญแจคุมแน่นหนา
๕. ได้กรานกฐินแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย เหตุจำเป็นเพื่อเก็บอุตตราสงค์ มี ๕ อย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย เหตุจำเป็นเพื่อเก็บอันตรวาสก มี ๕ อย่าง คือ

๑. เป็นไข้ ๒. สังเกตเห็นว่าฝนจะตก
๓. ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๔. วิหารมีกุญแจคุมแน่นหนา
๕. ได้กรานกฐินแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย เหตุจำเป็นเพื่อเก็บอันตรวาสกไว้ มี ๕ อย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย เหตุจำเป็นเพื่อเก็บผ้าอาบน้ำฝนไว้ มี ๕ อย่าง คือ

๑. เป็นไข้ ๒. ไปนอกสีมา
๓. ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๔. วิหารมีกุญแจคุมแน่นหนา
๕. ผ้าอาบน้ำฝนยังไม่ได้ทำหรือทำค้างไว้

ภิกษุทั้งหลาย เหตุจำเป็นเพื่อเก็บผ้าอาบน้ำฝนไว้ มี ๕ อย่างนี้แล

๒๒๒. สังฆิกจีวรุปปาทกถา
ว่าด้วยการให้จีวรเกิดขึ้นแก่สงฆ์
เรื่องภิกษุรูปเดียวจำพรรษา

[๓๖๓] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาผู้เดียว คนทั้งหลายในถิ่นนั้นได้ถวายจีวรด้วยกล่าวว่า “พวกเราขอถวายแก่สงฆ์”

---

[๑] **ฤดูฝน** ในที่นี้หมายถึง อยู่ในช่วงฤดูฝน ๔ เดือน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๖๒/๒๑๙)

ต่อมา ภิกษุนั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุมี ๔ รูปเป็นอย่างน้อย ชื่อว่าสงฆ์ แต่เรามีผู้เดียว และคนเหล่านี้ได้ถวายจีวรด้วยกล่าวว่า พวกเราขอถวายแก่สงฆ์ อย่ากระนั้นเลย เราพึงนำจีวรของสงฆ์เหล่านี้ไปกรุงสาวัตถี” แล้วได้นำจีวรเหล่านั้นไปยังกรุงสาวัตถี ได้กราบทูลเรื่องนี้ให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ จีวรเหล่านั้นเป็นของเธอผู้เดียวจนถึงคราวเดาะกฐิน ภิกษุทั้งหลาย แต่ในกรณีนี้มีภิกษุจำพรรษารูปเดียว คนทั้งหลายในถิ่น นั้นได้ถวายจีวรด้วยกล่าวว่า พวกเราขอถวายแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต จีวรเหล่านั้นแก่เธอรูปเดียวจนถึงคราวเดาะกฐิน”

เรื่องภิกษุอยู่รูปเดียวตลอดฤดูกาล

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอยู่รูปเดียวตลอดฤดูกาล[๑] คนทั้งหลายในถิ่นนั้นได้ถวายจีวรด้วยกล่าวว่า “พวกเราขอถวายแก่สงฆ์”

ลำดับนั้น ภิกษุนั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุมี ๔ รูปเป็นอย่างน้อย ชื่อว่าสงฆ์ แต่เรามีผู้เดียว และคนเหล่านี้ได้ถวายจีวรด้วยกล่าวว่า พวกเราขอถวายแก่สงฆ์ อย่ากระนั้นเลย เราพึงนำจีวรของสงฆ์เหล่านี้ไปกรุงสาวัตถี” แล้วได้นำจีวรเหล่านั้นไปยังกรุงสาวัตถี แล้วบอกเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สงฆ์พร้อมใจกันแจกกัน

ภิกษุทั้งหลาย แต่ในกรณีนี้ภิกษุอยู่รูปเดียวตลอดฤดูกาล คนทั้งหลายในถิ่นนั้นได้ถวายจีวรด้วยกล่าวว่า พวกเราขอถวายแก่สงฆ์

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุนั้นอธิษฐานจีวรเหล่านั้นว่า จีวรเหล่านี้เป็นของเรา

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุนั้นยังไม่ได้อธิษฐานจีวรนั้น มีภิกษุรูปอื่นมาก็พึงให้ส่วนแบ่งเท่า ๆ กัน

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุเหล่านั้นกำลังแบ่งจีวรนั้น แต่ยังไม่ได้จับสลากมีภิกษุรูปอื่นมาก็พึงให้ส่วนแบ่งเท่า ๆ กัน

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุเหล่านั้นกำลังแบ่งจีวรนั้น และจับสลากเสร็จแล้วมีภิกษุรูปอื่นมา ภิกษุเหล่านั้นไม่ต้องการก็ไม่ต้องให้ส่วนแบ่ง”

เรื่องพระเถระสองพี่น้อง

---

[๑] **ฤดูกาล** ในที่นี้หมายถึงฤดูกาลอื่นนอกจากฤดูฝน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๖๓/๒๒๐)

สมัยนั้น มีพระเถระสองพี่น้อง คือ ท่านพระอิสิทาสและท่านพระอิสิภัต จำพรรษาอยู่ในกรุงสาวัตถี ได้เดินทางไปอาวาสใกล้บ้านแห่งหนึ่ง

คนทั้งหลายกล่าวว่า “นาน ๆ พระเถระทั้งหลายจะมา” จึงได้ถวายภัตตาหาร พร้อมด้วยจีวร

ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ประจำในอาวาสถามพระเถระทั้งสองว่า “ท่านขอรับ จีวรของสงฆ์เหล่านี้เกิดขึ้นเพราะอาศัยพระเถระ พระเถระจะยินดีส่วนแบ่งไหม”

พระเถระทั้งสองกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย พวกเรารู้ทั่วถึงธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จีวรเหล่านั้นเป็นของพวกท่านเท่านั้นจนถึงคราวเดาะกฐิน”

เรื่องภิกษุ ๓ รูปจำพรรษาในกรุงราชคฤห์

สมัยนั้น ภิกษุ ๓ รูปจำพรรษาอยู่ในกรุงราชคฤห์ คนทั้งหลายในถิ่นนั้นได้ถวายจีวรโดยกล่าวว่า “พวกเราขอถวายแก่สงฆ์”

ต่อมา ภิกษุเหล่านั้นได้ปรึกษากันดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุมี ๔ รูปเป็นอย่างน้อย ชื่อว่าสงฆ์ แต่พวกเรามีอยู่ ๓ รูป และคนเหล่านี้ได้ถวายจีวรด้วยกล่าวว่า พวกเราขอถวายแก่สงฆ์ พวกเราจะปฏิบัติอย่างไรหนอ”

สมัยนั้น พระเถระหลายรูป คือ ท่านพระนีลวาสี ท่านพระสาณวาสี ท่านพระโคปกะ ท่านพระภคุ และท่านพระผลิกสันทานะอยู่ในกุกกุฏาราม เขตกรุงปาตลีบุตร

ภิกษุ ๓ รูปนั้นได้เดินทางไปกรุงปาตลีบุตรแล้วสอบถามพระเถระทั้งหลาย

พระเถระทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย พวกเรารู้ทั่วถึงธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จีวรเหล่านั้นเป็นของพวกท่านเท่านั้นจนถึงคราวเดาะกฐิน”

๒๒๓. อุปนันทสักยปุตตวัตถุ
ว่าด้วยพระอุปนันทศากยบุตร
เรื่องพระอุปนันทะจำพรรษาแล้วไปอาวาสใกล้บ้าน

[๓๖๔] สมัยนั้น ท่านพระอุปนันทศากยบุตรจำพรรษาอยู่ในกรุงสาวัตถี ได้เดินทางไปอาวาสใกล้บ้านแห่งหนึ่ง

ภิกษุทั้งหลายในอาวาสนั้น ประสงค์จะแบ่งจีวร จึงประชุมกันกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่าน พวกภิกษุจะแบ่งจีวรของสงฆ์เหล่านี้ ท่านจะยินดีส่วนแบ่งไหม”

ท่านพระอุปนันทะตอบว่า “ท่านทั้งหลาย ผมขอยินดีส่วนแบ่งด้วย” ได้รับส่วนจีวรจากอาวาสนั้นแล้วเดินทางไปอาวาสอื่น แม้พวกภิกษุในอาวาสอื่นนั้นก็ประสงค์จะแบ่งจีวร จึงประชุม

กัน แม้พวกภิกษุเหล่านั้นก็กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่าน พวกภิกษุจะแบ่งจีวรของสงฆ์เหล่านี้ ท่านจะยินดีส่วนแบ่งไหม”

ท่านพระอุปนันทะตอบว่า “ท่านทั้งหลาย ผมขอยินดีส่วนแบ่งด้วย” ได้รับส่วนจีวรจากอาวาสนั้น ถือจีวรห่อใหญ่เดินทางกลับไปกรุงสาวัตถีตามเดิม

ภิกษุทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านอุปนันทะ ท่านเป็นผู้มีบุญมาก จีวรจึงเกิดขึ้นแก่ท่านเป็นจำนวนมาก”

ท่านพระอุปนันทะกล่าวว่า “ท่านทั้งหลาย ผมจะมีบุญมาจากไหนกัน ผมจำพรรษาอยู่ในกรุงสาวัตถีนี้ ได้เดินทางไปอาวาสใกล้บ้านแห่งหนึ่ง พวกภิกษุในอาวาสนั้นประสงค์จะแบ่งจีวรจึงได้ประชุมกัน พวกภิกษุเหล่านั้นกล่าวกับผมอย่างนี้ว่า ท่าน พวกภิกษุจะแบ่งจีวรของสงฆ์เหล่านี้ ท่านจะยินดีส่วนแบ่งไหม ผมตอบว่า ท่านทั้งหลาย ผมขอยินดีส่วนแบ่งด้วย ได้รับส่วนจีวรจากอาวาสนั้นแล้วเดินทางไปอาวาสอื่น แม้พวกภิกษุในอาวาสอื่นนั้นประสงค์จะแบ่งจีวร จึงประชุมกัน แม้พวกภิกษุเหล่านั้นก็กล่าวกับผมอย่างนี้ว่า ท่าน พวกภิกษุจะแบ่งจีวรของสงฆ์เหล่านี้ ท่านจะยินดีส่วนแบ่งไหม ผมตอบว่า ผมขอยินดีส่วนแบ่งด้วย ได้รับส่วนจีวรจากอาวาสนั้นแล้วเดินทางไปอาวาสอื่น แม้พวกภิกษุในอาวาสอื่นนั้นประสงค์จะแบ่งจีวร จึงประชุมกัน แม้พวกภิกษุเหล่านั้นก็กล่าวกับผมอย่างนี้ว่า ท่าน พวกภิกษุจะแบ่งจีวรของสงฆ์เหล่านี้ ท่านจะยินดีส่วนแบ่งไหม ผมตอบว่า ท่านทั้งหลาย ผมขอยินดีส่วนแบ่งด้วย ได้รับจีวรแม้จากอาวาสนั้น จีวรเป็นจำนวนมากจึงเกิดขึ้นแก่ผมอย่างนี้”

พวกภิกษุถามว่า “ท่านอุปนันทะ ท่านจำพรรษาในวัดหนึ่งแล้วยังยินดีส่วนจีวรในวัดอื่นอีกหรือ”

ท่านพระอุปนันทะกล่าวยอมรับตามนั้น

บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ ตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนท่านพระอุปนันทศากยบุตรจำพรรษาในวัดหนึ่งจึงยินดีส่วนจีวรในวัดอื่นอีกเล่า”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ฯลฯ อุปนันทะ ทราบว่าเธอจำพรรษาในวัดหนึ่ง แล้วยังยินดีส่วนจีวรในวัดอื่นอีก จริงหรือ”

ท่านพระอุปนันทะทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “ฯลฯ โมฆบุรุษ ไฉนเธอจำพรรษาในวัดหนึ่งแล้วยังยินดีส่วนจีวรในวัดอื่นอีกเล่า โมฆบุรุษ การทำอย่างนี้มิได้ทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ฯลฯ”

ครั้นทรงตำหนิแล้วทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจำพรรษาในวัดหนึ่งแล้ว ไม่พึงยินดีส่วนจีวรในวัดอื่นอีก รูปใดยินดี ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องพระอุปนันทะจำพรรษาใน ๒ อาวาส

สมัยนั้น ท่านพระอุปนันทศากยบุตรรูปเดียวจำพรรษาอยู่ใน ๒ อาวาส เพราะคิดว่า “ด้วยอุบายนี้ จีวรจะเกิดขึ้นแก่เรามาก”

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า “พวกเราจะให้ส่วนแบ่งแก่ท่านพระอุปนันทศากยบุตรอย่างไรหนอ”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงให้ตามความประสงค์ ส่วนหนึ่งแก่โมฆบุรุษ ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีที่ภิกษุรูปเดียวจำพรรษาอยู่ใน ๒ อาวาสเพราะคิดว่า ด้วยอุบายนี้ จีวรจะเกิดขึ้นแก่เรามาก ถ้าภิกษุจำพรรษาในอาวาสโน้นกึ่งหนึ่ง ในอาวาสโน้นอีกกึ่งหนึ่ง ก็พึงให้ส่วนจีวรอาวาสละกึ่งหนึ่งหรือให้ส่วนจีวรในอาวาสที่เธอจำพรรษามากกว่า”

๒๒๔. คิลานวัตถุกถา
ว่าด้วยภิกษุไข้
เรื่องภิกษุอาพาธเป็นโรคท้องร่วง

[๓๖๕] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องร่วง ภิกษุนั้นนอนกลิ้งเกลือกไปมาบนปัสสาวะและอุจจาระของตนเอง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคมีท่านพระอานนท์ตามเสด็จ เสด็จจาริกไปตามเสนาสนะ เสด็จเข้าไปทางที่อยู่ของภิกษุนั้น ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุนั้นนอนกลิ้งเกลือกไปมาบนปัสสาวะและอุจจาระของตนเอง จึงเสด็จเข้าไปใกล้แล้ว ได้ตรัสดังนี้ว่า “ภิกษุ เธออาพาธเป็นโรคอะไร”

ภิกษุนั้นทูลว่า “ข้าพระองค์อาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เธอมีภิกษุผู้คอยพยาบาลหรือ”

ภิกษุนั้นทูลว่า “ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เหตุใด พวกภิกษุจึงไม่คอยพยาบาลเธอ”

ภิกษุนั้นทูลว่า “เพราะข้าพระองค์ไม่ได้ทำอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนั้น พวกภิกษุจึงไม่คอยพยาบาลข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า “อานนท์ เธอไปตักน้ำมา เราจะอาบน้ำให้ภิกษุนี้”

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้วตักน้ำมาถวาย พระผู้มีพระภาคทรงราดน้ำ ท่านพระอานนท์ขัดสี พระผู้มีพระภาคทรงประคองศีรษะขึ้น ท่านพระอานนท์ยกเท้าวางบนเตียง

ต่อมา พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในวิหารหลังโน้นมีภิกษุเป็นไข้หรือ”

พวกภิกษุกราบทูลว่า “มี พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เธออาพาธเป็นโรคอะไร”

พวกภิกษุกราบทูลว่า “เธออาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุนั้นมีภิกษุผู้คอยพยาบาลหรือ”

พวกภิกษุกราบทูลว่า “ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เหตุใด พวกภิกษุจึงไม่คอยพยาบาลเธอ”

พวกภิกษุกราบทูลว่า “เพราะเธอไม่ได้ทำอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนั้น พวกภิกษุจึงไม่คอยพยาบาลเธอ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้คอย พยาบาล ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาลพวกเธอ ภิกษุทั้งหลาย ผู้จะพยาบาลเราก็จงพยาบาลภิกษุไข้เถิด ถ้ามีอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์พึงพยาบาลภิกษุไข้นั้นจนตลอดชีวิต(หรือ)จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีอาจารย์ อาจารย์พึงพยาบาลภิกษุไข้นั้นจนตลอดชีวิต(หรือ)จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีสัทธิวิหาริก สัทธิวิหาริกพึงพยาบาลภิกษุไข้นั้นจนตลอดชีวิต(หรือ)จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีอันเตวาสิก อันเตวาสิกพึงพยาบาลภิกษุไข้นั้นจนตลอดชีวิต(หรือ)จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ผู้ร่วมอุปัชฌาย์พึงพยาบาลภิกษุไข้นั้นจนตลอด ชีวิต(หรือ)จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ ผู้ร่วมอาจารย์พึงพยาบาลภิกษุไข้นั้นจนตลอดชีวิต(หรือ)จนกว่าเธอจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธิวิหาริก อันเตวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์ต้องพยาบาลภิกษุไข้นั้น ถ้าไม่พยาบาล ต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องคนไข้ที่พยาบาลได้ยากและพยาบาลได้ง่าย

คนไข้ที่พยาบาลได้ยากมีอาการ ๕ อย่าง

[๓๖๖] ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ที่มีอาการ ๕ อย่าง พยาบาลได้ยาก คือ

๑. ไม่ทำความสบาย

๒. ไม่รู้ประมาณในความสบาย

๓. ไม่ฉันยา

๔. ไม่บอกอาการไข้ตามเป็นจริงแก่ผู้พยาบาลไข้ที่มุ่งประโยชน์ คือ ไม่บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่

๕. เป็นคนไม่อดทนความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น เป็นทุกข์แสนสาหัส กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะคร่าชีวิต

ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ที่มีอาการ ๕ อย่างนี้แล พยาบาลได้ยาก

คนไข้ที่พยาบาลได้ง่ายมีอาการ ๕ อย่าง

ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ที่มีอาการ ๕ อย่าง พยาบาลได้ง่าย คือ

๑. ทำความสบาย

๒. รู้ประมาณในความสบาย

๓. ฉันยา

๔. บอกอาการไข้ตามเป็นจริงแก่ผู้พยาบาลไข้ที่มุ่งประโยชน์ คือ บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่

๕. เป็นคนอดทนต่อความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น เป็นทุกข์แสนสาหัส กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะคร่าชีวิต

ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ที่มีอาการ ๕ อย่างนี้แล พยาบาลได้ง่าย

บุคคลผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ไม่ควรพยาบาลภิกษุไข้

ภิกษุทั้งหลาย ผู้พยาบาลภิกษุไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ไม่ควรพยาบาลคนไข้ คือ

๑. ไม่สามารถจัดยา

๒. ไม่รู้จักของแสลงและไม่แสลง คือ นำของแสลงเข้าไปให้ นำของไม่แสลงออกไป

๓. พยาบาลคนไข้เพราะเห็นแก่อามิส ไม่มีจิตเมตตา

๔. รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายหรือของที่อาเจียนออกมา ไปเททิ้ง

๕. ไม่สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา เป็นบางครั้งบางคราว

ภิกษุทั้งหลาย ผู้พยาบาลภิกษุไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล ไม่ควรพยาบาลคนไข้

บุคคลผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ควรพยาบาลภิกษุไข้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ควรพยาบาลภิกษุไข้ คือ

๑. สามารถจัดยา
๒. รู้จักของแสลงและไม่แสลง คือ นำของแสลงออกไป นำของไม่แสลงเข้ามาให้
๓. ไม่พยาบาลคนไข้เพราะเห็นแก่อามิส มีจิตเมตตา
๔. ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายหรือของที่อาเจียนออมา ไปเททิ้ง
๕. สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา เป็นบางครั้ง บางคราว

ภิกษุทั้งหลาย ผู้พยาบาลภิกษุไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล ควรพยาบาลคนไข้

๒๒๕. มตสันตกกถา
ว่าด้วยการให้บริขารของภิกษุมรณภาพแก่ผู้พยาบาลไข้
เรื่องภิกษุและสามเณรเป็นไข้

[๓๖๗] สมัยนั้น ภิกษุ ๒ รูปเดินทางไกลไปในแคว้นโกศล เธอทั้ง ๒ เดิน ทางไปยังอาวาสแห่งหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่งในอาวาสนั้นเป็นไข้

ลำดับนั้น ภิกษุเหล่านั้นได้ปรึกษากันดังนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย พระผู้มีพระภาค ทรงสรรเสริญการพยาบาลภิกษุไข้ พวกเราจงพยาบาลภิกษุรูปนี้กันเถิด” แล้วพากัน พยาบาลภิกษุไข้นั้น

เธอได้รับการพยาบาลอยู่ได้มรณภาพลง

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นถือเอาบาตรและจีวรของเธอไปกรุงสาวัตถี แล้วกราบทูล เรื่องนั้นให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมรณภาพ สงฆ์เป็นเจ้าของ บาตรและจีวร แต่ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้เป็นผู้มีอุปการะมาก ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ให้สงฆ์มอบไตรจีวรและบาตรแก่ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้”

วิธีมอบให้ไตรจีวร บาตร และกรรมวาจาสำหรับมอบให้

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้ไตรจีวรและบาตรอย่างนี้ คือ ภิกษุพยาบาลภิกษุไข้นั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ภิกษุชื่อนี้มรณภาพแล้ว นี้ คือไตรจีวรและบาตรของเธอ”

ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้มรณภาพแล้ว นี้คือไตรจีวรและ บาตรของเธอ สงฆ์พึงให้ไตรจีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้มรณภาพแล้ว นี้คือไตรจีวรและ บาตรของเธอ สงฆ์ให้ไตรจีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการให้ไตรจีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

สงฆ์ให้ไตรจีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้แล้วสงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้

สามเณรมรณภาพ

[๓๖๘] สมัยนั้น สามเณรรูปหนึ่งมรณภาพ ภิกษุทั้งหลายได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อสามเณรมรณภาพ สงฆ์เป็นเจ้าของบาตรและจีวร แต่ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้เป็นผู้มีอุปการะมาก ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สงฆ์มอบจีวรและบาตรแก่ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้”

วิธีมอบจีวรและบาตรให้ และกรรมวาจาสำหรับมอบให้

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้จีวรและบาตรอย่างนี้ คือ ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้นั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ สามเณรชื่อนี้มรณภาพแล้ว นี้คือจีวรและบาตรของเธอ”

ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สามเณรชื่อนี้มรณภาพแล้ว นี้คือจีวรและ บาตรของเธอ ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว พึงให้จีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลสามเณรไข้ นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สามเณรชื่อนี้มรณภาพแล้ว นี้คือจีวรและ บาตรของเธอ สงฆ์ให้จีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลสามเณรไข้ ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการให้จีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลสามเณรไข้ ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

สงฆ์ให้จีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลสามเณรไข้แล้ว สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้

ภิกษุสามเณรช่วยกันพยาบาลไข้

[๓๖๙] สมัยนั้น ภิกษุและสามเณรช่วยกันพยาบาลภิกษุไข้ เธอได้รับการพยาบาลอยู่ได้มรณภาพลง ลำดับนั้น ภิกษุผู้พยาบาลไข้ได้มีความคิดดังนี้ว่า “เราพึงให้ส่วนจีวรแก่สามเณรผู้พยาบาลไข้อย่างไรหนอ”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มอบส่วนจีวรแก่สามเณรผู้พยาบาลไข้เท่า ๆ กัน”

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งมีเครื่องบริขารมาก มรณภาพลง

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมรณภาพ สงฆ์เป็นเจ้า ของบาตรและจีวร แต่ผู้พยาบาลไข้เป็นผู้มีอุปการะมาก ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ให้สงฆ์มอบไตรจีวรและบาตรแก่ภิกษุผู้พยาบาลไข้ บรรดาสิ่งของเหล่านั้น เราอนุญาต ให้สงฆ์พร้อมใจกันแบ่งลหุภัณฑ์และลหุบริขาร ส่วนครุภัณฑ์และครุบริขาร เป็นของ สงฆ์ผู้อยู่ในจตุรทิศทั้งที่เดินทางมาและยังไม่มา เป็นของที่ไม่ควรแจกไม่ควรแบ่ง”

๒๒๖. นัคคิยปฏิกเขปกถา
ว่าด้วยทรงห้ามเปลือยกาย
เรื่องภิกษุเปลือยกาย

[๓๗๐] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเปลือยกายเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับแล้วได้กราบทูลดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญความมักน้อย สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการน่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียรโดยประการต่าง ๆ การเปลือยกายนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการน่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียรโดยประการต่าง ๆ ขอประทานวโรกาส พระผู้มีพระภาคทรงโปรดอนุญาตการเปลือยกายแก่ภิกษุเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “โมฆบุรุษ การกระทำของเธอไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย โมฆบุรุษ ไฉนเธอจึงได้สมาทานการเปลือยกายที่พวกเดียรถีย์ทำกันเล่า โมฆบุรุษ การทำอย่างนี้มิได้เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ฯลฯ” ครั้นทรงตำหนิแล้วทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสมาทานการเปลือยกายที่พวกเดียรถีย์ทำกัน รูปใดสมาทาน ต้องอาบัติถุลลัจจัย”

๒๒๗. กุสจีราทิปฏิกเขปกถา
ว่าด้วยทรงห้ามผ้าคากรองเป็นต้น
เรื่องภิกษุนุ่งผ้าคากรองเป็นต้น

[๓๗๑] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งนุ่งผ้าคากรอง ฯลฯ นุ่งเปลือกไม้ ฯลฯ นุ่งผ้าผลไม้ ฯลฯ นุ่งผ้าทอด้วยผมคน ฯลฯ นุ่งผ้าทอด้วยขนสัตว์ ฯลฯ นุ่งผ้าทอด้วยขนปีกนกเค้า ฯลฯ นุ่งหนังเสือแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับได้กราบทูลดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัส

สรรเสริญความมักน้อย ความ สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภ ความเพียรโดยประการต่าง ๆ หนังเสือนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความมักน้อยความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียรโดยประการต่าง ๆ ขอประทานวโรกาส พระผู้มีพระภาคทรงโปรดอนุญาตหนังเสือ แก่ภิกษุทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า "โมฆบุรุษ การกระทำของเธอไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย ไฉนเธอจึงได้ใช้ หนังเสืออันเป็นสัญลักษณ์ของเดียรถีย์เล่า โมฆบุรุษ การทำอย่างนี้ มิได้เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ฯลฯ" ครั้นทรงตำหนิแล้วทรงแสดงธรรมีกถา รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า "ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้หนังเสืออันเป็นสัญลักษณ์ของเดียรถีย์ รูปใดใช้ ต้องอาบัติถุลลัจจัย"

เรื่องภิกษุนุ่งผ้าทำด้วยก้านดอกรักเป็นต้น

ต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งนุ่งผ้าทำด้วยก้านดอกรัก ฯลฯ นุ่งผ้าทำด้วยเปลือกปอแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ได้กราบทูลดังนี้ว่า "พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียรโดยประการต่าง ๆ ผ้าทำด้วยเปลือกปอนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียรโดยประการต่าง ๆ ขอประทานวโรกาส พระผู้มีพระภาคทรงโปรดอนุญาตผ้าเปลือกปอแก่ภิกษุทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า "โมฆบุรุษ การกระทำของเธอไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย โมฆบุรุษ ไฉนเธอจึงได้นุ่งผ้าเปลือกปอเล่า โมฆบุรุษ การทำอย่างนี้ มิได้เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ฯลฯ" ครั้นทรงตำหนิแล้วทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า "ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงนุ่งผ้าทำด้วยเปลือกปอ รูปใดพึงนุ่ง ต้องอาบัติทุกกฏ"

๒๒๘. สัพพนีลกาทิปฏิกเขปกถา
ว่าด้วยทรงห้ามจีวรสีเขียวล้วนเป็นต้น
เรื่องพระฉัพพัคคีย์ห่มจีวรสีเขียวล้วนเป็นต้น

[๓๗๒] สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ห่มจีวรสีเขียวล้วน ... ห่มจีวรสีเหลืองล้วน ... ห่มจีวรสีแดงล้วน ... ห่มจีวรสีบานเย็นล้วน ... ห่มจีวร สีดำล้วน ... ห่มจีวร สีแสดล้วน ... ห่มจีวรสีชมพู

ล้วน ... ห่มจีวรที่ไม่ตัดชาย ... ห่มจีวรมีชายยาว ... ห่มจีวรมีชายเป็นลายดอกไม้ ... ห่มจีวรมีชายเป็นแผ่น ... สวมเสื้อ ... สวมหมวก ... โพกศีรษะ

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงใช้ผ้าโพกศีรษะเหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกามเล่า”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงห่มจีวรสีเขียวล้วน ... ไม่พึงห่มจีวรสีเหลืองล้วน ... ไม่พึงห่มจีวรสีแดงล้วน ... ไม่พึงห่มจีวรสีบานเย็นล้วน ... ไม่พึงห่มจีวรสีดำล้วน ... ไม่พึงห่มจีวรสีแสดล้วน ... ไม่พึงห่มจีวรสีชมพูล้วน ... ไม่พึงห่มจีวรที่ไม่ตัดชาย ... ไม่พึงห่มจีวรมีชายยาว ... ไม่พึงห่มจีวรมีชายลายดอกไม้ ... ไม่พึงห่มจีวรมีชายเป็นแผ่น ...ไม่พึงสวมเสื้อ ... ไม่พึงสวมหมวก ... ไม่พึงใช้ผ้าโพกศีรษะ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ”

๒๒๙. วัสสังวุตถานังอนุปปันนจีวรกถา
ว่าด้วยจีวรยังไม่เกิดแก่ภิกษุผู้จำพรรษา
เรื่องจีวรยังไม่เกิดขึ้นภิกษุหลีกไป

[๓๗๓] สมัยนั้น พวกภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้น พากันหลีกไปบ้าง สึกบ้าง มรณภาพบ้าง ปฏิญญาเป็นสามเณรบ้าง ปฏิญญาเป็นผู้บอกลาสิกขาบ้าง ปฏิญญาเป็นผู้ต้องอันติมวัตถุบ้าง[๑] ปฏิญญาเป็นคนวิกลจริตบ้าง ปฏิญญาเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่านบ้าง ปฏิญญาเป็นคนกระสับกระส่ายเพราะเวทนาบ้าง ปฏิญญาเป็นผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นอาบัติบ้าง ปฏิญญาเป็นผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติบ้าง ปฏิญญาเป็นผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปบ้าง ปฏิญญาเป็นบัณเฑาะก์บ้าง[๒] ปฏิญญาเป็นคนลักเพศ

---

[๑] ต้องอันติมวัตถุ ได้แก่ ต้องอาบัติปาราชิก (กงฺขา.อภินวฏีกา (บาลี) เพิ่ม/เพิ่ม/๑๖๐, องฺ.เอกก.ฏีกา (บาลี) ๑/๕๓/๑๓๑)

[๒] **บัณเฑาะก์** ในที่นี้หมายถึงบัณเฑาะก์ ๕ ประเภท คือ

๑. คนที่ดับความใคร่เร่าร้อน (เพราะกาม) ของตนโดยการใช้น้ำอสุจิผู้อื่นราดตัวเอง ชื่อว่า**อาสิตตบัณเฑาะก์**

๒. คนที่เมื่อเกิดความริษยาขึ้น ถ้าเห็นผู้อื่นประพฤติล่วงเกินกัน ความเร่าร้อนจึงระงับ ชื่อว่า**อุสูยบัณเฑาะก์**

๓. คนที่ถูกตัดองคชาต ชื่อว่า**โอปักกมิกบัณเฑาะก์**

๔. คนที่เป็นบัณเฑาะก์ในเวลาข้างแรมด้วยอานุภาพอกุศลวิบาก แต่ในเวลาข้างขึ้น ความเร่าร้อนย่อมระงับไป ชื่อว่า**ปักขบัณเฑาะก์**

๕. คนที่เป็นบัณเฑาะก์โดยกำเนิด ชื่อว่า**นปุงสกบัณเฑาะก์**

บ้าง[๑] ปฏิญญาเป็นผู้เข้ารีตเดียรถีย์บ้าง ปฏิญญาเป็นสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ปฏิญญาเป็นผู้ฆ่ามารดาบ้าง ปฏิญญาเป็นผู้ฆ่าบิดาบ้าง ปฏิญญาเป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์บ้าง ปฏิญญาเป็นผู้ประทุษร้ายภิกษุณีบ้าง ปฏิญญาเป็นผู้ทำลายสงฆ์บ้าง ปฏิญญาเป็นผู้ทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิตบ้าง ปฏิญญาเป็นอุภโตพยัญชนกบ้าง[๒]

ภิกษุทั้งหลายจึงได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

[๓๗๔] พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุจำพรรษาแล้ว หลีกไปเสียเมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้น เมื่อมีผู้รับแทนที่สมควร สงฆ์ก็พึงให้

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้น สึกเสีย มรณภาพลง ปฏิญญาเป็นสามเณร ปฏิญญาเป็นผู้บอกลาสิกขา เป็นผู้ต้องอันติมวัตถุ สงฆ์เป็นเจ้าของ(จีวรนั้น)

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้วเมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้น ปฏิญญาเป็นคนวิกลจริต ปฏิญญาเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่าน ปฏิญญาเป็นคนกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ปฏิญญาเป็นผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นอาบัติ ปฏิญญาเป็นผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ ปฏิญญาเป็นผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ละทิฏฐิบาป เมื่อมีผู้รับแทนที่สมควร สงฆ์ก็พึงให้

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้วเมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้น ปฏิญญาเป็นบัณเฑาะก์ ปฏิญญาเป็นคนลักเพศ ปฏิญญาเป็นผู้เข้ารีตเดียรถีย์ ปฏิญญา เป็นสัตว์ดิรัจฉาน ปฏิญญาเป็นผู้ฆ่ามารดา ปฏิญญาเป็นผู้ฆ่าบิดา ปฏิญญาเป็นผู้ฆ่า พระอรหันต์ ปฏิญญาเป็นผู้

ในบัณเฑาะก์ ๕ ประเภทนี้

อาสิตตบัณเฑาะก์ และอุสูยบัณเฑาะก์ ไม่ห้ามบรรพชา

ส่วนบัณเฑาะก์อีก ๓ ประเภทที่เหลือ ห้ามบรรพชา

อนึ่งในกุรุนทีกล่าวว่า ปักขบัณเฑาะก์ ห้ามบรรพชาเฉพาะในปักษ์ที่เป็นบัณเฑาะก์ (ข้างแรม) (วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๐๙/๘๑-๘๒)

[๑] **คนเถยยสังวาส** มี ๓ จำพวก คือ ๑. คนลักเพศ ๒. คนลักสังวาส ๓. คนลักทั้งเพศและสังวาส

คนลักเพศ คือคนที่ปลอมบวชเป็นภิกษุ เข้าไปอยู่ในวัดแต่ไม่ปฏิบัติวัตรของภิกษุ

คนลักสังวาส คือคนที่บวชเป็นสามเณร ไปพูดเท็จในต่างถิ่นว่า ตนบวชเป็นภิกษุมา ๑๐ พรรษา ๒๐ พรรษา แล้ว และปฏิบัติวัตรของภิกษุ

คนลักทั้งเพศและสังวาส คือคนที่ปลอมบวชเป็นภิกษุ เข้าไปอยู่ในวัดและปฏิบัติวัตรของภิกษุ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๑๐/๘๒-๘๓)

[๒] **อุภโตพยัญชนก** หมายถึงคนมี ๒ เพศ คือ สัญลักษณ์เพศหญิง และสัญลักษณ์เพศชาย เพราะผลกรรมที่ทำไว้ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๑๖/๙๒)

ประทุษร้ายภิกษุณี ปฏิญญาเป็นผู้ทำลายสงฆ์ ปฏิญญา เป็นผู้ทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิต ปฏิญญาเป็นอุภโตพยัญชนก สงฆ์เป็นเจ้าของจีวรนั้น

[๓๗๕] ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้วหลีกไป เมื่อจีวรเกิดขึ้น แล้วแต่ยังไม่ได้แบ่งกัน เมื่อมีผู้รับแทนที่สมควร สงฆ์พึงให้

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรเกิดขึ้นแล้วแต่ยังไม่ได้แบ่งกัน สึกเสีย มรณภาพลง ปฏิญญาเป็นสามเณร ปฏิญญาเป็นผู้บอกลาสิกขา ปฏิญญาเป็นผู้ต้องอันติมวัตถุ สงฆ์เป็นเจ้าของ(จีวรนั้น)

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรเกิดขึ้นแล้วแต่ยังไม่ได้แบ่งกัน ปฏิญญาเป็นคนวิกลจริต ปฏิญญาเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่าน ปฏิญญาเป็นคนกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ปฏิญญาเป็นผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็น อาบัติ ปฏิญญาเป็นผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ ปฏิญญาเป็นผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป เมื่อมีผู้รับแทนที่สมควร สงฆ์ก็พึงให้

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรเกิดขึ้นแล้วแต่ยังไม่ได้แบ่งกัน ปฏิญญาเป็นบัณเฑาะก์ ปฏิญญาเป็นคนลักเพศ ปฏิญญาเป็นผู้ไปเข้ารีตเดียรถีย์ ปฏิญญาเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ปฏิญญาเป็นผู้ฆ่ามารดา ปฏิญญาเป็นผู้ฆ่าบิดา ปฏิญญาเป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์ ปฏิญญาเป็นผู้ประทุษร้ายภิกษุณี ปฏิญญาเป็นผู้ทำลายสงฆ์ ปฏิญญาเป็นผู้ทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิต ปฏิญญาเป็นอุภโตพยัญชนก สงฆ์เป็นเจ้าของจีวรนั้น

๒๓๐. สังฆภินเนจีวรุปปาทกถา
ว่าด้วยความเกิดขึ้นแห่งจีวรเมื่อสงฆ์แตกกัน
เรื่องสงฆ์แตกกัน

[๓๗๖] ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้ว สงฆ์แตกกัน คนทั้งหลายในถิ่นนั้นถวายน้ำในฝ่ายหนึ่ง ถวายจีวรในฝ่ายหนึ่งด้วยกล่าวว่า “พวกเราขอถวายแก่สงฆ์” นั่นเป็นของสงฆ์เท่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้ว สงฆ์แตกกัน คนทั้งหลายในถิ่นนั้นถวายน้ำในฝ่ายหนึ่ง ถวายจีวรในฝ่ายนั้นเหมือนกันด้วยกล่าวว่า “พวกเราขอถวายแก่สงฆ์” นั่นเป็นของสงฆ์เท่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้ว สงฆ์แตกกัน คนทั้งหลายในถิ่นนั้นถวายน้ำในฝ่ายหนึ่ง ถวายจีวรในฝ่ายหนึ่งด้วยกล่าวว่า “พวกเราขอถวายเฉพาะฝ่าย” นั่นเป็นของเฉพาะฝ่ายเท่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้ว สงฆ์แตกกัน คนทั้งหลายในถิ่นนั้นถวายน้ำในฝ่ายหนึ่ง ถวายจีวรในฝ่ายนั้นเหมือนกันด้วยกล่าวว่า “พวกเราขอถวายเฉพาะฝ่าย” นั่นเป็นของเฉพาะฝ่ายเท่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ เมื่อจีวรเกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้วแต่ยังไม่ได้แบ่งสงฆ์แตกกัน พึงแบ่งส่วนให้ภิกษุทุกรูปเท่า ๆ กัน

๒๓๑. ทุคคหิตสุคคหิตาทิกถา
ว่าด้วยจีวรที่ถือเอาไม่ดีและถือเอาดีเป็นต้น
เรื่องพระเรวตะฝากจีวร

[๓๗๗] สมัยนั้น ท่านพระเรวตะฝากจีวรไปกับภิกษุรูปหนึ่งให้นำไปถวาย ท่านพระสารีบุตรด้วยสั่งว่า “ท่านจงถวายจีวรผืนนี้แก่พระเถระ”

ลำดับนั้น ในระหว่างทาง ภิกษุรูปนั้นได้ถือเอาจีวรนั้นเพราะวิสาสะกับท่านพระเรวตะ ต่อมา ท่านพระเรวตะมาพบท่านพระสารีบุตรจึงถามว่า “ผมฝากจีวร มาถวาย ท่านได้รับแล้วหรือขอรับ”

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า “ท่าน ผมยังไม่เห็นจีวรนั้นเลย”

ต่อมา ท่านพระเรวตะได้ถามภิกษุผู้รับฝากนั้นว่า “ท่าน ผมฝากจีวรกับท่านให้นำไปถวายพระเถระ จีวรนั้นอยู่ที่ไหน”

ภิกษุรูปนั้นตอบว่า “ท่าน ผมได้ถือเอาจีวรนั้นแล้วเพราะวิสาสะกับท่าน”

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

เรื่องการถือเอาของฝากโดยวิสาสะ
และการอธิษฐานเป็นจีวรมรดก
กรณีที่ ๑ ฝากไปด้วยสั่งว่า “ท่านจงถวาย...”

[๓๗๘] พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุฝากจีวรไปกับภิกษุด้วยสั่งว่า “ท่านจงถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้” ในระหว่างทาง ภิกษุผู้รับฝาก ถือเอาจีวรเองเพราะวิสาสะกับภิกษุผู้รับนั้น อย่างนี้ชื่อว่าถือเอาดี แต่ถือเอาเพราะวิสาสะกับผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาไม่ดี

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุฝากจีวรไปกับภิกษุด้วยสั่งว่า “ท่านจงถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้” ในระหว่างทาง ภิกษุผู้รับฝากถือเอาเองเพราะวิสาสะกับผู้รับ อย่างนี้ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง แต่ถือเอาเพราะวิสาสะกับผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุฝากจีวรไปกับภิกษุด้วยสั่งว่า “ท่านจงถวายจีวร ผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้” ในระหว่างทาง ภิกษุผู้รับฝากได้ทราบข่าวว่า “ผู้ฝากมรณภาพ เสียแล้ว” จึงอธิษฐานเป็นจีวรมรดกของภิกษุผู้ฝากนั้น อย่างนี้ชื่อว่าอธิษฐานถูกต้อง แต่ถือเอาเองเพราะวิสาสะกับผู้รับชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุฝากจีวรไปกับภิกษุด้วยสั่งว่า “ท่านจงถวายจีวร ผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้” ในระหว่างทางภิกษุผู้รับฝากได้ทราบข่าวว่า “ผู้รับมรณภาพเสียแล้ว” จึงอธิษฐานเป็นจีวรมรดกของภิกษุผู้รับนั้น อย่างนี้ชื่อว่าอธิษฐานไม่ถูกต้อง แต่ถือเอาเพราะวิสาสะกับผู้ฝากชื่อว่าถือเอาถูกต้อง

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุฝากจีวรไปกับภิกษุด้วยสั่งว่า “ท่านจงถวายจีวร ผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้” ในระหว่างทาง ภิกษุผู้รับฝากได้ทราบข่าวว่า “ผู้ฝากและผู้รับทั้ง ๒ มรณภาพเสียแล้ว” จึงอธิษฐานเป็นจีวรมรดกของภิกษุผู้ฝาก อย่างนี้ชื่อว่าอธิษฐานถูกต้อง อธิษฐานเป็นจีวรมรดกของภิกษุผู้รับชื่อว่าอธิษฐานไม่ถูกต้อง

กรณีที่ ๒ ฝากไปด้วยกล่าวว่า “ผมขอถวาย...”

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุฝากจีวรไปกับภิกษุด้วยกล่าวว่า “ผมขอถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้” ในระหว่างทาง ภิกษุผู้รับฝากถือเอาเองเพราะวิสาสะกับผู้ฝาก อย่างนี้ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง แต่ถือเอาเพราะวิสาสะกับผู้รับชื่อว่าถือเอาถูกต้อง

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุฝากจีวรไปกับภิกษุด้วยกล่าวว่า “ผมขอถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้” ในระหว่างทาง ภิกษุผู้รับฝากถือเอาเองเพราะวิสาสะกับผู้รับ อย่างนี้ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง แต่ถือเอาเพราะวิสาสะกับผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุฝากจีวรไปกับภิกษุด้วยกล่าวว่า “ผมขอถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้” ในระหว่างทาง ภิกษุผู้รับฝากได้ทราบข่าวว่า “ผู้ฝากมรณภาพเสียแล้ว” จึงอธิษฐานเป็นจีวรมรดกของภิกษุผู้ฝากนั้น อย่างนี้ชื่อว่าอธิษฐานไม่ถูกต้อง แต่ถือเอาเองเพราะวิสาสะกับผู้รับชื่อว่าถือเอาถูกต้อง

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุฝากจีวรไปกับภิกษุด้วยกล่าวว่า “ผมขอถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้” ในระหว่างทาง ภิกษุผู้รับฝากได้ทราบข่าวว่า “ผู้รับมรณภาพเสียแล้ว” จึงอธิษฐานเป็นจีวรมรดกของภิกษุผู้รับนั้น อย่างนี้ชื่อว่าอธิษฐานถูกต้อง แต่ถือเอาเพราะวิสาสะกับผู้ฝากชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุฝากจีวรไปกับภิกษุด้วยกล่าวว่า “ท่านจงถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้” ในระหว่างทาง ภิกษุผู้รับฝากได้ทราบข่าวว่า “ผู้ฝากและผู้รับทั้ง ๒ มรณภาพเสียแล้ว”

จึงอธิษฐานเป็นจีวรมรดกของภิกษุผู้ฝาก อย่างนี้ชื่อว่าอธิษฐานไม่ถูกต้อง อธิษฐานเป็นจีวรมรดกของภิกษุผู้รับชื่อว่าอธิษฐานถูกต้อง

๒๓๒. อัฏฐจีวรมาติกา
ว่าด้วยจีวรที่เกิดขึ้นมี ๘ มาติกา
เรื่องมาติกาแห่งจีวร ๘ ข้อ

[๓๗๙] ภิกษุทั้งหลาย มาติกาเพื่อความเกิดขึ้นแห่งจีวร มี ๘ อย่างนี้ คือ

๑.	ถวายแก่สีมา	๒.	ถวายตามกติกา[๑]
๓.	ถวายในที่จัดภิกษาหาร	๔.	ถวายแก่สงฆ์
๕.	ถวายแก่สงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย (คือภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์)	๖.	ถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาแล้ว
๗.	ถวายเจาะจง	๘.	ถวายแก่บุคคล

ที่ชื่อว่า ถวายแก่สีมา ได้แก่ ภิกษุที่อยู่ในสีมามีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้น พึงแบ่งกัน

ที่ชื่อว่า ถวายตามกติกา ได้แก่ อาวาสจำนวนมาก มีลาภเสมอกัน คือ เมื่อทายกถวายในวัดหนึ่งชื่อว่าเป็นอันถวายทุกวัด

ที่ชื่อว่า ถวายในที่จัดภิกษาหาร ได้แก่ ทายกทำสักการะเป็นประจำแก่สงฆ์ในที่ใด ถวายในที่นั้น

ที่ชื่อว่า ถวายแก่สงฆ์ ได้แก่ สงฆ์อยู่พร้อมหน้ากันแบ่ง

ที่ชื่อว่า ถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย ได้แก่ ภิกษุแม้จะมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่มีภิกษุณีอยู่รูปเดียว พึงให้ฝ่ายละครึ่ง ภิกษุณีแม้จะมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่มีภิกษุอยู่รูปเดียว พึงให้ฝ่ายละครึ่ง

ที่ชื่อว่า ถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาแล้ว ได้แก่ ภิกษุมีจำนวนเท่าใดอยู่จำพรรษา แล้วในอาวาสนั้น ภิกษุเหล่านั้นพึงแบ่งกัน

ที่ชื่อว่า ถวายเจาะจง ได้แก่ ถวายเฉพาะข้าวต้ม ภัตตาหาร ของเคี้ยว จีวร เสนาสนะ หรือเภสัช

ที่ชื่อว่า ถวายแก่บุคคล ได้แก่ ถวายด้วยกล่าวว่า “เราถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุ ชื่อนี้”

จีวรขันธกะที่ ๘ จบ

---

[๑] **กติกา** ในที่นี้หมายถึง สมานลาภกติกา คือ ข้อตกลงที่ว่าอาวาสทั้งหลายมีลาภเสมอกัน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๗๙/๖๓๐)

๒๓๓. รวมเรื่องที่มีในจีวรขันธกะ

จีวรขันธกะมี ๙๖ เรื่อง คือ

เรื่องคณะกุฏุมพีชาวกรุงราชคฤห์พบหญิงงามเมือง
ชื่ออัมพปาลีในกรุงเวสาลีกลับมากรุงราชคฤห์แล้ว
กราบทูลเรื่องนั้นให้พระราชาทรงทราบ

เรื่องบุตรของหญิงงามเมืองชื่อสาลวดี ซึ่งต่อมาเป็นโอรส
ของเจ้าชายอภัย เพราะเหตุที่ยังมีชีวิต เจ้าชายจึงประทานชื่อว่าชีวก

เรื่องชีวกเดินทางไปกรุงตักกสิลา เรียนวิชาแพทย์สำเร็จ
เป็นหมอใหญ่ได้รักษาโรคปวดศีรษะของภรรยาเศรษฐีที่เป็น
เรื้อรังอยู่ ๗ ปี จนหายด้วยการนัตถุ์ยาเพียงครั้งเดียว

เรื่องรักษาโรคริดสีดวงทวารของพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ
เรื่องพระราชทานตำแหน่งหมอชีวกเป็นแพทย์หลวงประจำ
พระองค์ พระสนม นางกำนัลและอุปัฏฐากพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์

เรื่องรักษาเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ผู้ป่วยเป็นโรคปวดศีรษะ
เรื่องรักษาโรคเนื้องอกในลำไส้ เรื่องรักษาโรคผอมเหลืองของ
พระเจ้าปัชโชตหายด้วยให้เสวยพระโอสถผสมเนยใส
เรื่องได้รับพระราชทานผ้าคู่สีไวยกะเป็นรางวัล เรื่องสรงพระกาย
ของพระผู้มีพระภาคซึ่งหมักหมมด้วยสิ่งเป็นโทษได้ชุ่มชื่น
เรื่องหมอชีวกทูลถวายพระโอสถ ๓๐ ครั้ง โดยอบก้านอุบล
๓ ก้านด้วยยา

เรื่องหมอชีวกกราบทูลขอพร เมื่อพระผู้มีพระภาคทรง
มีพระกายเป็นปกติแล้ว เรื่องทรงรับผ้าคู่สีไวยกะ
เรื่องทรงอนุญาตคหบดีจีวร

เรื่องจีวรเกิดขึ้นมากในกรุงราชคฤห์ เรื่องทรงอนุญาตผ้าปาวาร
ผ้าไหมและผ้าโกเชาว์ เรื่องผ้ากัมพลราคาครึ่งกาสิยะ

เรื่องผ้าเนื้อดีเนื้อหยาบ พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญความสันโดษ
เรื่องภิกษุรอกันและไม่รอกัน เรื่องทายกนำจีวรกลับคืน

เรื่องสมมติเรือนคลัง เรื่องเจ้าหน้าที่รักษาผ้าในเรือนคลัง
เรื่องทรงห้ามย้ายเจ้าหน้าที่เรือนคลัง เรื่องจีวรเกิดขึ้นมาก

เรื่องส่งเสียงดังขณะแจกจีวร เรื่องวิธีแจกจีวร เรื่องวิธีให้ส่วนแบ่ง
เรื่องให้แลกส่วนของตน เรื่องให้ส่วนพิเศษ
เรื่องวิธีให้ส่วนจีวร เรื่องย้อมจีวรด้วยโคมัย เรื่องย้อมด้วยน้ำเย็น
เรื่องน้ำย้อมล้น เรื่องไม่รู้ว่าน้ำย้อมเดือดแล้วหรือยังไม่เดือด
เรื่องยกหม้อน้ำย้อมลง เรื่องไม่มีภาชนะสำหรับย้อม
เรื่องขยำจีวรในถาด เรื่องตากจีวรบนพื้น เรื่องปลวกกัดเครื่อง
รองทำด้วยหญ้า เรื่องแขวนจีวรพับกลาง เรื่องชายจีวรชำรุด
เรื่องน้ำย้อมหยดออกจากชายข้างเดียว
เรื่องจีวรแข็ง เรื่องจีวรหยาบกระด้าง
เรื่องพระฉัพพัคคีย์ใช้จีวรที่ไม่ได้ตัด เรื่องตัดจีวรตามแบบคันนา
เรื่องทอดพระเนตรเห็นภิกษุแบกห่อจีวร เรื่องทรงอนุญาตไตรจีวร
เรื่องพระฉัพพัคคีย์ทรงอติเรกจีวรชุดอื่นเข้าบ้าน
เรื่องอติเรกจีวรเกิดขึ้น เรื่องทรงอนุญาตผ้าปะเมื่ออันตรวาสกขาดทะลุ
เรื่องฝนตกพร้อมกัน ๔ ทวีป เรื่องนางวิสาขาขอพร
เพื่อถวายผ้าอาบน้ำฝน อาคันตุกภัต คมิกภัต คิลานภัต
คิลานุปัฏฐากภัต เภสัช ธุวยาคู และถวายผ้าอาบน้ำแก่ภิกษุณีสงฆ์
เรื่องภิกษุนอนหลับขาดสติสัมปชัญญะเพราะฉันโภชนะอันประณีต
เรื่องผ้าปูนั่งผืนเล็กเกินไป
เรื่องฝีดาษ เรื่องทรงอนุญาตผ้าเช็ดปาก
เรื่องทรงอนุญาตให้ถือวิสาสะผ้าเปลือกไม้ เรื่องไตรจีวรบริบูรณ์
เรื่องอธิษฐาน เรื่องจีวรมีขนาดเพียงไรจึงต้องวิกัป
เรื่องอุตตราสงค์ที่ทำเป็นผ้าบังสุกุลหนัก เรื่องชายสังฆาฏิไม่เสมอกัน
เรื่องด้ายหลุดลุ่ย เรื่องแผ่นสังฆาฏิลุ่ยออก เรื่องผ้าไม่พอ
เรื่องผ้าเพลาะ เรื่องจีวรเกิดขึ้นมาก เรื่องเก็บจีวรไว้ในวิหารอันธวัน
เรื่องท่านพระอานนท์เผลอสติ เรื่องภิกษุรูปเดียวจำพรรษา
เรื่องภิกษุอยู่รูปเดียวตลอดฤดูกาล
เรื่องพระเถระสองพี่น้อง เรื่องภิกษุ ๓ รูปจำพรรษาในกรุงราชคฤห์
เรื่องพระอุปนันทะจำพรรษาแล้วไปอาวาสใกล้บ้าน
เรื่องพระอุปนันทะจำพรรษาในอาวาส ๒ แห่ง

เรื่องภิกษุอาพาธเป็นโรคท้องร่วง
เรื่องคนไข้ที่พยาบาลได้ง่ายและพยาบาลได้ยาก
เรื่องภิกษุและสามเณรเป็นไข้
เรื่องภิกษุเปลือยกาย เรื่องภิกษุนุ่งผ้าคากรอง ผ้าเปลือกไม้ ผ้าผลไม้ ผ้าทอด้วยผมคน ผ้าทอด้วยขนสัตว์ ผ้าทอด้วยปีกนกเค้า หนังเสือ
เรื่องภิกษุนุ่งผ้าทำด้วยก้านดอกรัก ผ้าเปลือกปอ
เรื่องพระฉัพพัคคีย์ห่มจีวรสีเขียวห่มจีวรสีเหลือง ห่มจีวรสีแดง ห่มจีวรสีบานเย็น ห่มจีวรสีดำ ห่มจีวรสีแสด หดจีวรสีชมพู ห่มจีวรไม่ตัดชาย ห่มจีวรชายยาว ห่มจีวรมีชายลายดอกไม้ ห่มจีวรชายเป็นแผ่นสวมเสื้อ สวมหมวก โพกผ้า
เรื่องจีวรยังไม่เกิดขึ้นภิกษุหลีกไป เรื่องสงฆ์แตกกัน เรื่องทายกถวายน้ำแก่สงฆ์ฝ่ายหนึ่ง ถวายจีวรแก่สงฆ์อีกฝ่ายหนึ่ง เรื่องพระเรวตะฝากจีวร เรื่องการถือเอาของฝากโดยถือวิสาสะ และการอธิษฐานเป็นจีวรมรดก เรื่องมาติกาของจีวร ๘ ข้อ

จีวรขันธกะ จบ

๙. จัมเปยยขันธกะ

๒๓๔. กัสสปโคตตภิกขุวัตถุ

ว่าด้วยพระกัสสปโคตร

เรื่องพระกัสสปโคตรผู้อยู่ประจำในอาวาส ณ วาสภคาม

[๓๘๐] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งสระโบกขรณีชื่อคัคครา เขตกรุงจัมปา ครั้งนั้น ในแคว้นกาสี มีหมู่บ้านชื่อวาสภคาม ภิกษุชื่อกัสสปโคตรอยู่ประจำ ในอาวาสในที่นั้น ฝักใฝ่กังวลอยู่ ขวนขวายอยู่ว่า “ด้วยวิธีใดหนอ ภิกษุผู้มีศีลดีงาม ที่ยังไม่มาพึงมา และภิกษุผู้มีศีลดีงามที่มาแล้วพึงอยู่เป็นผาสุก และอาวาสนี้จะเจริญ งอกงามไพบูลย์ได้”

สมัยนั้น ภิกษุจำนวนหลายรูปเที่ยวจาริกไปในแคว้นกาสี จนถึงวาสภคาม ภิกษุ กัสสปโคตรได้เห็นภิกษุเหล่านั้นเดินมาแต่ไกล จึงปูอาสนะ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ลุกไปรับบาตรและจีวร ต้อนรับด้วยน้ำดื่ม จัดแจงน้ำสรง แม้ข้าวต้ม ของเคี้ยว ภัตตาหารก็จัดแจงให้

ครั้งนั้น ภิกษุอาคันตุกะเหล่านั้นได้ปรึกษากันดังนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุอยู่ประจำในอาวาสรูปนี้ดีจริง ได้จัดแจงน้ำสรง แม้ข้าวต้ม ของเคี้ยว ภัตตาหาร ก็จัดแจงให้ เอาเถอะพวกเราพักอยู่ในวาสภคามนี้แหละ” ภิกษุอาคันตุกะเหล่านั้นได้พักอยู่ในวาสภคามนั้นเอง

ต่อมา ภิกษุกัสสปโคตรได้มีความคิดดังนี้ว่า “ภิกษุอาคันตุกะเหล่านี้ไม่ต้องลำบากในฐานะที่เป็นพระอาคันตุกะ เวลานี้ภิกษุอาคันตุกะเหล่านี้ที่ไม่ชำนาญทางโคจร[๑] ก็ชำนาญแล้ว การทำความจัดแจงในตระกูลคนอื่นจนตลอดชีวิตทำได้ยาก อนึ่ง การออกปากขอย่อมไม่เป็นที่ชอบใจของคนทั้งหลาย อย่ากระนั้นเลย เราไม่พึงจัดแจง ข้าวต้มของเคี้ยวภัตตาหาร” แล้วเลิกจัดแจงข้าวต้มของเคี้ยวภัตตาหาร

ลำดับนั้น ภิกษุอาคันตุกะเหล่านั้นปรึกษากันว่า “ท่านทั้งหลาย เมื่อก่อนนี้ ภิกษุที่อยู่ประจำในอาวาสรูปนี้จัดแจงน้ำสรง แม้ข้าวต้มของเคี้ยวภัตตาหารก็จัดแจงให้ เวลานี้ ภิกษุที่อยู่ประจำในอาวาสรูปนี้ไม่จัดแจงข้าวต้มของเคี้ยวภัตตาหารแล้ว ท่าน ทั้งหลาย บัดนี้ภิกษุที่อยู่ประจำในอาวาสรูปนี้ไม่ดีเสียแล้ว เอาเถอะพวกเราจงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุที่อยู่ประจำในอาวาสรูปนี้ออกไป” ครั้งนั้น ภิกษุอาคันตุกะ เหล่านั้น ประชุมกัน ได้กล่าวกะภิกษุกัสสปโคตรนั้นดังนี้ว่า “ท่าน เมื่อก่อน ท่านจัดแจงน้ำสรง แม้ข้าวต้มของเคี้ยวภัตตาหารก็จัดให้ เวลานี้ไม่จัดแจงข้าวต้มของเคี้ยวภัตตาหาร เสียแล้ว ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม”

ภิกษุกัสสปโคตรกล่าวว่า “ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่พึงเห็น”

ครั้งนั้น พวกภิกษุอาคันตุกะได้ลงอุกเขปนียกรรมภิกษุกัสสปโคตร เพราะการ ไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ

ลำดับนั้น ภิกษุกัสสปโคตรได้มีความคิดดังนี้ว่า “เราไม่รู้เรื่องนี้ว่า นั่นเป็นอาบัติ หรือไม่เป็นอาบัติ เราต้องอาบัติหรือไม่ต้องอาบัติ เราถูกลงอุกเขปนียกรรม หรือไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ควรแก่เหตุหรือไม่ควรแก่เหตุ อย่ากระนั้นเลย เราพึงเดินทางไปกรุงจัมปา แล้วกราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเกี่ยวกับเรื่องนั้น”

ครั้งนั้น ภิกษุกัสสปโคตรเก็บเสนาสนะถือบาตรและจีวร เดินทางไปกรุงจัมปา เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งลง ณ ที่สมควร

พุทธประเพณี

การที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายทรงปราศรัยกับภิกษุอาคันตุกะทั้งหลาย นั่นเป็นพุทธประเพณี

---

[๑] **ทางโคจร** หมายถึงหนทางที่จะไปบิณฑบาต สถานที่เที่ยวไปเพื่อก้อนข้าว (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๕๗/๓๙๓)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุกัสสปโคตรดังนี้ว่า “ภิกษุ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ เธอเดินทางไกลมาไม่ลำบากหรือ เธอมาจากที่ไหน”

ภิกษุกัสสปโคตรกราบทูลว่า “ยังสบายดี ข้าพระพุทธเจ้า ยังพอเป็นอยู่ได้ พระพุทธเจ้าข้า และข้าพระองค์เดินทางไกลมาไม่ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า ในชนบท แคว้นกาสีมีหมู่บ้านชื่อวาสภะ ข้าพระองค์อยู่ประจำในอาวาสในที่นั้น ฝักใฝ่ในการ ก่อสร้าง ขวนขวายอยู่ว่า ด้วยวิธีใดหนอ ภิกษุผู้มีศีลดีงามที่ยังไม่มาพึงมา และ ภิกษุผู้มีศีลดีงามที่มาแล้วพึงอยู่เป็นผาสุก และอาวาสนี้จะเจริญงอกงามไพบูลย์ได้

พระพุทธเจ้าข้า ต่อมา ภิกษุจำนวนหลายรูปเที่ยวจาริกไปในแคว้นกาสี จนถึง วาสภคาม ข้าพระองค์ได้เห็นภิกษุเหล่านั้นเดินมาแต่ไกล จึงปูอาสนะ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ลุกไปรับบาตรและจีวร ต้อนรับด้วยน้ำดื่ม จัดแจงน้ำสรง แม้ข้าวต้มของเคี้ยวภัตตาหารก็จัดแจงให้

พระพุทธเจ้าข้า ครั้งนั้น ภิกษุอาคันตุกะเหล่านั้นได้ปรึกษากันดังนี้ว่า ท่านทั้งหลาย ภิกษุที่อยู่ประจำในอาวาสรูปนี้ดีจริง ได้จัดแจงน้ำสรง แม้ข้าวต้มของเคี้ยว ภัตตาหารก็จัดแจงให้ เอาเถอะพวกเราพักอยู่ในวาสภคามนี้แหละ ภิกษุอาคันตุกะ เหล่านั้นได้พักอยู่ในวาสภคามนั้นเอง

พระพุทธเจ้าข้า ต่อมา ข้าพระองค์ได้มีความคิดดังนี้ว่า ภิกษุอาคันตุกะเหล่านี้ไม่ต้องลำบากในฐานะที่เป็นพระอาคันตุกะ เวลานี้ภิกษุอาคันตุกะเหล่านี้ที่ไม่ชำนาญทางโคจรก็ชำนาญแล้ว การทำความจัดแจงในตระกูลคนอื่นจนตลอดชีวิตทำได้ยาก อนึ่ง การออกปากขอย่อมไม่เป็นที่ชอบใจของคนทั้งหลาย อย่ากระนั้นเลย เราไม่พึงจัดแจงข้าวต้มของเคี้ยวภัตตาหาร แล้วเลิกจัดแจงข้าวต้มของเคี้ยวภัตตาหาร

พระพุทธเจ้าข้า ลำดับนั้น ภิกษุอาคันตุกะเหล่านั้นปรึกษากันว่า “ท่านทั้งหลาย เมื่อก่อนนี้ภิกษุที่อยู่ประจำในอาวาสรูปนี้จัดแจงน้ำสรง แม้ข้าวต้มของเคี้ยวภัตตาหารก็จัดแจงให้ เวลานี้ภิกษุที่อยู่ประจำในอาวาสรูปนี้ไม่จัดแจงข้าวต้ม ของเคี้ยว ภัตตาหารแล้ว ท่านทั้งหลาย บัดนี้ ภิกษุที่อยู่ประจำในอาวาสรูปนี้ ไม่ดีเสียแล้ว เอาเถอะ พวกเราจงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุที่อยู่ประจำในอาวาสรูปนี้ออกไป”

พระพุทธเจ้าข้า ครั้งนั้น ภิกษุอาคันตุกะเหล่านั้นประชุมกัน ได้กล่าวกับข้าพระองค์ดังนี้ว่า “ท่าน เมื่อก่อนท่านจัดแจงน้ำสรง แม้ข้าวต้ม ของเคี้ยว ภัตตาหาร ก็จัดแจงให้ เวลานี้ไม่จัดแจงข้าวต้มของเคี้ยวภัตตาหารเสียแล้ว ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม”

ข้าพระองค์กล่าวว่า “ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่พึงเห็น”

พระพุทธเจ้าข้า ครั้งนั้น พวกภิกษุอาคันตุกะได้ลงอุกเขปนียกรรมข้าพระองค์เพราะการไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ

ข้าพระองค์ได้มีความคิดดังนี้ว่า เราไม่รู้เรื่องนี้ว่า นั่นเป็นอาบัติหรือไม่เป็นอาบัติ เราต้องอาบัติหรือไม่ต้องอาบัติ เราถูกลงอุกเขปนียกรรมหรือไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรม ด้วยกรรมที่ชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ควรแก่เหตุหรือไม่ควร แก่เหตุ อย่ากระนั้นเลย เราพึงเดินทางไปกรุงจัมปาแล้วกราบทูลถามพระผู้มีพระภาค เกี่ยวกับเรื่องนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเดินทางมาจากวาสภคามนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ เธอ ไม่ต้องอาบัติ เธอต้องอาบัติหามิได้ เธอไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรม เธอถูกลงอุกเขปนีย กรรมหามิได้ เธอถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ไม่ชอบธรรม ไม่ถูกต้อง ไม่ควร แก่เหตุ เธอจงไปอยู่ในวาสภคามนั่นแหละ”

ภิกษุกัสสปโคตรทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้วลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไปสู่วาสภคาม

[๓๘๑] ครั้งนั้น ภิกษุอาคันตุกะเหล่านั้นมีความกังวลใจ มีความเดือดร้อนใจปรึกษากันว่า “ไม่ใช่ลาภของพวกเรา พวกเราไม่มีลาภหนอ พวกเราได้ชั่วแล้วหนอ พวกเราได้ไม่ดีแล้วหนอ ที่ลงอุกเขปนียกรรมภิกษุผู้บริสุทธิ์ ผู้ไม่ต้องอาบัติ เพราะ เรื่องที่ไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร เอาเถอะ พวกเราจะเดินทางไปกรุงจัมปาแล้ว แสดงโทษที่ล่วงเกินโดยยอมรับผิดในพุทธสำนัก”

ลำดับนั้น ภิกษุอาคันตุกะพวกนั้น ได้เก็บเสนาสนะ ถือบาตรและจีวรเดินทาง ไปกรุงจัมปา เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร

การที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสนทนาปราศรัยกับภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายนั่นเป็นพุทธประเพณี

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ พวกเธอเดินทางไกลมาไม่ลำบากหรือ พวกเธอมาจากที่ไหน”

พวกภิกษุอาคันตุกะกราบทูลว่า “สบายดี พระพุทธเจ้าข้า ยังพอเป็นอยู่ได้ พระพุทธเจ้าข้า และพวกข้าพระองค์เดินทางไกลมาไม่ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า ใน ชนบทแคว้นกาสี มีหมู่บ้านชื่อวาสภคาม พวกข้าพระพุทธเจ้าเดินทางมาจากวาสภคาม พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ที่อยู่ประจำในอาวาสหรือ”

พวกภิกษุอาคันตุกะกราบทูลว่า “อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พวกเธอลงอุกเขปนียกรรมเพราะเรื่องอะไร เพราะเหตุไร”

พวกภิกษุอาคันตุกะกราบทูลว่า “เพราะเรื่องที่ไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “โมฆบุรุษทั้งหลาย การกระทำของพวก เธอไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย โมฆบุรุษทั้งหลาย ไฉนพวกเธอจึงได้ลงอุกเขปนียกรรมภิกษุผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ เพราะเรื่องที่ไม่สมควร เพราะเหตุที่ไม่สมควรเล่า โมฆบุรุษทั้งหลาย การทำอย่างนี้มิได้เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ฯลฯ” ครั้นทรงตำหนิแล้วทรง แสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ไม่พึงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร สงฆ์หมู่ใดลงอุกเขปนียกรรม ต้องอาบัติทุกกฏ”

ลำดับนั้น ภิกษุเหล่านั้นได้ลุกจากอาสนะ ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่งซบ ศีรษะลงแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้กราบทูลดังนี้ว่า “พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายได้กระทำความผิดเพราะความโง่เขลาเบาปัญญา ที่ได้ลงอุกเขปนีย กรรมภิกษุผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ เพราะเรื่องที่ไม่ควร เพราะเหตุไม่สมควร ขอพระ ผู้มีพระภาคทรงโปรดรับการขอขมา เพื่อความสำรวมต่อไปเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เอาเถิด ภิกษุทั้งหลาย การที่พวกเธอทั้งหลายได้กระทำความผิดเพราะความโง่เขลาเบาปัญญา ที่ได้ลงอุกเขปนียกรรมภิกษุผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ เพราะเรื่องที่ไม่ควร เพราะเหตุไม่สมควร ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่พวกเธอเห็นความผิดเป็นความผิดแล้ว แก้ไขให้ถูกต้อง ข้อนั้นเรายอมรับ ภิกษุทั้งหลาย เพราะการที่บุคคลเห็นความผิดเป็นความผิดแล้วแก้ไขให้ถูกต้องและสำรวมต่อไป นี้เป็นความเจริญในวินัยของพระอริยะ”

๒๓๕. อธัมมวัคคาทิกัมมกถา
ว่าด้วยกรรมที่แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมเป็นต้น
เรื่องภิกษุชาวกรุงจัมปาทำกรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมเป็นต้น

[๓๘๒] สมัยนั้น พวกภิกษุในกรุงจัมปาทำกรรมเช่นนี้ คือ ทำกรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ทำกรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ทำกรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม ทำกรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป[๑] ทำกรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูป

---

[๑] **ธรรมปฏิรูป** แปลว่า ธรรมปลอม, ธรรมเทียม, ธรรมที่ไม่แท้ ในคัมภีร์อรรถกถา กล่าวถึงสัทธรรมที่ไม่แท้ ที่ชื่อว่าสัทธรรมปฏิรูป ๒ อย่าง คือ

เดียวบ้าง ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ๒ รูปบ้าง ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรม ภิกษุหลายรูปบ้าง ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปเดียวบ้าง ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ๒ รูปบ้าง ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุหลายรูปบ้าง ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปเดียวบ้าง ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ๒ รูปบ้าง ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุหลายรูปบ้าง ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง สงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง

บรรดาภิกษุผู้มักน้อย จึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกภิกษุในกรุงจัมปาจึงทำกรรมเช่นนี้เล่า คือ ทำกรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ฯลฯ สงฆ์ ลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง” ครั้นแล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่า พวกภิกษุในกรุง จัมปาทำกรรมเช่นนี้ คือ ทำกรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ฯลฯ สงฆ์ลงอุกเขปนีย กรรมสงฆ์บ้าง จริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิ ฯลฯ ครั้นทรงตำหนิทรงแสดงธรรมีกถาแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

เรื่องพระผู้มีพระภาคตรัสห้ามเพราะไม่ชอบธรรม

[๓๘๓] ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเป็นกรรมที่แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ถ้าเป็นกรรมที่พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ถ้าเป็นกรรมที่แบ่งพวกโดยชอบธรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ถ้าเป็นกรรมที่แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ถ้ากรรมที่พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปเดียว ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ๒ รูป ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ภิกษุรูเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุหลายรูป

---

๑. **อธิคมสัทธรรมปฏิรูป** คือ ธรรมที่เป็นเหตุเศร้าหมองแห่งวิปัสสนาญาณ เช่น โอภาส ญาณ ปีติ ปัสสัทธิ สุข เป็นต้น ที่เป็นเหตุให้จิตหวั่นไหว

๒. **ปริยัตติสัทธรรมปฏิรูป** หมายถึง สิ่งที่ไม่ใช่พระพุทธพจน์ ได้แก่คัมภีร์ต่อไปนี้ คือ คัมภีร์ คุฬหวินัย คัมภีร์คุฬห เวสสันดรชาดก คัมภีร์คุฬหมโหสธชาดก คัมภีร์วรรณปิฎก คัมภีร์องคุลิมาล-ปิฎก คัมภีร์เวทัลลปิฎก คัมภีร์รัฏฐปาลคัชชิตะ คัมภีร์อาฬวกคัชชิตะ ที่ไม่ได้ยกขึ้นสู่การสังคายนา ๓ ครั้ง อยู่นอกเหนือจากกถาวัตถุ ๕ เหล่านี้ ธาตุกถา อารัมมณกถา อสุภกถา ญาณกถา วิชชา-กรัณฑกะ (ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๑๕๖/๒๒๓-๒๒๔) เป็นคำสอนของอธรรมวาทีนิกายต่างๆ ที่แสดงช่วงก่อนสังคายนาครั้งที่ ๓ และมีการสอบถามเมื่อคราวสังคายนาครั้งที่ ๓ ชื่อคัมภีร์เหล่านี้มีกล่าวถึงในอรรถกถา (ดูประกอบ วิ.อ. (บาลี) ๑/-/๕๔-๕๕)

ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์ ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปเดียว ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ๒ รูป ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุหลายรูป ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์ ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปเดียว ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ๒ รูป ไม่จัดเป็น กรรมและไม่ควรทำ ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุหลายรูป ไม่จัดเป็นกรรม และไม่ควรทำ ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์ ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ สงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์ ไม่จัด เป็นกรรมและไม่ควรทำ

กรรม ๔ ประเภท

[๓๘๔] ภิกษุทั้งหลาย กรรม มี ๔ ประเภทเหล่านี้ คือ

๑. กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม (อธัมมวัคคกรรม)

๒. กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม (อธัมมสมัคคกรรม)

๓. กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม (ธัมมวัคคกรรม)

๔. กรรมพร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรม (ธัมมสมัคคกรรม)

ภิกษุทั้งหลาย ในกรรม ๔ ประเภทนั้น กรรมที่แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม นี้ชื่อว่าไม่ถูกต้อง ไม่ควรแก่เหตุ เพราะไม่ชอบธรรม เพราะแบ่งพวก ภิกษุทั้งหลาย กรรมเช่นนี้ไม่ควรทำและเราก็ไม่อนุญาต

ภิกษุทั้งหลาย ในกรรม ๔ ประเภทนั้น กรรมที่พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมนี้ชื่อว่าไม่ถูกต้อง ไม่ควรแก่เหตุ เพราะไม่ชอบธรรม ภิกษุทั้งหลาย กรรมเช่นนี้ไม่ควรทำและเราก็ไม่อนุญาต

ภิกษุทั้งหลาย ในกรรม ๔ ประเภทนั้น กรรมที่แบ่งพวกโดยชอบธรรมนี้ก็ชื่อว่าไม่ถูกต้อง ไม่ควรแก่เหตุ เพราะแบ่งพวก ภิกษุทั้งหลาย กรรมเช่นนี้ไม่ควรทำและเราก็ไม่อนุญาต

ภิกษุทั้งหลาย ในกรรม ๔ ประเภทนั้น กรรมที่พร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรมนี้ชื่อว่าถูกต้อง ควรแก่เหตุ เพราะชอบธรรม เพราะพร้อมเพรียงกัน ภิกษุทั้งหลาย กรรมเช่นนี้ควรทำและเราก็อนุญาต

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า พวกเรา จะทำกรรมที่พร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรม”

๒๓๖. ญัตติวิปันนกัปปาทิกถา
ว่าด้วยกรรมที่ญัตติวิบัติเป็นต้น

[๓๘๕] สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ทำกรรมเช่นนี้ คือ ทำกรรมแบ่งพวก โดยไม่ชอบธรรม ทำกรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ทำกรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม ทำกรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ทำกรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ทำกรรมที่ญัตติวิบัติแต่อนุสาวนาสมบูรณ์บ้าง ทำกรรมที่อนุสาวนาวิบัติแต่ญัตติสมบูรณ์บ้าง ทำกรรมที่ญัตติวิบัติอนุสาวนาวิบัติบ้าง ทำกรรมเว้นจากธรรม[๑]บ้าง ทำ กรรมเว้นจากวินัยบ้าง ทำกรรมเว้นจากสัตถุศาสน์บ้าง ทำกรรมที่ถูกค้านแล้วและขืนทำ ไม่ชอบธรรม เป็นกรรมไม่ถูกต้อง ไม่ควรแก่เหตุบ้าง

บรรดาภิกษุผู้มักน้อย จึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ จึงทำกรรมเช่นนี้เล่า คือ ทำกรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ทำกรรมพร้อมเพรียงกัน โดยไม่ชอบธรรม ทำกรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม ทำกรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ทำกรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ทำกรรมที่ญัตติวิบัติแต่อนุสาวนาสมบูรณ์บ้าง ทำกรรมที่อนุสาวนาวิบัติแต่ญัตติสมบูรณ์บ้าง ทำกรรมที่ญัตติวิบัติอนุสาวนาวิบัติบ้าง ทำกรรมเว้นจากธรรมบ้าง ทำกรรมเว้นจากวินัยบ้าง ทำกรรมเว้นจากสัตถุศาสน์บ้าง ทำกรรมที่ถูกค้านแล้วและขืนทำ ไม่ชอบธรรม เป็นกรรมไม่ถูกต้อง ไม่ควรแก่เหตุบ้าง

ลำดับนั้น ภิกษุเหล่านั้นได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ทำกรรมเช่นนี้จริงหรือ คือ แบ่งพวกทำกรรมโดยไม่ชอบธรรม ฯลฯ ทำกรรมที่ถูกค้าน แล้วและขืนทำ ไม่ชอบธรรม เป็นกรรมไม่ถูกต้อง ไม่ควรแก่เหตุบ้าง”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า ฯลฯ ครั้นทรงตำหนิแล้วทรงแสดงธรรมี กถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

เรื่องแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

[๓๘๖] ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเป็นกรรมที่แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ไม่จัดเป็นกรรม และไม่ควรทำ ถ้าเป็นกรรมที่พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ไม่จัดเป็นกรรม และไม่ควรทำ ถ้าเป็นกรรมที่แบ่งพวกโดยชอบธรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

ถ้าเป็นกรรมที่แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ถ้าเป็น กรรมที่พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

---

[๑] **เว้นจากธรรม** หมายถึง ไม่ถูกต้องตามธรรมตามเรื่องที่เป็นจริง (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๘๕/๒๓๙)

ถ้าเป็นกรรมญัตติวิบัติแต่อนุสาวนาสมบูรณ์ ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ถ้า เป็นกรรมอนุสาวนาวิบัติแต่ญัตติสมบูรณ์ ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ถ้าเป็นกรรม ที่ญัตติวิบัติ อนุสาวนาวิบัติ ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

กรรมที่เว้นจากธรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ กรรมที่เว้นจากวินัย ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ กรรมที่เว้นจากสัตถุศาสน์ ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ถ้ากรรมที่ถูกค้านแล้วขืนทำ ไม่ชอบธรรม ไม่ถูกต้องและไม่ควรแก่เหตุ ก็ไม่จัดเป็น กรรมและไม่ควรทำ

กรรม ๖ ประเภท

[๓๘๗] ภิกษุทั้งหลาย กรรมมี ๖ ประเภทเหล่านี้ คือ

๑. กรรมไม่ชอบธรรม(อธัมมกรรม)[๑]
๒. กรรมแบ่งพวก(วัคคกรรม)
๓. กรรมพร้อมเพรียงกัน(สมัคคกรรม)
๔. กรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป(ธัมมปฏิรูปวัคคกรรม)
๕. กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป(ธัมมปฏิรูปสมัคคกรรม)
๖. กรรมพร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรม(ธัมมสมัคคกรรม)

อธิบายกรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ชอบธรรม อะไรบ้าง คือ ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าทำกรรมด้วยญัตติ ๑ ครั้ง ไม่สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าทำกรรมด้วยญัตติ ๒ ครั้ง แต่ไม่สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าทำกรรมด้วยกรรมวาจา ๑ ครั้ง แต่ไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าทำกรรมด้วยกรรมวาจา ๒ ครั้ง แต่ไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าทำกรรมด้วยญัตติ ๑ ครั้ง แต่ไม่สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าทำกรรมด้วยญัตติ ๒ ครั้ง แต่ไม่สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

---

[๑] **ธรรม** ในที่นี้เป็นชื่อของบาลี ไม่ชอบธรรม จึงหมายถึงไม่ถูกต้องตามพระบาลี ไม่ถูกต้องตามพระพุทธพจน์ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๘๗/๒๓๙)

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าทำกรรมด้วยญัตติ ๓ ครั้ง แต่ไม่สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าทำกรรมด้วยญัตติ ๔ ครั้ง แต่ไม่สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าทำกรรมด้วยกรรมวาจา ๑ ครั้ง แต่ไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าทำกรรมด้วยกรรมวาจา ๒ ครั้ง แต่ไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าทำกรรมด้วยกรรมวาจา ๓ ครั้ง แต่ไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าทำกรรมด้วยกรรมวาจา ๔ ครั้ง แต่ไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมไม่ชอบธรรม (๑)

อธิบายกรรมที่แบ่งพวกทำ

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมที่แบ่งพวก อะไรบ้าง คือ ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นไม่ได้มา ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะก็ไม่ได้นำมา ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้าก็คัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่แบ่งพวก

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมา แต่ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะไม่ได้นำมา ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้า กันแล้วคัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่แบ่งพวก

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมา ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะก็ได้นำมาแล้ว แต่ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้ากันแล้วคัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่แบ่งพวก

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นไม่มา ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะก็ยังไม่ได้นำมา ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้า ก็คัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่แบ่งพวก

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมา แต่ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะไม่ได้นำมา ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้า กันแล้วคัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่แบ่งพวก

ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้น มา ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะก็นำมาแล้ว แต่ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้ากันแล้วคัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่แบ่งพวก

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมที่แบ่งพวก (๒)

อธิบายกรรมที่พร้อมเพรียงกันทำ

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมที่พร้อมเพรียงกัน อะไรบ้าง คือ ภิกษุทั้งหลาย ใน ญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมา ฉันทะ ของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะก็ได้นำมาแล้ว ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้ากันแล้วก็ไม่คัดค้าน ชื่อว่า กรรมที่พร้อมเพรียงกัน

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมา ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะได้นำมาแล้ว ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้ากันแล้วก็ไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่พร้อมเพรียงกัน

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมที่พร้อมเพรียงกัน (๓)

อธิบายกรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมที่แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป อะไรบ้าง คือ ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นไม่มา ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะไม่ได้นำมา พวกที่อยู่พร้อมหน้าก็คัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมา แต่ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะไม่ได้นำมา ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้ากันแล้วก็คัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมา ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะก็นำมาแล้ว แต่ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้ากันแล้วคัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นไม่มา ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะก็ไม่ได้นำมา ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้ากันแล้วคัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาแล้ว แต่ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะไม่ได้นำมา ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้าก็คัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาแล้ว ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะก็นำมาแล้ว แต่ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้ากันแล้วคัดค้าน ชื่อว่ากรรมที่แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมที่แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป (๔)

อธิบายกรรมที่พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมที่พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป อะไรบ้าง คือ ภิกษุ ทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติภายหลังภิกษุผู้เข้า กรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาแล้ว ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะ ก็นำมาแล้ว ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้ากันแล้วก็ไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพรียงกัน โดยธรรมปฏิรูป

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาแล้ว ฉันทะของภิกษุผู้ควร แก่ฉันทะก็นำมาแล้ว ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป (๕)

อธิบายกรรมที่พร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมที่พร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรม อะไรบ้าง คือ ภิกษุ ทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าตั้งญัตติก่อน ทำกรรมด้วยกรรมวาจา ๑ ครั้ง ภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาแล้ว ฉันทะของ ภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะก็นำมาแล้ว ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้ากันแล้วก็ไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าตั้งญัตติก่อน ทำกรรมด้วยกรรมวาจา ๓ ครั้ง ภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมกำหนดจำนวนไว้เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาแล้ว ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะก็นำมาแล้ว ภิกษุที่อยู่พร้อมหน้ากันแล้วก็ไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมพร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรม (๖)

๒๓๗. จตุวัคคกรณาทิกถา
ว่าด้วยกรรมที่สงฆ์กำหนดจำนวน ๔ รูปทำเป็นต้น
เรื่องสงฆ์ ๕ ประเภท

[๓๘๘] สงฆ์มี ๕ ประเภท คือ

๑. สงฆ์จตุวรรค (กำหนดจำนวน ๔ รูป)

๒. สงฆ์ปัญจวรรค (กำหนดจำนวน ๕ รูป)

๓. สงฆ์ทสวรรค (กำหนดจำนวน ๑๐ รูป)
๔. สงฆ์วีสติวรรค (กำหนดจำนวน ๒๐ รูป)
๕. สงฆ์อติเรกวีสติวรรค (กำหนดจำนวน เกิน ๒๐ รูป)

ภิกษุทั้งหลาย ในสงฆ์เหล่านั้น สงฆ์จตุวรรคพร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่าง ยกเว้นกรรม ๓ อย่าง คือ อุปสมบท ปวารณา อัพภาน

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ปัญจวรรคพร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่าง ยกเว้นกรรม ๒ อย่าง คือ อุปสมบทในมัชฌิมชนบท อัพภาน

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ทสวรรคพร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่าง ยกเว้นอัพภานอย่างเดียว

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์วีสติวรรคพร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่าง

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์อติเรกวีสติวรรคพร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ทุกอย่าง

เรื่องกรรมที่สงฆ์จตุวรรคพึงทำ

[๓๘๙] ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์จตุวรรคพึงทำ สงฆ์มีภิกษุณีเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์จตุวรรคพึงทำ สงฆ์มีสิกขมานาเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีสามเณรเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีสามเณรีเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีภิกษุผู้บอกลาสิกขาเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีภิกษุ ผู้ต้องอันติมวัตถุเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีภิกษุผู้ถูก สงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม เพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีบัณเฑาะก์ เป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีคนลักเพศเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีภิกษุผู้เข้ารีตเดียรถีย์เป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีสัตว์ดิรัจฉาน เป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีคนผู้ฆ่ามารดาเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีคนผู้ฆ่าบิดาเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีคนผู้ฆ่าพระอรหันต์เป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีคนผู้ประทุษร้ายภิกษุณีเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีภิกษุผู้ทำลายสงฆ์เป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีภิกษุผู้ทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิตเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีอุภโต พยัญชนกเป็นที่ ๔

ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีภิกษุผู้เป็นนานาสังวาสเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีภิกษุผู้อยู่ในนานา สีมาเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... มีภิกษุผู้อยู่ในอากาศ ด้วยฤทธิ์เป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ ... สงฆ์ทำกรรมแก่ภิกษุใด มีภิกษุนั้นเป็นที่ ๔ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

เรื่องกรรมที่สงฆ์จตุวรรคพึงทำ จบ

เรื่องกรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคพึงทำ

[๓๙๐] ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคพึงทำ สงฆ์มีภิกษุณีเป็นที่ ๕ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคพึงทำ สงฆ์มีสิกขมานาเป็นที่ ๕ ฯลฯ มีสามเณรเป็นที่ ๕ ... ... มีสามเณรีเป็นที่ ๕ ... ... มีภิกษุผู้บอกลาสิกขา เป็นที่ ๕ ... ... มีภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุเป็นที่ ๕ ... ... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติเป็นที่ ๕ ... ... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม เพราะไม่ทำคืนอาบัติเป็นที่ ๕ ... ... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปเป็นที่ ๕ ... ... มีบัณเฑาะก์เป็นที่ ๕ ... ... มีคนลักเพศ เป็นที่ ๕ ... ... มีภิกษุผู้เข้ารีตเดียรถีย์เป็นที่ ๕ ... ... มีสัตว์ดิรัจฉานเป็นที่ ๕ ... ... มีคน ผู้ฆ่ามารดาเป็นที่ ๕ ... ... มีคนผู้ฆ่าบิดาเป็นที่ ๕ ... ... มีคนผู้ฆ่าพระ อรหันต์ เป็นที่ ๕ ... ... มีคนผู้ประทุษร้ายภิกษุณีเป็นที่ ๕ ... ... มีภิกษุผู้ทำลาย สงฆ์เป็นที่ ๕ ... ... มีภิกษุผู้ทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิตเป็นที่ ๕ ... ... มีอุภโตพยัญชนกเป็นที่ ๕ ... ... มีภิกษุผู้เป็นนานาสังวาสเป็นที่ ๕ ... ... มีภิกษุผู้อยู่ ในนานาสีมาเป็นที่ ๕ ... ... มีภิกษุผู้อยู่ในอากาศด้วยฤทธิ์เป็นที่ ๕ ... สงฆ์ทำกรรมแก่ภิกษุใด มีภิกษุนั้นเป็นที่ ๕ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

เรื่องกรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคพึงทำ จบ

เรื่องกรรมที่สงฆ์ทสวรรคพึงทำ

[๓๙๑] ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์ทสวรรคพึงทำ สงฆ์มีภิกษุณีเป็นที่ ๑๐ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์ทสวรรคพึงทำ สงฆ์มีสิกขมานาเป็นที่ ๑๐ ฯลฯ มีสามเณรเป็นที่ ๑๐ ... ... มีสามเณรีเป็นที่ ๑๐ ... ... มีภิกษุผู้บอกลาสิกขาเป็นที่ ๑๐ ... ... มีภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุเป็นที่ ๑๐ ... ... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติเป็นที่ ๑๐ ... ... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม เพราะไม่ทำคืนอาบัติเป็นที่ ๑๐ ... ... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปเป็นที่ ๑๐ ... ... มีบัณเฑาะก์เป็นที่ ๑๐ ... ... มีคน ลักเพศเป็นที่ ๑๐ ... ... มีภิกษุผู้เข้ารีตเดียรถีย์เป็นที่ ๑๐ ... ... มีสัตว์ดิรัจฉาน เป็นที่ ๑๐ ... ... มีคนผู้ฆ่า

มารดาเป็นที่ ๑๐ ... ... มีคนผู้ฆ่าบิดาเป็นที่ ๑๐ ... ... มีคนผู้ฆ่า พระอรหันต์เป็นที่ ๑๐ ... ... มีคนผู้ประทุษร้ายภิกษุณีเป็นที่ ๑๐ ... ... มีภิกษุ ผู้ทำลายสงฆ์เป็นที่ ๑๐ ... ... มีภิกษุผู้ทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระ โลหิตเป็นที่ ๑๐ ... ... มีอุภโตพยัญชนกเป็นที่ ๑๐ ... ... มีภิกษุผู้เป็นนานาสังวาสเป็นที่ ๑๐ ... ... มีภิกษุผู้อยู่ในนานาสีมาเป็นที่ ๑๐ ... ... มีภิกษุผู้อยู่ในอากาศด้วยฤทธิ์เป็นที่ ๑๐ ... สงฆ์ทำกรรมแก่ภิกษุใด มีภิกษุนั้นเป็นที่ ๑๐ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรม และไม่ควรทำ

เรื่องกรรมที่สงฆ์ทสวรรคพึงทำ จบ

เรื่องกรรมที่สงฆ์วีสติวรรคพึงทำ

[๓๙๒] ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์วีสติวรรคพึงทำ สงฆ์มีภิกษุณีเป็นที่ ๒๐ ทำกรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์วีสติวรรคพึงทำ สงฆ์มีสิกขมานาเป็นที่ ๒๐ ... มีสามเณรเป็นที่ ๒๐ ... ... มีสามเณรีเป็นที่ ๒๐ ... ... มีภิกษุผู้บอกลาสิกขา เป็นที่ ๒๐ ... ... มีภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุเป็นที่ ๒๐ ... ... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติเป็นที่ ๒๐ ... ... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลง อุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติเป็นที่ ๒๐ ... ... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปเป็นที่ ๒๐ ... ... มีบัณเฑาะก์เป็นที่ ๒๐ ... ... มีคน ลักเพศเป็นที่ ๒๐ ... ... มีภิกษุผู้เข้ารีตเดียรถีย์เป็นที่ ๒๐ ... ... มีสัตว์ดิรัจฉาน เป็นที่ ๒๐ ... ... มีคนผู้ฆ่ามารดาเป็นที่ ๒๐ ... ... มีคนผู้ฆ่าบิดาเป็นที่ ๒๐ ... ... มีคนผู้ฆ่าพระอรหันต์เป็นที่ ๒๐ ... ... มีคนผู้ประทุษร้ายภิกษุณีเป็นที่ ๒๐ ... ... มีภิกษุผู้ทำลายสงฆ์เป็นที่ ๒๐ ... ... มีภิกษุผู้ทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระ โลหิตเป็นที่ ๒๐ ... ... มีอุภโตพยัญชนกเป็นที่ ๒๐ ... ... มีภิกษุผู้เป็นนานา สังวาสเป็นที่ ๒๐ ... ... มีภิกษุผู้อยู่ในนานาสีมาเป็นที่ ๒๐ .. ... มีภิกษุผู้อยู่ใน อากาศด้วยฤทธิ์เป็นที่ ๒๐ ... สงฆ์ทำกรรมแก่ภิกษุใด มีภิกษุนั้นเป็นที่ ๒๐ ทำ กรรม ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

เรื่องกรรมที่สงฆ์วีสติวรรคพึงทำ จบ

๒๓๘. ปาริวาสิกาทิกถา
ว่าด้วยภิกษุผู้อยู่ปริวาสเป็นต้น
เรื่องสงฆ์มีภิกษุผู้อยู่ปริวาสเป็นที่ ๔ ทำสังฆกรรมไม่ได้ และสงฆ์มีภิกษุผู้อยู่ปริวาสนั้นเป็นที่ ๒๐ อัพภานไม่ได้

[๓๙๓] ภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้อยู่ปริวาสเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต สงฆ์มีภิกษุผู้อยู่ปริวาสนั้นเป็นที่ ๒๐ อัพภาน ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิมเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต สงฆ์มีภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิมนั้นเป็นที่ ๒๐ อัพภาน ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้ควรมานัตเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาส ชักเข้าหา อาบัติเดิม ให้มานัต สงฆ์มีภิกษุผู้ควรมานัตนั้นเป็นที่ ๒๐ อัพภาน ไม่จัดเป็นกรรม และไม่ควรทำ

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้ประพฤติมานัตเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาส ชักเข้า หาอาบัติเดิม ให้มานัต สงฆ์มีภิกษุผู้ประพฤติมานัตนั้นเป็นที่ ๒๐ อัพภาน ไม่จัด เป็นกรรมและไม่ควรทำ

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้ควรอัพภานเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาส ชักเข้าหา อาบัติเดิม ให้มานัต สงฆ์มีภิกษุผู้ควรอัพภานนั้นเป็นที่ ๒๐ อัพภาน ไม่จัดเป็นกรรมและไม่ควรทำ

ปฏิโกสนา (การกล่าวคัดค้าน) ๒ อย่าง

เรื่องคำคัดค้านของคน ๒๗ จำพวกฟังไม่ขึ้น

[๓๙๔] ภิกษุทั้งหลาย คำคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ของบางคน ฟังขึ้น ของบางคนฟังไม่ขึ้นภิกษุทั้งหลาย คำคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ของใครเล่า ฟังไม่ขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย คำคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ของภิกษุณี ฟังไม่ขึ้น ... ของสิกขมานา ... ... ของสามเณร ... ... ของสามเณรี ... ... ของภิกษุผู้บอกลาสิกขา ... ... ของ ภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุ ... ... ของภิกษุผู้วิกลจริต ... ... ของภิกษุผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ... ... ของภิกษุผู้กระสับกระส่วยเพราะเวทนา ... ... ของภิกษุผู้ถูก สงฆ์ลงอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ... ... ของภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ ... ... ของภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป ... ... ของบัณเฑาะก์ ... ... ของคนลักเพศ ... ... ของภิกษุผู้เข้ารีตเดียรถีย์ ... .. ของสัตว์ดิรัจฉาน ... ... ของคนผู้ฆ่ามารดา ... ... ของคนผู้ฆ่าบิดา ... ... ของคนผู้ฆ่า พระอรหันต์ ... ... ของคนผู้ประทุษร้ายภิกษุณี ... ... ของภิกษุผู้ทำลายสงฆ์ ... ... ของภิกษุผู้ทำร้ายพระศาสดา จนถึงห้อพระโลหิต ... ... ของ อุภโตพยัญชนก ... ... ของ ภิกษุผู้เป็นนานาสังวาส ... ... ของภิกษุผู้อยู่ในนานาสีมา ... ... ของภิกษุผู้อยู่ใน อากาศด้วยฤทธิ์ ... ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ทำกรรมแก่ผู้ใด คำคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ ของผู้นั้น ฟังไม่ขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย คำคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ของบุคคลเหล่านี้แล ฟังไม่ขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย คำคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ของใครเล่า ฟังขึ้น

เรื่องคำคัดค้านของภิกษุที่ฟังขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย คำคัดค้านในท่ามกลางของปกตัตตภิกษุ[๑] ภิกษุผู้มีสังวาสเสมอกัน ภิกษุผู้อยู่ในสมานสังวาสสีมา โดยที่สุดแม้ภิกษุผู้นั่งอยู่บนอาสนะติดกัน บอกให้กันรู้ ฟังขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย คำคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ของบุคคลเหล่านี้แล ฟังขึ้น

๒๓๙. เทฺวนิสสารณาทิกถา
ว่าด้วยนิสสารณา ๒ อย่างเป็นต้น
เรื่องบุคคลที่ถูกขับออกไปดีและบุคคลที่ถูกขับออกไปไม่ดี

[๓๙๕] ภิกษุทั้งหลาย นิสสารณา(การขับออกจากหมู่) มี ๒ อย่างนี้ คือ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่ยังไม่ถูกขับออก ถ้าสงฆ์ขับบุคคลนั้นออกไป บางคนเป็นอันถูกขับออกดีแล้วก็มี บางคนเป็นอันถูกขับออกไม่ดีก็มี

๑. ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่ยังไม่ถูกขับออก ถ้าสงฆ์ขับบุคคลนั้นออก เป็นอันขับออกไม่ดี เป็นอย่างไร คือ

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ ถ้าสงฆ์ขับบุคคลนั้นออก เป็นอันขับออกไม่ดี บุคคลประเภทนี้ เรียกว่ายังไม่ถูกขับออก ถ้าสงฆ์ขับบุคคลนั้นออก เป็นอันขับออกไม่ดี

๒. ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่ยังไม่ถูกขับออก ถ้าสงฆ์ขับบุคคลนั้นออก เป็นอันขับออกดีแล้ว เป็นอย่างไร คือ

ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ภิกษุเป็นคนโง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้ อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอันไม่ควร ถ้าสงฆ์ขับบุคคล นั้นออก เป็นอันขับออกดีแล้ว บุคคลประเภทนี้ เรียกว่ายังไม่ถูกขับออก แต่ถ้าสงฆ์ ขับบุคคลนั้นออก เป็นอันขับออกดีแล้ว

โอสารณา ๒ อย่าง

[๓๙๖] ภิกษุทั้งหลาย โอสารณา(การเรียกเข้าหมู่) มี ๒ อย่างนี้ คือ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่ยังไม่ได้ถูกรับเข้าหมู่[๒] ถ้าสงฆ์รับบุคคลนั้นเข้าหมู่ บางคนเป็น อันรับเข้าดีก็มี บางคนเป็นอันรับเข้าไม่ดีก็มี

เรื่องบุคคลที่ไม่ควรรับเข้าหมู่ ๑๑ จำพวก

๑. ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่ยังไม่ถูกรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับบุคคลนั้นเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าไม่ดี เป็นอย่างไร

---

[๑] **ปกตัตตภิกษุ** ในที่นี้หมายถึงภิกษุผู้มีศีลไม่วิบัติ ไม่ต้องอาบัติปาราชิก (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๙๔/๒๔๐)

[๒] **รับเข้าหมู่** ในที่นี้หมายถึงพิธีเรียกเข้ามา เกี่ยวกับการอุปสมบท (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๙๖/๒๔๑)

ภิกษุทั้งหลาย บัณเฑาะก์ที่ยังไม่ถูกรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับบัณเฑาะว์นั้นเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าไม่ดี ... ... คนลักเพศ ... ... คนเข้ารีตเดียรถีย์ ... ... สัตว์ดิรัจฉาน ... ... คนผู้ฆ่ามารดา ... ... คนผู้ฆ่าบิดา ... ... คนผู้ฆ่าพระอรหันต์ ... ... คนผู้ประทุษร้าย ภิกษุณี ... ... คนผู้ทำลายสงฆ์ ... ... คนผู้ทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิต ... ภิกษุทั้งหลาย อุภโตพยัญชนกที่ยังไม่ถูกรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับอุภโตพยัญชนนั้นเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าไม่ดี

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประเภทนี้ เรียกว่าที่ยังไม่ถูกรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับบุคคล ประเภทนี้เข้าหมู่เป็นอันรับเข้าไม่ดี

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่านี้ เรียกว่าที่ยังไม่ถูกเรียกเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับพวกเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าไม่ดี

เรื่องบุคคลที่ควรรับเข้าหมู่ ๓๒ จำพวก

๒. ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่ยังไม่ถูกรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับบุคคลนั้นเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าดีแล้ว เป็นอย่างไร

ภิกษุทั้งหลาย คนมือด้วนที่ยังไม่ถูกรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าดี ... คนเท้าด้วน ... ... คนทั้งมือทั้งเท้าด้วน ... ... คนหูวิ่น ... ... คนจมูกแหว่ง ... ... คนทั้งหูวิ่นทั้งจมูกแหว่ง ... ... คนนิ้วมือนิ้วเท้าขาด ... ... คนง่ามมือง่ามเท้า ขาด ... ... คนเอ็นขาด ... ... คนมือเป็นแผ่น ... ... คนค่อม ... ... คนเตี้ย ... ... คนคอพอก ... ... คนถูกสักหมายโทษ ... ... คนมีรอยเฝี่ยนด้วยหวาย ... ... คนมี หมายจับ ... ... คนเท้าปุก ... ... คนมีโรคเรื้อรัง ... ... คนมีรูปร่างไม่สมประกอบ ... ... คนตาบอดข้างเดียว ... ... คนง่อย ... ... คนกระจอก ... ... คนเป็นโรคอัมพาต ... ... คนเคลื่อนไหวเองไม่ได้ ... ... คนชราทุพพลภาพ ... ... คนตาบอดสองข้าง ... ... คนใบ้ ... ... คนหูหนวก ... ... คนทั้งบอดทั้งใบ้ ... ... คนทั้งบอดทั้งหนวก ... ... คนทั้งใบ้ทั้งหนวก ... ภิกษุทั้งหลาย คนทั้งบอดทั้งใบ้ทั้งหนวกที่ยังไม่ได้ถูก รับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าดีแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประเภทนี้ เรียกว่าที่ยังไม่ถูกรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับบุคคลประเภทนี้เข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าดีแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่านี้ เรียกว่าที่ยังไม่ถูกเรียกเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับบุคคลเหล่านี้เข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าไม่ดี

วาสภคามภาณวารที่ ๑ จบ

๒๔๐. อธัมมกัมมาทิกถา
ว่าด้วยกรรมที่ไม่ชอบธรรมเป็นต้น
เรื่องการลงอุกเขปนียกรรมที่ไม่ชอบธรรม ๗ กรณี

[๓๙๗] ภิกษุทั้งหลาย ก็ในกรณีนี้ ภิกษุไม่มีอาบัติที่พึงเห็น สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียวโจทภิกษุนั้นว่า “ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว เห็นอาบัตินั้นไหม” ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่พึงเห็น” สงฆ์จึงลงอุกเขปนีย กรรมภิกษุนั้นเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุไม่มีอาบัติที่พึงทำคืน สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียวโจทภิกษุนั้นว่า “ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว จงทำคืนอาบัตินั้น” ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่พึงทำคืน” สงฆ์จึงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุนั้นเพราะไม่ทำคืนอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุไม่มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียวโจทภิกษุนั้นว่า “ท่าน ท่านมีทิฏฐิบาป จงสละทิฏฐิบาปนั้น” ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ” สงฆ์จึงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุนั้นเพราะไม่สละทิฏฐิบาป ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุไม่มีอาบัติที่พึงเห็น ไม่มีอาบัติที่พึงทำคืน สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียวโจทภิกษุนั้นว่า “ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว เห็นอาบัตินั้นไหม จงทำคืนอาบัตินั้น” ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่พึงเห็น ผมไม่มีอาบัติที่พึงทำคืน สงฆ์จึงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุนั้น เพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ หรือเพราะไม่ทำคืนอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุไม่มีอาบัติที่พึงเห็น ไม่มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ สงฆ์ ภิกษุหลายรูปหรือ รูปเดียวโจทภิกษุนั้นว่า “ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว เห็นอาบัตินั้นไหม ท่านมีทิฏฐิบาป จงสละทิฏฐิบาปนั้น” ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่พึงเห็น ผมไม่มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ” สงฆ์จึงลงอุกเขปนีย กรรมภิกษุนั้นเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ หรือเพราะไม่สละทิฏฐิบาป ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุไม่มีอาบัติที่พึงทำคืน ไม่มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ สงฆ์ ภิกษุหลายรูปหรือรูปเดียวโจทภิกษุนั้นว่า “ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว จงทำคืนอาบัตินั้น ท่านมีทิฏฐิบาป จงสละทิฏฐิบาปนั้น” ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่พึงทำคืน ผมไม่มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ” สงฆ์ลงอุกเขปนีย กรรมภิกษุนั้นเพราะไม่ทำคืนอาบัติ หรือเพราะไม่สละทิฏฐิบาป ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุไม่มีอาบัติที่พึงเห็น ไม่มีอาบัติที่พึงทำคืน ไม่มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียวโจทภิกษุนั้นว่า “ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว เห็นอาบัตินั้น

ไหม จงทำคืนอาบัตินั้น ท่านมีทิฏฐิบาป จงสละ ทิฏฐิบาปนั้น" ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่พึงเห็น ผมไม่มีอาบัติที่พึงทำคืน ผมไม่มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ" สงฆ์จึงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ นั้นเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ เพราะไม่ทำคืนอาบัติ หรือเพราะไม่สละทิฏฐิบาป ชื่อว่า กรรมไม่ชอบธรรม

เรื่องการลงอุกเขปนียกรรมที่ไม่ชอบธรรมอีก ๗ กรณี

[๓๙๘] ภิกษุทั้งหลาย ก็ในกรณีนี้ ภิกษุมีอาบัติที่พึงเห็น สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทภิกษุนั้นว่า "ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว เห็นอาบัตินั้นไหม" ภิกษุนั้น กล่าวอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย ขอรับ ผมเห็น" สงฆ์ยังขืนลงอุกเขปนียกรรมภิกษุนั้นเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุมีอาบัติที่พึงทำคืน สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียวโจทภิกษุนั้นว่า "ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว จงทำคืนอาบัตินั้น" ภิกษุนั้น กล่าวอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย ขอรับ ผมจะทำคืน" สงฆ์ยังขืนลงอุกเขปนียกรรม ภิกษุนั้นเพราะไม่ทำคืนอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุมีทิฏฐิบาปที่พึงสละ สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทภิกษุนั้นว่า "ท่าน ท่านมีทิฏฐิบาป จงสละทิฏฐิบาปนั้น" ภิกษุนั้น กล่าวอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย ขอรับ ผมจะสละ" สงฆ์ยังขืนลงอุกเขปนียกรรม ภิกษุนั้นเพราะไม่สละทิฏฐิบาป ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุมีอาบัติที่พึงเห็น มีอาบัติที่พึงทำคืน... ... มีอาบัติที่พึงเห็น มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ ... ... มีอาบัติที่พึงทำคืน มีทิฏฐิบาป ที่พึงสละ ... ... มีอาบัติที่พึงเห็น มีอาบัติที่พึงทำคืน มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียวโจทภิกษุนั้นว่า "ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว เห็นอาบัตินั้นไหม จงทำคืนอาบัตินั้น ท่านมีทิฏฐิบาป จงสละทิฏฐิบาปนั้น" ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย ขอรับ ผมเห็น ผมจะทำคืน ผมจะสละทิฏฐิบาป" สงฆ์ยังขืนลงอุกเขปนียกรรมภิกษุนั้นเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ เพราะไม่ทำคืนอาบัติ หรือ เพราะไม่สละทิฏฐิบาป ชื่อว่ากรรมไม่ชอบธรรม

เรื่องการลงอุกเขปนียกรรมที่ชอบธรรม ๗ กรณี

[๓๙๙] ภิกษุทั้งหลาย ก็ในกรณีนี้ ภิกษุมีอาบัติที่พึงเห็น สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทภิกษุนั้นว่า "ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว เห็นอาบัตินั้นไหม" ภิกษุนั้น กล่าวอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่พึงเห็น" สงฆ์จึงลงอุกเขปนียกรรม ภิกษุนั้นเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ชื่อว่ากรรมชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุมีอาบัติที่พึงทำคืน สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียวโจทภิกษุนั้นว่า “ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว จงทำคืนอาบัตินั้น” ภิกษุนั้น กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่พึงทำคืน” สงฆ์จึงลงอุกเขปนียกรรม ภิกษุนั้นเพราะไม่ทำคืนอาบัติ ชื่อว่ากรรมชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุมีทิฏฐิบาปที่พึงสละ สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียวโจทภิกษุนั้นว่า “ท่าน ท่านมีทิฏฐิบาป จงสละทิฏฐิบาปนั้น” ภิกษุนั้น กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ” สงฆ์จึงลงอุกเขปนียกรรม ภิกษุนั้นเพราะไม่สละทิฏฐิบาป ชื่อว่ากรรมชอบธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุมีอาบัติที่พึงเห็น มีอาบัติที่พึงทำคืน... ... มีอาบัติที่พึงเห็น มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ ... ... มีอาบัติที่พึงทำคืน มีทิฏฐิบาป ที่พึงสละ ... ... มีอาบัติที่พึงเห็น มีอาบัติที่พึงทำคืน มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ สงฆ์ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียวโจทภิกษุนั้นว่า “ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว เห็นอาบัตินั้นไหม จงทำคืนอาบัตินั้น ท่านมีทิฏฐิบาป จงสละทิฏฐิบาปนั้น” ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่พึงเห็น ผมไม่มีอาบัติที่พึงทำคืน ผมไม่มีทิฏฐิบาปที่พึงสละ” สงฆ์จึงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุนั้นเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ เพราะไม่ทำคืนอาบัติ หรือเพราะไม่สละทิฏฐิบาป ชื่อว่ากรรมชอบธรรม

๒๔๑. อุปาลิปุจฉากถา
ว่าด้วยพระอุบาลีกราบทูลถามปัญหา
เรื่องกรรมไม่ชอบด้วยธรรมไม่ชอบด้วยวินัย
หมวดที่ ๑ รวม ๑๖ กรณี

[๔๐๐] ครั้งนั้น ท่านพระอุบาลีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ท่านพระอุบาลีผู้นั่งแล้ว ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “กรรมที่ควรทำต่อหน้า แต่สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันกลับทำลับหลัง กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม เป็นกรรม ชอบด้วยวินัยหรือ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย”

ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า “กรรมที่ควรทำโดยการสอบถาม แต่สงฆ์พร้อมเพรียงกันทำโดยไม่สอบถาม ... ... กรรมที่ควรทำตามปฏิญญา แต่สงฆ์พร้อมเพรียงกันทำโดยไม่ตามปฏิญญา ... ... ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ... ... ลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ...

ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม ... ... ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ... ... ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม ... ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม ... ... ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม ... ... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม ... ... อัพภานภิกษุผู้ควรมานัต ... ... ให้ภิกษุผู้ควรอัพภาน อุปสมบทให้กุลบุตร กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม เป็นกรรมชอบด้วยวินัยหรือ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย

อุบาลี กรรมที่ควรทำต่อหน้า แต่สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันกลับทำลับหลัง อย่างนี้แล จัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมมีความผิด

อุบาลี กรรมที่ควรทำโดยการสอบถาม แต่สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันกลับทำโดยไม่สอบถาม ... ... กรรมที่ควรทำตามปฏิญญา แต่สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันกลับทำโดยไม่ตามปฏิญญา ... ... ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ... ... ลงตัสส-ปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ... ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม ... ... ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ... ... ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม ... ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม ... ... ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม ... ... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม ... ... อัพภานภิกษุผู้ควรมานัต ... ... ให้ภิกษุผู้ควรอัพภาน อุปสมบทให้กุลบุตร อุบาลี อย่างนี้แล จัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมมีความผิด”

เรื่องกรรมที่ชอบด้วยธรรมชอบด้วยวินัย

หมวดที่ ๑ รวม ๑๖ กรณี

[๔๐๑] ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า “กรรมที่ควรทำต่อหน้า สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันทำต่อหน้า กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม จัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยวินัยหรือ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม เป็นกรรมชอบด้วยวินัย”

พระอุบาลีกราบทูลว่า “กรรมที่ควรทำโดยการสอบถาม สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันทำโดยการสอบถาม ... ... กรรมที่ควรทำตามปฏิญญา สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันก็ทำตามปฏิญญา ... ... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ... ... ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ... ลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ... ... ลง

นิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ... ... ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม ... ... ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม ... ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส ... ... ชักภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิมเข้าหาอาบัติเดิม ... ... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรมานัต ... ... อัพภานภิกษุผู้ควรอัพภาน ... ... อุปสมทให้กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม จัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยวินัยหรือพระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม เป็นกรรมชอบด้วยวินัย

อุบาลี กรรมที่ควรทำต่อหน้า สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันก็ทำต่อหน้า อย่างนี้แลจัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม เป็นกรรมชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมไม่มีความผิด

อุบาลี กรรมที่ควรทำโดยการสอบถาม สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันก็ทำโดยการสอบถาม ... ... กรรมที่ควรทำตามปฏิญญา สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันก็ทำตามปฏิญญา ... ... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ... ... ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ... ลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลงตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ... ... ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ... ... ลงปฏิสารณียกรรมแก่ ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม ... ... ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม ... ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส ... ... ชักภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิมเข้าหา อาบัติเดิม ... ... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรมานัต ... ... อัพภานภิกษุผู้ควรอัพภาน ... ... อุปสมบทให้กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท อุบาลี อย่างนี้แล จัดว่าเป็นกรรมชอบ ด้วยธรรม เป็นกรรมชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมไม่มีความผิด”

เรื่องกรรมไม่ชอบด้วยธรรมไม่ชอบด้วยวินัย
หมวดที่ ๒ อีก ๑๖ กรณี

[๔๐๒] ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า “สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม เป็นกรรมชอบด้วยวินัยหรือ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย”

ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า “สงฆ์พร้อมเพรียงกันลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลง ตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัส

สปาปิยสิกากรรม ... ... ลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ... ... ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ... ... ลง ตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยส กรรม ... ... ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ... ... ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณีย กรรม ... ... ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม ... ... ลงปฏิสารณีย กรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม ... ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม ... ... ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส ... ... ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติ เดิม ... ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม ... ... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควร ชักเข้าหาอาบัติเดิม ... ... ชักภิกษุผู้ควรมานัตเข้าหาอาบัติเดิม ... ... อัพภานภิกษุ ผู้ควรมานัต ... ... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรอัพภาน ... ... ให้ภิกษุผู้ควรอัพภาน อุปสมบทให้กุลบุตร ... ... อัพภานกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท กรรมนั้น จัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม จัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยวินัยหรือ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย

อุบาลี สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย

อุบาลี อย่างนี้แลจัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมมีความผิด

อุบาลี สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ... ... ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ... ... ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควร นิยสกรรม ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม ... ... ลงนิยสกรรม แก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ... ... ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม ... ... ลงอุกเขปนีย กรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม .. .. ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนีย กรรม ... ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม ... ... ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส ... ... ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม ... ... ให้ปริวาสแก่ ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม ... ... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม ... ... ชักภิกษุผู้ควรมานัตเข้าหาอาบัติเดิม ... ... อัพภานภิกษุผู้ควรมานัต ... ... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรอัพภาน ... ... ให้ภิกษุผู้ควรอัพภานอุปสมบทให้กุลบุตร ..... อัพภานผู้ควรอุปสมบท

อุบาลี อย่างนี้แล จัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมมีความผิด”

เรื่องกรรมชอบด้วยธรรมชอบด้วยวินัย

หมวดที่ ๒ อีก ๑๖ กรณี

[๔๐๓] ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า “สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย กรรมนั้น จัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม เป็นกรรมชอบด้วยวินัยหรือ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี กรรมนั้น จัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม เป็นกรรมชอบด้วยวินัย”

ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า “สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ... ลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ... ... ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ... ... ลงปฏิสารณีย กรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม .. ... ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนีย กรรม ... ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส ... ... ชักภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม เข้าหาอาบัติเดิม ... ... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรมานัต ... ... อัพภานภิกษุผู้ควรอัพภาน ... ... อุปสมบทให้กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท กรรมนั้น จัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม เป็นกรรมชอบด้วยวินัยหรือ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี กรรมนั้น จัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม เป็นกรรมชอบด้วยวินัย

อุบาลี สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ให้อมูฬหวินัยแก่ ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย

อุบาลี อย่างนี้แล จัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม เป็นกรรมชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมไม่มีความผิด

อุบาลี สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ... ลง ตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ... ... ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม ... ... ลง ปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ... ... ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุ ผู้ควรปฏิสารณียกรรม ... ... ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม ... ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส ... ... ชักภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิมเข้าหาอาบัติ

เดิม ... ... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรมานัต ... ... อัพภานภิกษุผู้ควรอัพภาน ... ... อุปสมบทให้กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท

อุบาลี อย่างนี้แล จัดว่าเป็นกรรมชอบด้วยธรรม เป็นกรรมชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมไม่มีความผิด”

เรื่องกรรมไม่ชอบด้วยธรรมไม่ชอบด้วยวินัย

หมวดที่ ๓

[๔๐๔] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย อย่างนี้แล จัดว่าเป็นกรรม ไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมมีความผิด

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ... ... ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ... ... ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ ควรสติวินัย ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ... ... ลงปฏิสารณีย กรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ... ... ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ... ... ให้ ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ... ... ชักภิกษุผู้ควรสติวินัยเข้าหาอาบัติเดิม ... ... ให้ มานัตแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ... ... อัพภานภิกษุผู้ควรสติวินัย ... ... ให้ภิกษุผู้ควร สติวินัยอุปสมบทให้กุลบุตร

ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล จัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมมีความผิด

[๔๐๕] ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย อย่างนี้แล จัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมมีความผิด

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ... ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควร อมูฬหวินัย ... ... ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ... ลงอุกเขปนีย กรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ... ชัก ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัยเข้าหาอาบัติเดิม ... ... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ... อัพภานภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ... ... ให้ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัยให้อุปสมบทกุลบุตร ... ... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย

ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล จัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมมีความผิด

[๔๐๖] ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควร ตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลงปฏิสารณียกรรม แก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสส-ปาปิยสิกากรรม ... ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ... ให้สติวินัย แก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ... ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม

ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล จัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมมีความผิด

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันทำลง ... ... แก่ภิกษุผู้ควรลงตัชชนียกรรม ... ... แก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม ... ... แก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ... ... แก่ ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม ... ... แก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม ... ... แก่ภิกษุผู้ควร ปริวาส ... ... แก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม ... ... แก่ภิกษุผู้ควรมานัต ... ...แก่ ภิกษุผู้ควรอัพภาน ... ... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอุปสมบท ... ... ให้อมูฬหวินัย แก่ภิกษุผู้ควรอุปสมบท ... ... ลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุปสมบท ... ... ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุปสมบท ... ... ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุปสมบท ... ... ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุปสมบท ... ... ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุปสมบท ... ... ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุปสมบท ... ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุปสมบท ... ... ชักกุลบุตรผู้ควรอุปสมบทเข้าหาอาบัติเดิม ... ... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรอุปสมบท ... ... อัพภานให้แก่ภิกษุผู้ควรอุปสมบท

ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล จัดว่าเป็นกรรมไม่ชอบด้วยธรรม เป็นกรรมไม่ชอบด้วยวินัย อย่างนี้แล สงฆ์ย่อมมีความผิด”

อุปาลิปุจฉาภาณวารที่ ๒ จบ

๒๔๒. ตัชชนียกัมมกถา
ว่าด้วยตัชชนียกรรม
เรื่องภิกษุแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรม

[๔๐๗] ภิกษุทั้งหลาย ก็ในกรณีนี้ ภิกษุก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษา กันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์

ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้นพวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรม แก่ภิกษุนั้น” แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้นพวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้น ไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้นพวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยชอบธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วได้แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้นพวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูก สงฆ์แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

เรื่องภิกษุในอาวาสอื่นพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ลงตัชชนียกรรมเป็นต้น

[๔๐๘] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ก่อความบาดหมาง ก่อ ความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเรา จะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนีย กรรม แก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้นพวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วได้แบ่งพวกโดยชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้นพวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยชอบธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนีย กรรม แก่ภิกษุนั้น” แล้วได้แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้น ไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้นพวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรม แก่ภิกษุนั้น” แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้นพวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วได้แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

[๔๐๙] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละพวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ” แล้วแบ่งพวกโดยชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยชอบธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุ นั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรม แก่ภิกษุนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุ นั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูป นี้แลถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ” แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

[๔๑๐] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเรา จะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุ รูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรม แก่ภิกษุนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุ นั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุ นั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

[๔๑๑] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษา กันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุ นั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรม แก่ภิกษุนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้นภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยชอบธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

เรื่องสรุปความที่นักปราชญ์ผูกให้เป็นจักรเปยยาล จบ

๒๔๓. นิยสกัมมกถา
ว่าด้วยนิยสกรรม
เรื่องสงฆ์ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้โง่เขลาไม่ฉลาด

[๔๑๒] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุเป็นคนโง่เขลา ไม่ฉลาดมีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้ อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อันไม่สมควร ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้เป็นคนโง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้ อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อันไม่สมควร เอาละ พวกเราจะลงนิยสกรรม แก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงนิยสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงนิยสกรรม เอาละ พวกเราจะลงนิยสกรรม แก่ภิกษุนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมลงนิยสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

พึงหมุนเวียนเหมือนที่ผ่านมา[๑]

๒๔๔. ปัพพาชนียกัมมกถา
ว่าด้วยปัพพาชนียกรรม
เรื่องสงฆ์ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูล

[๔๑๓] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุประทุษร้ายตระกูล มีมารยาททราม ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ประทุษร้าย ตระกูล มีมารยาททราม เอาละ พวกเราจะลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่ง พวกโดยไม่ชอบธรรมลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ แลถูกสงฆ์แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงปัพพาชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงปัพพาชนีย กรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมลงปัพพาชนีย กรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

---

[๑] คือ เพิ่มข้อความหมุนเวียนเหมือนในตัชชนียกรรม ดูในข้อ ๔๐๘-๔๑๑/๒๙๖-๒๙๙

พึงหมุนเวียนเหมือนที่ผ่านมา

๒๔๕. ปฏิสารณียกัมมกถา
ว่าด้วยปฏิสารณียกรรม
เรื่องสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ด่าบริภาษคฤหัสถ์

[๔๑๔] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุด่าบริภาษพวกคฤหัสถ์ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ด่าบริภาษพวกคฤหัสถ์ เอาละ พวกเราจะลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดย ไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

พึงหมุนเวียนเหมือนที่ผ่านมา

เรื่องพระผู้มีพระภาคตรัสอุกเขปนียกรรมในกรณีต่าง ๆ จบ

๒๔๖. อทัสสนอุกเขปนียกัมมกถา
ว่าด้วยอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ

[๔๑๕] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุต้องอาบัติแล้วไม่ปรารถนาจะเห็นอาบัติ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ต้องอาบัติแล้วไม่ปรารถนาจะเห็นว่าเป็นอาบัติ เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดย ไม่ชอบธรรม ... ... แบ่ง พวกโดยชอบธรรม ... ...แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

พึงหมุนเวียนเหมือนที่ผ่านมา

๒๔๗. อัปปฏิกัมมอุกเขปนียกัมมกถา
ว่าด้วยอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ

[๔๑๖] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุต้องอาบัติแล้วไม่ปรารถนาจะทำคืนอาบัติ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ต้องอาบัติแล้วไม่ปรารถนาจะทำคืนอาบัติ เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนียกรรม เพราะไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงอุกเขปนีย กรรม เพราะไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกัน

โดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดย ธรรมปฏิรูป ...

พึงหมุนเวียนเหมือนที่ผ่านมา

๒๔๘. อัปปฏินิสสัคคอุกเขปนียกัมมกถา
ว่าด้วยอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป

[๔๑๗] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุไม่ปรารถนาจะสละทิฏฐิบาป ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลไม่ปรารถนาจะสละทิฏฐิบาป เอาละพวกเราจะลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่พวกโดยชอบ ธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

พึงหมุนเวียนเหมือนที่ผ่านมา[๑]

๒๔๙. ตัชชนียกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยการระงับตัชชนียกรรม

[๔๑๘] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับ ประพฤติชอบหายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลาย ปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า

---

[๑] (การลงโทษตามพระวินัย กรรมทั้ง ๕ อย่างดังกล่าวมานี้ เรียกโดยรวมว่า นิคคหกรรม ความหมายและสาเหตุที่ทำให้ภิกษุถูกลงนิคคหกรรมแต่ละอย่าง สรุปได้ดังนี้

๑. **ตัชชนียกรรม** แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรขู่ เช่น สงฆ์ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์

๒. **นิยสกรรม** แปลว่า กรรมคือการถอดยศ สงฆ์ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก ไม่มีมารยาท

๓. **ปัพพาชนียกรรม** แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรขับไล่ เช่น สงฆ์ลงปัพพาชนียกรรม แก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูล มีมารยาทเลวทราม

๔. **ปฏิสารณียกรรม** แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรให้กลับระลึกได้ เช่น สงฆ์ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ด่าบริภาษคฤหัสถ์

๕. **อุกเขปนียกรรม** แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรยกเสียจากหมู่ สงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้แม้ต้องอาบัติก็ไม่ปรารถนาจะเห็นว่าเป็นอาบัติ แม้ต้องอาบัติแล้วก็ไม่ปรารถนา จะทำคืน (แสดง) อาบัติ แม้มีทิฏฐิบาปก็ไม่ปรารถนาจะสละทิฏฐิบาปนั้น (วิ.จู. (ไทย) ๖/๑-๗๔/๑-๑๕๖)

“ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม แล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมระงับตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย สงฆ์แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนี้ เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย สงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนี้ เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยชอบธรรมระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย สงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรมระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนี้ เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูประงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสอื่น

แม้ในอาวาสนั้น พวกภิกษุได้ปรึกษากันอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย สงฆ์แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูประงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนี้ เอาละพวกเราจะระงับตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูประงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

[๔๑๙] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลาย ปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว กลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเรา จะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมระงับตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ... ... แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ...

[๔๒๐] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลาย ปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยชอบธรรมระงับตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดย ธรรมปฏิรูป ... ... แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ...

[๔๒๑] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า

“ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงตัชชนีย กรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชะนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยธรรม ปฏิรูประงับ ตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ..... แบ่งพวกโดย ไม่ชอบธรรม .. ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ...

[๔๒๒] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงตัชชนีย กรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูประงับ ตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .. .. แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ... ... พร้อมเพรียง กันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ...

๒๕๐. นิยสกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยการระงับนิยสกรรม

[๔๒๓] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงนิยสกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับนิยสกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลาย ปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงนิยสกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับนิยสกรรม เอาละ พวกเราจะระงับนิยสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูประงับนิยสกรรม แก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

พึงหมุนเวียนเหมือนที่ผ่านมา

๒๕๑. ปัพพาชนียกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยการระงับปัพพาชนียกรรม

[๔๒๔] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงปัพพาชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับปัพพาชนียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงปัพพาชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับปัพพาชนีย กรรม เอาละ พวกเราจะระงับปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมระงับปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบ ธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อม เพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

พึงหมุนเวียนเหมือนที่ผ่านมา

๒๕๒. ปฏิสารณียกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยการระงับปฏิสารณียกรรม

[๔๒๕] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับปฏิสารณียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับปฏิสารณีย กรรม เอาละ พวกเราจะระงับปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ ชอบธรรม ระงับปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบ ธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียง กันโดยธรรมปฏิรูป ...

พึงหมุนเวียนเหมือนที่ผ่านมา

๒๕๓. อทัสสนอุกเขปนียกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยการระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ

[๔๒๖] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะ ไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่าน ทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแล้วกลับ ประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ เอาละ พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม ระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบ ธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

พึงหมุนเวียนเหมือนที่ผ่านมา

๒๕๔. อัปปฏิกัมมอุกเขปนียกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยการระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ

[๔๒๗] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนี

ยกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ เอาละ พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น" แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวก โดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

พึงหมุนเวียนเหมือนที่ผ่านมา

๒๕๕. อัปปฏินิสสัคคอุกเขปนียกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยการระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ละทิฏฐิบาป

[๔๒๘] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปแล้ว กลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป เอาละ พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น" แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

พึงหมุนเวียนเหมือนที่ผ่านมา

เรื่องการระงับตัชชนียกรรมเป็นต้นแก่ภิกษุผู้กลับตัวได้ จบ

๒๕๖. ตัชชนียกัมมวิวาทกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในตัชชนียกรรม

[๔๒๙] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษา กันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละพวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น" แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า "กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่"

ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

[๔๓๐] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละพวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ลงตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดย ไม่ชอบธรรม” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

[๔๓๑] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษา กันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลง ตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

[๔๓๒] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่อ

อธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ลงตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

[๔๓๓] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๒๕๗. นิยสกัมมวิวาทกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในนิยสกรรม

[๔๓๔] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุเป็นคนโง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อันไม่สมควร ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้เป็นคนโง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อันไม่สมควร เอาละ พวกเราจะลงนิยสกรรม แก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงนิยสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้อง ทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๕ วาระนี้ท่านย่อไว้

๒๕๘. ปัพพาชนียกัมมวิวาทกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในปัพพาชนียกรรม

[๔๓๕] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุประทุษร้ายตระกูล มีมารยาทเลวทราม ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ประทุษร้ายตระกูล มีมารยาทเลวทราม เอาละ พวกเราจะลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวก โดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำ ไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ถูก ต้องทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๕ วาระนี้ท่านย่อไว้

๒๕๙. ปฏิสารณียกัมมวิวาทกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในปฏิสารณียกรรม

[๔๓๖] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุด่าบริภาษพวกคฤหัสถ์ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ด่าบริภาษพวกคฤหัสถ์ เอาละ พวกเราจะลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบ ธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อม เพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดย ธรรมปฏิรูป” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๕ วาระนี้ท่านย่อไว้

๒๖๐. อทัสสนอุกเขปนียกัมมวิวาทกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ

[๔๓๗] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุต้องอาบัติแล้วไม่ปรารถนาจะเห็นว่าเป็นอาบัติ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุ รูปนี้ต้องอาบัติแล้วไม่ปรารถนาจะเห็นว่าเป็นอาบัติ เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแก่ภิกษุนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... .. แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดย ธรรมปฏิรูป ...

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดย ธรรมปฏิรูป” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๕ วาระนี้ท่านย่อไว้

๒๖๑. อัปปฏิกัมมอุกเขปนียกัมมวิวาทกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ

[๔๓๘] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุต้องอาบัติแล้วไม่ปรารถนาจะทำคืนอาบัติ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ต้องอาบัติแล้วไม่ปรารถนาจะทำคืนอาบัติ เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่ง

พวกโดยไม่ชอบธรรมลงอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า "กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำ ไม่ดี ต้องทำใหม่"

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า "กรรมพร้อมเพรียงกันโดย ธรรมปฏิรูป" และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า "กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่" จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๕ วาระนี้ท่านย่อไว้

๒๖๒. อัปปฏินิสสัคคอุกเขปนียกัมมวิวาทกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป

[๔๓๙] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุไม่ปรารถนาจะสละทิฏฐิบาป ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ไม่ปรารถนา สละทิฏฐิบาป เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น" แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า "กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่"

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า "กรรมพร้อมเพรียงกันโดย ธรรมปฏิรูป" และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า "กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่" จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๕ วาระนี้ท่านย่อไว้

๒๖๓. ตัชชนียกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในการระงับตัชชนียกรรม

[๔๔๐] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบหายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลาย ปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า

“ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละพวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมระงับตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมแบ่งพวกกันโดยไม่ชอบธรรม” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำ ใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

[๔๔๑] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลาย ปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว กลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเรา จะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมระงับตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดย ไม่ชอบธรรม” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้อง ทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

[๔๔๒] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลาย ปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว กลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเรา จะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยชอบธรรมระงับตัชชนียกรรม แก่ภิกษุรูปนั้น

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมแบ่งพวกกันโดยไม่ชอบธรรม" และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า "กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่" จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

[๔๔๓] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลาย ปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว กลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเรา จะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น" แล้วแบ่งพวกโดยธรรม ปฏิรูประงับตัชชนียกรรม แก่ภิกษุรูปนั้น

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า "กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่"

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า "กรรมแบ่งพวกกันโดยธรรมปฏิรูป" และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า "กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำ ใหม่" จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

[๔๔๔] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลาย ปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว กลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเรา จะระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น" แล้วพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูประงับตัชชนีย กรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า "กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่"

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า "กรรมพร้อมเพรียงกันโดย ธรรมปฏิรูป" และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า "กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำ ใหม่" จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๒๖๔. นิยสกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในการระงับนิยสกรรม

[๔๔๕] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับนิยสกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงนิยสกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ขอระงับนิยสกรรม เอาละ พวกเราจะระงับนิยสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยชอบธรรมระงับนิยสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้อง ทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๕ วาระนี้ท่านย่อไว้

๒๖๕. ปัพพาชนียกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในการระงับปัพพาชนียกรรม

[๔๔๖] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงปัพพาชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับปัพพาชนียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลายตกลงกันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงปัพพาชนียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับปัพพาชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมระงับ ปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำ ไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้อง ทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๕ วาระนี้ท่านย่อไว้

๒๖๖. ปฏิสารณียกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในการระงับปฏิสารณียกรรม

[๔๔๗] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับปฏิสารณียกรรม ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับปฏิสารณียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมระงับปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๕ วาระนี้ท่านย่อไว้

๒๖๗. อทัสสนอุกเขปนียกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในการระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ

[๔๔๘] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะ ไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็น อาบัติ เอาละ พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำ ไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดย ธรรมปฏิรูป” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๕ วาระนี้ท่านย่อไว้

๒๖๘. อัปปฏิกัมมอุกเขปนียกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในการระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ

[๔๔๙] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะ ไม่ทำคืนอาบัติแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ เอาละ พวกเรา จะระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวกโดยไม่ชอบ ธรรมระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อมเพรียง กันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดย ธรรมปฏิรูป” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำ ใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

๕ วาระนี้ท่านย่อไว้

๒๖๙. อัปปฏินิสสัคคอุกเขปนียกัมมปฏิปัสสัทธิกถา
ว่าด้วยความขัดแย้งในการระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป

[๔๕๐] ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะ ไม่สละทิฏฐิบาปแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่สละทิฏฐิ

บาป ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษากันในเรื่องนั้นอย่างนี้ว่า “ท่าน ทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปแล้วกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป เอาละ พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น” แล้วแบ่งพวก โดยไม่ชอบธรรมระงับอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น ... ... พร้อม เพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยชอบธรรม ... ... แบ่งพวกโดยธรรม ปฏิรูป ... ... พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป ...

สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวแย้งว่า “กรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม กรรมแบ่งพวกโดย ธรรมปฏิรูป กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้องทำใหม่”

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมพร้อมเพรียงกันโดย ธรรมปฏิรูป” และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า “กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ดี ต้อง ทำใหม่” จัดเป็นฝ่ายธรรมวาทีในที่ประชุมนั้น

แม้ ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้

จัมเปยยขันธกะที่ ๙ จบ

๒๗๐. รวมเรื่องที่มีในจัมเปยยขันธกะ

จัมเปยยขันธกะ มี ๓๖ เรื่อง คือ

เรื่องพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กรุงจัมปา เรื่องพระกัสสปโคตรในวาสภคามขวนขวายในสิ่งที่พึงปรารถนาเพื่อภิกษุอาคันตุกะ

ครั้นท่านทราบว่าพวกภิกษุอาคันตุกะชำนาญทางโคจรดีแล้ว จึงเลิกขวนขวายในเวลานั้น แต่ถูกภิกษุอาคันตุกะลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำจึงไปเฝ้าพระชินเจ้า

เรื่องภิกษุชาวกรุงจัมปาทำกรรมแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม ทำกรรมแบ่งพวกโดยชอบธรรม แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูปพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป

ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปเดียวบ้าง ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ๒ รูปบ้าง ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมภิกษุหลายรูปบ้าง ภิกษุรูปเดียวลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนีย

กรรมภิกษุรูปเดียวบ้าง ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมภิกษุ ๒ รูปบ้าง ภิกษุ ๒ รูป ลงอุกเขปนียกรรมภิกษุหลายรูปบ้าง

ภิกษุ ๒ รูปลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง ภิกษุหลายรูป ลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปเดียวบ้าง ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนีย กรรมภิกษุ ๒ รูปบ้าง ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรม ภิกษุหลายรูปบ้าง ภิกษุหลายรูปลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง สงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมสงฆ์บ้าง เรื่องพระผู้มีพระภาคได้ ทรงสดับแล้วตรัสห้ามเพราะไม่ชอบธรรม

เรื่องกรรมที่ญัตติวิบัติ อนุสาวนาสมบูรณ์ วิบัติโดยอนุสาวนา สมบูรณ์ด้วยญัตติ วิบัติทั้งสองอย่าง ทำกรรมผิดธรรมวินัย ผิดสัตถุศาสน์ ทำกรรมที่ถูกคัดค้านกรรมที่กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ

เรื่องแบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรม พร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป พระตถาคตทรงอนุญาตกรรมที่พร้อมเพรียงกันโดยธรรมเท่านั้น

เรื่องสงฆ์ ๕ ประเภท คือ สงฆ์จตุวรรค สงฆ์ปัญจวรรค สงฆ์ทสวรรค สงฆ์วีสติวรรค และสงฆ์อติเรกวีสติวรรค

เรื่องยกเว้นอุปสมบทกรรม ปวารณากรรมและอัพภานกรรม นอกนั้นสงฆ์จตุวรรคทำได้

เรื่องยกเว้นกรรม ๒ อย่าง คือ อุปสมบทกรรมใน มัชฌิมประเทศและอัพภานกรรม นอกนั้นสงฆ์ปัญจวรรคทำได้ทั้งสิ้น

เรื่องยกเว้นอัพภานกรรมอย่างเดียว นอกนั้นสงฆ์ทสวรรคทำได้

เรื่องสงฆ์วีสติวรรคทำกรรมได้ทุกอย่าง

เรื่องสรุปคน ๒๔ จำพวกคือ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี ภิกษุผู้บอกลาสิกขาผู้ต้องอันติมวัตถุ ผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นอาบัติ เพราะไม่ทำคืนอาบัติ เพราะไม่สละทิฏฐิบาป บัณเฑาะก์ คนลักเพศ ภิกษุผู้เข้ารีตเดียรถีย์ สัตว์ดิรัจฉาน คนผู้ฆ่ามารดา คนผู้ฆ่าบิดา คนฆ่าพระอรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุณี คนทำลายสงฆ์

คนทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิต อุภโตพยัญชนก
ภิกษุผู้เป็นนานาสังวาส ภิกษุผู้อยู่ในนานาสีมา ภิกษุผู้อยู่ใน
อากาศด้วยฤทธิ์

สงฆ์ทำกรรมแก่ภิกษุใดมีภิกษุนั้นครบจำนวนสงฆ์พอดี
รวม ๒๔ จำพวก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงห้ามไว้
เพราะคนพวกนั้นเป็นคณปูรกะไม่ได้

เรื่องสงฆ์มีภิกษุผู้อยู่ปริวาสเป็นที่ ๔ ให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม
ให้มานัตหรืออัพภาน เป็นกรรมที่ใช้ไม่ได้และไม่ควรทำ
เรื่องสงฆ์มีผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิมเป็นที่ ๔ สงฆ์มีภิกษุ
ผู้ควรมานัตเป็นที่ ๔ สงฆ์มีภิกษุผู้ประพฤติมานัตเป็นที่ ๔
สงฆ์มีภิกษุผู้ควรอัพภานเป็นที่ ๔ สงฆ์ ๕ ประเภทนี้
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศว่าทำสังฆกรรมให้ไม่ได้

เรื่องคน ๒๗ จำพวกคือ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร
สามเณรี ภิกษุผู้บอกลาสิกขา ผู้ต้องอันติมวัตถุ วิกลจริต
มีจิตฟุ้งซ่าน กระสับกระส่ายเพราะเวทนาถูกลงอุกเขปนียกรรม
เพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ เพราะไม่ทำคืนอาบัติ เพราะไม่สละทิฏฐิบาป
บัณเฑาะก์คนลักเพศ ภิกษุผู้เข้ารีตเดียรถีย์ สัตว์ดิรัจฉาน
คนผู้ฆ่ามารดา คนผู้ฆ่าบิดา คนผู้ฆ่าพระอรหันต์
คนประทุษร้ายภิกษุณี คนผู้ทำลายสงฆ์
คนทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิต อุภโตพยัญชนก
ภิกษุผู้อยู่ในนานาสังวาส ภิกษุผู้อยู่ในนานาสีมา ภิกษุผู้อยู่ใน
อากาศด้วยฤทธิ์ และภิกษุผู้ถูกสงฆ์ทำกรรม ๒๗ จำพวกนี้ค้านไม่ขึ้น

เรื่องคำคัดค้านของภิกษุปกตัตตะฟังขึ้น เรื่องบุคคลที่ถูกขับ
ออกไปดีและบุคคลที่ถูกขับออกไปไม่ดี

เรื่องคน ๑๑ จำพวก คือ บัณเฑาะก์ คนลักเพศ ภิกษุ
ผู้เข้ารีตเดียรถีย์ สัตว์ดิรัจฉาน คนผู้ฆ่ามารดา คนผู้ฆ่าบิดา
คนผู้ฆ่าพระอรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุณี คนผู้ทำลายสงฆ์

คนทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิต อุภโตพยัญชนก
คน ๑๑ จำพวกนี้ไม่ควรรับเข้าหมู่

เรื่องคน ๓๒ จำพวก คือ คนมือด้วน เท้าด้วน ทั้งมือทั้งเท้าด้วน คนหูวิ่น คนจมูกแหว่ง คนทั้งหูวิ่นทั้งจมูกแหว่ง คนนิ้วมือนิ้วเท้าขาด คนมีง่ามมือง่ามเท้าขาด คนเอ็นขาด คนมือเป็นแผ่น คนค่อม คนเตี้ย คนคอพอก คนถูกสักหมายโทษ มีรอยเฆี่ยนด้วยหวาย คนมีหมายจับ คนเท้าปุก คนมีโรคเรื้อรัง คนมีรูปร่างไม่สมประกอบ คนตาบอดข้างเดียว คนง่อย คนกระจอก คนเป็นโรคอัมพาต คนเคลื่อนไหวเองไม่ได้ คนชราทุพพลภาพ คนตาบอดทั้งสองข้าง คนใบ้ คนหูหนวก คนทั้งบอดทั้งใบ้ คนทั้งบอดทั้งหนวก คนทั้งใบ้ทั้งหนวก คนทั้งบอด ทั้งใบ้ ทั้งหนวก ๓๒ จำพวกนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศว่ารับเข้าหมู่ได้

เรื่องการลงอุกเขปนียกรรมภิกษุผู้ไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ การลงอุกเขปนียกรรมภิกษุผู้ไม่ทำคืนอาบัติ การลงอุกเขปนียกรรมภิกษุไม่สละทิฏฐิบาป ๗ กรณี เป็นกรรมไม่ชอบธรรม

เรื่องการลงอุกเขปนียกรรมภิกษุที่ต้องอาบัติไม่ชอบธรรมอีก ๗ กรณี เรื่องการลงอุกเขปนียกรรมภิกษุที่ชอบธรรม ๗ กรณี

เรื่องกรรมที่ควรทำต่อหน้ากลับทำลับหลัง กรรมที่ควรทำโดยการสอบถามกลับไม่ซักถาม กรรมที่ควรทำตามปฏิญญากลับทำโดยไม่ปฏิญญา ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย

ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม

ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม อัพภานภิกษุผู้ควรมานัต ให้ภิกษุผู้ควรอัพภานให้อุปสมบทกุลบุตร

ทำกรรมอย่างหนึ่งแก่ภิกษุผู้ควรกรรมอย่างหนึ่ง รวม ๑๖ กรณีเป็นกรรมที่ไม่ชอบด้วยธรรม ไม่ชอบด้วยวินัย

เรื่องทำกรรมนั้น ๆ แก่ภิกษุผู้ควรแก่กรรมนั้น ๆ รวม ๑๖ กรณี เป็นกรรมที่ชอบด้วยธรรมชอบด้วยวินัย เรื่องทำกรรมแต่ละอย่างไม่ชอบด้วยธรรม ไม่ชอบด้วยวินัย ๑๖ กรณี ๒ หมวด เรื่องทำกรรมที่ชอบด้วยธรรม ชอบด้วยวินัย ๑๖ กรณี ๒ หมวด

เรื่องหมุนเวียนกรรมมีกรรมแต่ละข้อเป็นมูล พระชินเจ้าตรัสว่าไม่ชอบด้วยธรรม เรื่องสงฆ์แบ่งพวกโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ก่อความบาดหมาง

เรื่องภิกษุในอาวาสอื่นพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรมลงตัชชนียกรรม และภิกษุในอาวาสอื่นแบ่งพวกโดยชอบธรรมก็มี แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูปก็มี พร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูปก็มี ลงตัชชนียกรรมเรื่องพร้อมเพรียงกันโดยไม่ชอบธรรม แบ่งพวกโดยชอบธรรม แบ่งพวกโดยธรรมปฏิรูป และพร้อมเพรียงกันโดยธรรมปฏิรูป

นักปราชญ์ผู้มีปัญญาพึงจัดแต่ละข้อเป็นมูลหมุนเวียน

เรื่องสงฆ์ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้โง่เขลาไม่ฉลาด

เรื่องสงฆ์ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูล

เรื่องสงฆ์ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ด่าบริภาษคฤหัสถ์

เรื่องพระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้นำหมู่ตรัสอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ไม่เห็นอาบัติ ไม่ทำคืนอาบัติ และไม่สละทิฏฐิบาป

เรื่องการระงับตัชชนียกรรมเป็นต้นแก่ภิกษุผู้กลับตัวได้

ภิกษุผู้มีปัญญาพึงลงตัชชนียกรรมให้ถูกต้องตามวินัย

ภิกษุผู้ประพฤติเรียบร้อยอนุวัตรตามระเบียบวินัยเหล่านั้น

ขอระงับกรรมเหล่านั้นตามนัยแห่งกรรมที่กล่าวไว้ก่อน

เรื่องในกรรมนั้น ๆ สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมคัดค้านว่ากรรมไม่เป็นอันทำ กรรมทำไม่ถูก ต้องทำใหม่ และเมื่อกรรมระงับภิกษุเหล่านั้นเป็นธรรมวาที

พระมหามุนีทรงเห็นภิกษุพวกเข้ากรรมได้รับความลำบากโดยกรรมวิบัติจึงทรงชี้วิธีระงับไว้ ดุจนายแพทย์ผู้ชำนาญได้บอกตัวยาไว้ฉะนั้น

จัมเปยยขันธกะ จบ

๑๐. โกสัมพิกขันธกะ

๒๗๑. โกสัมพิกวิวาทกถา

ว่าด้วยเรื่องภิกษุชาวกรุงโกสัมพีทะเลาะวิวาทกัน

[๔๕๑] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้งนั้นมีภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติ ภิกษุรูปนั้นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ แต่ภิกษุพวกอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ

ต่อมา ภิกษุรูปนั้นกลับมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ แต่ภิกษุพวกอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ

ลำดับนั้น ภิกษุเหล่านั้นได้กล่าวกับภิกษุรูปนั้นดังนี้ว่า “ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านจงเห็นอาบัตินั้น” ภิกษุรูปนั้นกล่าวว่า “ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะพึงเห็น”

ภายหลัง ภิกษุเหล่านั้นได้ความพร้อมเพรียงแล้วจึงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปนั้นเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ[๑]

ก็ภิกษุรูปนั้นเป็นพหูสูต ชำนาญปริยัติ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา เป็นบัณฑิต เฉลียวฉลาด มีปัญญา มีความละอาย มีความระมัดระวัง ใฝ่การศึกษา ต่อมา ภิกษุรูปนั้นเข้าไปหาพวกภิกษุที่เป็นเพื่อนเห็นเพื่อนคบกันมาแล้วได้กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นหา

---

[๑] ภิกษุผู้ลงอุกเขปนียกรรม เป็นพระวินัยธร(ผู้เชี่ยวชาญในพระวินัย) เป็นอุปัชฌาย์ของพวกภิกษุวินัยธร ส่วนภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรม เป็นพระสุตตันติกะ(ผู้เชี่ยวชาญในพระสูตร) เป็นอุปัชฌาย์ของพวกภิกษุสุตตันติกะ ผู้เชี่ยวชาญในพระสูตร เรื่องมีอยู่ว่า

ณ อาวาสแห่งหนึ่ง ในกรุงโกสัมพี มีภิกษุอยู่ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มวินัยธร เชี่ยวชาญพระวินัย และ กลุ่มสุตตันติกะเชี่ยวชาญพระสูตร วันหนึ่ง อุปัชฌาย์ของพวกสุตตันติกะ เข้าห้องสุขา (วัจกุฎี) เหลือน้ำชำระ ไว้ในภาชนะแล้วออกมา อุปัชฌาย์ของพวกวินัยธรเข้าไปทีหลัง เห็นน้ำนั้นจึงออกมาถามภิกษุสุตตันติกะว่า ท่านเหลือน้ำไว้หรือ ภิกษุสุตตันติกะ ตอบว่า ผมเหลือน้ำไว้ ในกรณีนี้ ท่านไม่รู้ว่าเป็นอาบัติหรือ ผมไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ ท่านในกรณีนี้ มีอาบัติอยู่ ถ้ามีอาบัติ ผมจะแสดงอาบัติ ท่าน ถ้าไม่จงใจ ไม่มีสติ ก็ไม่มีอาบัติ เมื่อภิกษุวินัยธรกล่าวอย่างนี้ ภิกษุสุตตันติกะจึงมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ ฝ่ายภิกษุวินัยธรบอกพวกนิสิตของตนว่า ภิกษุสุตตันติกะนี้ แม้ต้องอาบัติ ก็ไม่รู้ พวกนิสิตของภิกษุ วินัยธรจึงไปกล่าวกับพวกภิกษุสุตตันติกะว่า อุปัชฌาย์ของท่าน แม้ต้องอาบัติแล้วก็ยังไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ พวกภิกษุสุตตันติกะ จึงไปบอกแก่อุปัชฌาย์ของตน พระอุปัชฌาย์ของพวกภิกษุสุตตันติกะ กล่าวว่า ใน ตอนต้น ภิกษุวินัยธรนี้ กล่าวว่า ไม่มีอาบัติ แต่ตอนนี้ กลับกล่าวว่า มีอาบัติ ภิกษุวินัยธรนี้ พูดเท็จ เมื่ออุปัชฌาย์กล่าวอย่างนี้ พวกนิสิตจึงไปกล่าวกับพวกภิกษุวินัยธรว่า อุปัชฌาย์ของพวกท่านพูดเท็จ แล้วก่อความทะเลาะขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ลำดับนั้น ภิกษุวินัยธรได้โอกาส จึงลงอุกเขปนียกรรม เพราะไม่เห็นอาบัติว่าเป็นอาบัติแก่ภิกษุสุตตันติกะนั้น (วิ.อ. (บาลี) ๓/๔๕๑/๒๔๓)

เป็นอาบัติไม่ ผมไม่ต้องอาบัติ ผมต้องอาบัติหามิได้ ผมไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรม ผมถูกลงอุกเขปนียกรรมหามิได้ แต่ถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ไม่ชอบธรรม เป็นความเสียหาย ไม่ควรแก่ฐานะ ท่านทั้งหลายจงเป็นฝ่ายผมโดยธรรมโดยวินัยเถิด”

ภิกษุรูปนั้นได้พวกภิกษุที่เป็นเพื่อนเคยเห็นเคยคบกันมาเป็นพรรคพวกแล้ว

ภิกษุรูปนั้นได้ส่งทูตไปในสำนักของพวกภิกษุชาวชนบทที่เป็นเพื่อนเห็นเพื่อนคบกันมาว่า “ท่านทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องอาบัติ ผมต้องอาบัติหามิได้ ผมไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรม ผมถูกลงอุกเขปนียกรรม หามิได้ แต่ถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ไม่ชอบธรรม เป็นความเสียหาย ไม่ควรแก่ฐานะ ท่านทั้งหลายจงเป็นฝ่ายผมโดยธรรมโดยวินัยเถิด”

ภิกษุรูปนั้นได้พวกภิกษุชาวชนบทที่เป็นเพื่อนเคยเห็นเคยคบกันมาเป็นพรรคพวก

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นผู้ประพฤติตามภิกษุที่ถูกลงอุกเขปนียกรรม ได้เข้าไปหาพวกภิกษุที่ลงอุกเขปนียกรรมถึงที่อยู่แล้วได้กล่าวดังนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุรูปนั้นไม่ต้องอาบัติ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติ หามิได้ ภิกษุรูปนั้นไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรม ภิกษุรูปนั้นถูกลงอุกเขปนียกรรมหามิได้ แต่ถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ไม่ชอบธรรม เป็นความเสียหาย ไม่ควรแก่ฐานะ”

เมื่อพวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมกล่าวอย่างนี้แล้ว พวกภิกษุผู้ลงอุกเขปนียกรรมจึงกล่าวดังนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติแล้ว ภิกษุรูปนั้นไม่ต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุรูปนั้นถูกลงอุกเขปนียกรรมแล้ว ภิกษุรูปนั้นไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรมหามิได้ เธอถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ชอบธรรม ไม่เป็นความเสียหาย ควรแก่ฐานะ ท่าน ทั้งหลายอย่าประพฤติตาม อย่าห้อมล้อมภิกษุรูปนั้นผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมนั้น”

พวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุถูกลงอุกเขปนียกรรมเหล่านั้น แม้ถูกพวกภิกษุผู้ลงอุกเขปนียกรรมว่ากล่าวอย่างนี้ ก็ยังประพฤติตาม ยังห้อมล้อมภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมนั้นเหมือนเดิม

[๔๕๒] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งลง ณ ที่สมควร ภิกษุรูปนั้นผู้นั่งแล้ว ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานพระวโรกาส ภิกษุรูปหนึ่งในพระธรรมวินัยนี้ต้องอาบัติแล้ว มีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ พวกภิกษุอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ ต่อมาภิกษุรูปนั้นกลับมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ พวกภิกษุอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ

พระพุทธเจ้าข้า ลำดับนั้น ภิกษุเหล่านั้นได้กล่าวกับภิกษุรูปนั้นดังนี้ว่า ท่าน ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านจงเห็นอาบัตินั้น

ภิกษุรูปนั้นกล่าวว่า ท่านทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่ผมจะพึงเห็น

พระพุทธเจ้าข้า ภายหลัง ภิกษุเหล่านั้นได้ความพร้อมเพรียงแล้วจึงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปนั้นเพราะไม่เห็นอาบัติ

พระพุทธเจ้าข้า ก็ ภิกษุรูปนั้นเป็นพหูสูต ชำนาญปริยัติ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา เป็นบัณฑิต เฉลียวฉลาด มีปัญญา มีความละอาย มีความระมัดระวัง ใฝ่การศึกษา ต่อมา ภิกษุรูปนั้นได้เข้าไปหาพวกภิกษุที่เป็นเพื่อนเห็นเพื่อนคบกันมาแล้วได้กล่าวดังนี้ว่า ท่านทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องอาบัติ ผมต้องอาบัติหามิได้ ผมไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรม ผมถูกลงอุกเขปนีย กรรมหามิได้ แต่ถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ไม่ชอบธรรม ไม่ควรแก่ฐานะ ท่านทั้งหลายจงเป็นฝ่ายผมโดยธรรมโดยวินัยเถิด

พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุรูปนั้นได้พวกภิกษุที่เป็นเพื่อนเคยเห็นเคยคบกันมาเป็นพรรคพวกแล้ว

ภิกษุรูปนั้นได้ส่งทูตไปในสำนักของพวกภิกษุชาวชนบทที่เป็นเพื่อนเคยเห็นเคยคบ กันมาว่า “ท่านทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องอาบัติ ผมต้องอาบัติหามิได้ ผมไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรม ผมถูกลงอุกเขปนียกรรมหามิได้ แต่ถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ไม่ชอบธรรม ไม่ควรแก่ฐานะ ท่านทั้งหลายจงเป็นฝ่ายผมโดยธรรมโดยวินัยเถิด”

ภิกษุรูปนั้นได้พวกภิกษุที่เป็นเพื่อนเคยเห็นเคยคบกันมาเป็นพรรคพวกแล้ว

พระพุทธเจ้าข้า ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นผู้ประพฤติตามภิกษุที่ถูกลงอุกเขปนีย กรรม ได้เข้าไปหาพวกภิกษุที่ลงอุกเขปนียกรรมถึงที่อยู่แล้วได้กล่าวดังนี้ว่า ท่านทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นหาเป็นอาบัติไม่ ภิกษุรูปนั้นไม่ต้องอาบัติ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุรูปนั้นไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรม ภิกษุรูปนั้นถูกลงอุกเขปนีย กรรมหามิได้ แต่ถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ไม่ชอบธรรม ไม่ควรแก่ฐานะ

พระพุทธเจ้าข้า เมื่อพวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมกล่าวอย่างนี้แล้ว พวกภิกษุผู้ลงอุกเขปนียกรรมจึงกล่าวดังนี้ว่า ท่านทั้งหลาย นั่น เป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติแล้ว ภิกษุรูปนั้นไม่ต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุรูปนั้นถูกลงอุกเขปนียกรรมแล้ว ภิกษุรูปนั้นไม่ถูกลงอุกเขปนีย กรรมหามิได้ เธอถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ชอบธรรม ควรแก่ฐานะ ท่านทั้งหลายอย่าประพฤติตาม อย่าห้อมล้อมภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมนั้น

พระพุทธเจ้าข้า พวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุถูกลงอุกเขปนียกรรมเหล่านั้นแม้อันพวกภิกษุผู้ลงอุกเขปนียกรรมว่ากล่าวอย่างนี้ ก็ยังประพฤติตาม ยังห้อมล้อม ภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมนั้นเหมือนเดิม”

[๔๕๓] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า “ภิกษุสงฆ์จะแตกกัน ภิกษุสงฆ์จะแตกกัน”[๑] เสด็จลุกจากอาสนะ เข้าไปหาพวกภิกษุผู้ลงอุกเขปนียกรรม ประทับนั่งบนพระพุทธอาสน์ที่จัดไว้ แล้วได้ตรัสกับภิกษุผู้ลงอุกเขปนียกรรมเหล่านั้นดังนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าคิดอย่างนี้ว่า เรื่องนี้แจ่มแจ้งแก่พวกเรา เรื่องนี้แจ่มแจ้งแก่พวกเรา แล้วจ้องแต่จะลงอุกเขปนียกรรมภิกษุในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ภิกษุทั้งหลาย ก็ในกรณีนี้ ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้ว มีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ พวกภิกษุอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุเหล่านั้นรู้จักภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า ท่านรูปนี้แลเป็นพหูสูต ฯลฯ ใฝ่การศึกษา ถ้าพวกเราจะลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปนี้ เพราะไม่เห็นอาบัติ พวกเราก็จะทำอุโบสถร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ ต้องทำอุโบสถแยกจากภิกษุรูปนี้ ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันซึ่งมีเรื่องนั้นเป็นเหตุจะมีแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุผู้หนักในความแตกกัน ไม่พึงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปนั้นเพราะไม่เห็นอาบัติ

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้ว มีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ พวกภิกษุอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ ถ้าภิกษุเหล่านั้นรู้จักภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า ท่านรูปนี้เป็นพหูสูต ฯลฯ ใฝ่การศึกษา ถ้าพวกเราจะลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปนี้เพราะไม่เห็นอาบัติ พวกเราก็จะปวารณาร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ ต้องปวารณาแยกจากภิกษุรูปนี้ จะทำสังฆกรรมร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ ต้องทำสังฆกรรมแยกจากภิกษุรูปนี้ จะนั่งร่วมบนอาสนะเดียวกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ ต้องนั่งบนอาสนะแยกจากภิกษุรูปนี้ จะนั่งในที่ดื่มข้าวต้มร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ ต้องนั่งแยกจากภิกษุรูปนี้ จะนั่งในโรงอาหารร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ ต้องนั่งแยกจากภิกษุรูปนี้ จะอยู่ในที่มุงบังเดียวกันร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ ต้องอยู่แยกจากภิกษุรูปนี้ จะกราบไหว้ ต้อนรับ ประนมมือ ทำสามีจิกรรมตามลำดับพรรษาร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ ต้องทำแยกจากภิกษุรูปนี้ ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันซึ่งมีเรื่องนั้นเป็นเหตุจะมีแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุผู้หนักในความแตกกัน จึงไม่พึงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปนั้นเพราะไม่เห็นอาบัติ”

เรื่องพระผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้ภิกษุแสดงอาบัติ

---

[๑] **ภิกษุสงฆ์จะแตกกัน** ในที่นี้หมายถึงภิกษุสงฆ์ยังไม่แตกกัน แต่มีเหตุคือ ความทะเลาะวิวาทที่บ่งบอกว่า จะแตกกันแน่นอนในโอกาสต่อไป เหมือนเมื่อฝนตกลงมา ชาวนาทั้งหลายก็มักจะกล่าวว่า ข้าวกล้าสำเร็จแล้ว เพราะฝนเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความสำเร็จแห่งข้าวกล้าในโอกาสต่อไปแน่นอน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๔๕๓/๒๔๓)

[๔๕๔] ครั้นพระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องนั้นแก่พวกภิกษุผู้ลงอุกเขปนียกรรมแล้วเสด็จลุกจากอาสนะ เสด็จเข้าไปหาพวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมประทับบนพุทธอาสน์ที่ปูไว้แล้ว ได้ตรัสกับพวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมดังนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอต้องอาบัติแล้วอย่าคิดว่า พวกเราหาได้ต้องอาบัติไม่ พวกเราหาได้ต้องอาบัติไม่สำคัญว่าอาบัติไม่ต้องทำคืน

ภิกษุทั้งหลาย ก็ในกรณีที่ภิกษุต้องอาบัติแล้ว มีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ พวกภิกษุอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ ถ้าภิกษุรูปนั้นรู้จักภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ท่านเหล่านี้แลเป็นพหูสูต ฯลฯ ใฝ่การศึกษา คงจะไม่ลำเอียงเพราะความรัก เพราะความชัง เพราะความหลง เพราะความกลัว เพราะเราเป็นเหตุ หรือเพราะภิกษุอื่นเป็นเหตุ ถ้าภิกษุเหล่านี้จะลงอุกเขปนียกรรมเราเพราะไม่เห็นอาบัติ ภิกษุเหล่านั้นจะทำอุโบสถร่วมกับเราไม่ได้ ต้องทำอุโบสถแยกจากเรา ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันซึ่งมีเรื่องนั้นเป็นเหตุจะมีแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุผู้ตระหนักในความแตกกัน จึงไม่พึงลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้นเพราะไม่เห็นอาบัติ” ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้หนักในความแตกกันจึงพึงแสดงอาบัตินั้นแม้เพราะเชื่อผู้อื่น

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้ว มีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ พวกภิกษุอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ ถ้าภิกษุรูปนั้นรู้จักภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ท่านเหล่านี้แลเป็นพหูสูต ฯลฯ ใฝ่การศึกษา คงจะไม่ลำเอียงเพราะความชอบ เพราะความชัง เพราะความหลง เพราะความกลัว เพราะเราเป็นเหตุ หรือเพราะภิกษุอื่นเป็นเหตุ ถ้าภิกษุเหล่านี้จะลงอุกเขปนียกรรมเราเพราะไม่เห็นอาบัติ ภิกษุเหล่านั้นจะปวารณาร่วมกับเราไม่ได้ ต้องปวารณาแยกจากเรา จะทำสังฆกรรมร่วมกับเราไม่ได้ ต้องทำสังฆกรรมแยกจากเรา จะนั่งร่วมบนอาสนะเดียวกับเราไม่ได้ ต้องนั่งบนอาสนะแยกจากเรา จะนั่งในที่ดื่มข้าวต้มร่วมกับเราไม่ได้ ต้องนั่งแยกจากเรา จะนั่งในโรงอาหารร่วมกับเราไม่ได้ ต้องนั่งแยกจากเรา จะอยู่ในที่มุงบังเดียวร่วมกับเราไม่ได้ ต้องอยู่แยกจากเรา จะกราบไหว้ ต้อนรับ ประนมมือ ทำสามีจิกรรมตามลำดับพรรษาร่วมกับเราไม่ได้ ต้องทำแยกจากเรา ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กัน ซึ่งมีเรื่องนั้นเป็นเหตุจะมีแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้หนักในความแตกกัน จึงพึงแสดงอาบัตินั้นแม้เพราะเชื่อผู้อื่น”

ครั้นพระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องนั้น แก่พวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมแล้ว เสด็จลุกจากอาสนะแล้วเสด็จหลีกไป

เรื่องพวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรม ทำอุโบสถภายในสีมา

[๔๕๕] สมัยนั้น พวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรม ทำอุโบสถ ทำสังฆกรรมภายในสีมานั้นเอง ส่วนพวกภิกษุผู้ลงอุกเขปนียกรรมไปทำอุโบสถ ทำสังฆกรรมนอกสีมา

ต่อมา ภิกษุผู้ลงอุกเขปนียกรรมอีกรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ภิกษุรูปนั้นผู้นั่งแล้ว ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า พวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมนั้น ทำอุโบสถ ทำสังฆกรรมภายในสีมานั้นเอง ส่วนพวกข้าพระองค์ซึ่งเป็นผู้ลงอุกเขปนียกรรมกลับต้องไปทำอุโบสถทำสังฆกรรมนอกสีมา”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ ถ้าพวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมนั้นจะทำอุโบสถ ทำสังฆกรรมภายในสีมานั้น กรรมเหล่านั้นของภิกษุเหล่านั้นเป็นกรรมที่ถูกต้อง ไม่เสียหาย ควรแก่ฐานะตามญัตติและอนุสาวนาที่เราบัญญัติไว้ ภิกษุ ถ้าภิกษุเหล่านั้นเองซึ่งเป็นผู้ลงอุกเขปนียกรรมจะทำอุโบสถสังฆกรรมภายในสีมานั้น กรรมเหล่านั้นแม้ของพวกเธอก็เป็นกรรมที่ถูกต้อง ไม่เสียหาย ควรแก่ฐานะตามญัตติและอนุสาวนาที่เราบัญญัติไว้ ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุพวกนั้นเป็นนานาสังวาสจากพวกเธอ และพวกเธอก็เป็นนานาสังวาสจากภิกษุพวกนั้น

นานาสังวาสกภูมิและสมานสังวาสกภูมิ

ภิกษุ นานาสังวาสกภูมิมี ๒ อย่างนี้ คือ

๑. ภิกษุทำตนให้เป็นนานาสังวาสด้วยตนเอง

๒. สงฆ์พร้อมเพรียงกันลงอุกเขปนียกรรมภิกษุรูปนั้น เพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ เพราะไม่ทำคืนอาบัติ หรือเพราะไม่สละทิฏฐิบาป

ภิกษุ นานาสังวาสกภูมิมี ๒ อย่างนี้แล

ภิกษุ สมานสังวาสกภูมิมี ๒ อย่างนี้ คือ

๑. ภิกษุทำตนให้เป็นสมานสังวาสด้วยตนเอง

๒. สงฆ์พร้อมเพรียงกันรับภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ เพราะไม่ทำคืนอาบัติ หรือเพราะไม่สละทิฏฐิบาปเข้าหมู่

ภิกษุ สมานสังวาสกภูมิมี ๒ อย่างนี้แล

[๔๕๖] สมัยนั้น พวกภิกษุเกิดความบาดหมาง เกิดความทะเลาะวิวาท แสดงกายกรรมวจีกรรมอันไม่สมควรต่อกันและกัน ฉุดรั้งกันในโรงอาหารในละแวกบ้าน

คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงเกิดความบาดหมาง เกิดความทะเลาะวิวาท แสดงกายกรรม วจีกรรมอันไม่สมควรต่อกันและกัน ฉุดรั้งกันในโรงอาหารในละแวกบ้านเล่า”

พวกภิกษุได้ยินคนเหล่านั้นตำหนิ ประณาม โพนทะนา บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ พากันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉน ภิกษุทั้งหลาย จึงเกิดความบาดหมาง ฯลฯ ฉุดรั้งกันในโรงฉันในละแวกบ้านเล่า” แล้วนำเรื่องนั้นไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามพวกภิกษุว่า “ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าพวกภิกษุเกิดความบาดหมาง ฯลฯ ถึงกับฉุดรั้งกันในโรงอาหารในละแวกบ้านจริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิ ฯลฯ ครั้นทรงตำหนิแล้วทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว แต่ยังทำกิจที่ไม่เป็นธรรม เมื่อคำแสลงใจเป็นไปอยู่ ภิกษุเหล่านั้นพึงนั่งบนอาสนะโดยคิดว่า เพราะเหตุเพียงเท่านี้ พวกเราจะไม่แสดงกายกรรม วจีกรรมอันไม่สมควรต่อกันและกัน จะไม่ฉุดรั้งกัน เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว ทำกิจที่ไม่เป็นธรรมอยู่ เมื่อคำแสลงใจเป็นไปอยู่ พวกเธอพึงนั่งในแถวที่มีอาสนะคั่น”

[๔๕๗] สมัยนั้น พวกภิกษุเกิดความบาดหมาง เกิดการทะเลาะวิวาท ถึงกับใช้หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุเหล่านั้นไม่สามารถระงับอธิกรณ์นั้นได้

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ภิกษุรูปนั้นผู้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานวโรกาส พวกภิกษุเกิดความบาดหมาง เกิดการทะเลาะวิวาท ถึงกับใช้หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุเหล่านั้นไม่สามารถระงับอธิกรณ์นั้นได้ พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงโปรดอนุเคราะห์เสด็จไปหาพวกภิกษุเหล่านั้นเถิด”

พระผู้มีพระภาครับอาราธนาโดยดุษณีภาพ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาพวกภิกษุเหล่านั้นถึงที่อยู่ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูไว้ได้ตรัสกับภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า “อย่าเลย ภิกษุทั้งหลาย พวก เธออย่าบาดหมาง อย่าทะเลาะ อย่าขัดแย้ง อย่าวิวาทกันเลย”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ภิกษุฝ่ายอธรรมวาทีรูปหนึ่ง[๑]ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ขอพระผู้มีพระภาคผู้ทรงเป็นธรรมสามีทรงโปรดรอไปก่อน พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระ

---

๑ **ภิกษุฝ่ายอธรรมวาทีรูปหนึ่ง** ในที่นี้หมายถึงภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม (วิ.อ. (บาลี) ๓/๔๕๗/๒๔๕)

ภาคจงทรงขวนขวายน้อย ประกอบตามสุขวิหารธรรมในปัจจุบันอยู่เถิด พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระองค์จะปรากฏเพราะความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง และความวิวาทนั่งเอง”

แม้ครั้งที่ ๒ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า “อย่าเลย ภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าบาดหมาง อย่าทะเลาะ อย่าขัดแย้ง อย่าวิวาทกันเลย”

ภิกษุฝ่ายอธรรมวาทีรูปนั้นได้กราบทูลอีกเป็นครั้งที่ ๒ ว่า “ขอพระผู้มีพระภาค ผู้ทรงเป็นธรรมสามีทรงโปรดรอไปก่อน พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรง ขวนขวายน้อย ประกอบตามสุขวิหารธรรมในปัจจุบันอยู่เถิด พระพุทธเจ้าข้า พวก ข้าพระองค์จะปรากฏเพราะความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง และความ วิวาทนั่งเอง”

๒๗๒. ทีฆาวุวัตถุ
ว่าด้วยทีฆาวุกุมาร

[๔๕๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ในกรุงพาราณสี ได้มีพระเจ้ากาสีพระนามว่าพรหมทัต ทรงเป็นกษัตริย์ผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก[๑] มีกำลังพลมาก มีพาหนะมาก มีอาณาจักรกว้างใหญ่ มีภัณฑาคารห้องเก็บของมีค่าและคลังพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์

พระเจ้าโกศลทรงพระนามว่าทีฆีติทรงเป็นกษัตริย์ผู้ขัดสน มีทรัพย์น้อย มีโภค สมบัติน้อย มีกำลังพลน้อย มีพาหนะน้อย มีอาณาจักรไม่กว้างใหญ่ มีภัณฑาคาร ห้องเก็บของมีค่าและคลังพืชพันธุ์ธัญญาหารไม่อุดมสมบูรณ์

ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชเสด็จคุมกองทหารประกอบด้วยองค์ ๔ ไปโจมตีพระเจ้าทีฆีติโกศลราช

ภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าทีฆีติโกศลราชทรงสดับว่า “พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชเสด็จคุมกองทหารประกอบด้วยองค์ ๔ มาโจมตีเรา” จึงทรงดำริดังนี้ว่า “พระเจ้า พรหมทัตกาสีราช ทรงเป็นกษัตริย์ผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก มีกำลัง พลมาก มีพาหนะมาก มีอาณาจักรกว้างใหญ่ มีภัณฑาคารห้องเก็บของมีค่าและคลังพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ส่วนเราเองเป็นกษัตริย์ผู้ขัดสน มีทรัพย์น้อย มีโภคสมบัติน้อย มีกำลังพลน้อย มีพาหนะน้อย มีอาณาจักรไม่กว้างใหญ่ มีภัณฑาคารห้องเก็บของมีค่าและคลังพืชพันธุ์ธัญญาหารไม่อุดมสมบูรณ์ เราไม่สามารถจะทำสงครามแม้เพียงครั้งเดียวกับพระเจ้าพรหมทัตกาสีราชได้เลย อย่ากระนั้นเลย เราควรรีบหนีไปจากเมืองเสียก่อน”

---

[๑] **มีโภคสมบัติมาก** หมายถึง มีคลังสมบัติ คลังธัญชาติ คลังผ้าบริบูรณ์ มีกำลังมาก หมายถึง มีกองทัพ ๔ คือ กองทัพช้าง กองทัพม้า กองทัพรถ พลเดินเท้า (สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) ๓/๔๖๓/๔๒๐)

ภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น พระเจ้าทีฆีติโกศลราชจึงทรงพาพระมเหสีเสด็จหนีไปจากเมืองเสียก่อน

ฝ่ายพระเจ้าพรหมทัตกาสีราชทรงยึดกำลังพล พาหนะ ชนบท คลังอาวุธยุทโธปกรณ์และคลังพืชพันธุ์ธัญญาหารของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชไว้ได้แล้วเสด็จเข้าครอบครองแทน

ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระเจ้าทีฆีติโกศลราช พร้อมด้วยพระมเหสีได้เสด็จหนีไปทางกรุงพาราณสี เสด็จจาริกไปตามลำดับ ลุถึงกรุงพาราณสีแล้ว ทราบว่าท้าวเธอพร้อมกับพระมเหสีทรงปลอมแปลงพระองค์มิให้คนรู้จัก ทรงนุ่งห่มเยี่ยงปริพาชก ประทับอยู่ในบ้านช่างหม้อซึ่งตั้งอยู่ชายแดนแห่งหนึ่งในกรุงพาราณสี

ภิกษุทั้งหลาย ต่อมาไม่นานนัก พระมเหสีของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชทรงมีพระครรภ์ พระนางเกิดอาการแพ้ท้องเช่นนี้ คือ ในยามรุ่งอรุณ พระนางปรารถนา จะทอดพระเนตรกองทหารประกอบด้วยองค์ ๔ ผู้สวมเกราะยืนอยู่ในสมรภูมิ และจะทรงเสวยน้ำล้างพระแสงขรรค์

ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระมเหสีของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชจึงได้กราบทูลดังนี้ว่า “ขอเดชะหม่อมฉันมีครรภ์ หม่อมฉันนั้นเกิดอาการแพ้ท้องเช่นนี้ คือ ยามรุ่งอรุณปรารถนาจะทอดพระเนตรกองทหารประกอบด้วยองค์ ๔ ผู้สวมเกราะ ยืนอยู่ในสมรภูมิ และจะทรงเสวยน้ำล้างพระแสงขรรค์”

พระเจ้าทีฆีติตรัสว่า “แม่เทวี เรากำลังตกยาก จะได้กองทหารประกอบด้วยองค์ ๔ ผู้สวมเกราะยืนอยู่ในสมรภูมิและน้ำล้างพระแสงขรรค์จากที่ไหนเล่า”

พระราชเทวีกราบทูลว่า “ขอเดชะ ถ้าหม่อมฉันไม่ได้คงตายแน่”

[๔๕๙] ภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยนั้น พราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตกาสีราชเป็นพระสหายของพระเจ้าทีฆีติโกศลราช ลำดับนั้น พระเจ้าทีฆีติโกศลราชเสด็จเข้าไปหาพราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตกาสีราช ณ ที่พัก แล้วตรัสกับพราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตกาสีราชดังนี้ว่า “เพื่อนเอ๋ย สหายหญิงของท่านมีครรภ์ นางเกิดอาการแพ้ท้องเช่นนี้ คือ เมื่อยามรุ่งอรุณเธอปรารถนาจะชมกองทหารประกอบด้วยองค์ ๔ ผู้สวมเกราะยืนในสมรภูมิ และจะดื่มน้ำล้างพระแสงขรรค์”

ปุโรหิตกราบทูลว่า “ขอเดชะ ถ้าอย่างนั้น หม่อมฉันขอเฝ้าพระเทวีก่อน”

ลำดับนั้น พระมเหสีของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชได้เสด็จไปหาพราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตกาสีราช ณ ที่พัก

ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตกาสีราชได้แลเห็นพระมเหสีของพระเจ้าทีฆีติโกศลกำลังเสด็จมาแต่ไกล จึงลุกจากอาสนะห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมมือไปทาง

พระมเหสีแล้วอุทานขึ้น ๓ ครั้งว่า “ท่านผู้เจริญ พระเจ้า โกศลประทับอยู่ในพระอุทรแน่แล้ว ท่านผู้เจริญ พระเจ้าโกศลประทับอยู่ในพระอุทรแน่แล้ว พระเทวีอย่าได้ท้อพระทัยเลย เมื่อยามรุ่งอรุณจะได้ทอดพระเนตรกอง ทหารประกอบด้วยองค์ ๔ ผู้สวมเกราะยืนอยู่ในสมรภูมิและจะได้เสวยน้ำล้างพระแสงขรรค์”

ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น พราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตกาสีราชเข้าไปเฝ้าพระเจ้าพรหมทัตกาสีราช ณ ที่ประทับ แล้วได้กราบทูลดังนี้ว่า “ขอเดชะ นิมิตทั้งหลายปรากฏอย่างนั้น คือพรุ่งนี้ยามรุ่งอรุณ กองทหารประกอบด้วยองค์ ๔ จะสวมเกราะยืนอยู่ในสมรภูมิ และเจ้าพนักงานจะเอาน้ำล้างพระแสงขรรค์”

ลำดับนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชจึงรับสั่งกับเจ้าพนักงานว่า “พนาย พวกเจ้าจงทำตามที่พราหมณ์ปุโรหิตสั่งการเถิด”

ภิกษุทั้งหลาย พระมเหสีของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชจึงได้ทอดพระเนตรกองทหารประกอบด้วยองค์ ๔ ผู้สวมเกราะยืนอยู่ในสมรภูมิ และได้เสวยน้ำล้างพระแสงขรรค์ในเวลารุ่งอรุณสมความปรารถนา ต่อมาเมื่อพระครรภ์แก่ครบกำหนดจึงประสูติพระโอรส พระประยูรญาติได้ขนานพระนามให้ว่า ทีฆาวุ ต่อมาไม่นานนัก พระกุมารได้ทรงเจริญวัยรู้เดียงสา

ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระเจ้าทีฆีติโกศลราชทรงมีดำริดังนี้ว่า “พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชนี้ได้ก่อสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ให้แก่เรามากมาย ได้ช่วงชิงเอากองทหาร พาหนะ ชนบท คลังอาวุธยุทโธปกรณ์ตลอดถึงคลังพืชพันธุ์ธัญญาหารของพวกเรา ไป ถ้าท้าวเธอจะทรงสืบทราบถึงพวกเราจะรับสั่งให้ประหารชีวิตหมดทั้ง ๓ คนแน่ อย่ากระนั้นเลย เราควรให้พ่อทีฆาวุกุมารหลบอยู่นอกเมือง” แล้วได้ให้ทีฆาวุกุมาร หลบอยู่นอกเมือง ทีฆาวุกุมารอาศัยอยู่นอกเมืองไม่นานก็ได้ศึกษาศิลปวิทยาจบทุกสาขา

[๔๖๐] ภิกษุทั้งหลาย สมัยนั้น ช่างกัลบกของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชได้สวามิภักดิ์อยู่ในสำนักของพระเจ้าพรหมทัตกาสีราช เขาได้เห็นพระเจ้าทีฆีติโกศลราช พร้อมกับพระมเหสีทรงปลอมแปลงพระองค์มิให้ใครรู้จัก ทรงนุ่งห่มเยี่ยงปริพาชกประทับอยู่ในบ้านช่างหม้อซึ่งตั้งอยู่ชายแดนแห่งหนึ่งในกรุงพาราณสี จึงได้เข้าไปเฝ้าพระเจ้าพรหมทัตกาสีราชแล้วกราบทูลว่า “ขอเดชะ พระเจ้าทีฆีติโกศลราชพร้อมด้วยพระมเหสีทรงปลอมแปลงพระองค์มิให้ใครรู้จัก ทรงนุ่งห่มเยี่ยงปริพาชก ประทับอยู่ ในบ้านช่างหม้อซึ่งตั้งอยู่ชายแดนแห่งหนึ่งในกรุงพาราณสี”

ภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชจึงรับสั่งเจ้าพนักงานว่า “พนาย ถ้าอย่างนั้น พวกเจ้าจงไปจับพระเจ้าทีฆีติโกศลราชพร้อมด้วยพระมเหสีมา”

พวกเจ้าพนักงานกราบทูลรับสนองพระดำรัส แล้วไปจับพระเจ้าทีฆีติโกศลราช พร้อมพระมเหสีมาถวาย

พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชรับสั่งเจ้าพนักงานว่า “พวกเจ้าจงเอาเชือกที่เหนียวแน่น มัดพระเจ้าทีฆีติโกศลราชพร้อมกับพระมเหสี มัดพระพาหาไพล่หลังให้แน่นกล้อนพระเกศาแล้วพาตระเวนไปตามถนน ตามตรอกทุกแห่งพร้อมกับตีกลองให้ดังสนั่น พาออกไปทางประตูด้านทิศทักษิณแล้วบั่นร่างออกเป็น ๔ ท่อนวางเรียงไว้ในหลุมทั้ง ๔ ทิศทางด้านทิศทักษิณแห่งเมือง”

ภิกษุทั้งหลาย พวกเจ้าพนักงานทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้วได้เอาเชือกที่เหนียวแน่นมัดพระเจ้าทีฆีติพร้อมกับพระมเหสี มัดพระพาหาไพล่หลังให้แน่น กล้อนพระเกศาแล้วพาตระเวนไปตามถนน ตามตรอกทุกแห่งพร้อมกับตีกลองให้ดังสนั่น

เวลานั้น ทีฆาวุราชกุมารทรงดำริดังนี้ว่า “นานแล้วที่เราได้เยี่ยมพระชนกชนนี อย่ากระนั้นเลย เราควรไปเยี่ยมท่านทั้งสอง” จึงเดินทางเข้ากรุงพาราณสี ได้ทอดพระเนตรเห็นเจ้าพนักงานเอาเชือกอย่างเหนียวมัดพระชนกชนนี มัดพระพาหาไพล่หลังให้แน่น กล้อนพระเกศาแล้วพาตระเวนไปตามถนนตามตรอกทุกแห่งพร้อมกับตีกลองให้ดังสนั่น จึงเสด็จเข้าไปใกล้พระชนกชนนี

ภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าทีฆีติโกศลราชทอดพระเนตรเห็นทีฆาวุกุมารดำเนินมาแต่ไกลจึงได้ตรัสดังนี้ว่า “พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว อย่าเห็นแก่สั้น เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ระงับได้ด้วยการไม่จองเวร”

เมื่อพระเจ้าทีฆีติโกศลราชตรัสอย่างนี้ พวกเจ้าพนักงานได้กราบทูลดังนี้ว่า “พระเจ้าทีฆีติโกศลราชพระองค์นี้ทรงวิกลจริตจึงบ่นเพ้อ ใครคือทีฆาวุของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชนี้ พระองค์ตรัสกับใครอย่างนี้ว่า พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว อย่าเห็นแก่สั้น เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ระงับได้ด้วยการไม่จองเวร”

พระเจ้าทีฆีติโกศลราชจึงตรัสตอบว่า “เราไม่ได้วิกลจริตบ่นเพ้อ ผู้ใดรู้แจ้ง ผู้นั้นจะเข้าใจ”

ภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ พระเจ้าทีฆีติโกศลราชได้ตรัสกะทีฆาวุกุมารดังนี้ว่า “พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว อย่าเห็นแก่สั้น เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ระงับได้ด้วยการไม่จองเวร”

ภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๓ พวกเจ้าพนักงานก็ได้กราบทูลดังนี้ว่า “พระเจ้าทีฆีติโกศลราชพระองค์นี้ทรงวิกลจริตจึงบ่นเพ้อ ใครคือทีฆาวุของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชนี้ พระองค์ตรัสกับใครอย่างนี้ว่า พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว อย่าเห็นแก่สั้น เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ระงับได้ด้วยการไม่จองเวร”

พระเจ้าทีฆีติโกศลราชก็ยังคงตรัสว่า “เราไม่ได้วิกลจริตบ่นเพ้อ ผู้ใดรู้แจ้ง ผู้นั้น จะเข้าใจ”

ภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น พวกเจ้าพนักงานได้นำพระเจ้าทีฆีติโกศลราชพร้อมกับพระมเหสี ตระเวนไปตามถนนตามตรอกทุกแห่งแล้วให้ออกไปทางประตูด้านทิศทักษิณแล้วบั่นพระกายเป็น ๔ ท่อนแล้ววางเรียงไว้ในหลุมทั้ง ๔ ทิศทางด้านทิศทักษิณแห่งเมือง วางยามคอยระวังเหตุการณ์ไว้แล้วพากันกลับ

ต่อมา ทีฆาวุกุมารลอบเสด็จเข้าไปยังกรุงพาราณสี นำสุรามาเลี้ยงพวกอยู่ยาม เมื่อพวกยามเมาฟุบลง จึงจัดหาฟืนมาวางเรียงกันแล้วหาไม้มาสร้างจิตกาธานยกพระบรมศพของพระชนกชนนีขึ้นสู่จิตกาธาน ถวายพระเพลิงแล้วประนมพระหัตถ์ทำประทักษิณจิตกาธาน ๓ รอบ

[๔๖๑] ภิกษุทั้งหลาย สมัยนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชประทับอยู่ชั้นบนปราสาท ทอดพระเนตรเห็นทีฆาวุกุมารกำลังประนมพระหัตถ์ทำประทักษิณจิตกาธาน ๓ รอบ จึงทรงดำริดังนี้ว่า “พนักงานผู้นั้นคงเป็นญาติหรือคนร่วมสายโลหิตของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชแน่ น่ากลัวจะก่อความพินาศแก่เรา ช่างไม่มีใครบอกเราเลย”

ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น ทีฆาวุกุมารเสด็จหลบเข้าป่า ทรงกันแสงด้วยความโศกเศร้าพระทัย ทรงซับน้ำพระเนตรแล้วเสด็จเข้ากรุงพาราณสี ถึงโรงช้างใกล้

พระบรมมหาราชวัง ตรัสแก่นายหัตถาจารย์ดังนี้ว่า “ท่านอาจารย์ ผมอยากเรียนศิลปวิทยา”

นายหัตถาจารย์ตอบว่า “ถ้าอย่างนั้น เชิญพ่อหนุ่มมาเรียนเถิด”

เช้ามืดวันหนึ่ง ทีฆาวุกุมารทรงตื่นบรรทม ทรงขับร้องดีดพิณคลอเสียงเจื้อย แจ้วอยู่ที่โรงช้าง พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชทรงตื่นบรรทมเวลานั้นพอดี ได้ทรงสดับ เสียงเพลงและเสียงพิณที่ดังแว่วมาทางโรงช้าง จึงตรัสถามพวกเจ้าพนักงานว่า “ใคร กันตื่นแต่เช้าขับร้องดีดพิณแว่วมาทางโรงช้าง”

พวกเจ้าพนักงานกราบทูลว่า “ขอเดชะ ชายหนุ่มศิษย์ของนายหัตถาจารย์คนโน้นตื่นแต่เช้า ขับร้องดีดพิณคลอเสียงเจื้อยแจ้วอยู่ที่โรงช้าง”

พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชตรัสว่า “ถ้ากระนั้น พวกเจ้าจงพาชายหนุ่มมาเฝ้า” พวกเจ้าพนักงานทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้ว พาทีฆาวุกุมารมาเฝ้า

ภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชตรัสถามทีฆาวุกุมารดังนี้ว่า “พ่อหนุ่ม เธอตื่นแต่เช้า ขับร้องดีดพิณคลอเสียงเจื้อยแจ้วอยู่ที่โรงช้างหรือ”

ทีฆาวุกุมารกราบทูลว่า “เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

ท้าวเธอตรัสว่า “ถ้าเช่นนั้น เธอจงขับร้องดีดพิณไปเถิด”

ทีฆาวุกุมารกราบทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้ว ปรารถนาจะให้ทรงโปรดจึงขับร้องและดีดพิณด้วยเสียงอันไพเราะ

ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชได้ตรัสกับทีฆาวุกุมารดังนี้ว่า “พ่อหนุ่ม เธอจงอยู่รับใช้เราเถิด”

ทีฆาวุกุมารทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้วจึงได้ประพฤติทำนองตื่นก่อนนอนทีหลัง คอยเฝ้าปรนนิบัติ ทำให้ถูกพระอัธยาศัย พูดไพเราะ

ภิกษุทั้งหลาย ไม่นานนัก พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชทรงแต่งตั้งทีฆาวุกุมารไว้ในตำแหน่งมหาดเล็กคนสนิทภายใน

[๔๖๒] ภิกษุทั้งหลาย ต่อมา พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชตรัสกับทีฆาวุกุมารดังนี้ว่า “พ่อหนุ่ม เธอจงเทียมรถ พวกเราจะไปล่าเนื้อ”

ทีฆาวุกุมารทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้วจัดเทียมรถไว้ได้กราบทูลว่า “ขอเดชะ รถพระที่นั่งเทียมเสร็จแล้ว เวลานี้ขอได้ทรงโปรดทราบเวลาอันควรเถิด”

ลำดับนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชเสด็จขึ้นราชรถ ทีฆาวุกุมารขับราชรถแยกไปทางหนึ่งจากกองทหาร เมื่อท้าวเธอเสด็จไปไกลจึงตรัสกับทีฆาวุกุมารว่า “พ่อหนุ่ม เธอจงจอดรถ เราเหน็ดเหนื่อยจะนอนพัก”

ทีฆาวุกุมารทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้วจอดราชรถนั่งขัดสมาธิที่พื้นดิน

ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชทรงพาดพระเศียรบรรทมอยู่บนตักของทีฆาวุกุมารเพราะทรงเหน็ดเหนื่อยมา เพียงครู่เดียวก็บรรทมหลับสนิท

ขณะนั้น ทีฆาวุกุมารได้ทรงดำริดังนี้ว่า “พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชนี้แลทรงก่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่พวกเรามากมาย ทรงช่วงชิงกองทหาร พาหนะ ชนบท คลังอาวุธยุทโธปกรณ์และคลังพืชพันธุ์ธัญญาหารของพวกเราไป ได้ปลงพระชนม์ชีพของพระชนกชนนีของเราอีก บัดนี้เป็นเวลาที่เราพบคู่เวร” จึงชักพระแสงขรรค์ออกจากฝัก

ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น ทีฆาวุกุมารได้ทรงดำริดังนี้ว่า “พระชนกได้ตรัสสั่งเราไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว อย่าเห็นแก่สั้น เวรย่อม ไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ระงับได้ด้วยการไม่จองเวร การที่เราจะละเมิดพระดำรัสสั่งของพระชนกนั้นไม่ควรเลย” จึงสอดพระแสงขรรค์กลับเข้าฝักตามเดิม

ภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ทีฆาวุกุมารก็ทรงดำริดังนี้ว่า “พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชนี้แลทรงก่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่พวกเรามากมาย ทรงช่วงชิงกองทหาร พาหนะ ชนบท คลังอาวุธยุทโธปกรณ์และคลัง

พืชพันธุ์ธัญญาหารของพวกเราไป ได้ปลงพระชนม์ชีพ ของพระชนกชนนีของเราอีก บัดนี้เป็นเวลาที่เราพบคู่เวร” จึงชักพระแสงขรรค์ออกจากฝัก

ภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๓ ทีฆาวุกุมารได้ทรงดำริดังนี้ว่า “พระชนกได้ตรัสสั่งเราไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว อย่าเห็นแก่สั้น เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ระงับได้ด้วยการไม่จองเวร การที่เราจะละเมิดพระ ดำรัสสั่งของพระชนกนั้นไม่ควรเลย” จึงสอดพระแสงขรรค์กลับเข้าฝักตามเดิม

ภิกษุทั้งหลาย พอดีกับที่พระเจ้าพรหมทัตทรงสะดุ้งพระทัย หวาดหวั่น รีบเสด็จลุกขึ้น

ลำดับนั้น ทีฆาวุกุมารทูลถามพระเจ้าพรหมทัตกาสีราชดังนี้ว่า “ขอเดชะ เพราะอะไร พระองค์จึงทรงสะดุ้งพระทัย หวาดหวั่น รีบเสด็จลุกขึ้น”

ท้าวเธอตรัสตอบว่า “พ่อหนุ่ม ฉันฝันว่าทีฆาวุกุมารโอรสของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชฟันฉันด้วยพระแสงขรรค์ ณ ที่นี้ ดังนั้นฉันจึงตกใจสะดุ้ง หวาดหวั่น รีบลุกขึ้น”

ทีนั้น ทีฆาวุกุมารจับพระเศียรของพระเจ้าพรหมทัตกาสีราชด้วยพระหัตถ์ซ้าย ชักพระแสงขรรค์ด้วยพระหัตถ์ขวา แล้วกล่าวขู่ว่า “ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้านี่แหละคือทีฆาวุกุมารโอรสของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชคนนั้น พระองค์ทรงก่อสิ่งที่มิใช่ประโยชน์แก่พวกข้าพระองค์มากมาย ทรงช่วงชิงกองทหาร พาหนะ ชนบท คลังอาวุธยุทโธปกรณ์และคลังพืชพันธุ์ธัญญาหารของพวกข้าพระองค์ไป มิหนำซ้ำยังปลงพระชนม์ชีพพระชนกชนนีของข้าพระองค์อีก เวลานี้เป็นเวลาที่ข้าพระองค์ได้เจอคู่เวร”

พระเจ้าพรหมทัตได้ซบพระเศียรลงแทบบาทของทีฆาวุกุมาร ตรัสอ้อนวอนว่า “พ่อทีฆาวุ พ่อจงให้ชีวิตแก่ฉันเถิด พ่อทีฆาวุ พ่อจงให้ชีวิตแก่ฉันเถิด”

ทีฆาวุกุมารกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ไม่อาจจะถวายชีวิตแด่สมมติเทพได้ องค์ สมมติเทพต่างหากควรพระราชทานชีวิตแก่ข้าพระองค์”

ท้าวเธอตรัสว่า “พ่อทีฆาวุ ถ้าอย่างนั้น เธอจงให้ชีวิตฉัน และฉันก็ให้ชีวิตแก่เธอ”

ดังนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชและทีฆาวุกุมารจึงต่างได้ให้ชีวิตแก่กันและกัน จับพระหัตถ์กันและได้สาบานเพื่อจะไม่ทำร้ายกันและกัน

ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชได้ตรัสกับทีฆาวุกุมารดังนี้ว่า “พ่อทีฆาวุ ถ้าอย่างนั้นเธอจงเทียมรถกลับกันเถอะ”

ภิกษุทั้งหลาย ทีฆาวุกุมารทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้วเทียมรถได้กราบทูลว่า “ขอเดชะรถพระที่นั่งเทียมเสร็จแล้ว บัดนี้พระองค์โปรดทรงทราบเวลาอันควรเถิด”

ท้าวเธอเสด็จขึ้นราชรถแล้ว ทีฆาวุกุมารขับราชรถไปไม่นานก็มาพบกองทหาร เมื่อเสด็จเข้ากรุงพาราณสีแล้ว รับสั่งให้เรียกประชุมอมาตย์ราชบริษัทแล้วตรัสถามว่า “ถ้าพวกท่านพบทีฆาวุกุมารโอรสของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชจะทำอะไรแก่เขา”

อมาตย์บางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า “ขอเดชะ พวกข้าพระองค์จะตัดมือ ขอเดชะ พวกข้าพระองค์จะตัดเท้า ขอเดชะ พวกข้าพระองค์จะตัดทั้งมือและเท้า ขอเดชะ พวกข้าพระองค์จะตัดหู ขอเดชะ พวกข้าพระองค์จะตัดจมูก ขอเดชะ พวกข้าพระองค์จะตัดทั้งหูและจมูก ขอเดชะ พวกข้าพระองค์จะตัดศีรษะ”

พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชตรัสว่า “นาย ชายหนุ่มผู้นี้แล คือ ทีฆาวุกุมาร โอรสของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชคนนั้น ใครจะทำร้ายชายหนุ่มคนนี้ไม่ได้ เขาให้ชีวิตแก่เราและเราก็ได้ให้ชีวิตแก่เขา”

[๔๖๓] ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชได้ตรัสกับทีฆาวุกุมารดังนี้ว่า “พ่อทีฆาวุ คำสั่งที่พระชนกของเธอได้ตรัสไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า พ่อ ทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว อย่าเห็นแก่สั้น เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวรแต่ระงับ ได้ด้วยการไม่จองเวร พระชนกของเธอตรัสไว้หมายความว่าอย่างไร”

ทีฆาวุกุมารกราบทูลว่า “ขอเดชะ คำสั่งที่พระชนกของข้าพระองค์ตรัสไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว นี้หมายความว่า อย่าได้จองเวรให้ยืดเยื้อ ดังนั้น พระชนกของข้าพระองค์จึงตรัสไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว

คำสั่งที่พระชนกของข้าพระองค์ตรัสไว้อีกว่า เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น นี้หมายความว่า เจ้าอย่าแตกร้าวจากมิตรเร็วนัก ดังนั้น พระชนกของข้าพระองค์จึงตรัสไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น

คำสั่งที่พระชนกของข้าพระองค์ตรัสไว้อีกว่า เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ย่อมระงับได้ด้วยการไม่จองเวร นี้หมายความว่า พระชนกชนนีของข้าพระองค์ถูกพระองค์ปลงพระชนม์ชีพแล้ว ถ้าข้าพระองค์ปลงพระชนม์ชีพของพระองค์บ้าง คนที่มุ่งประโยชน์แก่พระองค์ก็จะพึงฆ่าข้าพระองค์ คนที่มุ่งประโยชน์แก่ข้าพระองค์ ก็จะพึงฆ่าคนพวกนั้นอีก เมื่อเป็นเช่นนี้ เวรนั้นไม่พึงระงับด้วยการจองเวร แต่มา บัดนี้ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานชีวิตแก่ข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็ได้ทูลถวายพระชนมชีพแก่พระองค์ จึงเป็นอันว่าเวรนั้นระงับแล้วด้วยการไม่จองเวร ดังนั้น พระชนกของข้าพระองค์จึงตรัสไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า เวรย่อมไม่ระงับด้วย การจองเวร แต่ย่อมระงับได้ด้วยการไม่จองเวร”

ภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสีราชตรัสว่า “น่าอัศจรรย์จริง ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เป็นเรื่องที่ไม่เคยมี ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ทีฆาวุกุมารผู้นี้เฉลียวฉลาดจึงเข้าใจความหมาย

แห่งคำพูดที่พระชนกตรัสไว้โดยย่อได้โดยพิสดาร" แล้วได้โปรดพระราชทานคืนกองทหาร พาหนะ ชนบท คลังอาวุธยุทโธปกรณ์และคลังพืชพันธุ์ธัญญาหารอันเป็นพระราชสมบัติของพระชนกและได้พระราชทานพระราชธิดาให้อภิเษกสมรสด้วย

ภิกษุทั้งหลาย ขันติและโสรัจจะเช่นนี้ได้เกิดขึ้นแล้วแก่พระราชาเหล่านั้นผู้ทรงอาญาทรงถือศัสตราวุธ การที่พวกเธอบวชในธรรมวินัยอันเรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ จะพึงมีความอดทนและความสงบเสี่ยมนั้น ก็จะพึงงดงามในธรรมวินัยนี้แน่

แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า "อย่าเลย ภิกษุ ทั้งหลาย พวกเธออย่าบาดหมาง อย่าทะเลาะ อย่าขัดแย้ง อย่าวิวาทกันเลย"

ภิกษุอธรรมวาทีรูปนั้นก็ยังกราบทูลอีกเป็นครั้งที่ ๓ ว่า "ขอพระผู้มีพระภาค ผู้ทรงเป็นธรรมสามีทรงโปรดรอไปก่อน ขอพระองค์จงทรงขวนขวายน้อยประกอบตามสุขวิหารธรรมในปัจจุบันอยู่เถิด พวกข้าพระพุทธเจ้าจะปรากฏเพราะความบาด หมาง เพราะความทะเลาะ เพราะความขัดแย้ง เพราะการวิวาทนั้นเอง พระพุทธเจ้าข้า"

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงดำริว่า "พวกโมฆบุรุษเหล่านี้ดื้อรั้นนัก จะทำ ให้สามัคคีกันไม่ใช่ง่าย" แล้วทรงลุกจากอาสนะแล้วเสด็จจากไป

ทีฆาวุภาณวารที่ ๑ จบ

[๔๖๔] ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในกรุงโกสัมพี เสด็จกลับจากบิณฑบาต ภายหลังเสวยเสร็จแล้ว ทรงเก็บเสนาสนะถือบาตรและจีวรประทับยืนท่ามกลางสงฆ์ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ภิกษุมีเสียงดังเป็นเสียงเดียวกัน ที่จะรู้สึกว่าตนเป็นพาลนั้น
ไม่มีเลยสักรูปเดียว ยิ่งเมื่อสงฆ์แตกกันก็ไม่ได้คำนึงถึงเรื่องอื่น
พวกเธอขาดสติ แสดงตนว่าเป็นบัณฑิต เจ้าคารม พูดได้
ตามที่ปรารถนา จะยื่นปากพูดก็ไม่รู้สึกถึงการทะเลาะ
คนเหล่าใดผูกใจเจ็บว่า
มันได้ด่าเรา มันได้ทำร้ายเรา
มันได้ชนะเรา มันได้ลักของของเรา"
เวรของคนเหล่านั้น ย่อมระงับไม่ได้เลย
ส่วนคนเหล่าใดไม่ผูกใจเจ็บว่า
มันได้ด่าเรา มันได้ทำร้ายเรา
มันได้ชนะเรา มันได้ลักของของเรา"

เวรของเขาเหล่านั้น ย่อมระงับได้[๑]
ไม่ว่ายุคไหน ๆ ในโลกนี้
เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร
แต่ระงับด้วยการไม่จองเวร
นี้เป็นของเก่า[๒]

คนเหล่าอื่นไม่รู้ชัดว่า
พวกเรากำลังย่อยยับอยู่ ณ ที่นี้
ส่วนคนเหล่าใด ในหมู่นั้นรู้ชัด
ความมุ่งร้ายกันย่อมระงับ
เพราะการปฏิบัติของชนเหล่านั้น

พวกคนที่บั่นกระดูก ฆ่า ลักทรัพย์ คือ โคและม้า
ถึงจะช่วงชิงแว่นแคว้นกันก็ยังกลับมาคบหากันได้อีก
ไฉนพวกเธอจึงคบหากันไม่ได้เล่า

ถ้าบุคคลพึงได้สหาย ผู้มีปัญญารักษาตน
เที่ยวไปด้วยกันได้ เป็นสาธุวิหารี[๓] เป็นปราชญ์
ครอบงำอันตรายทั้งปวงได้แล้ว พึงมีใจแช่มชื่น มีสติ เที่ยวไปกับสหายนั้น

ถ้าบุคคลไม่พึงได้สหาย ผู้มีปัญญารักษาตน
เที่ยวไปด้วยกันได้ เป็นสาธุวิหารี เป็นนักปราชญ์ พึงประพฤติอยู่ผู้เดียว
เหมือนพระราชาทรงละทิ้งแว่นแคว้นที่ทรงชนะแล้ว
ประพฤติอยู่พระองค์เดียว
และเหมือนช้างมาตังคะทิ้งโขลงอยู่ตัวเดียวในป่า ฉะนั้น

การเที่ยวไปคนเดียวประเสริฐกว่า
เพราะคุณเครื่องความเป็นสหายไม่มีในคนพาล
บุคคลนั้นพึงเที่ยวไปคนเดียวและไม่ทำบาป
เหมือนช้างมาตังคะมีความขวนขวายน้อยอยู่ตัวเดียวในป่า ฉะนั้น[๑]

---

[๑] ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓-๕/๒๔-๒๕

[๒] **เป็นของเก่า** หมายถึงเป็นข้อปฏิบัติสืบๆ กันมาของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระขีณาสพ (ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๑/๕/๔๐)

[๓] **สาธุวิหารี** หมายถึงผู้เพียบพร้อมด้วยปฐมฌาน ฯลฯ ด้วยผลสมาบัติ (ขุ.จู. (ไทย) ๓๐/๑๓๒/๔๓๕)

๒๗๓. พาลกโลณกคมนกถา
ว่าด้วยการเสด็จไปพาลกโลณกคาม
เรื่องท่านพระภคุอยู่ ณ พาลกโลณกคาม

[๔๖๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ท่ามกลางสงฆ์นั่นแหละ ตรัสพระ คาถาเหล่านี้แล้วเสด็จไปทางพาลกโลณกคาม

สมัยนั้น ท่านพระภคุพักอยู่ที่พาลกโลณกคาม ท่านพระภคุได้เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกลจึงได้จัดที่ประทับ ตั้งน้ำล้างพระบาท ตั่งรองพระบาท กระเบื้องเช็ดพระบาท ไปต้อนรับเสด็จแล้วรับบาตรและจีวร

พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูไว้แล้วทรงล้างพระบาท ฝ่ายท่าน พระภคุถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระภคุผู้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควรดังนี้ว่า “ภิกษุ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ บิณฑบาตไม่ลำบากหรือ”

ท่านพระภคุกราบทูลว่า “ยังสบายดี พระพุทธเจ้าข้า ยังพอเป็นอยู่ได้ พระพุทธเจ้าข้า และข้าพระองค์บิณฑบาตไม่ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้ท่านพระภคุเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว เสด็จลุกจากอาสนะ เสด็จไปทางปาจีนวังสทายวัน

๒๗๔. ปาจีนวังสทายคมนกถา
ว่าด้วยการเสด็จไปปาจีนวังสทายวัน
เรื่องท่านพระอนุรุทธะท่านพระนันทิยะและท่านพระกิมพิละ

[๔๖๖] สมัยนั้น ท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิละพักอยู่ที่ปาจีนวังสทายวัน

คนเฝ้าสวนได้เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่สมณะ ท่านอย่าเข้ามาสู่สวนนี้ เพราะในที่นี้มีกุลบุตร ๓ คนต่างกำลังมุ่งประโยชน์ของตนอยู่ อย่าได้ทำความไม่สงบแก่พวกท่านเลย”

---

[๑] ขุ.ธุ. (ไทย) ๒๕/๓-๕/๒๔-๒๕

ท่านพระอนุรุทธะได้ยินเสียงคนเฝ้าสวนทูลปรึกษากับพระผู้มีพระภาค จึงได้กล่าว กับคนเฝ้าสวนดังนี้ว่า “นี่แน่คนเฝ้าสวน ท่านอย่าห้ามพระผู้มีพระภาคเลย พระองค์ เป็นพระศาสดาของพวกเราเสด็จมาถึงแล้ว” แล้วเข้าไปหาท่านพระนันทิยะและท่านพระกิมพิละ บอกว่า “พวกท่านจงรีบออกไป พระบรมศาสดาของพวกเรา เสด็จ มาถึงแล้ว”

ลำดับนั้น ท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิละพากันไปต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาค รูปหนึ่งรับบาตรและจีวรของพระผู้มีพระภาค รูปหนึ่ง ปูอาสนะ รูปหนึ่งตั้งน้ำล้างพระบาท ตั่งรองพระบาท กระเบื้องเช็ดพระบาท

พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้แล้วให้ล้างพระบาท ท่านเหล่านั้นถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคตรัสถาม ท่านพระอนุรุทธะผู้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควรว่า “อนุรุทธะ พวกเธอยังสบายดีหรือ ยัง พอเป็นอยู่ได้หรือ บิณฑบาตไม่ลำบากหรือ”

พวกพระอนุรุทธะกราบทูลว่า “พวกข้าพระองค์ยังสบายดี พระพุทธเจ้าข้า ยัง พอเป็นอยู่ได้ พระพุทธเจ้าข้า และบิณฑบาตไม่ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า”

“อนุรุทธะ นันทิยะและกิมพิละ ก็พวกเธอยังพร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันดุจนมสดกับน้ำ มองหน้ากันด้วยความชื่นบาน อยู่หรือ”

“พวกข้าพระองค์ยังพร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันดุจนมสดกับน้ำ มองหน้ากันด้วยความชื่นบานอยู่ พระพุทธเจ้าข้า”

“อนุรุทธะ นันทิยะ และกิมพิละ ก็พวกเธอยังพร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันดุจนมสดกับน้ำ มองหน้ากันด้วยความชื่นบานอยู่ด้วยวิธีใด”

ท่านพระอนุรุทธะกราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า ในเรื่องนี้ พวกข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่ได้อยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจารีเช่นนี้

พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์นั้นเข้าไปตั้งเมตตากายกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง เข้าไปตั้งเมตตาวจีกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง เข้าไปตั้งเมตตามโนกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลังในท่านเหล่านี้ ข้าพระองค์นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอเราพึงวาง จิตตนไปตามอำนาจจิตของท่านทั้งสองนี้เท่านั้น แล้ววางจิตตนให้เป็นไปตามอำนาจ จิตของท่านเหล่านี้แล กายของพวกข้าพระพุทธเจ้าต่างกันก็จริงแล แต่จิตเป็นเหมือน ดวงเดียวกัน พระพุทธเจ้าข้า”

ฝ่ายท่านพระนันทิยะและท่านพระกิมพิละก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า แม้ข้าพระพุทธเจ้าก็มีความคิดอย่างนี้ว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่ได้อยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจารีเช่นนี้

พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์นั้นเข้าไปตั้งเมตตากายกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง เข้าไปตั้งเมตตาวจีกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง เข้าไปตั้งเมตตามโนกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลังในท่านเหล่านี้ ข้าพระองค์นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอเราพึงวางจิตตนไปตามอำนาจจิตของท่านเหล่านี้เท่านั้น แล้ววางจิตตนให้เป็นไปตามอำนาจจิตของท่านเหล่านี้แล กายของพวกข้าพระองค์ต่างกันก็จริงแล แต่จิตเป็นเหมือนดวงเดียวกัน พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระองค์เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันดุจนมสดกับน้ำ มองหน้ากันด้วยความชื่น บานด้วยวิธีอย่างนี้แล พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ก็พวกเธอเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่หรือ”

พวกพระอนุรุทธะกราบทูลว่า “พวกข้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ไม่ประมาท มีความ เพียรเผากิเลส มีใจเด็ดเดียวอยู่ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พวกเธอเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ด้วยวิธีใดเล่า”

พวกพระอนุรุทธะกราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า ในเรื่องนี้ บรรดาพวกข้าพระองค์ ผู้ที่กลับจากบิณฑบาตมาถึงก่อนก็ปูอาสนะ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ล้างสำรับกับข้าวแล้วตั้งไว้ ตั้งน้ำดื่มน้ำใช้ไว้

ผู้กลับจากบิณฑบาตภายหลัง ถ้ามีอาหารที่เป็นเดน ถ้าต้องการก็ฉันได้ ถ้าไม่ต้องการก็เททิ้งในที่ปราศจากของเขียวสด หรือล้างในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ เธอเก็บอาสนะ เก็บน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ล้างสำรับกับข้าวแล้วเก็บไว้ เก็บน้ำดื่ม น้ำใช้กวาดโรงฉัน

ผู้ใดเห็นหม้อน้ำดื่ม หม้อน้ำใช้ หรือหม้อน้ำในวัจกุฎีว่างเปล่าก็ตักน้ำตั้งไว้ ถ้าเธอไม่อาจทำได้ พวกข้าพระองค์ก็กวักมือเรียกเพื่อนมาแล้วช่วยกันตักยกเข้าไปตั้งไว้ แต่ไม่ได้บ่นว่าเพราะเรื่องนั้นเลย และทุก ๆ ๕ วันพวกข้าพระองค์จะนั่งประชุม สนทนาธรรมตลอดคืนยันรุ่ง

พวกข้าพระองค์เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ด้วยวิธีนี้แล พระพุทธเจ้าข้า”

๒๗๕. ปาริเลยยกคมนกถา
ว่าด้วยการเสด็จไปป่าปาริไลยกะ
เรื่องพญาช้างปาริไลยกะ

[๔๖๗] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงชี้แจงให้ท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระ นันทิยะ และท่านพระกิมพิละเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว เสด็จลุกขึ้นจากอาสนะ เสด็จจาริกไปทางป่าปาริไลยกะ เสด็จจาริกไปตามลำดับ จนถึงป่าปาริไลยกะแล้ว ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ควงไม้รัง ในราวป่ารักขิตวัน เขตป่าปาริไลยกะนั้น

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ทรงเกิดความคิดคำนึงในพระทัยอย่างนี้ว่า “เมื่อก่อนเราคลุกคลีกับพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ อยู่ไม่ผาสุกเลย เวลานี้เราว่างเว้นจากพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีเหล่านั้น ที่ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ อยู่ผู้เดียวไม่มีเพื่อน อยู่ผาสุกดี”

แม้พญาช้างตัวหนึ่งอยู่คลุกคลีกับพวกช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้างใหญ่ และลูกช้างเล็ก กินหญ้ายอดด้วน ส่วนกิ่งไม้ที่พญาช้างนั้นหักลงมากองไว้ ช้างเหล่านั้น ก็กินหมด ได้ดื่มแต่น้ำขุ่น ๆ เมื่อพญาช้างนั้นเดินลงหรือขึ้นจากท่าน้ำ ช้างพังก็เดิน เสียดสีกายไป

ต่อมา พญาช้างนั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า “เราอยู่ปะปนกับพวกช้างพลายช้างพัง ลูกช้างใหญ่ และลูกช้างเล็ก กินหญ้ายอดด้วน ส่วนกิ่งไม้ที่เราหักลงมากองไว้ ช้างเหล่านั้นก็กินหมด ได้ดื่มแต่น้ำขุ่น ๆ เมื่อเราเดินลงหรือขึ้นจากท่าน้ำ ช้างพังก็เดินเสียดสีกายไป อย่ากระนั้นเลย เราพึงหลีกออกจากโขลงอยู่แต่ผู้เดียว” แล้วได้หลีกออกจากโขลงเดินไปทางเขตป่าปาริไลยกะ ราวป่ารักขิตะ ควงไม้รัง เข้า ไปหาพระผู้มีพระภาคแล้วใช้งวงตักน้ำดื่มน้ำใช้เข้าไปตั้งไว้เพื่อพระผู้มีพระภาค และปรับพื้นที่ให้ปราศจากของเขียวสด

ครั้งนั้น พญาช้างนั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า “เมื่อก่อนเราอยู่ปะปนกับพวกช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้างใหญ่ และลูกช้างเล็ก กินหญ้ายอดด้วน ส่วนกิ่งไม้ที่เรา หักลงมากองไว้ช้างเหล่านั้นก็กินหมด ได้ดื่มแต่น้ำขุ่น ๆ เมื่อเราเดินลงหรือขึ้นจากท่าน้ำ ช้างพังก็เดินเสียดสีกายไป เวลานี้เราว่างเว้นจากช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้าง ใหญ่ และลูกช้างเล็กอยู่แต่ผู้เดียวไม่มีเพื่อน อยู่ผาสุกดี”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความสงัดของพระองค์ และทรงทราบความคิดคำนึงในใจของพญาช้างนั้นด้วยพระทัย จึงทรงเปล่งพระอุทานในขณะนั้นว่า

จิตของพญาช้างผู้มีงางามดุจงอนรถนั้น
เสมอกับจิตของพระพุทธเจ้า เพราะอยู่ผู้เดียวยินดีในป่าเหมือนกัน”[๑]

---

[๑] ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๓๕/๒๔๓

ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่าปาริไลยกะตามพระอัธยาศัยแล้วเสด็จจาริก ไปทางกรุงสาวัตถี เสด็จจาริกไปตามลำดับ ลุถึงกรุงสาวัตถีแล้ว ทราบว่า พระผู้มี พระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตกรุงสาวัตถีนั้น

ครั้งนั้น พวกอุบาสกอุบาสิกาชาวกรุงโกสัมพีปรึกษากันว่า “พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีเหล่านี้ทำความพินาศใหญ่โตให้พวกเรา พระผู้มีพระภาคถูกภิกษุพวกนี้รบกวนจึงเสด็จหลีกไป เอาละ พวกเราจะไม่อภิวาท ไม่ลุกรับ ไม่ทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรม ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่คบหา ไม่บูชาภิกษุชาวเมืองโกสัมพีพวกนี้ แม้พวกเธอเข้ามาบิณฑบาตก็จะไม่ถวายก้อนข้าว ท่านพวกนี้ เมื่อถูกพวกเราไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่คบหา ไม่บูชา เป็นผู้ไม่มีสักการะอย่างนี้ก็จะพากันหลีกไป สึกไปหรือจะให้พระผู้มีพระภาคทรงโปรด”

ครั้งนั้น อุบาสกและอุบาสิกาชาวกรุงโกสัมพีไม่อภิวาท ไม่ลุกรับ ไม่ทำอัญชลี กรรม สามีจิกรรม ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่คบหา ไม่บูชาพวกภิกษุ ชาวกรุงโกสัมพี แม้พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีเข้ามาบิณฑบาตก็ไม่ถวายก้อนข้าว

ครั้งนั้น พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีถูกอุบาสกอุบาสิกาชาวกรุงโกสัมพีไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่คบหา ไม่บูชา เป็นผู้ไม่มีสักการะ พูดกันอย่างนี้ว่า “ท่าน ทั้งหลาย เอาเถิด พวกเราพึงเดินทางไปกรุงสาวัตถีแล้วระงับอธิกรณ์นี้ใน สำนักของ พระผู้มีพระภาค”

๒๗๖. อัฏฐารสวัตถุกถา
ว่าด้วยเรื่องที่ก่อให้เกิดความแตกแยก ๑๘ ประการ
เรื่องทรงแสดงเหตุแห่งความแตกแยก
แก่ท่านพระสารีบุตร ณ กรุงสาวัตถี

[๔๖๘] ต่อมา พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีเก็บเสนาสนะแล้วถือบาตรและจีวร พากันเดินทางไปกรุงสาวัตถี

ท่านพระสารีบุตรได้ทราบข่าวว่า “พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้นกำลัง เดินทางมาสู่กรุงสาวัตถี” จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ทราบว่าพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความ ทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้นกำลังเดินทางมา สู่กรุงสาวัตถี ข้าพระองค์จะปฏิบัติต่อพวกเธออย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “สารีบุตร เธอจงวางตนอยู่อย่างชอบธรรมเถิด”

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลถามว่า “ข้าพระองค์จะพึงรู้ได้อย่างไรว่า ชอบธรรม หรือไม่ชอบธรรม พระพุทธเจ้าข้า”

ลักษณะของภิกษุผู้เป็นอธรรมวาที ๑๘ อย่าง[๑]

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “สารีบุตร เธอพึงรู้จักอธรรมวาทีภิกษุด้วยวัตถุ ๑๘ ประการ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. แสดงอธรรมว่า เป็นธรรม
๒. แสดงธรรมว่า เป็นอธรรม
๓. แสดงสิ่งมิใช่วินัยว่า เป็นวินัย
๔. แสดงวินัยว่า มิใช่วินัย
๕. แสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้ภาษิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้ว่า ตถาคตได้ภาษิตไว้ ได้กล่าวไว้
๖. แสดงสิ่งที่ตถาคตได้ภาษิตไว้ ได้กล่าวไว้ว่า ตถาคตไม่ได้ภาษิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้
๗. แสดงจริยาวัตรที่ตถาคตไม่ได้ประพฤติมาว่าตถาคตได้ประพฤติมา
๘. แสดงจริยาวัตรที่ตถาคตประพฤติมาว่าตถาคตไม่ได้ประพฤติมา
๙. แสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้ว่าตถาคตได้บัญญัติไว้
๑๐. แสดงสิ่งที่ตถาคตได้บัญญัติไว้ว่าตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้
๑๑. แสดงอนาบัติว่าเป็นอาบัติ
๑๒. แสดงอาบัติว่าเป็นอนาบัติ
๑๓. แสดงอาบัติเบาว่าเป็นอาบัติหนัก
๑๔. แสดงอาบัติหนักว่าเป็นอาบัติเบา
๑๕. แสดงอาบัติที่มีส่วนเหลือว่าเป็นอาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือ
๑๖. แสดงอาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือว่าเป็นอาบัติที่มีส่วนเหลือ
๑๗. แสดงอาบัติชั่วหยาบว่าเป็นอาบัติไม่ชั่วหยาบ
๑๘. แสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบว่าเป็นอาบัติชั่วหยาบ

สารีบุตร เธอพึงรู้จักอธรรมวาทีภิกษุด้วยวัตถุ ๑๘ ประการนี้แล

ลักษณะของภิกษุผู้เป็นธรรมวาที ๑๘ อย่าง

สารีบุตร เธอพึงรู้จักธรรมวาทีภิกษุด้วยวัตถุ ๑๘ ประการ คือ ภิกษุในธรรม วินัยนี้

---

[๑] วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๕๒/๒๑๔-๒๑๕

๑. แสดงอธรรมว่าเป็นอธรรม
๒. แสดงธรรมว่าเป็นธรรม
๓. แสดงสิ่งที่มิใช่วินัยว่ามิใช่วินัย
๔. แสดงวินัยว่าเป็นวินัย
๕. แสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้ภาษิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้ว่าตถาคตไม่ได้ภาษิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้
๖. แสดงสิ่งที่ตถาคตได้ภาษิตไว้ ได้กล่าวไว้ว่าตถาคตได้ภาษิตไว้ ได้กล่าวไว้
๗. แสดงจริยาวัตรที่ตถาคตไม่ได้ประพฤติมาว่าตถาคตไม่ได้ประพฤติมา
๘. แสดงจริยาวัตรที่ตถาคตประพฤติมาว่าตถาคตได้ประพฤติมา
๙. แสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้ว่าตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้
๑๐. แสดงสิ่งที่ตถาคตได้บัญญัติไว้ว่าตถาคตได้บัญญัติไว้
๑๑. แสดงอนาบัติว่าเป็นอนาบัติ
๑๒. แสดงอาบัติว่าเป็นอาบัติ
๑๓. แสดงอาบัติเบาว่าเป็นอาบัติเบา
๑๔. แสดงอาบัติหนักว่าเป็นอาบัติหนัก
๑๕. แสดงอาบัติที่มีส่วนเหลือว่าเป็นอาบัติที่มีส่วนเหลือ
๑๖. แสดงอาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือว่าเป็นอาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือ
๑๗. แสดงอาบัติชั่วหยาบว่าเป็นอาบัติชั่วหยาบ
๑๘. แสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบว่าเป็นอาบัติไม่ชั่วหยาบ

สารีบุตร เธอพึงรู้จักธรรมวาทีภิกษุด้วยวัตถุ ๑๘ ประการนี้แล

เรื่องทรงแสดงวิธีปฏิบัติต่อพวกภิกษุผู้ก่อความทะเลาะวิวาท พระเถระกราบทูลถามถึงวิธีปฏิบัติ

[๔๖๙] ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ทราบข่าวว่า ฯลฯ ท่านพระมหากัสสปะ ได้ทราบข่าวว่า ฯลฯ ท่านพระมหากัจจานะได้ทราบข่าวว่า ฯลฯ ท่านพระมหา โกฏฐิตะได้ทราบข่าวว่า ฯลฯ ท่านพระมหากัปปินะได้ทราบข่าวว่า ฯลฯ ท่านพระ มหาจุนทะได้ทราบข่าวว่า ฯลฯ ท่านพระอนุรุทธะได้ทราบข่าวว่า ฯลฯ ท่านพระเรวตะได้ทราบข่าวว่า ฯลฯ ท่านพระอุบาลีได้ทราบข่าวว่า ฯลฯ ท่านพระอานนท์ ได้ทราบข่าวว่า ฯลฯ

ท่านพระราหุลได้ทราบข่าวว่า “พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้นกำลังเดินทางมาสู่กรุงสาวัตถี”

จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาท พระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ทราบว่า พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความ ทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้นกำลังเดินทางมา สู่กรุงสาวัตถี ข้าพระองค์จะปฏิบัติต่อพวกเธออย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ราหุล เธอจงวางตนอยู่อย่างชอบธรรมเถิด”

ท่านพระราหุลกราบทูลถามว่า “ข้าพระองค์จะพึงรู้ได้อย่างไรว่า ชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ราหุล เธอพึงรู้จักอธรรมวาทีภิกษุเพราะวัตถุ ๑๘ ประการ ฯลฯ ราหุล เธอพึงรู้จักอธรรมวาทีภิกษุเพราะวัตถุ ๑๘ ประการนี้แล

ราหุล เธอพึงรู้จักธรรมวาทีภิกษุเพราะวัตถุ ๑๘ ประการ ฯลฯ ราหุล เธอ พึงรู้จักธรรมวาทีภิกษุเพราะวัตถุ ๑๘ ประการนี้แล

พระนางมหาปชาบดีโคตมีกราบทูลถามวิธีปฏิบัติ

[๔๗๐] พระนางมหาปชาบดีโคตมีได้ทราบข่าวว่า “พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ ในสงฆ์เหล่านั้นกำลังเดินทางมาสู่กรุงสาวัตถี” จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ทราบว่า พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้นกำลังเดินทางมาสู่กรุงสาวัตถี หม่อมฉันจะปฏิบัติต่อภิกษุเหล่านั้นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โคตมี บรรดาภิกษุทั้งฝ่ายธรรมวาทีและฝ่ายอธรรมวาที เธอจงฟังธรรมในภิกษุทั้ง ๒ ฝ่าย ครั้นฟังแล้วจงพอใจความเห็น ความถูกใจ ความชอบใจและความเชื่อถือของพวกภิกษุฝ่ายธรรมวาที อนึ่ง วัตรที่ภิกษุณีสงฆ์พึงหวังจากภิกษุสงฆ์ทุกอย่างนั้นก็พึงหวังจากภิกษุฝ่ายธรรมวาทีเท่านั้น”

อนาถบิณฑิกคหบดีกราบทูลถามวิธีปฏิบัติ

[๔๗๑] อนาถบิณฑิกคหบดีได้ทราบข่าวว่า “พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้นกำลังเดินทางมาสู่กรุงสาวัตถี” จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ทราบว่า พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่อ

อธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้นกำลังเดินทางมาสู่กรุงสาวัตถี ข้าพระองค์จะปฏิบัติต่อภิกษุเหล่านั้นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดี ท่านจงถวายทานในภิกษุทั้งสองฝ่าย ครั้น แล้วจงฟังธรรมในภิกษุทั้งสองฝ่าย แล้วจงพอใจความเห็น ความถูกใจ ความชอบใจ และความเชื่อถือของพวกภิกษุฝ่ายธรรมวาทีเท่านั้น”

นางวิสาขามิคารมาตากราบทูลถามวิธีปฏิบัติ

[๔๗๒] นางวิสาขามิคารมาตาได้ทราบข่าวว่า “พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้นกำลังเดินทางมาสู่กรุงสาวัตถี” จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ทราบว่าพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้นกำลังเดินทางมาสู่กรุงสาวัตถี หม่อมฉันจะปฏิบัติต่อภิกษุเหล่านั้นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วิสาขา เธอจงถวายทานในภิกษุทั้งสองฝ่าย ครั้นแล้ว จงฟังธรรมในภิกษุทั้งสองฝ่าย แล้วจงพอใจความเห็น ความถูกใจ ความชอบใจและ ความเชื่อถือของพวกภิกษุฝ่ายธรรมวาทีเท่านั้น”

เรื่องให้เสนาสนะที่ว่างแก่พวกภิกษุผู้ก่อความทะเลาะวิวาท

[๔๗๓] ครั้งนั้น พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีได้เดินทางไปโดยลำดับ จนถึงกรุงสาวัตถี ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระ พุทธเจ้าข้า ทราบว่า พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้นกำลังเดินทาง มาสู่กรุงสาวัตถี ข้าพระองค์จะจัดเสนาสนะต่อพวกเธออย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สารีบุตร เธอพึงให้เสนาสนะที่ว่าง”

เรื่องจัดเสนาสนะให้ว่าง
สำหรับพวกภิกษุผู้ก่อความทะเลาะวิวาท

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลถามว่า “ก็ถ้าไม่มีเสนาสนะว่าง จะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สารีบุตร ถ้าอย่างนั้น เธอพึงจัดเสนาสนะให้ว่างแล้วให้ แต่เราไม่กล่าวว่า พึงห้ามเสนาสนะแก่ภิกษุผู้มีพรรษามากโดยปริยายไร ๆ (เพราะ)ผู้ใดห้ามต้องอาบัติทุกกฏ”

เรื่องให้อามิสเท่า ๆ กัน

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลถามว่า “ในอามิส จะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สารีบุตร พึงแบ่งอามิสให้ภิกษุเท่า ๆ กันทุกรูป”

๒๗๗. โอสารณานุชานนา
ว่าด้วยทรงอนุญาตรับเข้าหมู่ซึ่งภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรม

[๔๗๔] ครั้งนั้น ภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมรูปหนึ่งกำลังพิจารณาพระธรรมวินัยว่า “นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ เราต้องอาบัติ เราไม่ต้องอาบัติหามิได้ เราถูกลงอุกเขปนียกรรมแล้ว เราไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรมหามิได้ เราถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ชอบธรรม ไม่เสียหาย ควรแก่ฐานะ”

ลำดับนั้น ภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมนั้นเข้าไปหาพวกภิกษุผู้ประพฤติตาม กล่าวว่า “ท่านทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ผมต้องอาบัติ ผมไม่ต้องอาบัติหามิได้ ผมถูกลงอุกเขปนียกรรมแล้ว ผมไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรมหามิได้ ผมถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ชอบธรรม ไม่เสียหาย ควรแก่ฐานะ เชิญพวกท่านมารับผมเข้าหมู่ด้วยเถิดขอรับ”

ลำดับนั้น พวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเหล่านั้นพาภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมนั้นเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมรูปนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ผมต้องอาบัติ ผมไม่ต้องอาบัติหามิได้ ผมถูกลงอุกเขปนีย กรรมแล้ว ผมไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรมหามิได้ ผมถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ชอบธรรม ไม่เสียหาย ควรแก่ฐานะ เชิญพวกท่านมารับผมเข้าหมู่ด้วยเถิดขอรับ พวกข้าพระพุทธเจ้าจะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติแล้ว ภิกษุรูปนั้นไม่ต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุรูปนั้นถูกลงอุกเขปนียกรรมแล้ว ภิกษุรูปนั้นไม่ถูกลงอุกเขปนียกรรมหามิได้ เธอถูกลงอุกเขปนียกรรมด้วยกรรมที่ชอบธรรม ไม่เสียหาย ควรแก่ฐานะ เพราะเธอต้องอาบัติ ถูกลงอุกเขปนียกรรมแล้วและเห็นอาบัติ ภิกษุทั้งหลาย ดังนั้น พวกเธอจงรับภิกษุรูปนั้นเข้าหมู่เถิด”

๒๗๘. สังฆสามัคคีกถา
ว่าด้วยสังฆสามัคคี

[๔๗๕] ครั้งนั้นพวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเหล่านั้น รับเธอผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเข้าหมู่แล้วเข้าไปหาพวกภิกษุผู้ลงอุกเขปนียกรรมถึงที่อยู่กล่าวว่า “ท่านทั้งหลาย ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันได้มีแล้วเพราะเรื่องใด ภิกษุรูปนั้นผู้ต้องอาบัติถูกลงอุกเขปนียกรรม แล้ว เห็นอาบัติและสงฆ์รับเข้าหมู่แล้ว เอาละ พวกเราจะทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น”

ลำดับนั้น พวกภิกษุผู้ลงอุกเขปนียกรรมเหล่านั้นเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า พวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความ วิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำ สงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันได้มีแล้วเพราะเรื่องใด ภิกษุรูปนั้นผู้ต้องอาบัติถูกลงอุกเขปนีย กรรมแล้ว เห็นอาบัติและสงฆ์รับเข้าหมู่แล้ว เอาละ พวกเราจะทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น พวกข้าพระพุทธเจ้าจะพึงปฏิบัติอย่างไร”

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะภิกษุรูปนั้นผู้ต้องอาบัติ ถูกลงอุกเขปนียกรรมแล้ว เห็นอาบัติและสงฆ์รับเข้าหมู่แล้ว ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงทำสังฆ สามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น”

วิธีทำสังฆสามัคคีและกรรมวาจา

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงทำสังฆสามัคคีอย่างนี้ คือ พวกภิกษุทั้งที่เป็นไข้และไม่เป็นไข้พึงประชุมกันทุกรูป รูปไหนจะให้ฉันทะไม่ได้ จากนั้นภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า

“ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันได้มีแล้วเพราะเรื่องใด ภิกษุรูปนั้นผู้ต้องอาบัติ ถูกลงอุกเขปนียกรรม เห็นอาบัติและสงฆ์เรียกเข้าหมู่แล้ว ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว สงฆ์พึงทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันได้มีแล้วเพราะเรื่องใด ภิกษุรูปนั้นผู้ต้องอาบัติ ถูกลง อุกเขปนียกรรม เห็นอาบัติและสงฆ์เรียก

เข้าหมู่แล้ว สงฆ์ทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

สงฆ์ทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้นแล้ว ความแตกแห่งสงฆ์ถูกกำจัดแล้ว ความร้าวรานแห่งสงฆ์ถูกกำจัดแล้ว ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ถูกกำจัดแล้ว การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันถูกกำจัดแล้ว สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือ ความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้

สงฆ์พึงทำอุโบสถ พึงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในขณะนั้นทีเดียว

๒๗๙. อุปาลิสังฆสามัคคีปุจฉา
ว่าด้วยพระอุบาลีกราบทูลถามถึงสังฆสามัคคี
เรื่องทรงแสดงสังฆสามัคคี ๒ อย่างแก่ท่านพระอุบาลี

[๔๗๖] ครั้งนั้น ท่านพระอุบาลีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวาย อภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความ แตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันมีเพราะเรื่องใด สงฆ์ยังไม่ได้วินิจฉัย ยังไม่ได้สืบสวนเรื่องนั้นแล้วทำสังฆ สามัคคี สังฆสามัคคีนั้นชอบธรรมหรือหนอ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อุบาลี ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์ยังไม่ได้วินิจฉัย ยังไม่ได้สืบสวน เรื่องนั้นแล้วทำสังฆสามัคคี สังฆสามัคคีนั้นไม่ชอบด้วยธรรม

ท่านพระอุบาลีกราบทูลถามว่า “พระพุทธเจ้าข้า ก็ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์ได้วินิจฉัย สืบสวนเรื่องนั้นแล้วทำสังฆสามัคคี สังฆสามัคคีนั้นชอบด้วยธรรมหรือหนอ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์ได้วินิจฉัย สืบสวน เรื่องนั้นแล้วทำสังฆสามัคคี สังฆสามัคคีนั้นชอบด้วยธรรม

สังฆสามัคคี ๒ อย่าง

ท่านพระอุบาลีกราบทูลถามว่า “สังฆสามัคคีมีเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี สังฆสามัคคีมี ๒ อย่าง คือ สังฆสามัคคี ผิดไปจากอรรถ แต่ได้พยัญชนะ และสังฆสามัคคีได้ทั้งอรรถและได้ทั้งพยัญชนะ

สังฆสามัคคีผิดไปจากอรรถแต่ได้พยัญชนะอย่างไรบ้าง คือ ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์ไม่ ได้ วินิจฉัย ไม่ได้สืบสวนเรื่องนั้นแล้วทำสังฆสามัคคี อย่างนี้เรียกว่าสังฆสามัคคีผิดไปจากอรรถแต่ได้พยัญชนะ

สังฆสามัคคีได้ทั้งอรรถและได้ทั้งพยัญชนะเป็นอย่างไร คือ ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความขัดแย้ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความแบ่งแยกแห่งสงฆ์ การทำสงฆ์ให้เป็นต่าง ๆ กันย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์ได้ วินิจฉัยสืบสวนเรื่องนั้นแล้วทำสังฆสามัคคี อย่างนี้เรียกว่าสังฆสามัคคีได้ทั้งอรรถและ ได้ทั้งพยัญชนะ

อุบาลี สังฆสามัคคีมี ๒ อย่างนี้แล

เรื่องไม่ถูกตำหนิโดยศีลอุบาลีคาถา

[๔๗๗] ลำดับนั้น ท่านพระอุบาลีลุกจากอาสนะ ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้าง หนึ่ง ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคแล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาดังนี้ว่า

[๔๗๘] พระอุบาลีกราบทูลถามว่า “เมื่อมีกิจการปรึกษา
การตีความและการวินิจฉัยความเรื่องวินัยเกิดขึ้นแก่สงฆ์
ในพระธรรมวินัยนี้ ภิกษุเช่นไรจึงจัดว่าเป็นผู้มีอุปการะมาก
และควรแก่การยกย่อง”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เบื้องต้น ภิกษุมีศีลไม่ด่างพร้อย
มีมารยาทสงบเสงี่ยม ศัตรูตำหนิไม่ได้โดยธรรม
เพราะไม่มีความผิดที่จะตำหนิได้

เธอผู้เช่นนั้น ตั้งอยู่ในสีลวิสุทธิ กล้าหาญ พูดจาฉะฉาน
เข้าที่ประชุมก็ไม่หวาดหวั่น ไม่ประหม่า พูดมีเหตุผลไม่เสียความ
เมื่อเธอถูกถามปัญหาในที่ประชุมก็คงเป็นเช่นนั้น
ไม่นิ่งอึ้ง ไม่เก้อเขิน เป็นผู้ชำนาญการ พูดถูกกาล สามารถตอบได้
เป็นที่ชอบใจของวิญญูชน เคารพภิกษุผู้มีพรรษามากกว่า
แกล้วกล้าในอาจริยวาทของตน วิพากษ์วิจารณ์ได้
พูดได้คล่อง สามารถจับข้อผิดพลาดของศัตรูได้
เป็นเหตุให้ศัตรูต้องพ่ายแพ้และมหาชนก็นิยม

เธอย่อมไม่ลบล้างความเชื่อคืออาจริยวาทของตน
สามารถในการแก้ปัญหา
สามารถทำงานทูตและรับทำกิจของสงฆ์
ดุจรับบิณฑบาตของที่มีคนนำมาบูชาฉะนั้น
เมื่อถูกสงฆ์ส่งไปเจรจาก็ไม่ทะนงตัวว่าตนทำได้
เพราะการทำหน้าที่เจรจานั้น
ภิกษุต้องอาบัติเพราะวัตถุมีประมาณเท่าใด
และการออกจากอาบัติย่อมมีด้วยวิธีใด
วิภังค์ทั้งสองนั้นมาแล้วด้วยดีแก่ภิกษุรูปนั้น
ผู้ซึ่งฉลาดในวิธีออกจากอาบัติ
อนึ่ง ภิกษุทำกรรมมีก่อความบาดหมางเป็นต้นเหล่าใด
ย่อมถึงการขับออกและถูกขับออกด้วยเรื่องเช่นใด
เธอฉลาดในวิภังค์ ย่อมเข้าใจวิธีการรับเข้าหมู่แม้นั้น
ที่ควรทำแก่ภิกษุผู้ประพฤติวัตรนั้นเสร็จแล้ว
เธอเคารพภิกษุทั้งหลายผู้มีพรรษามากกว่า
คือ ทั้งที่เป็นเถระ มัชฌิมะ และนวกะ
เป็นบัณฑิต ทำประโยชน์แก่มหาชนในโลกนี้
ภิกษุเช่นนี้จึงควรแก่การยกย่องในธรรมวินัยนี้แล”

โกสัมพิกขันธกะที่ ๑๐ จบ

๒๘๐. รวมเรื่องที่มีในโกสัมพิกขันธกะ

โกสัมพิกขันธกะ มี ๑๔ เรื่อง คือ

เรื่องสมเด็จพระชินวรประทับในกรุงโกสัมพีภิกษุทะเลาะวิวาทกันเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติและลงอุกเขปนียกรรมแก่กันเพราะเหตุเล็กน้อย
เรื่องพระผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้ภิกษุแสดงอาบัติ
เรื่องพวกภิกษุประพฤติตามภิกษุผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมทำอุโบสถภายในสีมา
เรื่องท่านพระภคุอยู่ ณ พาลกโลณกคาม
เรื่องท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิลละอยู่ ณ จีนวังสทายวัน
เรื่องพญาช้างปาริไลยกะ
เรื่องทรงแสดงเหตุแห่งความแตกแยกแก่ท่านพระสารีบุตร ณ กรุงสาวัตถี

เรื่องทรงแสดงวิธีปฏิบัติต่อพวกภิกษุผู้ก่อความทะเลาะวิวาท

ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ ท่านพระมหากัจจานะ ท่านพระมหาโกฏฐิตะ ท่านพระมหากัปปินะ ท่านพระมหาจุนทะ ท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระเรวตะ ท่านพระอุบาลี ท่านพระอานนท์ ท่านพระราหุล พระนางมหาปชาบดีโคตมี อนาถบิณฑิกคหบดี และนางวิสาขามิคารมาตา เข้าเฝ้ากราบทูลถามวิธีปฏิบัติ

เรื่องให้เสนาสนะที่ว่างแก่พวกภิกษุผู้ก่อความทะเลาะวิวาท

เรื่องจัดเสนาสนะให้ว่างสำหรับพวกภิกษุผู้ก่อความทะเลาะวิวาท

เรื่องแบ่งอามิสให้เท่า ๆ กัน

เรื่องวิธีและกรรมวาจาทำสังฆสามัคคี

เรื่องทรงแสดงสังฆสามัคคี ๒ อย่างแก่ท่านพระอุบาลี

เรื่องไม่ถูกตำหนิโดยศีล

โกสัมพิกขันธกะ จบ

มหาวรรค จบบริบูรณ์
